

ЗМІСТ

Держава і освіта

<i>Валентин Тесленко.</i> Освіта Донеччини	4
<i>Віталій Трешов.</i> Реформування системи освіти	12
<i>Віктор Суков.</i> Модель державно-громадського управління освітою: Досвід. Пошуки. Проблеми	17
<i>“Пальма Мерцалова”</i> – символ Донеччини	24

Інноваційна школа

<i>Ольга Радіонова.</i> «Ерудит» – заклад для обдарованих	26
<i>Тетяна Ігнатова.</i> Методичне забезпечення роботи з обдарованими в умовах установи нового типу	32
<i>Тетяна Козлова.</i> «Ерудит» готує майбутніх науковців	35
<i>Лариса Потьомкіна.</i> Розвиток математичних здібностей учнів: точка зору вчителя	37
<i>Олена Труфанова.</i> Виховна робота з обдарованими	39
<i>Любов Бездверна.</i> Розвиток обдарованості на уроках біології	41
<i>Олександра Ванярха.</i> Курахівський навчально-виховний комплекс	43
<i>Наталя Флікта.</i> Освоюємо інформаційні технології	51
<i>Віртуальний круглий стіл.</i> Молодь і наука: педагогічний супровід розвитку обдарованих	54
<i>Тамара Величко, Тамара Березовська.</i> Позашкільна освіта має своє майбутнє	65
<i>Віктор Шаталов.</i> Право на виховання: роздуми педагога-новатора	67
<i>Українські студенти під покровительством Кирила і Мефодія.</i>	70

Управління школою

<i>Едуард Соф'яни.</i> Оновлення системи післядипломної педагогічної освіти: вектори перспектив	72
<i>Лідія Чернікова.</i> Про роботу ОІППО, методичних служб міст, районів щодо науково-методичного забезпечення загальної середньої освіти	80
<i>Лариса Мельникова.</i> Регіональна програма “Моніторинг якості освіти в Донецькій області”	86
<i>Тетяна Палієва.</i> Системний аналіз – одна із функцій керівника школи: управління за результатами	94
<i>Віра Овчиннікова.</i> Внутрішньошкільний контроль на основі моніторингу якості навчання	101
<i>Антоніна Тушева.</i> Гімназія у складі освітнього комплексу	105
<i>Владислав Сушицький.</i> Статус школи-побратима: навіщо він українській школі	110
<i>Микола Конобрицький.</i> Гімназія – осередок наукової роботи школярів	114
<i>Валентин Алфімов.</i> Формування колективу ліцеїстів	121
<i>Людмила Мельохіна.</i> Модернізація системи управління освітою	131
<i>Олег Падалка.</i> Про економічну політику школи	138

Педагогіка школи

<i>Валентина Шевченко.</i> Саморозвиток як чинник становлення творчої особистості	142
---	-----

ДИРЕКТОР ШКОЛИ ЛІЦЕЮ ГІМНАЗІЇ

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ
ЖУРНАЛ ДЛЯ КЕРІВНИКІВ
ЗАКЛАДІВ ОСВИТИ

Свідоцтво про державну реєстрацію
Серія КВ № 3826 від 9 березня 2004 р.

ФАХОВЕ ВИДАННЯ З ПЕДАГОГІЧНИХ
ТА ПСИХОЛОГІЧНИХ НАУК
Постанова Президії

БАК

У К Р А І Н И

№ 5 – 05/4 від 11 квітня 2001 року

Голова Редакційної ради
Василь КРЕМЕНЬ

Головний редактор
Ольга ВИГОВСЬКА

Літературна редакція
та коректура:
Олег БАКУН
Юлія КРИЦЬКА
Валерій ФЕДОРЕНКО

Верстка
Владислав ЗАХАРЕНКО

Відповідальний редактор
Тетяна ГОДЕЦЬКА

Фотокореспондент
Наталія БОЙКО

Адреса редакції

01033, Київ-33, а/с 116

E-mail: director@oldbank.com

© О.Виговська, ідея та концепція
© О.Виговський, дизайн та оформлення
© «Директор школи, ліцею, гімназії», 2003

ЗАСНОВНИКИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
І НАУКИ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ
НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім. М.П. ДРАГОМАНОВА
ВИДАВНИЦТВО
«ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА»
ЦЕНТР СПРИЯННЯ
СУСПІЛЬНОМУ РОЗВИТКУ
ім. МИКОЛИ ПИРОГОВА

Передплатні індекси:

22953

23974

Члени Редакційної ради

Віктор **АНДРУЩЕНКО**
Ірина **БАРМАТОВА**
Марія **БАРНА**
Іван **БЕХ**
Надія **БІБІК**
Володимир **БОНДАР**
Тетяна **БОРЗЕНКОВА**
Маріана **БОСЕНКО**
Людмила **ВАЩЕНКО**
Борис **ГАДЗЕЦЬКИЙ**
Микола **ГУЗИК**
Ірина **ГОРЕЦЬКА**
Лідія **ДАНИЛЕНКО**
Петро **ДМИТРЕНКО**
Володимир **ДОВГОПОЛИЙ**
Лілія **ДОНСЬКА**
Олександра **ДУБОГАЙ**
Олександр **ДУСАВИЦЬКИЙ**
Ольга **ЗАЙЧЕНКО**
Валентин **ЗАЙЧУК**
Іван **ЗЯЙЧОК**
Олександр **ЛЯШЕНКО**
Людмила **КАЛІНІНА**
Юрій **КУЗНЕЦОВ**
Василь **МАДЗИГОН**
Сергій **МАКСИМЕНКО**
Юрій **МАЛЬОВАНИЙ**
Валентин **МОЛЯКО**
Григорій **НАУМЕНКО**
Віктор **ОГНЕВ'ЮК**
Віктор **ОЛІЙНИК**
Іван **ОСАДЧИЙ**
Надія **ОСТРОВЕРХОВА**
Оксана **ПЕЧУРА**
Павло **ПОЛЯНСЬКИЙ**
Світлана **РУДАКІВСЬКА**
Олександра **САВЧЕНКО**
Володимир **СКИБА**
Анатолій **СОЛОГУБ**
Юрій **ТРОФІМОВ**
Геннадій **ФЕДОРОВ**
Георгій **ФІЛІПЧУК**
Василина **ХАЙРУЛІНА**
Наталія **ЧЕПЕЛЄВА**
Олена **ЧИНОК**
Микола **ШКІЛЬ**

Ольга Проценко. Від батьківських традицій до сучасних ...	155
Валентина Гарькава. Українська гімназія – дім радості ...	159
Людмила Ісакієва. Школа: реалії, пошук, здобутки.....	163
Ольга Страшко. Школа розвитку і самовдосконалення.....	167
Ольга Чорна. Програма “Партнерство середніх шкіл” – обдарованим дітям.....	172
Віктор Антонов. Майбутні лікарі навчаються в ліцеї	176
Ірина Родигіна. Формування основних груп компетентностей учнів: можливості продуктивного навчання.....	180
Віра Рябченко. Потенційно обдарована дитина: виявлення та підтримка.....	185
Ніна Астанова. Донецька профільна гімназія – школа співдії культур	194
Ольга Жукова. Рання профорієнтація на психолого-педагогічну професію.....	201
Людмила Сотникова. Педагогічні жнива	211
Заради миру на Землі.....	214

Ексклюзив

Ваші запитання – відповіді МОНУ.....	216
Наказ Міністерства освіти і науки України від 20.05.2004 р. № 406.....	217
Реформування середньої освіти: тематичний показчик статей журналу “Директор школи, ліцею, гімназії” (скорочений).....	220
Звернення редакції.....	224
Безкоштовний інтернет для закладів освіти	38

*Журнал рекомендовано до друку Вченою радою
Національного педагогічного університету
ім. М.П. Драгоманова
(протокол № 11 від 29.04.2004 р.)*

УМОВИ ПУБЛІКАЦІЇ В ЖУРНАЛІ «ДИРЕКТОР ШКОЛИ, ЛІЦЕЮ, ГІМНАЗІЇ»

- Статті мають бути написані спеціально для часопису «Директор школи, ліцею, гімназії» (ніде раніше не друковані і не надіслані до інших видань). Наукові статті повинні відповідати вимогам ВАКу до наукових праць.
- Редакція лише за собою право скорочувати, редагувати статті, а також вносити зміни в назву.
- За достовірність фактів, дат, назв і точність цитування несуть відповідальність автори.
- Статті приймаються у вигляді файлів текстового редактора MS Word for Windows електронною поштою або на дискетах 3,5”. Електронна пошта редакції: director@oldbank.com
Адреси редакції: 01033, м. Київ, а/с 116; 03037, м. Київ, вул. Освіти, 6
- Дискети, рукописи, малюнки, фотографії та інші матеріали, надіслані до редакції, не повертаються.
- Стаття має бути підписана всіма авторами і супроводжуватися авторською довідкою (вказати повне ім'я, по батькові та посаду), стислою анотацією.

Повний або частковий передрук матеріалів журналу «Директор школи, ліцею, гімназії» можливий лише за письмової згоди редакції.

Підписано до друку 17.05.2004. Формат 70x100 1/16.
Папір офсетний. 15 умов. друк. арк. Наклад 4500

Передвидавнича підготовка:
Центр ССР ім. Миколи Пирогова
03037, м. Київ, вул. Освіти, 6
Свідцтво: ДК №1709 від 9.03.2004 р.
Друк: Акціонерне товариство «Книга». Зам. 4-69.

ДЕРЖАВА І ОСВІТА

За своїм промисловим і сільськогосподарським потенціалом Донецька область дуже потужна, а за якістю й інтенсивністю освітянської діяльності — одна з провідних в Україні.

Василь Кремень

У регіональних програмах першочергова увага приділяється забезпеченню рівнодоступності освіти, підвищенню ефективності навчального процесу для розвитку особистості, здійсненню синхронного і взаємопов'язаного розвитку від шкільного виховання до вищої освіти.

Валентин Тесленко

ОСВІТА ДОНЕЧЧИНИ

**Валентин
ТЕСЛЕНКО**

Начальник Головного управління освіти і науки Донецької обласної держадміністрації, заслужений працівник освіти, кандидат педагогічних наук

Редакцією проведено блиц-інтерв'ю керівників і вчителів освітніх закладів Донецької області, їхні думки абсолютно співпали щодо ініціатора впровадження інноваційних програм на Донеччині – це Валентин Вікторович Тесленко. Під час нашого спілкування ми переконалися, що перед нами потужний генератор ідей. У нього їх безліч!

Ним ініційовано обласні комплексні програми “Дитинство”, “Дистанційна освіта” та “Обдаровані діти”. Важливо, що остання реалізується за трьома напрямками: “Інтелектуальний потенціал Донеччини”, “Відродження духовності Донецького краю” й “Здорове покоління Донбасу”.

З їхньою реалізацією знайомтеся у даному специвипуску.

Мережа державних загальноосвітніх навчальних закладів області складається з **1217 загальноосвітніх навчальних закладів**, у яких навчається **494821** учень (у тому числі: денних загальноосвітніх шкіл – **1004**, у них учнів – **434307**, закладів освіти нового типу – **75**, у них 29766 учнів, комплексів “дитячий садок – школа” – **38**, у них учнів – **5389**, шкіл-інтернатів – **66**, у них учнів – **14127**, вечірніх шкіл – **34**, у них учнів – **11235**). Крім того, освітні послуги надаються **25 приватними закладами**, у яких навчаються **1955** учнів.

За рахунок місцевих бюджетів, коштів підприємств та господарств здійснюється підвіз **12 тис.** учнів.

Суспільною дошкільною освітою в області охоплено **57,1%** дітей дошкільного віку (**48%** по Україні).

Донеччина має найбільш широку і потужну в Україні мережу професійно-технічних навчальних закладів (**118 ПТНЗ – 12,2%** від загальнодержавної кількості), інститут післядипломної освіти педагогічних працівників, індустріально-педагогічний технікум, найбільший в Україні Палац молоді “Юність”, авіаційно-технічний клуб, 3 оздоровчі бази для учнів ПТНЗ.

Професійна підготовка ведеться з 221 ліцензованої професії, з яких 74% – інтегровані. Щорічний ви-

пуск кваліфікованих спеціалістів із числа випускників шкіл та дорослого населення складає понад 30 тис. осіб.

На сьогодні в області функціонує 116 вищих навчальних закладів, 75% складають вищі навчальні заклади I-II рівнів акредитації, 16% – державні вищі навчальні заклади III-IV рівнів акредитації, 9% – вищі навчальні заклади недержавної форми власності. Навчальний процес забезпечують майже 9 тис. штатних викладачів, з яких понад 600 докторів наук та 2,4 тис. кандидатів наук.

Особлива увага приділяється соціальному захисту неповнолітніх. Цільова комплексна програма “Дитинство” дає змогу оперативно розв’язувати проблеми, координувати дії з різними структурами, службами, фондами, організаціями для створення єдиної системи профілактичного впливу на дітей і батьків, соціального захисту дітей і молоді.

З 1995 року відкрито єдиний в Україні обласний санаторно-оздоровчий центр соціальної реабілітації для дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, “Смарагдове місто”. Протягом року в ньому відпочивають та оздоровлюються майже 6 тис. дітей.

За рахунок коштів обласного бюджету призначено щомісячну фінансову допомогу учням ПТНЗ та студентам вищих навчальних закладів із числа дітей-сиріт і дітей, позбавлених бать-

ІНТЕРВ'Ю ВАЛЕНТИНА ТЕСЛЕНКА

головному редактору журналу
“Директор школи, ліцею, гімназії”

На фото:
Валентин
Тесленко
і Ольга
Виговська
під час інтерв'ю

– Яке місце має бути відведено проблемі духовності у виховному процесі учнів, молоді, майбутніх педагогів?

– Духовність, з моєї точки зору, – це якість особистості, яка визначає спрямованість внутрішнього життя людини, її почуттів, думок, поглядів, стосунків з оточуючим світом, що базується на широті поглядів, ерудиції, культурі, її загальному розвитку. Ось чому розвиток духовності пов'язаний із вихованням дитини, засвоєнням нею певних духовних цінностей. Кінцевою метою виховання, на мій погляд, і є формування людини духовної, тобто особистості, яка прагне до самопізнання, самоосмислення, самовдосконалення, соціалізації в суспільстві на основі усвідомлення та засвоєння Істини, Добра і Краси.

При цьому я хочу наголосити, що проблема духовності особистості та її розвитку – це завдання не лише загальноосвітньої школи або освіти в цілому, це проблема суспільства. Вважаю, що вирішення цього питання потребує досить серйозних зусиль, скоординованих дій з боку громадськості, науковців, педагогів, що дозволило б розглянути проблему системно та сформулювати цілісний науковий погляд щодо неї. Зусиль однієї освітньої галузі тут замало. Проблема духовності особистості, її виховання повинна бути найважливішим загальнонаціональним завданням, тому потрібні і загальнонаціональні зусилля.

На жаль, деякі державні структури та установи не приділяють належної уваги проблемі виховання. Можна навести чимало прикладів, перш за все стосовно сучасних засобів масової інформації як одного з компонентів соціального оточення. Повідомляючи про соціально значущі факти, явища, події, процеси, масмедіа повинні виховувати у підростаючого покоління певне ставлення до цієї інформації, сприяти його духовному збагаченню, соціальному зростанню, виробленню в нього правильного ставлення до життя, активної життєвої позиції.

Використовуючи ЗМІ, педагогам і батькам слід мати на увазі, що окремі телепередачі або статті в газетах негативно впливають на становлення світогляду неповнолітніх. Найчастіше школяр обирає сам, який телефільм диви-

(Продовження інтерв'ю)

тися. Проте йому не завжди легко розібратися в побаченому на екрані, зробити правильні висновки. Тому нерідко він намагається наслідувати “телегероя”. Мене, наприклад, вразив такий факт: в одній із телепередач підлітки з колонії для неповнолітніх замовили на Різдво Христове пісню з кінофільму “Бригада”. Як відомо, головні герої цієї кінострічки – кримінальні авторитети. Ми на цьому виховуємо дітей? Про який приклад поведінки для підлітків можемо говорити у даному випадку? Про які духовні цінності?

На жаль, більшість кінофільмів, серіалів пропагують жорстокість, насильство. І це принципово неприпустимо. Фактично освіта не одержує підтримки від ЗМІ щодо виховання. Ось приклад: УТ-1 лише 0,1-0,2% ефірного часу відводить позитивним освітньо-розвиваючим програмам, тоді як відомі телекомпанії світового рівня – 35%. Ось проблема, для вирішення якої потрібне втручання держави. Адже радіо, телебачення, преса – найвпливовіший засіб підвищення духовності нації.

На моє особисте переконання, саме суспільство повинно створювати умови для духовного зростання особистості. Людина народжується як індивід, як суб'єкт суспільства, з притаманними їй природними задатками, формується як особистість у системі суспільних відносин завдяки цілеспрямованому вихованню. Я вважаю, потрібна чітка державна політика щодо виховання духовної особистості.

– 2004 рік у Донецькій області оголошено Роком духовності. Яка роль освітян у цій акції?

– Проведення Року духовності на Донеччині – широкомасштабна акція, яка має за мету, перш за все, відродження та розвиток національної духовності, залучення до духовних цінностей усіх верств населення, посилення впливу духовності на державну ідеологію, розвиток високої культури відносин між людьми тощо.

Заплановано і проведено низку заходів щодо розвитку духовності. Це конкурс учнівських творів “Ми пізнаємо себе, ми пізнаємо світ”, свята, присвячені Міжнародному дню рідної мови, Інтернет-форум для старшокласників “Духовність. Як ми її розуміємо”, обласна учнівська конференція “Розвиток духовності – необхідна умова побудови держави” та інші, а попереду – Параолімпійські ігри для дітей-інвалідів, свято до Міжнародного дня захисту людей з обмеженими можливостями.

Проте, на мою думку, не можна зводити вирішення такого важливого питання лише до проведення заходів, свят, форумів. Слід вести виважену, копітку, щоденну роботу з кожною конкретною людиною, кожною сім'єю, кожним колективом. Треба пропагувати високі етичні норми соціальної поведінки, створювати умови для духовного самовдосконалення. Наведу сумний факт. Сьогодні ми в області маємо таку статистику: у дитячих будинках, де виховуються сироти, цьому статусу відповідають лише двоє із десяти, решта мають батьків, які просто покинули своїх дітей. Ось показник бездуховного ставлення до такого святого призначення, як материнство та батьківство. У зв'язку з цим, вважаю за необхідне серйозну увагу приділяти родинному вихованню, не залишати без належного піклування дітей-сиріт.

Ми, освітяни Донеччини, опікуємося цією важливою проблемою. Нами створено різнорівневу систему

ківського піклування, які перебувають під опікою держави.

Приділяється особлива увага розвитку творчих здібностей, підтримці дітей-сиріт, дітей-інвалідів. В області започатковано проведення обласних малих Параолімпійських ігор для дітей-інвалідів.

Розвивається психологічна служба: створено центр практичної психології та 11 центрів у містах і районах, 72 консультативних пункти, у навчальних закладах працюють 676 практичних психологів та 74 соціальних педагога, що дає можливість забезпечити психолого-педагогічний супровід навчально-виховного процесу, соціальну адаптацію дітей-сиріт, дітей з вадами фізичного та розумового розвитку, дітей-інвалідів, учнівської та студентської молоді до дорослого життя.

З 1998 року розроблена та реалізується *регіональна комплексна програма “Обдаровані діти”*, мета якої – забезпечення подальшого функціонування і розвитку системи пошуку, відбору, творчого розвитку і педагогічної підтримки обдарованих дітей, талановитої учнівської молоді на шкільному, міському (районному), обласному рівнях за трьома основними напрямками:

- “Інтелектуальний потенціал Донеччини”;
- “Відродження духовності Донецького краю”;
- “Здорове покоління Донбасу”.

Внаслідок роботи щодо реалізації програми з вияв-

лення обдарованих дітей створено обласний банк даних, який нараховує понад **750** здібних учнів, у містах і районах в аналогічних банках — **близько 10 тис.** школярів. Певний творчий потенціал має кожна дитина, через банки даних іде постійне відстеження успіхів дітей та учнів, ці дані щорічно оновлюються.

НАПРЯМ “ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДОНЕЧЧИНИ”

На виконання програми в області постійно проводиться робота щодо створення належних умов для інтелектуального розвитку учнів. На сьогодні в області функціонують **24** гімназії, **30** ліцеїв, 6 спеціалізованих шкіл, **225** шкіл з поглибленим вивченням окремих предметів, **674** — з профільним навчанням.

В містах та районах області відпрацьовуються *освітні території (округи)* — система навчальних закладів, міжшкільних факультетів, гуртків, консультпунктів, позашкільних закладів багатофункціональних навчальних комплексів, яка дає змогу кожній дитині, починаючи з дошкілля, розвивати свої здібності, забезпечує рівнодоступність якісної освіти.

У рамках програми для в 1999 р. створено обласний заклад “Ерудит”, до складу якого входить багато-профільний ліцей з очною формою навчання для **120** обдарованих учнів регіону і обласна очно-заочна шко-

(Продовження інтерв'ю)

захисту дітей пільгових категорій, а також умови для їх духовного та фізичного розвитку.

На мою думку, роботу щодо підвищення духовності особистості можна довірити лише людям з високою внутрішньою культурою; виховувати потрібно власним прикладом. І це мають розуміти керівники всіх рівнів.

— Традиційно освітяни, керівники ототожнюють духовність з релігійністю. Ваша думка з приводу такого важливого питання?

— Хочу зазначити, що з великою повагою ставлюся до віри. Вона безумовно, збагачує духовно, сприяє усвідомленню місії людини на Землі.

Сьогодні релігійна ситуація в Україні складна і багатопланова. Вона характеризується процесами суспільної реабілітації релігії, визнанням її складовою духовної культури, посиленням ролі церкви в усіх сферах суспільного життя. У державі непередбачено загострився процес зміни суспільного світогляду й формування нового типу соціального сприйняття світу, у центрі якого є людина. Значна частина наших співвітчизників бачить його витоки в релігії. І така думка має право на існування. Безумовно, державна школа в Україні — це світська установа. Однак духовно розвинена особистість, яку вона формує, повинна вміти толерантно і виважено вибудовувати свої відносини, у тому числі і в релігійних питаннях. Чим більше добра та поваги у відносинах як між людьми, так і конфесіями, тим більш духовно розвинене суспільство.

— А як із вирішенням мовного питання на Донеччині?

— Мова є одним із вирішальних чинників національної самобутності народу, визначальною ознакою держави.

Донецька область багатонаціональна, у ній традиційно сформованою нормою є двомовність і багатомовність. У становленні сучасної мовної ситуації в регіоні виділяються фактори формування та розвитку, які дісталися від минулого і поки що переважають, та нові, які беруть початок з часу введення Закону про мови.

Система освіти регіону має об'єктивні підстави для наступних кроків у подальшому розвитку і функціонуванні державної мови, щоб виробити послідовні та виважені підходи до вирішення мовних проблем відповідно до Конституції України, чинного законодавства. Ми маємо власне розуміння проблеми і впевнені, що робимо все виважено, тобто обрано дійсно еволюційний шлях.

Головне управління освіти і науки розробило цілову комплексну програму розвитку та функціонування української мови в Донецькій області на 2004-2010 роки, яка була затверджена рішенням спільного

На фото:
Валентин Тесленко
серед
переможців і
призерів
олімпіади

ла, де навчаються **350** здібних школярів, діє обласний консультативний пункт. Система роботи обласного закладу “Ерудит” (ліцей – очно-заочна школа-консультпункт) має високу ефективність, дає змогу обдарованим учням з найвіддаленіших куточків області розвивати свої здібності і досягати високих результатів.

Щороку в рамках програ-

ми “Обдаровані діти” проводяться такі обласні заходи, як конкурс для дошкільнят “Розумники і розумниці”, інтелектуальний турнір для учнів початкових класів “Юний ерудит”, обласні конференції старшокласників (“В ХХІ сторіччя – з новими ідеями”, “Молодь і наука”, “Донбас і екологія”), олімпіади тощо.

За підсумками Всеукраїнських предметних олімпіад з базових дисциплін команда школярів Донецької області п’ять років поспіль займає вищі місця серед команд областей України.

Щороку 140 обдарованим учням, студентам, аспірантам призначається стипендія Донецької обласної ради, з 2001 року започатковано стипендії Донецької обласної ради переможцям і призерам Міжнародних предметних та Всеукраїнських учнівських олімпіад. У цьому році обласні олімпіади проходили під патронатом обласної ради, переможців нагороджено путівками: учнів 7-9 класів до міжнародного дитячого центру “Артек”, а учнів 10-11 класів до кращого в Європі розважального центру “Диснейленд” (Франція). У більшості міст та районів області *створено фонди допомоги обдарованим дітям, щомісячно виплачуються стипендії більше ніж 500 учням.*

НАПРЯМ “ЗДОРОВЕ ПОКОЛІННЯ ДОНБАСУ”

Щороку до спортивних багатоступеневих змагань з міні-футболу “Футбольні

(Продовження інтерв’ю)

засідання колегій Міністерства освіти і науки України та Донецької обласної державної адміністрації.

На нашу думку, цей процес повинен набувати сили поступово, планоно, толерантно, виважено. Система мовної освіти в нашому регіоні розбудовується з урахуванням прагнення кожної національної спільноти до самозбереження, збагачення рідного слова і культури та життєвої потреби в знанні інших мов і культур.

– Хотілося б почути від Вас про актуальні проблеми та досягнення освітянського сьогодення на Донеччині.

– Хочу наголосити на тому, що завдяки постійній підтримці обласної державної адміністрації та обласної ради, у тісному контакті з місцевими органами виконавчої влади ми поступово вирішуємо актуальні проблеми галузі.

Розроблено Програму розвитку освіти Донецької області на 2001-2005 роки (реальну і виважену!), цільові комплексні програми (“Дитинство”, “Від серця до серця”, “Дистанційна освіта”, “Обдаровані діти”, “Ділова ініціатива”, “Моніторинг якості освіти” тощо) для визначення найпріоритетніших напрямів роботи.

При цьому першочергова увага приділяється реалізації основних завдань: забезпечення рівнодоступності якісної освіти незалежно від місця проживання учнів, підвищення ефективності навчального процесу для розвитку особистості, формування у дітей ключових життєвих компетентностей.

Базовим механізмом реалізації цих напрямів вважаємо індивідуалізацію та диференціацію навчально-виховного процесу через особистісно-орієнтований підхід. Ми здійснюємо синхронний і взаємопов’язаний розвиток усіх складових освіти – від дошкільного виховання до вищої освіти та набуття професії. Це дозволяє точніше будувати траєкторії розвитку кожної дитини у напрямі максимальної її самореалізації та адаптації в суспільстві.

Ми розглядаємо систему освіти як єдиний поліфункціональний освітній комплекс, що виконує цілу низку найважливіших функцій: надання якісної рівнодоступної освіти, створення і впровадження нових педагогічних технологій, забезпечення різних галузей економіки кваліфікованими кадрами з урахуванням змін ринку праці, проведення наукових та соціологіч-

надії”, баскетболу “Срібний кошик”, шахів “Юний грос-мейстер”, тощо залучаються понад 120 тисяч учнів 5-11 класів, підготовлено десятки майстрів міжнародного класу та сотні майстрів та кандидатів у майстри спорту України, тисячі спортсменів першого та масових розрядів.

НАПРЯМ “ВІДРОДЖЕННЯ ДУХОВНОСТІ ДОНЕЦЬКОГО КРАЮ”

У містах, районах, на обласному рівні щороку проводиться понад 100 виставок юних художників, фотографів талановитих авторів творів декоративно-прикладного мистецтва, майже 40 фестивалів різних жанрів, видаються збірники віршів юних поетів області. Систематична робота з творчо обдарованими підлітками дозволила охопити значно більшу кількість дітей шкільного віку, підвищити результативність участі школярів області у Всеукраїнських, міжнародних конкурсах вокалістів, танцюристів, піаністів, скрипалів тощо, сприяла виявленню понад 10 тис. школярів зі здібностями художньо-естетичної спрямованості.

За ініціативою Головного управління освіти і науки Донецька область є місцем проведення щорічного фестивалю академічного співу “Українське бельканто” та Міжнародного конкурсу зі спортивних бальних танців “Обдаровані діти – Престиж”.

Якісно нового рівня освіта Донеччини набуває

завдяки втіленню в життя комплексної програми “Дистанційна освіта”. У Донецькому регіоні в числі перших в Україні реалізується на практиці право кожного учня незалежно від місця проживання, стану здоров’я та інших причин на однакові можливості для здобуття якісної освіти, забезпечення доступності до різних джерел інформації. Завдяки реалізації програми в навчально-виховних закладах області за 3 роки встановлено 362 нових комп’ютерних класи та 293 персональних комп’ютерів. *Забезпеченість шкіл комп’ютерною технікою на сьогодні збільшилася до 65 відсотків і буде повністю завершена у 2005 році.*

Ефективно працює обласний центр дистанційної освіти, створюються медіотеки. Щорічно проводяться Інтернет-турніри, конкурси, Інтернет олімпіади, щомісячно – телеуроки для старшокласників.

В області розроблено обласну інноваційну програму “Моніторинг якості освіти”, обласну програму удосконалення управлінської діяльності, створено 125 експериментальних майданчиків з відпрацювання основних проблем реформування освіти, видається науково-методичний журнал “Педагогічна освіта Донеччини” на обласному телебаченні започаткована програма “Освіта Донеччини”.

...В ОСВІТІ РОЗВИВАЄТЬСЯ СИСТЕМНЕ ОНОВЛЕННЯ: ВІД ЗМІСТУ ДО МЕТОДОЛОГІЇ, ВІД ФОРМИ ДО ТЕХНОЛОГІЇ, ВІД РЕФОРМУВАННЯ ДО МОДЕРНІЗАЦІЇ

Валентин Тесленко

Директор школи, ліцею, гімназії № 2-3/2004

(Продовження інтерв'ю)

них досліджень стану освіти в процесі її реформування.

Для більш повної обізнаності щодо потенціалу розвитку дітей, починаючи з раннього віку, задоволення потреб у освітніх послугах, своєчасного вибору форми та виду підтримки особистості ми розпочали велику роботу – персоніфікацію дитячого населення області в рамках регіональної комплексної програми “Діти Донеччини”.

І ще одна ідея – створення освітніх територій (округів). За цією моделлю ми працюємо з 2002 року. Максимально використовуємо можливості усіх закладів, що входять до округу, розташованих у межах пішої доступності або досяжності за рахунок підвозу: дошкільних закладів, шкіл, ПТНЗ, технікумів, ВНЗ, позашкільних закладів, дитячих юнацьких клубів тощо.

Реалізація рівнодоступності якісної освіти потребує нових підходів у роботі з кадрами. Тому інститут післядипломної педагогічної освіти забезпечує перепідготовку учителів на випередження; практикуються пролонговані очно-заочні форми перепідготовки кадрів у профільних опорних школах і закладах нового типу.

– Майбутнє нації, як відомо, визначають найталановитіші її представники. Ваше ставлення до цієї тези? Як в області вирішуються проблема обдарованих дітей?

– Ще в 1998 році ми розробили цільову комплексну програму “Обдаровані діти”, яка була затверджена головою облдержадміністрації (нинішнім Прем’єр-міністром) В.Ф.Януковичем. Вона реалізується за трьома напрямками: “Інтелектуальний потенціал Донеччини”, “Відродження духовності Донечького краю”, “Здорове покоління Донбасу”. Відпрацьовано систему пошуку, відбору, творчого розвитку і педагогічної підтримки обдарованих дітей і молоді на трьох рівнях: шкільному, міському (районному), обласному. Скомплектовано банк даних обдарованих дітей, що дає змогу відслідковувати індивідуальне зростання дитини, чіткіше моделювати програми педагогічного супроводу розвитку учнів і відстежувати їхні особисті досягнення. Може впевнено сказати, що за 6 років програма “Обдаровані діти” стала справді наймасовішою молодіжною програмою регіону. До речі, у 2000 році вона визнана лауреатом Міжнародного конкурсу “Золотий Скіф”.

Як результат системної роботи – наші школярі та студенти демонструють якісну підготовку на всеукраїнських і міжнародних олімпіадах. Так, протягом останніх 5 років команда школярів Донеччини посідає вищі місця в рейтингу серед команд інших областей на всеукраїнському рівні, а студенти Донецького національного університету – серед вищих навчальних закладів України. Ми щорічно маємо переможців всеукраїнського рівня конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів – учасників МАН.

Кожен рік ми проводимо майже 100 конкурсів з художньої творчості юних вокалістів, поетів, художників, журналістів; організуємо обласні виставки та фестивалі різних жанрів. Ми започаткували і вже вшосте проводимо Міжнародний фестиваль академічного співу “Українське бельканто” та Міжнародний турнір зі спортивних бальних танців “Обдаровані діти – Престиж”, які постійно збирають представників Німеччини, Італії, Росії, Франції, Великої Британії тощо. Підготовлено десятки майстрів міжнародного класу, сотні майстрів спорту, проведено малі Паралімпійські ігри серед дітей-інвалідів.

– Чи підтримують Ваші починання облдержадміністрація та обласна рада?

– Так. Щомісяця обдаровані діти, студенти, аспіранти отримують стипендії обласної і міських рад (усього близько 1000 дітей). Стипендії отримують також переможці та призери всеукраїнських і міжнародних олімпіад. Щомісячну матеріальну допомогу одержують і діти-сироти, які навчаються в ПТУ, технікумах, вищих навчальних закладах і знаходяться на повному державному забезпеченні (це ще 1200 дітей). А в поточному році обласні учнівські олімпіади проводилися під патронатом обласної ради. За рішенням керівництва обласної ради (голова Колесніков Б.В.) 30 старшокласників – переможців обласних олімпіад вже відвідали “Диснейленд” (Франція), а 24 учні 7-9 класів будуть оздоровлені влітку в Міжнародному центрі “Артек”. Ці поїздки для дітей є заохоченням і здійснюються безкоштовно. Учителів-наставників переможців відмічено значними грошовими преміями. Вперше не тільки в нашій області, але й в Україні обласна рада провела конкурс “Кращий працівник” у сфері освіти за номінаціями: “Кращий учитель природничо-математичних дисциплін”, “Кращий учитель гуманітарних дисциплін”, “Кращий учитель початкових класів”. Переможці даного конкурсу одержали вагомі нагороди: три кращих учителя-майстра отримали автомобілі, решта – великі грошові премії. Особливо приємно, що саме в рік духовності отримали нагороду люди, які безпосередньо опікуються вихованням духовності та молоді. Сподіваємося і на подальшу плідну співпрацю.

Під керівництвом голови координаційної ради цільової програми “Від серця до серця” Л.О. Янукович (дружина Прем’єр-міністра) в області проведено заходи щодо соціальної підтримки дітей-інвалідів (по зору, з важким порушенням мови, для слабочуючих тощо). За півтора роки реалізації програми надано фінансову допомогу школам-ін-

(Закінчення інтерв'ю)

тернатам для дітей з обмеженими можливостями в розвитку та дітям-інвалідам. Придбано спеціальне обладнання для навчання глухих і слабочуючих, сліпих і слабозорих, дітей з важкими порушеннями мови, медичне обладнання для фізіотерапевтичних кабінетів, а також мікроавтобуси ГАЗель для своєчасного транспортування дітей-інвалідів на лікування та відпочинок. Діти отримали персональні комп'ютери з комплектами навчальних соціально-адаптаційних програм, комплекти спеціальної апаратури колективного використання "FM-система" та індивідуальні біполярні слухові апарати фірми "Otikon", тифломагнітофони та тифломагнітоли зі шрифтом Брайля, диктофони та телезбільшувачі тексту, прилади "Орієнтир" і "Графіка", тренажери "Видимая речь", спортивне знаряддя та тренажери, телевізори та музичні центри, ліки спеціального призначення тощо. Загальна сума спонсорської фінансової допомоги становила більше 5 млн. грн.

Багатьом дітям надано необхідну медичну допомогу, проведено відповідні операції, організовано якісне оздоровлення, забезпечено працевлаштування. Кожна дитина-інвалід постійно перебуває в полі зору авторів програми.

Програма об'єднує людей доброї волі і знаходить велику підтримку у керівників підприємств, громадських організацій і спонсорів.

– Валентине Вікторовичу, як відомо, одним із варіантів підвищення доступності освіти є дистанційна освіта. Як на Донеччині вирішується ця проблема?

– Три роки тому ми розпочали реалізацію обласної цільової комплексної програми "Дистанційна освіта". Створено обласний центр дистанційної освіти. Розробляємо самі, закупаємо в Україні та Росії програмні засоби для навчальних закладів, проводимо телеуроки для старшокласників, придбали сучасну комп'ютерну техніку та підключили її до Інтернету (у 2005 році завершимо 100% забезпечення всіх шкіл сучасними комп'ютерами), створюємо і комплектуємо відеотеку.

Методистами інституту та педагогами області розроблено і представлено на магнітних носіях комплекти творчих завдань, завдань для самоперевірки рівня навчальних досягнень школярів з базових дисциплін, самоосвітньої діяльності учнів, завдань для дітей з вадами розвитку. Щорічно проводимо для учнів області низку Інтернет-олімпіад, конференцій, конкурсів.

На мою думку, саме дистанційна освіта робить освіту справді доступною, реально забезпечує засвоєння учнем навчального матеріалу в індивідуальному темпі, сприяє вільному вибору освітньої орієнтації школярів.

Але, на жаль, у державі ще не розроблено універсальної законодавчої бази для тих учнів, які одержуватимуть освіту дистанційно: яким повинен бути документ про освіту, наскільки він буде конвертований? На ці питання може дати відповідь тільки держава в продуманому, виваженому законі про дистанційну освіту. А як це важливо, наприклад, для дітей-інвалідів, для обдарованих учнів тощо!

У нас на Донеччині вже поширюється і форма дистанційної освіти під час перепідготовки педагогічних кадрів, підвищення їх кваліфікації. Такі курси організовано для керівних кадрів (директорів і їх заступників), учителів суспільно-гуманітарного циклу.

Вважаємо, що це перспективний напрям, бо недостатня якість підручників нового покоління, у тому числі на магнітних та електронних носіях, є об'єктивним стримуючим фактором у підвищенні якості освіти на всіх ступенях.

І ще одне: сучасній державі необхідні кадри нової формації – професійно компетентні, соціально активні, здатні до ділової ініціативи, творчі та духовно збагачені. Нове покоління, з яким в усі часи пов'язуються сподівання на поліпшення суспільного життя, повинне вирізнятися інтелігентністю, високим рівнем свідомості. Саме такі особистості ми і прагнемо формувати, виховувати, розвивати. Можна сказати, що наша регіональна система освіти в цілому відповідає соціальному запиту суспільства, тому що ми думаємо і працюємо на перспективу.

– Які проблеми найбільше турбують Вас сьогодні?

– Щодо проблем. Найголовніша з них – підвищення рейтингу освіти взагалі і професії вчителів зокрема. Ще одна – кадрове забезпечення, так зване "старіння кадрів": в області багато вчителів пенсійного віку. Вагомою перешкодою на шляху залучення молодих спеціалістів до роботи в освітніх закладах є недостатня зарплатня. Проблемою залишається і оснащення навчальних закладів сучасним обладнанням.

Уряд робить реальні кроки щодо поліпшення справ в освіті: поступово підвищується заробітна плата педагогів, розробляються конкретні заходи щодо укріплення матеріально-технічного стану освіти та придбання сучасного навчального обладнання, поліпшуються умови утримання, навчання та виховання дітей з особливими потребами. Все це вселяє надію та сподівання на краще.

Необхідно створювати атмосферу інтелектуальності, культури, освіченості людей у суспільстві, мотивувати прагнення молоді досягти життєвих успіхів і перемог. Саме в цьому напрямі нам і треба розвиватися.

Бажаю всім нам, людям, причетним до освіти, творчої наснаги, нових здобутків на шляху розвитку духовної особистості, здатної до розбудови нашої держави.

Держава
і освіта

ОРІЄНТИРИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Орієнтиром реформування для кожного з суб'єктів системи освіти є цільова настанова Національної доктрини на впровадження національної школи, орієнтованої на вільний і гармонійний розвиток особистості.

Ми вважаємо, що нинішній етап розбудови середньої загальної освіти є особливо відповідальним, тому що нею закладається фундамент освіти XXI століття. Процес реформування здійснюється за такими напрямками: перехід на нову структуру, зміст і термін навчання.

Згідно з цільовою комплексною Програмою розвитку освіти Донецької області на 2001-2005 рр. Головного управління освіти і науки (начальник Тесленко В.В.) та з метою системного скоординованого впровадження інноваційних змін створено комплексно-цільову програму розвитку освіти м. Горлівки на 2001 – 2005 рік. Згідно з прийнятою Програмою всі школи міста перейшли на 12 – річний термін навчання. Перші класи відкрито – як на базі школи, так і на базі дошкільних закладів. У поточному році 39 класів від-

крито на базі дошкільних закладів.

Однією з плідних ідей інноваційного структурування школи є *ідея профільного навчання*. На початок 2003 – 2004 н.р. вся старша ланка школи набуває профільної спрямованості. Профіль визначається:

- потребами економіки нашого регіону в кадрах певного профілю;
- реальними можливостями школи;
- відповідністю профілю інтересам, потребам та здібностям учнів.

Набір профілів наших шкіл забезпечує широкий спектр професій хімічної промисловості, економічного менеджменту, маркетингу, медицини, освіти, культури, інформатики та комп'ютерного програмування тощо.

Починаючи з 2003 – 2004 навчального року, в окремих школах стали профільними 8-мі класи. Профілізація восьмикласників здійснюється за рахунок профільної спрямованості варіативної складової навчального плану, а також за рахунок впровадження навчальних Програм з базових дисциплін для класів з профільним навчанням.

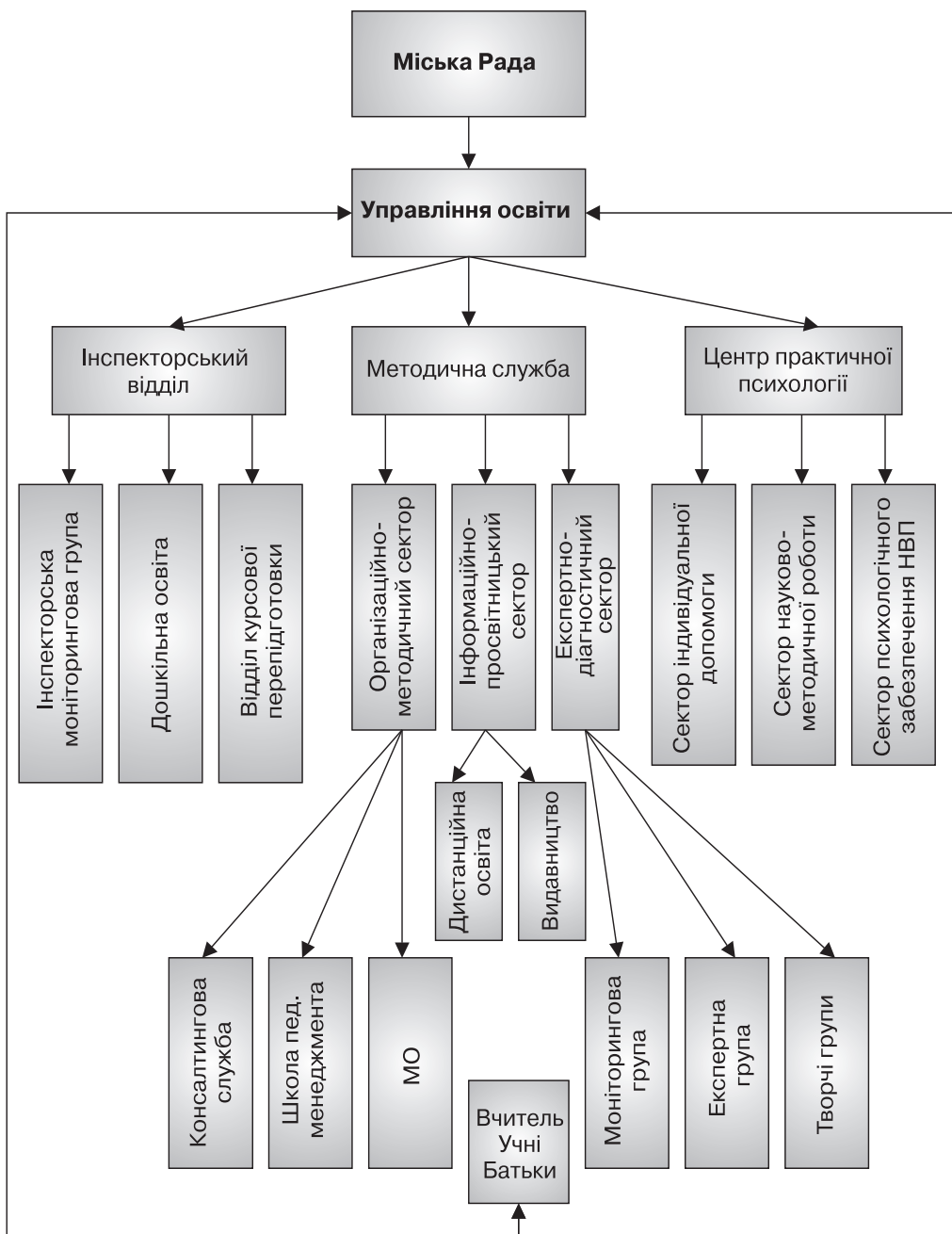
Сьогодні можна багато говорити про неузгодженість Типових навчальних планів, Програм та підру-

**Віталій
ТРЕШОВ**

Начальник
управління освіти
міської ради
м. Горлівки

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ МІСТА

Всього ЗОШ – 58,
із них:
гімназія – 1,
шкіл нового типу – 2,
ЗОШ I-III ступенів – 39,
ЗОШ I-II ступенів – 13,
ЗОШ I ступеня – 2,
школа-інтернат – 1.

чників з потребами сучасної освіти. Це дійсно так. Але необхідно шукати шляхів вирішення цієї проблеми. Одним із ефективних шляхів, на наш погляд, є включення спецкурсів у інваріантну складову навчального плану.

Кращі вчителі нашого міста працюють над створенням Програм спецкурсів, факультативів, курсів за вибором, посібників для учнів та вчителів. На сьогодні ми маємо 28 авторських Програм, узгоджених і затверджених у Головному управлінні освіти і науки облдержадміністрації; 3 посібники щодо організації самоосвітньої діяльності учнів з української мови та російської мови і літератури. Розробляється посібник “Самоосвітня діяльність учнів 9-11 класів з математики”.

З метою задоволення освітніх потреб учнів щодо поглибленого вивчення іноземних мов 4 школи міста мають статус шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов; починаючи з 2

класу, учні всіх шкіл міста вивчають іноземну мову (англійську, французьку).

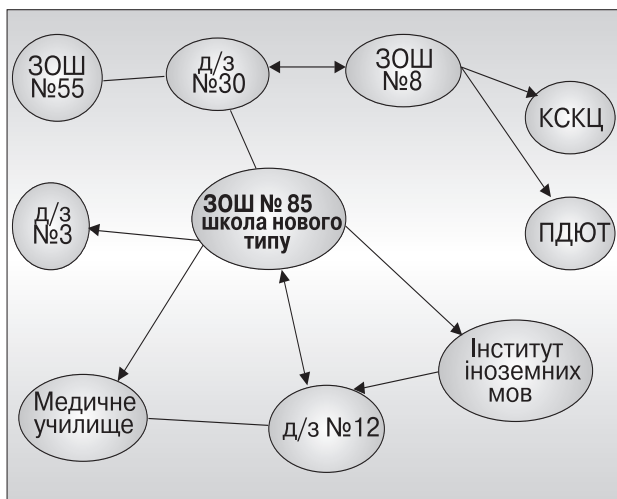
Реалізуючи обласну модель освітніх територій (автор ідеї – начальник Головного управління освіти і науки В.В. Тесленко) згідно з потребою кожної дитини в освітніх послугах та з метою забезпечення цілісної системи безперервної освіти в місті створено освітні альянси (округи).

Наприклад, схема одного з них (див. схему 2).

Округ створює єдину освітню систему. Таким чином зберігається освітня і виховна єдність навчально-виховного процесу, забезпечується рівнодоступність якісної освіти.

Одним із ключових питань реформування школи є введення нового змісту освіти. Зміст освіти постійно оновлюється за рахунок особистісно-орієнтованого навчання, активізації розвитку творчих здібностей учнів, умінь та навичок застосування набутих знань для вирішення нетрадиційних завдань. Вивчаючи різні інноваційні освітні технології, ми прийшли до висновку, що на сучасному етапі необхідно застосовувати такі технології, які після етапу впровадження не потребують додаткових коштів, наприклад, технології особистісно-орієнтованого навчання. Практично всі школи міста працюють над проблемою впровадження особистісно-орієнтованої технології навчання. Особистісний підхід забезпечує цілісно-особистісний розвиток учнів у спільній нав-

Схема 2.

чальній діяльності відповідно до мотивації. У рамках міських методичних об'єднань створюються творчі групи щодо розробки творчих завдань, конструювання навчального тексту, дидактичного матеріалу, форм контролю за особистісним розвитком учня в процесі оволодіння знаннями. Організатором цієї роботи виступає міський методичний кабінет (завідувач Полубан М.Я.) спільно з міським Центром практичної психології (директор Центру Богданова Л.В.).

Педагогічний колектив Української гімназії (директор Гарькава В.С.) та педагогічний колектив загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 50 (директор Бут С.В.) працюють над впровадженням технології розвивального навчання. Учні початкових класів працюють за спеціальними підручниками, дидактичними посібниками. Вчителі цих навчальних закладів проходять на базі Харківського Центру розвивального навчання фундаментальну перепідготовку.

Над впровадженням інформаційних технологій навчання працюють педагогічні колективи загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 22 (директор Глазков Ю.М.), загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 14 (директор Ісакієва Л.В.), загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 25 (директор Бай О.І.) та інших шкіл. Зусилля вчителів цих шкіл спрямовані на з'ясування дидактичних можливостей комп'ютерних

засобів навчання на різних етапах засвоєння змісту освіти. У місті створено Банк інновацій, у якому накопичуються знахідки творчих учителів щодо впровадження сучасних технологій навчання.

Які б зміни не проходили в освіті, ми вважаємо, що вони повинні здійснюватися тільки на підставі грамотно проведеного освітнього моніторингу. У зв'язку з цим розроблено і затверджено на засіданні міської методичної ради міську модель комплексного моніторингу. Складовими частинами такої моделі є:

- інспекторський моніторинг;
- педагогічний моніторинг;
- моніторинг якості освіти з базових дисциплін;
- моніторинг ефективності використання варіативної складової;
- моніторинг розвитку творчих здібностей учнів;
- психологічний моніторинг.

На цьому етапі творчі педагогічні колективи Української гімназії* (директор Гарькава В.С.), загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №85 (директор Афіцька І.А.), загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 1* (директор Сушицький В.П.), загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №14* (директор Ісакієва Л.В.), загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №22 (директор Глаз-

НЕ ПОЧАВШИ,
ДУМАЙ,
А ПОЧАВШИ,
КІНЧАЙ.

Володимир Даль

* З досвідом цих шкіл знайомтеся у рубриці "Педагогіка школи" цього числа журналу

*На шляху
реформуван-
ня головне —
це
орієнтація
на мету
створення
особистісно-
орієнтованої
міської
освітньої
системи*

ков Ю.М.), загальноосвітньої школи I-III ступенів №55 (директор Дубиніна В.В.), загальноосвітньої школи I-III ступенів № 12 (директор Курячий О.К.), загальноосвітньої школи I-I-II ступенів №25 (директор Бай О.І.) розробляють інструментарій комплексного моніторингу.

На базі загальноосвітньої школи I-III ступенів № 14 (директор Ісакієва Л.В.), загальноосвітньої школи I-III ступенів № 25 (директор Бай О.І.) працює експериментальний майданчик з проблеми впровадження освітнього моніторингу в процес життєдіяльності шкіл.

Як показує досвід роботи, від високого професіоналізму кадрів залежить успіх будь-якої справи. Тому в нашому місті приділяється велика увага підвищенню професійної майстерності педагогів. І як результат — 441 учитель має вищу категорію, 121 учитель має педагогічне звання “Учитель-методист”, 215 учителів мають педагогічне звання “Старший учитель”. По-перше, це проходження курсової перепідготовки як на базі ОІППО, так і на базі Горлівського державного педагогічного інституту іноземних мов. По-друге, це діюча в місті високопрофесійна методична служба. По-третє, це створення умов для саморозвитку вчителя. Незважаючи на скрутний економічний стан, шкільні бібліотеки мають змогу передплатити освітні видання: газети, предметні журнали. Найбільш ефективним засобом самоосвіти вчителів є вихід в Інтернет. За останні три роки в

рамках обласної цільової комплексної програми “Дистанційна освіта” школи міста отримали 625 комп’ютерів, у тому числі 14 шкіл отримали комп’ютерні комплекси.

Стратегічна мета освітніх реформ — це висока якість освіти випускника. Учні шкіл міста постійно стають призерами обласних олімпіад з базових дисциплін, учасниками і призерами Всеукраїнського етапу предметних олімпіад, членами МАН. З метою розвитку творчих здібностей учнів та дошкільників проводяться різноманітні конкурси, турніри, змагання тощо. У місті діють Палац дитячої та юнацької творчості, Будинки дитячої творчості, Центр туризму та краєзнавства, дитячі спортивні школи, міська художня школа, екологічний центр “Бджілка” тощо. У рамках моніторингу творчих здібностей учнів створено Банк даних обдарованих дітей. До цього Банку внесено **256** школярів. Міською радою встановлено персональні стипендії кращим учням. Зараз ці стипендії отримують **20** учнів.

На наш погляд, саме ці позиції реформування, визначені Міським управлінням освіти, можуть скласти основу для створення якісної освіти. Звичайно, на шляху реформування нас чекають постійне переосмислення і корекція своєї діяльності. Але головне — це орієнтація на мету створення особистісно-орієнтованої, такої, що відповідає потребам суспільства і держави, міської освітньої системи.

МОДЕЛЬ ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ: ДОСВІД, ПОШУКИ, ПРОБЛЕМИ

Управління
школою

Супутниками політичних та економічних перетворень у будь-якій країні є соціальні проблеми, зокрема національне та духовне відродження суспільства країни, формування інтелектуального національного генфонду, правове забезпечення кожного громадянина, демократизація та гуманізація суспільного життя, створення умов для формування творчої особистості, реалізації потенційних можливостей кожної людини, матеріально-побутове забезпечення громадян країни на рівні світових стандартів.

В силу зазначених вище факторів система освіти, як важлива галузь життєдіяльності нашої країни, піддається докорінному реформуванню в органічній єдності з її іншими галузями.

Правові основи освіти закладено в Конституції України. У ст. 53-ій йдеться: “Кожен має право на освіту. Повна загальна середня освіта є обов’язковою, держава забезпечує доступність і безплатність дошкільної, повної загальної, професійно-технічної, вищої освіти в державних і

комунальних навчальних закладах”¹.

Освітяни отримали такі важливі документи, як Закон України “Про освіту”, Закон України “Про загальну середню освіту”, Державну національну програму “Освіта” (Україна XXI століття) та інші. У Програмі “Освіта” визначено стратегічні завдання та принципи перебудови освіти і загальноосвітніх навчальних закладів, зокрема, такі як пріоритетність, демократизація, гуманізація, національна спрямованість, безперервність, нероздільність навчання і виховання, багатоукладність та варіативність освіти.

Важливу роль у забезпеченні успіху реформування системи освіти в нашій країні відіграє раціональне управління цією галуззю на всіх його ієрархічних ступенях.

Втілюючи в життя основні положення Національної доктрини розвитку освіти, Головне управління освіти і науки Донецької обласної державної адміністрації, Обласний інститут післядипломної педагогіч-

Віктор СУКОВ

Завідувач відділу освіти м. Краматорська, делегат II-го Всеукраїнського з'їзду працівників освіти і науки України

¹Конституція України. – К.: Просвіта, 1996. – С. 22.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА ОСНОВА формування моделі державно-громадського управління освітою

1. Конституція України, 1996.
2. Закон України "Про освіту", 1991.
3. Закон України "Про загальну середню освіту", 1999.
4. Закон України "Про внесення змін та доповнень до Закону України "Про освіту", 1996.
5. Положення про загальноосвітній навчальний заклад, 14.06.2000, № 964, затверджено Постановою Кабінету Міністрів України.
6. Орієнтовне положення про Раду загальноосвітнього закладу.
7. Положення про піклувальну Раду загальноосвітнього навчального закладу, 2001.
8. Орієнтовний Статут загальноосвітнього навчального закладу. Збірник наказів МОН № 23/2002.
9. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, 2001.
10. Закон України "Про національну освіту".
11. Права і обов'язки учасників навчально-виховного процесу. Журнал "Директор школи", № 27/2002
12. Закон України "Про об'єднання громадян", 1991.
13. Про застосування Закону України „Про загальну середню освіту” щодо розширення мережі та організації навчально-виховного процесу у гімназіях, ліцеях, колегіумах. – Рекомендації МОНУ від 28.10.02 р. № 1/9-472.// Директор школи, ліцею, гімназії.–2002.–№ 5.–С. 102-106.
14. Про порядок конкурсного приймання дітей (учнів, вихованців) до гімназій, ліцеїв, колегіумів, спеціалізованих шкіл (шкіл-інтернатів).– Інструкція МОНУ від 19.06.2003 р. № 389 (зареєстровано Мін'юстом 4.07.2003 р. № 547/7868// Директор школи, ліцею, гімназії.–2003.–№ 3.–С.107-111).
15. Нормативи наповнюваності класів, груп у навчальних закладах. Норми пільгового забезпечення учнів і студентів. – Додаток до листа МОН від 20.01.03. № 1/9-23.// Там само. – 2003.–№ 2. –С. 105, 106.
16. Примірне (орієнтовне) положення про відділ (управління) освіти виконавчого комітету міської ради. – Наказ МОНУ від 01.04.2003 р. № 192.// Там само. – 2003.–№ 2.–С. 107-112.
17. Положення про загальноосвітню школу-інтернат та загальноосвітню санаторну школу-інтернат. – Наказ МОНУ від 12.06.2003 р. № 363 (зареєстровано Мін'юстом 27.06.2003 р. № 525/7846).// Директор школи, ліцею, гімназії. – 2003.–№ 4.–С. 104-112 та № 5-6.–С. 179-184).
18. Про затвердження порядку державної атестації загальноосвітніх, дошкільних та позашкільних навчальних закладів. – Наказ МОНУ від 24.07.2001 р. № 553. // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2001.–№ 4–С.108-111.
19. Положення про піклувальну раду загальноосвітнього навчального закладу. – Наказ МОНУ від 05.02.2001 р. №45 // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2001. – №3 – С. 111-112.
20. Що зроблено для управління школою МОН України. // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2001. – №3 – С. 110
21. Віктор Огнев'юк. Сучасна організація роботи середньої школи в документах і рекомендаціях МОНУ // Директор школи, ліцею, гімназії – 2000. – №2-3

ної освіти розробили регіональну програму вдосконалення управління освітою в Донецькій області. У ній зазначено, що успіх управлінських зусиль багато в чому залежить від взаємозв'язку державного та громадського аспектів управління, коли державне управління забезпечується з урахуванням громадської думки, внаслідок чого змінюються навантаження, функції, структури і стиль регіонального та місцевого управління освітою.

Актуальність регіональної програми вдосконалення управління освітою зумовлена пошуком нової моделі управління, що має забезпечувати високу якість освіти та освітніх послуг з урахуванням нових соціальних вимог, потреб та особливостей регіону.

Програма визначила стратегію інноваційної управлінської діяльності в регіоні як активно адаптуючу, що враховує зміни в суспільстві й швидко реагує на ці зміни, та як стратегію системних інновацій.

Одним із основних завдань програми є розробка концепції інноваційної моделі управління регіональною системою освіти на основі впровадження моделі державно-громадського управління, що передбачає докорінні зміни у структурі управління, подолання традиційної закритості і стимулювання соціальної відкритості школи тощо.

Керуючись принципами демократизації, гуманізації, цілісності, гнучкості, динамізму, мобільності, саморегуляції, децентралізації си-

стеми управління, закладеними в обласній програмі, відділ освіти м. Краматорська Донецької області створив умови для пошуку педколективами, творчими групами нових форм управління як за формою і змістом, так і за структурою.

Одним із зразків такої цілісної системи управління освітою в Україні є громадсько-державна модель управління.

Ієрархічна система управління в нашій країні традиційно складається з трьох ланок, трьох рівнів:

- вищий рівень управління освітою – загальнодержавний (Комітет освіти при Кабінеті Міністрів України, Міністерство освіти);
- середній рівень управління освітою – регіональний (управління освіти області, відділ освіти, районний відділ освіти);
- нижчий рівень – внутрішньошкільне управління, тобто управління безпосередньо загальноосвітніми навчальними закладами.

Державно-громадське управління освітою не є новим, але оскільки стало декларованою законодавчою нормою, то й потребує розвитку, більшої динамічності, нової якості. Повинно бути єдине розуміння освіти на всіх рівнях управління, що стане можливим за наявності або методичних рекомендацій, або Концепції державно-громадського управління в країні.

А поки що на кожному рівні відбувається процес колективних пошуків, не

ОРІЄНТОВНИЙ ПЛАН РОБОТИ РАДИ ЗНЗ НА 2003 рік.

(згідно з вимогами Орієнтовного статуту загальноосвітнього навчального закладу від 29.04.02 № 284)
Січень 2003 р.

1. Координаційна нарада “Визначення стратегічних завдань, пріоритетних напрямів розвитку навчального закладу та сприяння організаційно-педагогічному забезпеченню навчально-виховного процесу” за участю представників класних батьківських комітетів, голів учнівського шкільного самоврядування та дитячо-юнацьких шкільних організацій, представників громадськості, державних та приватних інституцій, голови піклувальної ради закладу тощо.

2. Розробка проекту плану роботи Ради школи на 2003 рік для затвердження його на загальних зборах (конференції).

3. Затвердження комісії Ради школи і розподіл обов’язків між членами Ради.

Лютий 2003 р.

1. Круглий стіл для представників учнівського самоврядування із запрошенням дорослих секцій Ради “Сприяння духовному, фізичному розвитку учнів (вихованців) та набуття ними соціального досвіду і навичок здорового способу життя”.

2. Відпрацювання дій і підходів, що сприяли б неухильному виконанню положень чинного законодавства щодо обов’язковості загальної середньої освіти.

Березень 2003 р.

1. Соціологічне дослідження “Дотримання в загальноосвітньому навчальному закладі пріоритету прав людини, вимог законодавства України, гармонійного поєднання інтересів особи, суспільства, держави.”

(Комісія соціологічних досліджень)

2. Підготовка документів до атестації педпрацівників.

Квітень 2003 р.

1. Засідання ради “Підтримка громадських ініціатив щодо вдосконалення навчання та виховання учнів, творчих пошуків і дослідницько-експериментальної роботи педагогів”.

(Комісія заохочення учасників навчально-виховного процесу)

2. Обговорення і затвердження заходів “Організація дозвілля та оздоровлення учнів (вихованців) влітку 2003 року”.

(Комісія дозвілля та соціального захисту)

Травень 2003 р.

1. Розробка і затвердження Положення про стимулювання морального та матеріального заохочення учнів (вихованців), сприяння пошуку, підтримці обдарованих дітей.

(Бюджетна комісія)

2. Визначення доцільності вибору навчальних предметів варіативної частини робочих навчальних планів з урахуванням можливостей і потреб учнів.

(Навчальна комісія)

Червень 2003 р.

1. Засідання ради “Про зміцнення партнерських зв’язків між родинами учнів (вихованців) та загальноосвітнім закладом”.

2. Розробка пропозицій щодо типу, статусу, профільності навчання, вивчення іноземних мов на наступний навчальний рік.

(Продовження на с. 20)

(Закінчення, початок на с. 19)

3. Спільне засідання з педрадою для обговорення питання про представлення до нагородження випускників школи золотими та срібними медалями.

Серпень 2003 р.

1. Розгляд і затвердження плану роботи навчального закладу на **2003-2004** навчальний рік.

2. Розгляд кадрових питань.

3. Затвердження режиму роботи навчального закладу.

4. Звіт директора школи щодо дотримання Статуту навчального закладу.

Вересень 2003 р.

1. Внесення на розгляд Ради школи пропозицій щодо поліпшення організації позакласної та позашкільної роботи.

2. Розробка положень про проведення добродійних акцій протягом року.

Жовтень 2003 р.

1. Підсумки огляду з охорони дитинства.

2. Про стан харчування та медичного обслуговування учнів.

3. Розгляд питань родинного виховання.

Грудень 2003 р.

1. Звіт голови Ради та інформація директора і його заступників з питань навчально-виховної та фінансово-господарської діяльності.

Січень 2004 р.

Підготовка та проведення загальних зборів.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЛАН РОБОТИ ШКЛУВАЛЬНОЇ РАДИ ЗНЗ НА 2003 р.

Січень.

1. Ознайомлення членів піклувальної Ради з їхніми повноваженнями згідно з Положенням про піклувальну Раду.

2. Інформація директора школи про стан матеріально-технічної бази школи.

3. Розробка та затвердження заходів щодо поліпшення стану матеріально-технічної бази, умов для виховання школярів, організації їхнього дозвілля та оздоровлення.

Квітень.

1. Розгляд питань про оздоровлення, працевлаштування і матеріальне заохочення учасників навчально-виховного процесу.

2. Про залучення додаткових джерел фінансування на ремонт закладу, на придбання навчально-методичної літератури та періодики.

Серпень (вересень).

1. Фінансування організації дозвілля:

- оплата праці керівників гуртків, створення матеріальної бази гуртків;
- створення призового фонду конкурсів, свят;
- придбання аудіо- та відеоапаратури.

2. Створення благодійного фонду для дітей із груп соціального захисту з метою сприяння виконанню законодавства України щодо обов'язковості повної середньої освіти.

Листопад.

1. Оплата послуг для учасників навчально-виховного процесу з питань права, медичних послуг тощо.

2. Фінансування проведення новорічних свят.

позбавлений помилок, творчих успіхів та знахідок.

До необхідності щось змінити в управлінні відділ освіти м. Краматорська Донецької області прийшов 5-ть років тому на рівні дитячо-юнацького руху та учнівського самоврядування.

Можливо, саме це і було першим успіхом чи знахідкою.

Сьогодні вже очевидно, що у наших учнів (всіх рівнів) бракує вмінь застосовувати на практиці результати інтелектуальної діяльності. Дотримуючись думки, що дитина чи підліток має не тільки володіти сумою знань зі шкільних предметів, але й усім досвідом демократичних відносин у суспільстві, навичками управління собою, своїм життям у колективі, вмінні орієнтуватися у бурхливих змінах життя, брати відповідальність за свою діяльність тощо, ми дійшли висновку, що необхідно повернути вектор нашої діяльності на виховання лідерських якостей у школярів, котрі, і це підкреслюємо, слід розглядати не як соціальну підготовку лідерів-управлінців, а як готовність кожного до вирішення власних задач: визначення свого місця в житті, успішного розвитку і реалізації своїх нахилів й інтересів для захисту себе, своєї гідності тощо. В основі – парадигма індивідуально-ціннісного підходу.

Їх реалізація, перш за все, проходить через дитячо-юнацький рух та учнівське самоврядування. Тому в місті створюється 10 дитячо-юнацьких (різних напрямків діяльності та наймену-

вань) міських організацій, в лавах яких 11 тисяч школярів від 6 до 18 років, міська школа “Лідер”, Рада старшокласників, які координують діяльність цих організацій, навчають активістів, ініціюють і проводять міські заходи.

Одразу виникла проблема професійно-педагогічного супроводу, бо суто педагогічного супроводу замало.

Частково її вдається вирішувати власними силами так:

- за рахунок цілеспрямованої організації спільної діяльності педагогів та школярів з одного боку, представників інших професій (часто батьків) та школярів з іншого боку;
- завдяки моральному та матеріальному заохоченню дорослих;
- завдяки включенню педагогів до резерву керівних кадрів;
- завдяки оплаті професійно-педагогічного супроводу як гурткової роботи з підлітками.

Вимушені були також вирішувати питання, пов’язані з навчанням учасників професійно-педагогічного супроводу через серію міських семінарів; провели міську конференцію для учасників професійно-педагогічного супроводу і визначились на ній з подальшими шляхами розвитку учнівського самоврядування та дитячо-юнацького руху.

На наш погляд (це доведено практикою), професійно-педагогічний супровід має стимулюватись на державному рівні, бо на самій ініціативі він довго не протримається. Поруч із підлітка-

ми постійно повинні бути не тільки педагоги, а й юристи (Суди честі, Бюро захисту прав особистості), журналісти та менеджери (інформаційно-рекламні комітети, дитячі газети та радіопередачі) тощо. При відділах освіти відсутні методисти-координатори дитячо-юнацького руху. Відділи у справах сім’ї та молоді шкільним дитячо-юнацьким рухом практично не займаються, зосередившись на роботі з молоддю за 18 років.

Повертаючись до ієрархічної системи управління, слід звернути увагу на **недоліки та шляхи їх подолання на кожному з трьох рівнів: вищому** — загальнодержавному, **середньому** — регіональному, **нижчому** — внутрішньошкільному.

Вони взаємопов’язані, і успішне вирішення якогось питання на тому чи іншому рівні повністю залежить від успішності його вирішення на іншому рівні.

Щоб відкрити нові перспективи для управління освітою на рівні міста, слід створити орган за зразком Ради школи, тільки вищого гатунку.

На мою думку, досить **вдале рішення було знайдено в експериментальних відділах освіти м. Києва**, а саме: **створення на рівні міста “Трикутника”***, до складу якого на основі підписання Угоди про співпрацю, увійшли *Рада міськво, Рада батьків школярів міста, Рада старшокласників міста* (у нашому випадку — міська школа “Лідер”).

“Трикутник” на міському рівні відтворює діяль-

Державно-громадське управління освітою потребує розвитку, більшої динамічності, нової якості

* Див. статті:

1. Борис Жебровський. Столична освіта у вимірі новітніх перспектив. // Директор школи, ліцею, гімназії. — 2002. — №1-2. — С.4.
2. Олена Скорик. Київський освітянський “трикутник”. — Там само, С. 62.
3. Борис Дяченко. Управлінська вертикаль: чинники взаємодії. // Директор школи, ліцею, гімназії. — 2002. — №5. — С.14.

**“Трикутник”
— державно-
громадська
модель
управління
освітою на
рівні міста
— відтворює
діяльність
шкільних
рад, розши-
рює їхні
можливості
та повнова-
ження у
вирішенні
тих чи
інших
питань**

ність шкільних рад, розширює їхні можливості та повноваження у вирішенні тих чи інших питань.

“Трикутник” — державно-громадська модель управління освітою на рівні міста.

Йому під силу вирішувати такі питання:

- реабілітація дітей з порушеннями соціальних зв'язків та відносин;
- соціальне виховання засобами масової інформації і комунікації;
- виховання духовної культури молодого покоління;
- відпрацювання технологій роботи з дітьми, які мають ознаки обдарованості;
- фізичне виховання, збереження та зміцнення здоров'я;
- комп'ютеризація навчального процесу тощо. І знову нові проблеми:
- визначення повноважень “Трикутника”;
- легалізація “Трикутника” або його реєстрація у міськвиконкомі як громадського об'єднання;
- планування його роботи;
- врешті-решт, керівництво ним, пошуки фізичної особи, згідної та здатної очолити “Трикутник”.

Зазначені вище проблеми стосуються тільки “Трикутника”, але якщо говорити про впровадження державно-громадської моделі управління на рівні відділу освіти, то їх значно більше. З ними доводиться стикатися повсякденно. Частково їх вдається вирішувати завдяки співпраці з кабінетом управління Донецького об-

ласного ІППО (завідувач *Аніскіна Надія Олексіївна*), частково — завдяки активній діяльності творчої групи *“Ідея державно-громадського управління як системоутворюючий фактор змін внутрішньошкільного управління”* (керівник *Чмілевська Наталія Петрівна*, інспектор шкіл).

Уже напрацьовано (та оприлюднено через міські конференції, наради керівників закладів освіти, міські семінари та курси для голів шкільних освітніх Рад, піклувальних Рад, узгоджувальних комісій, голів шкільного учнівського самоврядування) **такі матеріали:**

- порівняльний аналіз старого і нового Статуту школи (після виходу Наказу МОН України від **29.04.02 № 284** “Про затвердження Приблизного статуту загальноосвітнього навчального закладу”);
- положення про Раду школи, піклувальну Раду, узгоджувальну комісію (витяг із нового статуту);
- приблизні плани роботи Ради школи, піклувальної Ради, узгоджувальної комісії;
- структуру цих органів і розподіл обов'язків у них;
- доповнення до функціональних обов'язків інспекторів, методистів, психологів, директорів, завідувача міськво та його заступника, педпрацівників навчального закладу;
- таблицю прав, обов'язків та міри відповідальності

суб'єктів управлінської діяльності відповідно до нового Приблизного статуту загальноосвітнього навчального закладу (дуже слабо визначено в чинних нормативно-законодавчих актах).

Незалежно від цього створюється банк даних на голів шкільних освітніх і піклувальних Рад, узгоджувальних комісій, голів шкільних учнівських органів самоврядування.

Організуються ПДС для цих категорій громадських управлінців.

І знову проблеми:

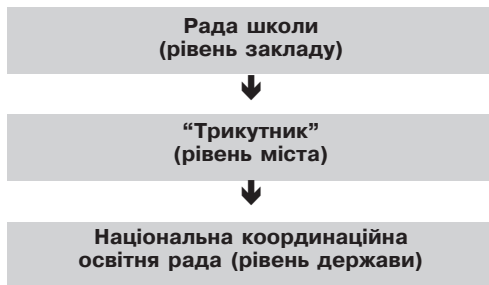
- відсутність спеціальної підготовки керівників до державно-громадського управління;
- відсутність досвіду роботи школярів – учасників учнівського самоврядування – у складі Ради школи;
- відсутність психологічної готовності керівника до співпраці з громадськістю;
- неготовність до участі в управлінні освітою громадськістю;
- відсутність системи підготовки і перепідготовки кадрів для державно-громадського управління.

Сьогодні не бракувало б:

- “Положення про державно-громадське управління освітою” та нормативно-правових документів щодо його реалізації;
- механізм розгляду спірних питань узгоджувальними комісіями;
- чіткого, на законодавчому рівні здійснюваного визначення ступеня відповідальності керівника навчального закладу та інших суб'єктів управління з боку громадськості за кінцевий результат;
- різних моделей та методик впровадження державно-громадського управління в практику роботи закладу;
- навчальних планів і програм підготовки керівників закладів до впровадження державно-громадської моделі управління;

- практичних психологів, здатних організувати постійно-діючий семінар-тренінг для керівників шкіл щодо технології впровадження державно-громадського управління;
- публікацій про досвід з цього питання та нових науково-методичних розробок щодо забезпечення внутрішньошкільного управління;
- Закону “Про управління школою”, який би визначив стосунки між керівником закладу, освітньою Радою закладу та інспектором;
- науково-методичного супроводу процесу впровадження державно-громадського управління за зразком професійно-педагогічного на рівні учнівського самоврядування.

Актуальним стає і таке питання, як підтримка та розуміння важливості впровадження державно-громадської моделі управління з боку органів місцевого самоврядування, завершення ієрархічної системи управління за схемою:

Після II-го Всеукраїнського з'їзду працівників освіти і науки пройшло вже більше двох років. Розроблена програма поступового введення механізму державно-громадського управління в управлінську діяльність відділу освіти та його закладів *реалізується*, але *надто повільно* – через *заскоружлі стереотипи мислення, відсутність позитивної громадської думки, недостатню поінформованість як населення, так і управлінців різних рівнів.*

“ПАЛЬМА МЕРЦАЛОВА” – СИМВОЛ ДОНЕЧЧИНИ

Історична довідка

“Пальма Мерцалова” – унікальний витвір коваля „Новоросійського товариства кам'яно-вугільного, залізного і рейкового виробництва” (зараз Донецький металургійний завод) *Олексія Мерцалова*, який викував її в 1896 р. спеціально для Всеросійської виставки в Нижньому Новгороді. На цій виставці Пальму відзначили найвищою нагородою. В 1900 р. „Новоросійське товариство” приймало участь у Всесвітній виставці у Парижі. Його виставковий павільйон, до складу якого входила і пальма Мерцалова, був удостоєний вищої нагороди – Гран-прі. Зараз Пальма знаходиться в Гірничому інституті Санкт-Петербурга.

В 1998 р. донецький коваль *Сергій Каспрук* на замовлення Благодійного Фонду „Золотий Скіф” (президент В. Ф. Янукович) за підтримки Донецького головного регіонального управління Промінвестбанку України (начальник Д. С. Маслова) викував точну копію „Пальми Мерцалова”.

17 серпня 1999 р. на сесії обласної Ради народних депутатів було затверджено герб Донецької області – його основною частиною стала “Пальма Мерцалова”. Автором герба є рекламне агентство “Фірма “Кардинал”.

Донбас має достатній промисловий і культурний потенціал для досягнення того, щоб затверджений ним символ став легко впізнаний в інших країнах як символ надійності, високого науково-технічного рівня, стабільності й добробуту. Пальму-символ встановлено у м. Донецьку 12 вересня 1999 року під час проведення Першого Міжнародного фестивалю “Золотий Скіф”.

Девіз: “Можливість доведена ділом” має під собою реальне історичне підґрунтя. В кінці минулого століття *Дмитро Іванович Менделєєв*, який приїхав на Донбас по завданню Академії наук Росії з метою оцінки перспектив розвитку регіону, був у захваті від змін, які відбулися в цьому степному краї за короткий проміжок часу. В його записнику з'явився запис: “Нещодавня пустеля ожила. Повний успіх. Можливість доведена ділом”.

Символ надійності, високого науково-технічного рівня, стабільності й добробуту

ІННОВАЦІЙНА ШКОЛА

*Створення нового
є справою не інтелекту, а
потягу до гри, що діє як
внутрішня потреба.*

*Творчий дух грає тими
об'єктами,
які він любить.*

Карл Густав Юнг

**Інноваційна
школа**

«ЕРУДИТ» – ЗАКЛАД ДЛЯ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ

Особливості економічного розвитку світової спільноти пов'язані зі світовим феноменом – надзвичайним використанням інтелектуальних ресурсів нації. Це й різке зростання освітнього рівня населення, і зразкова, заснована на новітніх досягненнях психолого-педагогічних наук постановка системи освіти в усіх її ланках, і, нарешті, підвищена увага до порівняно невеликої частини підростаючого покоління, яку називають обдарованими дітьми.

**Ольга
РАДІОНОВА**

Директор загальноосвітнього спеціалізованого санаторного інтернатного закладу «Ерудит» для обдарованих дітей, вчитель вищої категорії, вчитель-методист, відмінник освіти, м. Донецька

«Розбудова системи освіти, її докорінне реформування мають стати основою відтворення інтелектуального, духовного потенціалу народу, виходу вітчизняної науки, техніки і культури на світовий рівень», – наголошено в Державній національній програмі «Освіта. Україна XXI століття».

З 1998 року на Донеччині діє обласна цільова програма «Обдаровані діти». У межах реалізації напряму «Інтелектуальний потенціал Донбасу» за ініціативою начальника Головного управління освіти і науки В. Тесленка восени 1999 року було відкрито загальноосвітній спеціалізований санаторний інтернатний заклад

(ЗССІЗ) «Ерудит» для обдарованих дітей.

Обдарованість розуміється як високоорганізована система особливостей індивіда (задатків у широкому розумінні), котра адекватна високому рівню діяльності. Це – потенційна обдарованість.

Друга сторона обдарованості, так звана актуальна, є продуктом взаємодії індивіда зі світом. Саме ця складова обдарованості підлягає впливу. Актуальна обдарованість – площина розгортання педагогічного процесу в ЗССІЗ «Ерудит».

Освітня діяльність ЗССІЗ «Ерудит» спрямована на вирішення завдань, що постають перед суспільством, на розвиток та збагачення соціально-культурних традицій. Метою закладу є виховання інтелегентної, освіченої, культурної людини з творчим мисленням, почуттям власної гідності, людини, що вміє будувати гармонійні відносини зі світом.

Освітня складова концепції розвитку ЗССІЗ «Ерудит» спирається на основні законодавчі документи про освіту: «Освіта. Україна XXI сторіччя», Закони України «Про загальну середню освіту», «Про освіту», Указ Президента України «Про програму роботи з обдарованою молоддю на 2001–2005 роки»; обласні цільові програми «Обдаро-

вані діти”, “Дистанційна освіта”.

Пріоритетними напрямами розвитку ЗССІЗ “Ерудит” є підвищення рівня інтелектуальної обдарованості дітей:

- створення умов для отримання учнями освіти, що за рівнем та обсягом вища за державні стандарти;
- стимулювання творчого самовдосконалення учнів завдяки самоосвітній діяльності;
- створення умов для самовираження особистості в різних видах діяльності, морального, психічного, фізичного розвитку, формування громадянської позиції;
- реалізація індивідуальних, творчих потреб, оволодіння практичними вміннями та навичками наукової, дослідницької діяльності, формування професійних намірів;
- оновлення змісту та технології особистісно - орієнтованої моделі організації педагогічного процесу;
- розробка та розвиток технології педагогічної підтримки та супроводу.

БАГАТОПРОФІЛЬНИЙ ЛІЦЕЙ

Ліцей має досягнення у вихованні олімпіадників; ліцеїсти націлені на здобуття міцних знань з профільних предметів, отримання вищої освіти і орієнтуються на подальшу роботу в галузі вітчизняної науки.

У ліцеї навчаються 120 учнів 10-11 класів з чоти-

рьох профілів (дивись схему) з 41 населеного пункту Донецької області. Навчання, проживання та харчування ліцеїстів безкоштовне.

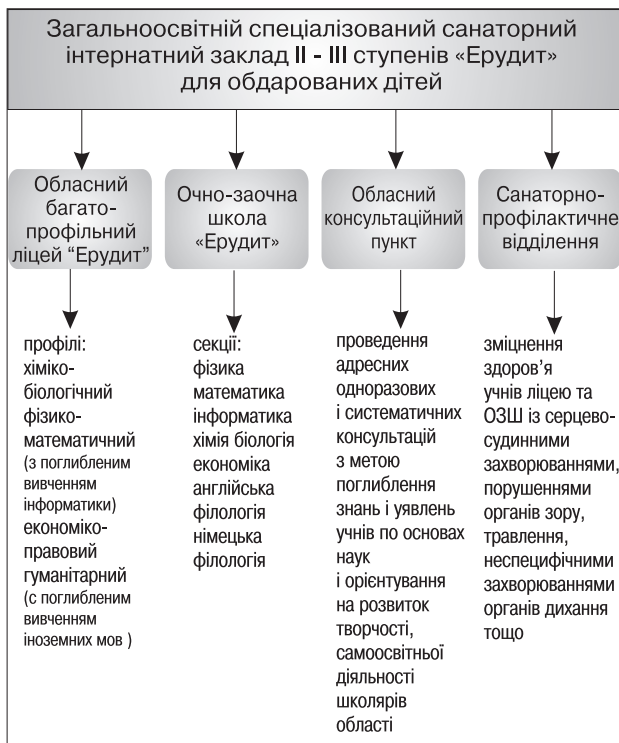
Ліцей має необхідну матеріальну базу: комп’ютерний клас з виходом до мережі Інтернет, кабінети фізики, хімії, української мови, лінгафонний кабінет, зал для занять ЛФК, бібліотеку, кабінет психологічного розвантаження.

Творчий педколектив складають висококваліфіковані спеціалісти: кандидати наук, Заслужені вчителі України, учителі-методисти, спеціалісти вищої категорії. До роботи з ліцеїстами залучаються викладачі вищих навчальних закладів.

Розроблено комплексну

**Навчання,
проживання
та харчування
ліцеїстів
безкоштовне**

**СТРУКТУРА
ЗССІЗ “Ерудит”**

Ліцеїсти звітують губернатору А.М. Близнюку

На зустрічі В.В. Тесленка з призерами міжнародних олімпіад – ліцеїстами “Ерудита”

Зустріч із генеральним консулом РФ у Східній Україні А.М. Корсуном.

Могутній державі – могутній інтелект

програму “Ерудит” – ВНЗ”, плідно працює науково-консультаційна рада, що складається з проректорів та деканів факультетів усіх ВНЗ м. Донецька.

Викладачі працюють над розвитком обдарованості учнів на уроках, факультативних заняттях, індивідуальних консультаціях. Вони втілюють у життя одне з важливих положень педагогіки: учнівський і педагогічний колектив – одне ціле, процес навчання будується на основі всебічної педагогічної діагностики; визначається індивідуальна траєкторія розвитку кожної дитини.

Розроблена і діє технологія педагогічної підтримки і супроводу обдарованої дитини, здійснюється моніторинг психолого-педагогічного розвитку учасників навчально-виховного процесу, діє система співурядування.

Особлива увага в ліцеї “Ерудит” для обдарованих дітей приділяється вихованню інтелегентної, національно свідомої та принципової, незалежної особистості, яка б могла гідно представляти нашу державу на світовому рівні.

Виховання гідного громадянина України потребує уваги до формування почуттів толерантності, інтеркультурності, конституційного патріотизму та доброзичливого ставлення до людей.

Педагогами-вихователями та психологами ліцею розроблено програму психологічних тренінгів, годин спілкування “Громадянське

виховання”, яка допомагає учням усвідомити свій рівень толерантності щодо расових, етнічних, національних, релігійних груп та людей інших політичних поглядів. Також програма вирішує такий важливий аспект громадянського виховання, як формування практичних навичок поведінки громадянина в суспільстві, розвиток спроможності відстоювати себе як суб’єкта права та використовувати механізм захисту своїх прав.

Результативними виявилися зустрічі ліцеїстів з начальником Головного управління освіти і науки В.В. Тесленком, губернатором Донецької області А.М. Близнюком, генеральним консулом Російської Федерації у Східній Україні А.М. Корсуном, державним секретарем МОН України В.С. Журавським, олімпійською чемпіонкою Лілією Подкопаєвою, співаком Олександром Малініним, генералом-хорунжим війська козацького Н.Н. Пантелюком, з воїнами-афганцями тощо.

Завдяки особистісно-орієнтованому підходу до навчання кожен четвертий ліцеїст посів призові місця на обласних олімпіадах, обласному етапі МАН.

За чотири роки 27 ліцеїстів стали призерами Всеукраїнських олімпіад IV етапу: *Олена Малезик* – призер Міжнародної олімпіади з екології, навчається в Московському державному університеті, *Ганна Ващенко* – призер Міжнародної олімпіади з біології,

На уроці французької мови

На уроці хімії

Йде робота над сайтом

На уроці інформатики

навчається у Київському національному університеті.

Ліцеїсти постійно беруть участь у міжнародних конференціях (Санкт-Петербург, Москва), Соросівській олімпіаді, Менделєєвській олімпіаді з хімії, Інтернет-турнірах тощо.

РОБОТА ОБЛАСНОЇ ОЧНО-ЗАОЧНОЇ ШКОЛИ (ОЗШ)

Спрямована на підтримку та розвиток інтелектуальної, творчої активності учнів, основні змістові лінії в її діяльності:

- задоволення потреб учнів у здобутті вищого освітнього рівня з базових предметів порівняно з загальнонавчальним державним стандартом;
- розвиток самоактивності, самовдосконалення та самовизначення учня;
- розвиток науково-дослідницької та експериментальної роботи учнівської молоді.

Вони реалізуються у таких формах роботи:

- Аудиторні установчі заняття один-два рази на місяць, де відпрацьовуються найбільш складні, актуальні проблеми сучасної науки. Структура занять складається з модулів (лекції, семінарські та практичні заняття).
- Система самоосвітньої діяльності учнів пов'язана з аудиторними заняттями. Самопідготовка включає опрацювання матеріалу теми та систему тренувальних вправ різного рівня, складених за принципом міні-макса.
- Індивідуально-творча робота за особистим планом з визначення найближчої та віддаленої перспективи.
- Пошуково-дослідницька та експериментальна робота із залученням лабораторно-матеріальної бази вищих навчальних закладів та наукової обласної бібліотеки.
- Масові форми роботи (конферен-

ції, участь у МАН, олімпіадах, турнірах, конкурсах тощо).

- Контрольно-оцінювальна діяльність особистих успіхів, діагностика та моніторинг рівня інтелекту в процесі навчання.
- Інтенсивне занурення в найбільш складні та актуальні проблеми науки в рамках зимової школи, профільних літніх таборів тощо.

У доборі методів, форм та технологій організації роботи з дітьми педагогі мають нагоду проявити власну ініціативу, творчість, самостійність, постійний пошук.

Творчі спроби або інновації педагогів аналізуються радою школи, відповідними кафедрами вищих навчальних закладів, кабінетами обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Реформування системи освіти поряд з професіоналізацією, комп'ютеризацією і гуманізацією навчання приділяє увагу підвищенню ролі самостійної роботи учнів, індивідуалізації навчання. Новий підхід вимагає перегляду звичної стратегії навчання і використання методів, які дозволяють уникнути учням перевантажень, навчити їх самостійно оволодівати знаннями, постійно поглиблювати, розширювати і оновлювати їх, розвивати навички технічної творчості, аналізу наукових проблем.

Важливу роль у роботі школи відіграє психологічна служба, яка здійснює дослідження та моніторинг рівня інтелектуального розвитку дитини як у сфері загальної, так і специфічної обдарованості, вносить рекомендації щодо організації педагогічного процесу й самоосвітньої діяльності учнів.

Зараз в ОЗШ навчається 350 дітей з Донецької області в секціях "Математика", "Фізика", "Хімія", "Інформатика", "Біологія", "Англійська філологія", "Німецька філологія", "Економіка". Наявність різних вікових категорій дітей (7-11 класи) та невелика наповнюваність груп (8-10 учнів)

дозволяють викладачам індивідуалізувати роботу з кожним учнем, відслідковувати та корегувати зростання їхнього творчого потенціалу.

Викладачами ОЗШ є провідні вчені, викладачі та аспіранти вищих навчальних закладів Донецької області, які самостійно розробляють авторські варіанти навчальних програм, підручники та посібники для навчання.

Із року в рік зберігаються показники: більш **80%** учасників олімпіад області – призерів III етапу всеукраїнських предметних олімпіад – є слухачами ОЗШ, а склад команд на IV етапі всеукраїнських та міжнародних олімпіадах повністю укомплектований нашими вихованцями.

КОНСУЛЬТАЦІЙНИЙ ПУНКТ (КП) "ЕРУДИТ"

Має важливе значення у діючій системі роботи з обдарованими дітьми області – організовує проведення систематичних і разових консультацій для учнів, батьків, педагогів, психологів і керівників шкіл області.

У межах консультпункту діють літні та зимові збори учнів 6-8 класів. Щороку за підсумками літніх зборів формується команда області для участі в турнірі ім. А.П. Савіна (заключному етапі конкурсу "Математика" журналу "Квант"). Так, у 2003 році було сформовано дві команди учнів (6-8-их та 9-их класів), що взяли участь в очному турі в Ро-

сійської Федерації, вийшли у вищу лігу, а в особистій першості учні посіли два перших та три других призів місяця.

У цьому році видано 7 навчальних і методичних посібників для використання на факультативних заняттях та в консультаційних пунктах області. Вони користуються великим попитом у вчителів, слухачів ОІППО (обласного інституту післядипломної педагогічної освіти), для яких у ліцеї регулярно проводяться відкриті уроки, семінари, круглі столи.

Одним із напрямів роботи ЗСЦІЗ "Ерудит" є пошук обдарованих інтелектуалів. Для 5 і 6-ти класників ми проводимо олімпіади "Ерудит-дебют", для 7 – 9-ти класників – заочну олімпіаду "Ерудит-старт", завдання якої можна знайти на нашому сайті*. Для дев'ятикласників участь і перемога в цій олімпіаді дає пільги при вступі до ліцею. З маленькими інтелектуалами працюють викладачі КП, готують їх до вступу до ОЗШ, а в подальшому і до ліцею.

На сьогодні заклад "Ерудит" став центром роботи з обдарованими дітьми в області, а його наявність засвідчує, що державі, обласній раді та Головному управлінню освіти і науки не байдужа доля талановитої молоді, нашого майбутнього.

Із року в рік склад команд на IV етапі всеукраїнських та міжнародних олімпіадах повністю укомплектований нашими вихованцями

* наш сайт:
www.erudit.dn.ua

**Інноваційна
школа**

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ В УМОВАХ УСТАНОВИ НОВОГО ТИПУ

В “Ерудиті” навчаються діти, що мають високі інтелектуальні здібності, стійку позитивну мотивацію до навчання. У роботі з цією категорією учнів педагогічний колектив керується такими принципами:

**Тетяна
ІГНАТОВА**

Заступник директора з методичної роботи ЗССІЗ “Ерудит” м. Донецька

- принцип індивідуалізації навчання (створення індивідуальної системи оптимальних умов розвитку обдарованого учня);

- принцип свободи вибору учнями додаткових освітніх послуг, допомоги, менторства;

- принцип максимальної різноманітності наданих можливостей;

- принцип зростання ролі позаурочної діяльності з предмета;

- принцип особливої уваги до проблеми міжпредметних зв'язків в індивідуальній роботі з учнями.

Навчання і виховання інтелектуально обдарованої молоді, здатної в майбутньому зробити вагомий внесок у розвиток національної науки, вимагає переосмислення філософії освіти, педагогічного пошуку і визначення нових концептуальних основ становлення

ліцею, розробки нових завдань і змісту освіти.

Робота в умовах змін у змісті, результатах і процесі освіти не під силу непідготовленому до цього вчителю. Успішний учитель для обдарованих – це насамперед прекрасний учитель-предметник, глибоко знає і любить свій предмет. Також він повинен мати такі якості, що будуть істотними в спілкуванні з будь-яким обдарованим школярем. У ліцеї працюють кандидати наук, заслужені вчителі, вчителі-методисти, вчителі вищої категорії. Незважаючи на це, проводиться систематична робота з розвитку особистісних і професійно-особистісних якостей учителів. Це досягається трьома шляхами:

- за допомогою тренінгів, що допомагають зрозуміти самих себе й інших;

- наданням знань про процеси навчання, розвиток та особливості різних видів обдарованості;

- тренуванням умінь, необхідних для того, щоб навчати ефективно, створювати індивідуальні програми тощо.

Знайомство вчителів з науковими даними про психологічні особливості і методичні прийоми, ефективні в роботі з дітьми, що

мають високі інтелектуальні здібності, проходить через:

- проведення педагогічних рад із запрошенням фахівців. Комплексний розгляд на засіданнях педрад 2000-2002 навчальних років різних питань, спрямованих на розвиток творчих здібностей учнів, дозволив створити стійку науково-теоретичну і методичну базу для подальшого узагальнення і систематизації матеріалів за проблемною темою в 2002-2003 н.р. У 2000-2002 н.р. проведено педради з таких тем: “Задачі щодо організації наукової і дослідницької роботи ліцеїстів”, “Особистісно-орієнтований підхід у роботі з обдарованими дітьми в умовах ЗСІЗ “Ерудит”, “Розвиток пізнавальної самостійності і творчих здібностей ліцеїстів: досвід і проблеми педагогічної практики”, “Співурядування в ліцеї як спосіб розвитку самостійності, ініціативи учнів, саморозвитку особистості”, “Облік психологічних аспектів при активізації пізнавальних інтересів в умовах гуманізації навчально-виховного процесу”, “Ефективність і дієвість педагогічних технологій і їхній вплив на рівень розвитку ліцеїстів”, “Особистісне зростання кожного як мета і результат педагогічного процесу”, “Взаємозв’язок з вищими навчальними закладами, науково-дослідницькими інститутами, науковими центрами як фактор підвищення рівня навчально-виховного процесу” тощо;
- навчання на курсах підвищення кваліфікації за відповідними темами;

- участь у роботі спеціалізованих семінарів, творчих групах і як слухачів, і як керівників;
- роботу в методичних кафедрах. Відносно невеликий за чисельністю педколектив ліцею зумовив наявність трьох методичних кафедр: кафедра дисциплін природничо-математичного циклу, кафедра дисциплін суспільно-гуманітарного циклу, кафедра виховання і психології. Основними напрямками методичної роботи кафедр є:
- обговорення і затвердження особистих планів науково-методичної роботи вчителів, науково-дослідницької роботи учнів;
- розробка методичних рекомендацій щодо роботи з обдарованими дітьми з предметів;
- розробка діагностичного інструментарію для виявлення дітей з підвищеними інтелектуальними здібностями;
- підбір творчих завдань, завдань підвищеного рівня складності для обдарованих дітей;
- розробка гнучких індивідуальних програм навчання учнів;
- організація системної підготовки учнів до предметних олімпіад, різних конкурсів, турнірів;
- обговорення і рецензування методичних робіт учителів, оригінальних авторських методик викладання предмета, теми чи розділу;
- обговорення перспектив використання в навчаль-

Навчання і виховання інтелектуально обдарованої молоді вимагає переосмислення філософії освіти, педагогічного пошуку і визначення нових концептуальних основ становлення ліцею, розробки нових завдань і змісту освіти

Найбільшого поширення набуває проектна робота учнів, в процесі якої ліцеїсти втілюють в обрану тему свої ідеї, вирішують не тільки навчальні, а й соціальні, дослідницькі задачі

но-виховному процесі сучасних педагогічних технологій; розробка й апробація нових педагогічних технологій в роботі з обдарованими дітьми.

Усі спецкурси і факультативи в ліцеї викладаються за авторськими програмами, розробленими викладачами ліцею і вищих навчальних закладів. Більшість із цих занять проводиться на відповідних факультетах вищих навчальних закладів. Для проведення цих занять викладачі створюють навчальні посібники. Так, для проведення олімпіадних задач з математики викладачі математики створили такі навчально-методичні посібники: “Принцип Дирихле в олімпіадних задачах”, “Інваріанти в олімпіадних задачах”, “Логічні задачі”, “Нестандартні методи розв’язання рівнянь, нерівностей і їхніх систем”, “Турніри в олімпіадних задачах”. Розділ геометрії “Стереометрія” викладається в ліцеї за авторською методикою *Л. Потьомкіної*, вміщеною в посібнику “Практикум із стереометрії”.

Для формування умінь учитися як базисної здатності саморозвитку учнів проводиться спецкурс “Філософія і методологія науки”, на допомогу написано посібник “Самостійна навчальна робота”.

Основною формою організації навчально-виховного процесу в ліцеї залишається урок. Форми і прийоми в рамках окремого уроку відрізняються значною

різноманітністю і спрямованістю на диференціацію й індивідуалізацію роботи. Значне поширення одержали групові форми роботи, різні форми залучення учнів до самостійної пізнавальної діяльності, дискусії, діалоги тощо. Традиційними стали уроки-лекції, семінарські заняття, мозкові штурми.

Необхідною умовою для отримання учнями знань вище державного стандарту, розвитку творчого потенціалу учнів стало використання в навчальному процесі нових інформаційних та медійних технологій. Найбільшого поширення з точки зору використання цих технологій набуває проектна робота учнів, в процесі якої ліцеїсти не тільки ведуть пошук необхідної інформації, здійснюють її аналіз та обробку, але й втілюють в обрану тему свої ідеї, вирішують не тільки навчальні, а й соціальні, дослідницькі задачі. Створення проектного продукту дає учню цінний досвід самоорганізації та основи професіоналізму.

Методична робота проводиться на діагностичній основі. Діагностування дає можливість отримувати дані про особистість і професійні якості кожного педагога, виявляти динаміку змін при впровадженні у навчально-виховний процес передового педагогічного досвіду, нових педагогічних технологій, оптимально планувати методичну роботу, радикально вдосконалювати її зміст і форми, надавати необхідну методичну допомогу кожному працівнику.

“ЕРУДИТ” ГОТУЄ МАЙБУТНІХ НАУКОВЦІВ

Інноваційна
школа

Не існує ніяких достовірних тестів на обдарованість, окрім тих, які проявляються внаслідок активної участі хоч би в найменшій пошуковій дослідницькій роботі.

А.М. Колмогоров

Кожному суспільству потрібні обдаровані люди, і завдання суспільства полягає в тому, щоб розвинути і посприяти розвитку здібностей кожного. Багато тут залежить від навчального закладу. Умовою успішної діяльності обласного багатопрофільного ліцею “Ерудит” для обдарованих дітей є створення наукової, творчої атмосфери у закладі, залучення учнів і педагогів до активної науково-дослідницької діяльності.

Високий якісний рівень педагогічного і науково-педагогічного складу “Ерудита” забезпечує високий рівень викладання як базових, так і спеціальних навчальних дисциплін, створює атмосферу наукового пошуку, підвищує авторитет навчального закладу.

Навчальні плани і програми ліцею є результатом експериментально-дослідницької діяльності педагогічного колективу. Основною метою робочих навчальних планів визначено творчий розвиток та підтримку обдарованих дітей, підготовку їх до участі в науковій діяльності на підставі підвищення загальної культури та освіченості особистості учня. Саме цим окреслюється динамічний індивідуально-диференційований підхід до переліку предметів у сучасній освітній парадигмі особистісно-розвивального навчання. Викладання курсу “Філософія та методологія науки” (автор-

ська програма) дає змогу учням ліцею ознайомитися з етапами розвитку науки, основними принципами планування, організації та проведення науково-дослідницької діяльності з обраної спеціальності, виховує повагу до наукових подвигів, розуміння етичних проблем, які стоять перед сучасною наукою.

У ліцеї створено достатню інформаційну і матеріальну базу, яка дає змогу плідно займатися науковими пошуками.

**Тетяна
КОЗЛОВА**

Заступник директора з наукової роботи ЗССІЗ “Ерудит” м. Донецька

ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Створена за ініціативою педагогічного колективу ліцею Науково-Консультаційна Рада є дорадчо-консультативним органом, покликаним сприяти організації та координації наукового забезпечення навчально-виховного процесу в ліцеї.

До складу Науково-Консультаційної Ради входять представники провідних вузів і наукових установ Донецька та області. Метою діяльності Ради є вироблення стратегічних напрямів розвитку співробітництва ліцею “Ерудит” з науковими установами регіону, сприяння створенню середовища, що стимулює науково-пошукову діяльність учнів та педагогів ліцею.

ВИКЛАДАЧІ

Організацією наукової діяльності учнів ліцею “Ерудит” займаються талановиті, завзяті викладачі, які також включені в науково-дослідницьку, експериментальну, науково-практичну, проектну діяльність. Заступник директора з наукової роботи здійснює загальне керівництво науково-дослідницькою діяльністю учнів та викладачів “Ерудиту”.

Щороку розробляється й оновлюється вчителями-предметниками, методистами та науковими керівниками тематика наукових робіт і вноситься на розгляд та затвердження засідань секцій та кафедр.

УЧНІВСЬКА НАУКОВА РОБОТА

Наукова робота учнів є невід’ємною частиною навчально-виховної діяльності, логічним завершенням оволодіння основами теорії ведення науково-дослідницької роботи. Виконання наукової роботи має за мету забезпечення зростання творчого та інтелектуального потенціалу ліцеїстів, підготовку їх до активної наукової діяльності у вищих навчальних закладах.

Наукова робота розглядається як сполучення теоретичних, методичних та організаційних процедур, які використовуються для вивчення актуальних проблем сучасності, одержання та практичного використання достовірних даних.

Наукова робота учнів в обов’язковому порядку здійснюється з продуманою наперед програмою дослідження. Головне призначення дослідницької програми – послідовне обґрунтування ходу організації процесу дослідження, починаючи з вибору теми вивчення і закінчуючи підбиттям підсумків дослідження та їхнім оформленням: програма наукового дослідження – чітко спланований процес вивчення актуальних тем та проблем дослідження, розгляду підходів до дослідження та визначення шляхів їх розв’язання.

Структурними компонентами програми наукового дослідження є:

- вибір теми дослідження;
- постановка проблеми та її осмислення;
- визначення мети та завдань дослідження;
- виділення об’єкта та предмета дослідження;
- визначення літературних джерел та методів наукового дослідження;
- осмислення наукової (з позиції теорії та практики) новизни дослідження.

ЯК ЦЕ ВИГЛЯДАЄ

Оскільки в ліцеї навчаються учні 10 – 11 класів, тема наукової роботи обирається учнем 10 класу з переліку тем чи пропонується власна. Вона має відповідати профілю навчання. Перелік тем, що обрали учні, із позначенням наукового керівника затверджується рішенням педради в березні поточного року. У виняткових випадках (різноманітність наукових інтересів, наявність наукових робіт, що були виконані раніше) педрада розглядає питання про непрофільну тему курсової роботи або про виконання двох паралельних робіт. Наукові керівники обираються учнями як зі складу викладачів “Ерудиту”, так і зі складу осіб, що не працюють у закладі, але мають стосунок до наукової роботи.

В 11-му класі курсова робота набуває статусу випускної та містить у собі вступ, літературний огляд, практичну частину та перелік використаних літературних джерел. Оформлення випускної роботи має відповідати вимогам оформлення курсової чи дипломної роботи у ВНЗ.

ДОСЯГНЕННЯ

Кращі випускні (курсіві) роботи рішенням Науково-Консультаційної Ради висуваються на участь у науковій конференції – I етапі Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН. Переможці I етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН подають заявку на участь у II етапі Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН.

У 2002 – 2003 навчальному році в I етапі Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт МАН брало участь 62 учні ліцею “Ерудит”. Двадцять п’ять робіт були представлені на обласний етап конкурсу-захисту, п’ятнадцять з них отримали дипломи переможців. П’ятеро ліцеїстів були запрошені до участі у Всеукраїнському конкурсі-захисті науково-дослідницьких робіт МАН (м. Київ) та отримали дипломи переможців.

Слід зазначити, що всі подані до захисту в ліцеї роботи мали високий рівень виконання та практично значущі висновки. Деякі з отриманих результатів уже знайшли застосування у відповідних галузях науки та економіки.

Юні науковці ліцею “Ерудит” беруть активну участь у міжнародних конференціях, конкурсах, турнірах школярів, студентів та аспірантів, де їхні науково-дослідницькі роботи отримують високу оцінку.

Випускники ліцею є бажаними вступниками до ВНЗ Донецька, інших міст України, Росії та далекого зарубіжжя, оскільки це люди, які вже визначили галузь своїх наукових інтересів, мають власні наукові розробки та публікації, готові з перших днів навчання у ВНЗ плідно займатися науковою роботою.

РОЗВИТОК МАТЕМАТИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ: ТОЧКА ЗОРУ ВЧИТЕЛЯ

**Інноваційна
ШКОЛА**

Математика як навчальний предмет являє собою педагогічну проєкцію математики як науки. Основним завданням математичної освіти повинно бути залучення учнів до математичної культури, наявність якої припускає знання визначеного набору фактів, володіння широким діапазоном методів розв'язання задач, уміння вибирати для кожної задачі найбільш природний підхід.

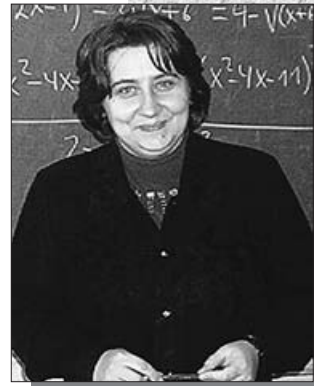
У навчальних закладах нового типу є можливості для здійснення профільної диференціації навчання. При цьому зміст математичної освіти повинен враховувати специфіку кожного профілю. У класах з технічним, природничо-науковим, фізико-математичним напрямом навчання завдання математики як навчального предмета повинно зводитися до розвитку уміння будувати математичні моделі реальних моделей дійсності, до вироблення математичного підходу в аналізі цих явищ, до оволодіння апаратом дослідження деяких видів математичних моделей. У цьому полягає прикладна спрямованість курсу математики.

Творче сприйняття світу в юнацькому віці властиве кожній людині, тому що в цей час вона має психологію потенційно обдарованої людини. З потенційної об-

дарованості може розвинутися справжній талант, який пізніше виявиться в об'єктивній творчості. Тому мета навчання і виховання полягає у сприянні розвитку обдарованості.

Розумова праця передбачає здатність до відволікання й узагальнення, до прийняття рішення, до оцінки результатів активної розумової діяльності. Для розвитку обдарованості учитель повинен уміти застосовувати в навчальному процесі активні форми, засоби і методи навчання. Найбільш ефективним засобом пробудження і підтримки інтересу до математики є цікавий матеріал.

Він виявляється в новизні і незвичайності факту, у неправдоподібності чи невідповідності звичним уявленням. Цікаве привертає увагу і пробуджує інтерес. При цьому важлива не тільки новизна досліджуваних фактів, але і новизна тлумачення: може бути вдале переформулювання, геометрична інтерпретація і т.п. Наприклад, аналізуючи кількість розв'язань системи двох лінійних рівнянь із двома змінними, зручно зображувати їх як рівняння прямих на координатній площині. Рушіюю тен-

**Лариса
ПОТЬОМКІНА**

Викладач математики ЗССТЗ "Ерудит" м. Донецька, кандидат фізико-математичних наук

Директор школи, ліцею, гімназії № 2-3/2004

Інноваційна школа

денцією в навчанні повинен бути поступовий перехід від новизни фактів до новизни тлумачення як засобу подальшого поглиблення і розвитку інтересу. Таким засобом є наочність, причому не обов'язково втілена в матеріальні предмети, а пов'язана, можливо, з яскравими уявними образами. Для наочності потрібні не тільки малюнки чи моделі просторових фігур.

Наприклад, для з'ясування форми перерізу куба площиною, що проходить через середину діагоналі перпендикулярно до неї, уявно повернемо куб навколо діагоналі під кутом 120°. Ясно, що куб сполучиться сам із собою в новій позиції, як і переріз. Таке уявлення сприяє розумінню того, що переріз має форму правильного шестикутника.

Створення проблемної ситуації, яка допускає наявність деякої несподіванки і труднощів, також допомагає пробудженню інтересу. При цьому важливо розуміти, що такі ситуації не виникають, якщо завдання занадто просте чи важке, недоступне.

У результаті в учня формується пізнавальна потреба, що переходить у пізнавальний інтерес до навчального предмета, потреба, яка надає навчальному процесу особистісного змісту: учень усвідомлює, для чого опановує знання, виробляє уміння і формує навички. Цей зміст стимулює учня планувати свої дії, підпорядковуючи їх чіткій логічній послідовності, а потім самостійно їх здійснювати, розвиваючи інтелектуальні уміння.

ПРО ЛЮДСЬКУ ОБДАРОВАНІСТЬ

(За матеріалами регіонального журналу "Обдарована дитина")

Феномен одаренності і сьогодні виступає одним з найбільш загадочних явлень людської природи. Вопросы гениальности, генетический и онтологический аспекты одаренности человека остаются открытыми, придавая обширный простор для разнообразных исследований в этой сфере.

Мы изучили мир так радикально, что теперь сами должны измениться, чтобы выжить в этом мире...

Винер

Мы зачастую стучимся в закрытую дверь и не замечаем тех, что открыты для нас...

Белл

Ты можешь подождать, время тебя ждать не будет

Франклин

Мировой опыт свидетельствует, что XXI столетие – это век информации, состязания за интеллект.

- Известно, что 3-5% одаренных людей обеспечивают 95-97% национального продукта.
- Все дети разные, но они равны с точки зрения своего права на полноценное развитие творческих способностей.
- У каждого есть ген одаренности, но его нужно развивать.
- Школа должна научить ребенка ставить вопросы, то есть должен произойти переход от „трансляции значений” к „трансляции смыслов”.

ВЕЛИКИЕ О ВЕЛИКИХ

- Гений – это бессмертный вариант простого человека.
- Из всех идолопоклонников нет безумнее того, кто поклоняется самому себе.
- Великие люди подобно звёздам часто обращают на себя внимание только тогда, когда они затмились.
- Некоторые люди велики благодаря тому, чего они не совершили, другие – благодаря тому, что совершили.
- От великого до смешного один шаг.
- Десять острьяков не стоят одного талантливого человека, точно также, как десяти талантам не заметит гения.

Інтернет для закладів освіти

Компанія "УкрСат" безкоштовно надає закладам освіти:

адресу електронної пошти;

розміщення web-сторінок на сайті
<http://edu.ukrsat.com>;

доступ до мережі Internet.

Співробітники компанії виконують роботи щодо підключення закладів освіти до мережі Internet, проводять навчання та надають консультації з питань роботи в Internet.

Додаткова інформація:
04070, м. Київ-70,
вул. Борисоглібська, 12

тел.: (044) 238-2555,
238-2565, 238-2565.

E-mail: sales@ukrsat.com
www.ukrsat.com
<http://edu.ukrsat.com>

ВИХОВНА РОБОТА З ОБДАРОВАНИМИ

**Інноваційна
школа**

Гадаю, що ні для кого не є секретом: дитина з гострим розумом, талановита, допитлива за правильного виховання може досягти значних висот. Саме тому особлива увага в ліцеї “Ерудит” для обдарованих дітей приділяється вихованню.

Система виховання обдарованої молоді в умовах ЗСЦІЗ «Ерудит» спрямована на формування у ліцеїстів національної самосвідомості і почуття власної гідності, правової культури, культивування кращих рис української ментальності, утвердження принципів загальнолюдської моралі.

Виховною та психологічною службами ліцею розроблено експериментальний курс вільного спілкування «Громадянське виховання», спрямований на формування практичних навичок поведінки громадянина в суспільстві, розвиток толерантності у стосунках з людьми відмінних політичних та релігійних переконань, спроможності відстоювати себе як суб’єкта права та використовувати механізми захисту своїх прав.

Допомагають цьому і клуби ліцею – “Вікно у всесвіт”, “Точка зору”, “Інтелігент”.

Клуб цікавих зустрічей “Вікно у всесвіт” дає учням можливість познайомитися з представниками наукової і культурної еліти Донбасу, України, підготуватися до

науково-практичної діяльності, розширити світогляд, прищеплює навички спілкування.

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ

Для багатьох ліцеїстів виступи перед аудиторією пов’язані з хвилюванням, а обговорення дискусійного питання стає стресовою ситуацією. Вміння вести переговори і дискусію включає в себе велику кількість лінгвістичних, інтелектуальних, соціальних умінь та навичок.

Саме на розвиток комунікативних завдань учнів формування умінь правильно оцінювати події, факти, явища, спроможності вільно, коректно, переконливо висловлювати свою думку) націлена робота дебатного клубу “Точка зору”.

Виховання інтелектуальної еліти – одне з головних завдань ліцею.

Ліцеїсти входять у світ науки і у відносини, які тут існують, де інтелігентність – спосіб життя, показник духовності особистості.

У ліцеї виховання інтелігентності відбувається на уроці та в позакласній роботі.

Заняття в клубі “Інтелігент” проводяться в 4-х секціях: “Основи етикету” (Сучасний етикет. Діловий протокол. Дипломатичний

**Олена
ТРУФАНОВА**

Заступник директора з виховної роботи ЗСЦІЗ “Ерудит” м. Донецька

Директор школи, ліцею, гімназії № 2-3/2004

Система виховної роботи в ліцеї “Ерудит” створює умови для вільного, гармонійного, продуктивного розвитку громадян, майбутньої національної еліти

протокол), “Основи хореографії”, “Основи вокалу”, “Театральна студія”.

СИСТЕМА САМОВРЯДУВАННЯ ЛІЦЕЮ

Справжнім тренінгом для розвитку високої суспільної адаптованості в умовах соціальних змін стала система співурядування навчально-виховним процесом у ліцеї. Це міні-модель демократичного устрою і форми правління, координаційним центром якого є педагогічна рада та Рада лідерів. Раду лідерів ліцеїстів очолює Президент, який обирається один раз на рік. Створено власну Конституцію ліцею, яка поряд з Уставом закладу керує життям дітей і дорослих, що працюють чи навчаються в ліцеї.

Рада лідерів координує роботу міністерств: внутрішніх і зовнішніх справ, інформації, науки, культури і відпочинку, здоров'я та спорту. Міністерство зовнішніх зв'язків здійснює співпрацю з іншими навчальними закладами міста, регіону, країни, ближнього та далекого зарубіжжя, координує роботу клубу цікавих зустрічей, керує студією

комп'ютерних технологій. Важливе місце займає Міністерство науки. Воно координує роботу творчих груп та індивідуальних досліджень у трьох головних наукових секціях:

- секція інформатики та фізико-математичних наук;
- природнича секція;
- суспільно-гуманітарна секція.

Міністр Науки, керівники наукових секцій входять до складу журі I етапу конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт МАН. Міністерство Культури і Відпочинку організовує дозвілля учнів, проводить підготовку заходів до свят, координує проведення відбіркових турів фестивалю юнацької творчості “Зоряні розсипи”. Міністерство Інформації проводить соціологічні дослідження поглядів учнів на ту чи іншу проблему, координує роботу прес-центру, дебатного центру. Міністерство Здоров'я і Спорту організовує проведення спортивних змагань і заходів щодо збереження здоров'я учнів. Міністерство Внутрішніх справ займається розробкою законодавчих документів Ради лідерів, контролює їх виконання.

Система виховної роботи в ліцеї “Ерудит” спрямована на всебічний розвиток особистості, створює умови для вільного, гармонійного, продуктивного розвитку громадян, майбутньої національної еліти, створює максимально сприятливі умови для духовного, морально-етичного та естетичного розвитку ліцеїстів.

Відомий педагог-новатор В.Ф. Шаталов із ліцеїстами

РОЗВИТОК ОБДАРОВАНОСТІ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ

Інноваційна
школа

Працюючи з обдарованими дітьми в ЗССІЗ “Ерудит”, процес навчання ґрунтую на реалізації індивідуальних і колективних здібностей, можливостей, інтересів учнів, на розвитку їхнього природного потенціалу. Для такого навчання необхідно створити умови, які допоможуть учням усвідомити необхідність самовдосконалення, приведуть до самостійної постановки загальноосвітніх і природничо-наукових завдань, проблем, до оволодіння методами їхнього вирішення, до конструювання власної системи знань та способів діяльності.

Весь процес навчання складається з 3-х етапів: I етап-організація навчальної діяльності на уроці, де використовую рейтингову систему навчання. Ця система пропонує: широке розповсюдження і систематичне застосування самоконтролю; швидке накопичення балів учнем на кожному уроці; впровадження у практику новаторських ідей, пов’язаних зі створенням нових форм і методів контролю; проведення всіх видів контрольних перевірок за рівневими завданнями; створення сприятливого психологічного клімату при використанні будь-яких форм і методів навчання. Умови рейтингу дозволяють ділити тему на 3 блоки.

Перший блок – лекції. Їх кількість не повинна пере-

вищувати третини всіх занять. Мета лекцій – постановка наукових проблем, фіксування основних шляхів пізнання, створення мінімально необхідних умов для самостійної діяльності учнів.

У розробці лекційного матеріалу беруть участь самі учні. Використання цієї форми роботи готує міцний ґрунт для самостійної роботи з додатковою літературою з біології, виховує в учнів потребу поглиблювати знання, повноцінно формувати пізнавальний інтерес до предмета. До того ж, залучення учнів до складання лекційного матеріалу сприяє розвитку їхніх творчих здібностей.

Творчі здібності – це здатність побачити проблему і мобілізувати необхідні знання для висування гіпотези, здатність теоретично і практично перевірити її, у результаті створити новий оригінальний продукт. Цей етап оцінюється в балах.

Другий блок занять – семінари, диспути, групові форми роботи, захист індивідуальних творчих робіт.

У підготовці учнів до семінарського заняття важливим є опрацювання питань з використанням навчальної і науково-популярної літератури, проведення дослідів, спостережень.

**Любов
БЕЗДВЕРНА**

Заслужений учитель України,
учитель біології
ЗССІЗ “Ерудит”
м. Донецька

Директор школи, ліцею, гімназії № 2-3/2004

Найбільш ефективні експрес-семінари, де учні задають один одному питання, виступають у ролі експертів, аналізуючи питання і відповіді.

Іноді на цьому етапі рейтингу використовують поєднання таких форм навчання, як експрес-семінар і захист колективних творчих робіт. Перед початком рейтингу застосовують бліц-опитування для перевірки знань матеріалу з певної теми. За кожну відповідь учень отримує бали. Іноді питання готують самі учні. Бліц-опитування за підручником оцінюється нижче, ніж з урахуванням додаткової літератури. Бліц-опитування містить у собі фронтальне та індивідуальне опитування одночасно, викликаючи підвищений інтерес і миттєву реакцію школярів.

На **другому етапі** уроку використовують експрес-семінар. Аналізуючи відповіді й запитання, експерт ставить свою оцінку, а учитель свою. Крім того, вчитель має право поставити оцінку експертові з огляду на об'єктивність аналізу відповіді і запитання учня. На заключному етапі уроку проводиться захист колективних творчих робіт – завдання для захисту учні отримують заздалегідь. Це

може бути складання структурно-логічних схем або створення моделі біологічного об'єкта і т. ін. Така робота теж оцінюється в балах. Правила проведення бліц-опитування, експрес-семінару і критерії оцінювання творчих робіт розробляються вчителем разом із учнями.

І, нарешті, **третій блок** занять – практичні і лабораторні роботи, екскурсії, заліки, планування наступних занять.

Практичні і лабораторні роботи формують практичні й інтелектуальні уміння, бо учні у процесі роботи зі справжніми об'єктами або їхніми моделями проводять предметний аналіз, синтез, роблять узагальнення. Оцінюються роботи за 12-бальною шкалою.

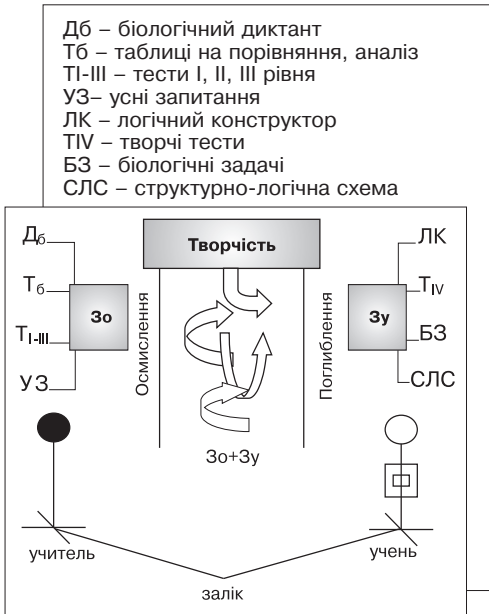
Залік – масова форма перевірки знань, умінь і навичок учнів з основних питань теми. Форми проведення заліку можуть бути різні. Більш ефективно проходять заліки з залученням консультантів. Ними можуть бути учні, які лідирують за сумою балів рейтингу. Необхідно визначити коло питань, що буде перевіряти кожен консультант. Можлива така модель заліку.

Кожен етап роботи оцінюється в балах.

Другий етап процесу навчання полягає в індивідуальній роботі з учнями, що виявили себе на біологічних олімпіадах різного рівня. Тут учитель виконує функцію помічника, координатора і консультанта учнів у їхній самостійній освітній діяльності.

Третій етап – робота учнів у предметних лабораторіях з фізіології рослин і тварин, паразитології, ботаніки, зоології під керівництвом провідних викладачів вищих навчальних закладів.

Реалізація описаних форм навчання допоможе пробудженню колосальних можливостей людини. Генії, винахідники – не аномалії, а звичайні люди, які зуміли реалізувати всупереч зовнішнім умовам незначну частину людського потенціалу.

КУРАХІВСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ КОМПЛЕКС

(ОДИН ІЗ П'ЯТИ КРАЩИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДОНЕЧЧИНИ)

*Інноваційна
школа*

Навчально-виховний комплекс м. Курахового поки що єдиний у Мар'їнському районі навчальний заклад нового типу, підприємством-засновником якого є Курахівська ТЕС.

Відкритий у 1993 році в складі I та III курсів (50 учнів) політехнічного ліцею, цей заклад поступово набув статусу НВК: у 1994р. з метою підготовки учнів до навчання в політехнічному ліцеї та вирішення питань їхнього всебічного розвитку на конкурсній основі були набрані учні основної школи (5-7 класи). Через рік, у 1995 році, до складу навчального закладу ввійшла початкова школа (1-4 класи – 120 учнів).

Тема експерименту, над якою працює колектив закладу, – **конструювання освітнього процесу в умовах безперервної освіти навчально-виховного комплексу повного циклу** у зв'язку з соціальним замовленням засновників (Курахівської ТЕС, Донецького національного технічного університету).

Об'єктом дослідження є технологія навчання, що передбачає конструювання систем навчання та професійної підготовки, зміст,

форми і методи безперервного освітнього процесу в навчально-виховному комплексі, що сприятимуть підготовці абітурієнтів, здатних до навчання у ВНЗ і дозволять суттєво підняти рівень фахової підготовленості спеціалістів для енергетичної промисловості регіону.

Метою ж експерименту є розробка методики безперервної освіти в системі навчально-виховного комплексу повного циклу: вдосконалення прийомів оптимізації освітнього процесу шляхом аналізу факторів, здатних підвищити освітню ефективність через конструювання та впровадження ефективних форм і методів навчально-виховного процесу, як і через оцінювання застосовуваних методів, що сприяють здійсненню системи безперервної освіти (підготовка висококваліфікованих спеціалістів) та розвиватимуть творчу, багатогранну особистість.

Завдання експерименту:

- Розробка технології навчально-виховного процесу в НВК згідно з метою експерименту.

**Олександра
ВАНЯРХА**

Директор навчально-виховного комплексу м. Курахового

НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ КОМПЛЕКС ГОСТИННО ВІДЧИНЯЄ ДВЕРІ

Наші засновники:

Курахівська ТЕС,
Донецький національний технічний університет.

Структура комплексу:

- дитячий садок “Сонечко” Курахівської ТЕС,
- початкова школа,
- основна школа,
- політехнічний ліцей.

Занурення в світ науки здійснюють **43** педагоги, з яких **18** мають вищу кваліфікаційну категорію, **7** – звання “учитель-методист”, **17** – звання “старший учитель”, **7** нагороджені знаком “Відмінник освіти України”, **3** доктори технічних наук, **2** професори, **1** академік.

Контроль за якістю підготовки з інформатики регулярно здійснює ПАВЛИШ Володимир Миколайович, кандидат технічних наук, доцент, доктор філософії, академік Академії технічної кібернетики України, завідувач кафедри обчислювальної математики та програмування ДонНТУ.

Глибину знань з основи інженерної графіки передає ліцеїстам професор, доктор технічних наук, завідувач кафедри нарисної геометрії та інженерної графіки ДонНТУ СКІДАН Іван Андрійович, лекції й практичні заняття якого завжди сприймаються з великим зацікавленням.

НАШ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Серед учнів навчально-виховного комплексу є переможці та призери IV етапу Всеукраїнських олімпіад з базових дисциплін: історія, основи правознавства; члени регіонального відділення МАН України (секції: фізика, історія України, правознавство, математика, інформатика, екологія, сільське господарство, хімія, астрономія) – призери та переможці II та III етапів конкурсів-захистів наукових робіт.

Учні закладу – постійні учасники та дипломанти Всеукраїнського фізичного конкурсу “Левеня”, математичного конкурсу “Кенгуру”, обласного конкурсу “Юний ерудит” (початкові класи), Міжнародного конкурсу з української мови імені Петра Яцика, Міжнародної науково-практичної конференції “Старт у науку” (Росія), заочних Соросівських олімпіад, конкурсів з декоративно-прикладного мистецтва та інших.

Обласна очно-заочна школа “Ерудит” – трамплін для майбутніх перемог.

СЬОГОДЕННЯ

17 учнів закладу після успішного складання вступних іспитів стали слухачами школи (секції: математика, фізика, інформатика, хімія, біологія, англійська мова, економіка).

Особистість школяра – головне у виховному процесі.

У формуванні духовного світу учнів велику роль відіграє естетичне виховання, зокрема музика, хореографія, образотворче мистецтво, система позакласних заходів, проведення різноманітних свят.

● Максимальні уточнення, конкретизація мети на кожному етапі роботи задля орієнтації всього перебігу навчання на гарантоване досягнення належних результатів у підготовці майбутніх спеціалістів для енергетичної промисловості, здатних розв’язувати нестандартні завдання, творчо підходити до справ.

● Розробка технології професійної орієнтації учнів (дітей) у всіх ланках: дитячий садок – школа I ступеня – школа II ступеня – політехнічний ліцей – ДНТУ.

● Упровадження в навчально-виховний процес розвивального навчання на всіх рівнях структурних підрозділів НВК.

● Розробка методики діагностики поточних і кінцевих результатів навчання, корекції виховання, спрямованість на досягнення завдань.

Фундаментальна, всебічна підготовка, яку одержують учні в стінах навчально-виховного комплексу завдяки тісній інтелектуальній співпраці з вищою школою, розробці спільно з базовим ВНЗ ДНТУ загальних методичних прийомів і засобів навчання, допомагає абсолютно всім випускникам продовжувати навчання в різногалузевих ВНЗ України, близького й далекого зарубіжжя, досить швидко адаптуватися не лише в нових умовах, а й у нових способах здобування знань. За **10** років активного, цікавого, цілеспрямованого, творчого життя закла-

ду було здійснено **9 випусків, 225 учнів**. Серед них золотими медалями нагороджено – **41**, срібними – **25**.

Дбаючи про розвиток творчого потенціалу, обдарованості учнів, їхньої спрямованості на поглиблення знань у тій галузі, до якої вони мають потяг і природні здібності, педагоги вивчають усі можливості, цілеспрямовано працюють з такими школярами. Готуючи їх до участі в різномірних і різногалузевих олімпіадах, конкурсах, змаганнях, конкурсах-захистах наукових робіт у МАН України тощо, сприяють їх навчанню в Донецькій очно-заочній школі “Ерудит” в рамках регіональної програми “Обдаровані діти” (секції фізики, математики, англійської мови, хімії, біології, інформатики, історії).

Про здібності, потяг до знань та дослідницької творчості свідчать переконливі факти: **учні НВК** – постійні переможці й призери других - четвертих етапів Всеукраїнських олімпіад з базових дисциплін (див. вріз), конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт при АПН України, Всеукраїнського конкурсу науково-дослідницьких робіт “Сузір’я”, Всеукраїнського тижня науки і техніки, біології (м. Київ), міжнародних віртуальних та дистанційних олімпіад з математики, інформатики, біології, правознавства, шахів, що проводяться в комп’ютерній мережі Internet, дипломанти районних та обласних оглядів-конкурсів художньої самодіяльності (во-

ЗВЕРНЕННЯ ДО УЧНЯ

Дорогий наш вельмишановний....

Раді наректи Тебе Його Величністю Учнем 1 класу навчально-виховного комплексу!

Подолавши одну з перших висот науки, Ти переконливо довів, що з честю займеш своє місце серед таких же, як і Ти, переможців.

Твоя мрія здійснилася. Чи не так?

А тепер набирайся терпіння, виховуй силу волі, вчись дотримуватися Правил і Законів нового для Тебе життя, сміливо крокуй країною Знань, відкривай для себе Незнане, Чудесне, опановуй науку бути Ліцеїстом і гарною Людиною.

Ми віримо в Тебе: у Твої надзвичайні здібності, творчі нахили, мріємо спілкуватися з Тобою на уроці, перерві, в іграх, змаганнях, творчості.

Ми – це Твої вчителі й наставники, Добрі друзі й Порадники.

Ми хочемо, щоб Ти якомога швидше влився в новий колектив, потоваришував з дітьми, відчував насолоду від пізнання нового, подолання труднощів.

Ми, як і найближчі Тобі Твої рідні Мама й Тато, завжди будемо поряд, зрозуміємо й підтримаємо Тебе, допоможемо й порадимо.

Почувайся впевнено й природно в Твоєму новому Домі: він створений для Тебе, Ти його господар.

Піклуйся про нього, як про свій рідний дім.

Будь у ньому щасливим!

Міцного Тобі здоров’я, високих успіхів у навчанні, незгасного потягу до науки, творчого натхнення!

Олександра Ванярха – на фото зліва

кал, художнє читання, хореографія).

До внутрішньолицейського банку обдарованих дітей нині занесено **48 учнів**, до районного – **32**, до обласного – **24**. **17 учнів** навчаються в обласній очно-заочній школі “Ерудит”.

Особливо пишається навчальний заклад досягненнями своїх учнів *Мишина Олександра, Слущенка Оскара, Попова Костянтина*. Перший з них завдяки своїм неабияким здібностям, працездатності й цілеспрямованості рік за роком, удосконалюючи та поглиблюючи свої знання з історії та правознавства, переконливо досягав справжніх висот, упевнено посідаючи **I-II** місця в різнорівневих олімпіадах **II-III** етапів та успішно захищаючи наукові роботи в **МАН** України, і нарешті став абсолютним переможцем **IV етапу** Всеукраїнської олімпіади з історії, за вагомі досягнення в навчальній і творчій діяльності був обласним стипендіатом Головного управління освіти і науки Донецької обласної державної адміністрації. Після закінчення політехнічного ліцею юнак вступив на навчання до *Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка*, де нині успішно навчається.

Своєрідну естафету, як сподіваємося, гідно прийняв від *Олександра Мишина* учень **I** курсу політехнічного ліцею *Оскар Слущенко*, який уже в **2003** році досяг тріумфальних успіхів: залишивши далеко позаду себе суперників у **I-III** етапах

Всеукраїнської олімпіади з історії, став переможцем IV етапу; причому за курс 8 класу, нині – **абсолютний переможець III (обласного) етапу**. Приклад, що й казати, гідний наслідування.

Про різнопланові інтереси, здібності, нахили учнів НВК, їхню активну життєву позицію, бажання не лише перебувати в широкому інформаційному просторі, а й бути учасниками різних заходів, які сприяють особистісному розвитку, формуванню вмінь орієнтуватися в неординарних ситуаціях, певного ступеня готовності до дорослого життя не лише в навчанні, а й у вирішенні глобальних проблем молодіжного життя, розвитку нашого суспільства та міжнародних зносин свідчить неодноразова участь команд закладу у молодіжних конференціях, таких як:

“Модель ООН - Україна” (м. Київ, 1998-2003 роки), “Модель ООН - Донецьк” (м. Курахово-1999 р., політехнічний ліцей);

Міжнародна науково-практична конференція “Розвиток творчих здібностей дітей” та конференція обдарованих старшокласників “Молодь і наука”, які проводились Головним управлінням освіти і науки Донецької обласної державної адміністрації на базі нашого навчального закладу.

Учні НВК не лише брали участь в обговоренні визначеного кола проблем, пов’язаних з тематикою заходів, а й керували роботою комітетів (знайомтеся далі з матеріалами віртуального круглого столу), виявляючи при цьому організаторські

ТАК НАМНОЖУЄТЬСЯ ПРЕКРАСНЕ

Ми вчимося в політехнічному ліцеї м. Курахового, але в нашому закладі всі навчальні дисципліни, зокрема, державна мова та красне письмо, посідають, належне місце, і незвичайні уроки для нас не первина. Арсенал таких уроків, несхожих на інші, значний. Назвемо хоча б деякі з них. Це – урок-суд над Герасимом Калиткою, урок-презентація роману “Чорна рада” П. Куліша, урок сценічної гри за “Назаром Стодолею” Т. Шевченка, “Живе в моєму серці українське слово” за поезією українських митців про мову, “У творчій лабораторії Ганни Чубач”, “Ти розповів мені про рідний край” за творами В. Сосюри та В. Марська і багато інших.

Цього разу на уроці української літератури ми, десятикласники, зустрілися в “Літературній віталні”. Насправді це була звичайна класна кімната, але в ній нас уявно вітав своїми незабутніми творами видатний український прозаїк М.М. Коцюбинський, а ми вітали його своїми знаннями про нього та його творіння. Тепла і в той же час ділова атмосфера-мікроклімат, що сприяла проведеньню занять: сиділи один проти одного, виступали, спіраючись на прочитане та висловлюючи власні думки, милувалися чудовими карпатськими краєвидами, майстерно виконаними нашою однокурсницею Катериною Меркіною, з душевним трепетом слухали співучу українську говірку героїв твору “Тіні забутих предків” Іванка та Марічки, захоплювалися майстерним виконанням ними ж західноукраїнських співанок. Такі заняття збуджують нашу уяву, спонукають до творчої співпраці, до пізнання істини в колективному спілкуванні та індивідуальній самоосвітній діяльності.

Звичайно, до таких уроків готуємося більше, ніж до звичайних, але ж і пізнаємо набагато більше. І себе випробуємо, і своїх однокласників “відкриваємо” часом у неочікуваних ракурсах.

А керувала процесом підготовки і проведенням уроку в “Літературній віталні” Марія Царьова. Ми охоче спілкувалися, ділилися думками, часом сперечалися, доходили певних висновків. Ми блукали Конопівськими полями разом з ліричним героєм новели “Intermezzo”, відчували шерех карпатських смрек і шумовиння гірських річок. Зустрічалися з Мавкою, грілися біля чабанської ватри й спостерігали, як дозріває отой дивовижний сир, який готували залюблені у свою працю люди, а ще слухали вірш, складений Катрусєю Меркіною, з якого до нас заговорили події тієї сивої давнини...

А коли Катерина в національній вдяганці заговорила співучими Марійчиними словами, а Дмитро Стрілець – мрійливо-мелодійною мовою Івана, нашому захопленню не було меж. І хоча й трішки по-іншому відтворили деякі події: Іванко зумів урятувати від загибелі свою кохану (бо нам так хотілось, щоб закохані були разом), незмінною залишилась тональність уроку, яка була зумовлена нашим настроєм і сприяла усвідомленню чи не найвищої істини людського життя: слід залишатися людиною, треба вміти любити свого ближнього і рідний край, знати життя свого народу в далекому минулому, почуватися відповідальними за сьогоднішнє та майбутнє.

... Ми розповіли лише про окремі складові цього уроку. Загалом же усвідомили силу впливу художнього слова, непересічного таланту письменника, переконалися, що працювати творчо не лише корисно, а й незвично цікаво, і ми на правильному шляху до прекрасного!

За формування нашого вміння працювати з художнім текстом, вбачати в художньому слові щось несеяжне й розгадувати його ми широко вдячні вчительці Любові Іванівні Гаврилової.

Зараз вивчаємо творчість Лесі Українки і виношуємо плани про те, як пошанувати її, цю надзвичайно сильну духом жінку. Захоплені її життям, мужністю людини, яка служила іншим, зачаровані світлим талантом поетеси, відчуваємо її поруч.

Юлія Багрій,

учениця III курсу (10 класу) політехнічного ліцею НВК м. Курахового

ЗА ВЕЛІННЯМ ЧАСУ

Немає сумніву в тому, що саме школа в будь-який час займається найнеобхіднішим для життя суспільства: навчає, виховує, формує особистість, сприяє її розвиткові та самовдосконаленню.

Мені пощастило: моя донечка - учениця навчально-виховного комплексу м. Курахового, що в Мар'їнському районі.

Створений думаючими, творчими людьми, підтримуваний доброчинними організаціями, керований розумними, проглядаючими наперед управліннями, цей заклад, невтомний і працьовитий творчий педагогічний колектив якого дає про задоволення інтелектуальних, духовних потреб кожного вихованця, з плином часу зміцнює свої позиції й здобуває довіру та пошану серед нас, батьків, які мріють бачити своїх дітей високоосвіченими, здатними адаптуватися в непростих умовах сучасного життя і водночас оволодіти найкращими душевними якостями, цінність яких вимірюється часом.

Я не лише спостерігаю за зростанням своєї доньки — беру безпосередню участь у цьому. З радістю й моральним задоволенням констатую, якого величезного значення надають у закладі підтримці, вивченню, впровадженню української мови.

Вона звучить не лише на уроках української мови та літератури — нею спілкуються в позаурочний час, її красу та силу відчують діти, які беруть участь у позакласних заходах (літературних та народознавчих святах, мовних змаганнях і олімпіадах, творчих конкурсах і т. ін.)

Донька моя — шестикласниця. Упродовж двох років вона бере участь у Міжнародному конкурсі знавців української мови імені Петра Яцика і вже досягла певних вершин, хай поки що й не найвищих: у минулому році вона була переможницею II етапу цих змагань, цього року виборола перемогу вже в III етапі та брала участь у IV.

Знали б ви, як ретельно й ненастанно виконувала дитина поради вчителів, як натхненно виголошувала промови, як наполегливо працювала, долаючи невправності, як вірила в перемогу!

Та я вбачаю в усьому цьому щось набагато значніше: живе наша мова, мова українського народу, впевнено оволодіває не лише географічними обширами нашої країни, а оселяється в душах, помислах людей, посідаючи належне їй місце, відведене самою історією, а нині — велінням часу.

Валентина СТАСЕНКО

здібності, уміння спрямувати дебати у відповідному руслі, сприяти толерантності спілкування та приймати відповідні рішення. Записи учасників конференції свідчать про те, що ці заходи зусиллями оргкомітетів, керівних органів обласного, районного, місцевого масштабу та колективу працівників закладу було проведено на високому рівні, вони дістали схвалення, досягли вагомих результатів.

ШЛЯХАМИ ЗДІЙСНЕННЯ МРІЙ

Імідж навчального закладу поєднує в собі багато складових, які визначають його боєздатність і дерзновенність, творчий потенціал та устремління в майбутнє, потяг до вдосконалення й самовираження кожної особистості.

Навчально-виховний комплекс м. Курахового — поки що єдиний у нашому сільськогосподарському районі навчальний заклад нового типу, який готує своїх вихованців до серйозного дорослого життя: свідомого вибору майбутньої професії, попередньої адаптації до навчання у ВНЗ, експериментально-дослідницької і теоретично-прикладної діяльності, формуючи при цьому настійну потребу самовдосконалюватися, поглиблювати і розширювати свої знання, відкривати в собі і розвивати творчі нахили, здібності, якомога повніше задовольняти інтелектуальні й духовні потреби.

Звісно, заклад має конкретні цільові політехнічні спрямування, однак наші уч-

ні аж ніяк не замикаються у вузькому колі чітко визначених профільних навчальних предметів, а мають цілком реальну можливість розвивати, поліпшувати свої знання практично зі всіх дисциплін, чому значною мірою сприяє відповідним чином спланована й розроблена викладачами мережа курсів за вибором, факультативів, гурткової роботи, що час від часу дещо, а то й кардинально змінюють свій зміст і цільове призначення, а також науково-дослідницькі пошуки під керівництвом досвідчених педагогів, участь і помітні успіхи в різномірних і різногалузевих олімпіадах, конкурсах, молодіжних форумах, ділових іграх, конференціях тощо.

Свідченням успіхів наших дітей та цілеспрямованої копійки творчої роботи педколективу є те, що **навчально-виховний комплекс увійшов у п'ятірку кращих освітніх закладів Донецької області**. Звичайно, такі успіхи досягаються завдяки *важливій, продуманій, чітко спланованій, спрямованій у майбутнє діяльності Головного управління освіти та науки, що дбає про дієвий інтелектуальний потенціал регіону, країни в цілому, проєктуючи широку перспективу, роблячи її привабливою для молодого покоління саме з огляду на реальність, можливість здійснення мрій*.

Обласна регіональна програма *“Обдаровані діти”*, що впевнено й успішно крокує Донецькою землею, захоплює у свій поділовому серйозний та плідний справжніми набутками-відкриттями полон, насна-

НАВЧИЛИСЯ ЖИТТЄВО ВАЖЛИВОМУ Й НЕОБХІДНОМУ

Ще й року не минуло, як ми закінчили навчальний заклад, у якому почувалися впевнено й комфортно, де були постійно оточені турботою й увагою вчителів, які не лише вчили нас різних наук, а й дбали про розвиток кожного вихованця, надаючи реальну можливість для нашого самовираження та самовдосконалення.

Ставши студентами (до речі, абсолютно всі випускники політехнічного ліцею навчально-виховного комплексу м. Курахового, до яких належимо й ми, - ніні студенти різногалузевих вищих навчальних закладів), ми, однак, ностальгією звертаємо свої погляди й думи до незабутнього НВК, прискіпливо відшукуючи в нинішніх місцях навчання звичні, знайомі й такі необхідні нам обриси недалекого минулого, відчуваючи при цьому не лише власне задоволення від того, що відчуваємося й зараз упевнено та комфортно - зі широкою вдячністю констатуємо, наскільки глибоким та всебічним було навчання в закладі, який насправді був нашою другою домівкою.

Дійсно, факультети, спеціальності, які ми нині опановуємо, пов'язані з різними галузями, суспільного життя, економіки й культури, управління та менеджменту...

Але ми якось відразу влилися в нові колективи, вміємо знаходити спільну мову з однокурсниками й викладачами, відчуваємо, що рівень вимог до нашої навчальної компетентності відповідає нашій базовій підготовці.

Та *найбільшою мірою процесу адаптації сприяв* (що ми переконливо стверджуємо) глибокий морально-етичний потенціал, який ми вивесли зі стін НВК!

Якщо свого часу наша участь у конференціях старшокласників *“Модель ООН-Донецьк”*, *“Молодь і наука”* у міжнародній науково-практичній конференції *“Розвиток творчих здібностей дітей”*, які проходилися на базі нашого навчального закладу під патронатом Головного управління освіти і науки Донецької державної обласної адміністрації та за участю начальника управління *Валентина Тесленка*, сприймалася нами як своєрідна (хоч і надзвичайно серйозна) гра, нині ми не лише розумом усвідомлюємо, а й серцем відчуваємо, що саме такі заходи, де ми, приймаючи самостійні рішення на основі розгляду важливих соціально-економічних, духовно-культурних, політико-правових проблем, вчилися (не на уроках, а в умовах, наближених до дорослого життя) вести діалог, коректно відстоювати власну позицію, виявляти толерантність у вміній слухати опонента й поступати своїми твердженнями, якщо вони були хибними чи гальмували процес прийняття рішення.

Ми вчилися відчувати серцем проблеми й негаради інших, подати руку допомоги тим, хто її потребує.

Загалом же усвідомили, як нелегко й непросто бути й почуватися особистостями, яка це висока відповідальність і почесна місія - бути Людиною, носієм одвічних моральних цінностей, як і те, що саме вони ведуть кожного з нас життєвою дорогою, допомагаючи долати перешкоди й виборювати перемоги, найбільша з яких є перемога над собою.

Випускники НВК м. Курахового, а нині студенти: Рябенко Олеся, Моїсєєва Катерина, Антикуз Анастасія, Ванярха Олена, Чаус Маргарита.

жуючи її прихильників та активних учасників на цікаву, напружену працю, вселяючи віру у творчі можливості, здійснення задумів, сподівань.

Належне місце в цьому процесі нині посідає Донецька обласна очно-заочна школа "Ерудит", де ось уже п'ятий рік поспіль успішно навчаються наші учні основної школи та політехнічного ліцею, причому їх кількісний склад, як і горизонти галузевих інтересів, поступово поширюються й поглиблюються.

У 1998-1999 навчальному році до школи "Ерудит" вступило п'ятеро учнів;

у 1999-2000 навчальному році у школі навчалася вже 11 учнів;

у 2000-2001 навчальному році склад учнів збільшився до 12;

у 2001-2002 навчальному році маємо вже 16 "ерудитів";

серед 17-ти учнів нинішнього 2003 -2004 навчального року теж є 10 новачків.

Звичайно, це додаткове навантаження на учнів, але воно того варте, адже *вступають до школи "Ерудит" на конкурсній основі або за результатами III етапу предметних олімпіад сильніші учні, які виконують серйозні завдання, вчать ся самостійності суджень і вчинків, віднайденню виходу з неординарних проблемних ситуацій, етиці ділового спілкування в децю нових умовах.*

Отож той науковий заряд, націленість на майбутню професію, уміння організувати свою навчальну працю, які отримують учні в стінах рідної альма-матер, певною мі-

рою посилюються й поглиблюються, уточнюються й відшліфовуються в "Ерудиті".

Певно, саме тому випускники навчально-виховного комплексу (вони ж і "ерудити") обирають профіль навчання у ВНЗ, тісно й безпосередньо пов'язаний з улюбленим родом занять, з цілком визначеними навчальними предметами.

Скажімо, випускники НВК і школи "Ерудит" 2001/2002, 2002/2003 навчальних років навчаються в Донецькому національному технічному університеті на факультеті обчислювальної техніки, їхні спеціальності - "Програмне забезпечення"; "Системне програмування"; на факультеті комп'ютерних інформаційних технологій та автоматики за спеціальністю "Телекомунікаційні системи та мережі".

Завершуючи, хочеться резюмувати: *незважаючи на всілякі різнопланові й різнооб'ємні труднощі та негаразди життя нашого регіону, повсякденними турботами й клопатами мудрих людей* (маємо на увазі передусім освітянські управлінські апарати обласного й районного масштабу та всерозуміючих спонсорів), *які опікуються науково-інтелектуальним потенціалом, ґрунтовною цільовою підготовкою справжніх майстрів своєї справи, створюються відповідні умови для навчання й професійного визначення підростаючого покоління, якому розбудовувати нашу державу в майбутньому, дбати про гідне життя кожного її громадянина, виводити країну на рівень світових стандартів.*

ОСВОЮЄМО ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Інноваційна
ШКОЛА

Зараз уже ні в кого не виникає сумніву щодо необхідності застосування інформаційних технологій у всіх сферах життя людини. Саме тому великої ваги нині надається комп'ютеризації суспільства в цілому й окремих галузей життєдіяльності людини.

Показово, що сучасні інформаційні технології визнаються Національною доктриною розвитку освіти України у XXI ст. пріоритетними, оскільки здатні забезпечити доступ до мережі високоякісних баз даних, розширити можливості учнів у сприйнятті складної інформації. Позитивно ж вирішити питання можна за певних умов, серед яких, без сумніву, чільне місце посідає наявність комп'ютерів та їх систем, як і спеціалістів високого рівня в цій галузі, здатних передати свої знання, уміння, досвід тим, хто готовий і бажає вчитися, вдосконалювати своє володіння комп'ютерною технікою, працювати творчо, натхненно.

У нашому навчальному закладі наявні певні передумови щодо виконання цих завдань.

Усвідомлюючи, що **комп'ютер** — це своєрідний робочий інструмент сучасної молоді людини, освіченої, ерудованої, здатної вирішувати нелегкі навчальні завдання й життєві проблеми сьогодення, спрямованої в майбутнє, дбаємо про інформаційну грамотність на-

ших вихованців уже з 1-го класу.

Створений у ліцеї **кабінет інформатики** працює надзвичайно інтенсивно й результативно. А його господарка — спеціаліст вищої категорії, учитель — методист, член творчої групи вчителів інформатики, що діє при обласному ІПО, **Ж.А. Сплошнова** — людина, захоплена своєю справою, знаюча і творча особистість, залюблена в комп'ютери та своїх вихованців, живе ними, їхніми інтересами, постійно вдосконалюючи власні набутки та щедро ділячись ними з усіма, хто цього потребує. Причому вміє організувати навчальну, науково-дослідницьку, творчо-винахідницьку роботу відповідно до здібностей і нахилів учнів, їхніх вікових особливостей, темпераменту; завдяки цьому в кабінеті панує дух співпраці та взаємодопомоги, пошуків та відкриттів.

Недаремно наші учні, починаючи з **1993** року, виборюють перемоги в районних та стають призерами обласних олімпіад з інформатики. До речі, і в **2003 році семеро учнів** нашого закладу одержали запрошення на обласну олімпіаду, а двоє з них стали її призерами, посівши II (третьокурсник **Дмитро Дуков**) та III (четвертокурсник **Станіслав Сплошнов**) місця.

Наші вихованці успішно

Наталія ФЛІКТА,

Заступник директора з методичної роботи навчально-виховного комплексу м. Курахового

ПІДСУМКИ ПРОВЕДЕННЯ ОБЛАСНОГО КОНКУРСУ “СТЕЖИНКАМИ КОМП’ЮТЕРНОГО СВІТУ”

У конкурсі взяли участь:

23 проекти Web-сторінок навчальних закладів від міст Дружківки, Кіровського, Краматорська, Макіївки, Селидового, Ясинуватої, Амвросіївського, Мар’їнського, Слов’янського, Тельманівського районів, Ворошиловського, Будьонівського, Калінінського, Київського, Кіровського районів м. Донецька, ліцею “Інтелект” м. Донецька, обласного ліцею “Ерудит”;

30 навчальних програм учнів від міст Дзержинська, Добропілля, Дружківки, Кіровська, Красноармійська, Макіївки, Селидового, Мар’їнського, Старобешівського, Тельманівського районів, Будьонівського, Ворошиловського районів м. Донецька;

11 проектів особистих Web-сторінок учнів від міст Кіровська, Дзержинська, Амвросіївського району, Ворошиловського району м. Донецька.

Переможці в номінації «Краща WEB-сторінка»:

I місце – загальноосвітня школа № 6 м. Ясинуватої;

II місце – ліцей «Інтелект» м. Донецька НВК м. Курахового Мар’їнського району;

III місце – гімназія м. Селидового, гімназія Кіровського району м. Донецька, обласний ліцей “Ерудит”.

працюють також і в МАН, а випускники продовжують навчання у ВНЗ за спеціальністю “Програмне забезпечення”. Більше того, деякі з них досягли неабияких успіхів, відбувають стажування й працюють у країнах далекого зарубіжжя.

Не можна не згадати про участь наших вихованців у роботі обласної конференції обдарованих учнів “У ХХІ століття – з новими ідеями”, що відбувалася в **Смарагдовому місті** й координатором роботи якої був наш одинадятикласник *Євген Орлик*. Інші делегати від нашого закладу керували роботою секцій, одна з яких, що показово, працювала за напрямом “Інформатизація суспільства - основа ХХІ сторіччя” і в своїй резолюції накреслила шляхи її здійснення, наголосивши на необхідності забезпечення доступу до мережі Internet кожній школі, розробки основ дистанційної педагогіки, запровадження в школах багаторівневих програм вивчення інформатики і т.д.

Хочемо зауважити, що в нашому закладі вже зроблено серйозні кроки в цих напрямках.

Ж.А. Сплошнова розробляє авторські навчальні програми для роботи з учнями різного віку; більше того – заохочує до створення програм старшокласників, які під її орудою успішно справляються з такими по-дорослому серйозними завданнями.

Поглибленню й розширенню комп’ютерних знань та вмінь учнів сприяє ціла мережа факультативних занять з інформатики, яка щороку поновлюється чи то

ЩОБ
ПЕРЕМАГАТИ,

ТРЕБА

БАГАТО
ВЧИТИСЯ!

поглиблюється. Назвемо деякі з них: “Ази програмування”, “Засоби навчання з ЕОМ”, “Математичні побудови й програмування”, “Основи ділової графіки. Текстовий процесор”, “Методи алгоритмізації задач”, “Програмування в середовищі Turbo Pascal” тощо.

Третій рік успішно функціонує в нас комп’ютерна мережа Internet. За підсумками проведення обласного конкурсу “Стежинками комп’ютерного світу” (2004 рік, Головне управління освіти і науки) навчальний заклад посів II місце у номінації “Краща WEB-сторінка” (див. вріз).

Як вияв довіри Головного управління освіти і науки Донецької обласної держадміністрації й гідної оцінки ним наших досягнень сприйняли ми участь нашої делегації у Всеукраїнському конкурсі учнівської молоді з комп’ютерного дизайну та в роботі Всеукраїнської комп’ютерної школи, які відбулися в столиці України, що сприяло збагаченню наших юних комп’ютерознавців новими знаннями та вміннями, знайомству з ровесниками, зацікавленіми питаннями інформатизації нашого суспільства, а також формуванню певного стилю поведінки і спілкування, надало щасливу можливість відчути себе причетними до вирішення цілком “дорослих” проблем.

Завдяки регіональній програмі “Дистанційна освіта” нині ми маємо змогу не тільки брати участь у регіональних Internet-турнірах, які вже стали традиційними, а й одержувати від-

повідне програмно-методичне забезпечення та здійснювати підготовку педагогічних кадрів на місцях з урахуванням світових тенденцій.

Підсумовуючи, вважаємо за необхідне підкреслити, що інформаційна освіта, комп’ютеризація суспільства в усіх його галузях є незаперечною істиною, якої дотримуємося нині всі ми.

Учнівський та педагогічний колективи

— постійні учасники

обласних, всеукраїнських та міжнародних

різноманітних інтелектуальних заходів

МОЛОДЬ І НАУКА: ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНИХ

Якою має бути людина майбутнього? Безумовно, це повинна бути вільна, творчо мисляча і гармонійно розвинена особистість. Ось чому великого значення набуває проблема виявлення, розвитку й підтримки творчих здібностей і таланту підростаючого покоління нашої країни.

Ці проблеми – квінтесенція регіональної педагогічної системи розвитку творчої обдарованості школярів. Стало традицією в області проводити конференції з інтелектуально обдарованою молоддю. На погляд редакції журналу – це одна з родзинок освітянського простору Донеччини. Тому й знайомимо Вас, шановний читачу, з матеріалами однієї з них. Ми намагалися передати не лише зміст, розказати про форми її проведення, а й атмосферу конференції, щоб Ви відчули, про що думає молодь, яка здатна поповнити “золотий запас” країни.

РОЗВИТОК І ПІДТРИМКА ТВОРЧО ОБДАРОВАНОЇ МОЛОДІ

Широ вітаю вас на нашій конференції, яку традиційно проводить Головне управління освіти і науки в рамках обласної цільової комплексної програми “Обдаровані діти”.

Мета нашої програми – розвиток і підтримка творчо обдарованої молоді.

В області послідовно реалізується ця мета:

- до обласного банку обдарованих дітей зареховано **551 учень**;
- працюють **75 закладів** нового типу, в яких навчаються біля **30 тис.** учнів; **674** школи з профільним навчанням; **225** шкіл з поглибленим вивченням окремих предметів; **218** консультпунктів;

- щороку проводяться інтелектуальні конкурси для дітей і учнів різного віку – від дошкільнят до старшокласників – “Розумники і розумниці”, “Юний ерудит”, “Інтернет-турнір”, науково-практичні конференції – тож є і результати: більше **100** призерів Соросівських та Менделєєвських олімпіад, біля **150** – інших інтелектуальних турнірів;
- більше **700** учнів щороку беруть участь в обласному етапі Всеукраїнських учнівських олімпіад, і, як результат, команда учнів нашої області п’ятий рік зберігає кращий рейтинг серед команд областей України – маємо **419** переможців за **1998-2004** рр.
- значні успіхи наших учнів

**Ольга
ШУМЕЙКО**

Заступник начальника Головного управління освіти і науки Донецької обласної державної адміністрації

на Міжнародних предметних олімпіадах: за останні **3 роки 29 учнів області стали призерами цих олімпіад**. Особливо приємно, що за 2001-2003 рр. маємо десять дворазових призерів.

Учасники попередньої конференції добре пам'ятають керівників комітетів конференцій, які відзначилися ерудицією, творчістю (у даному круглому столі подаємо звіти цього річних керівників комітетів).

В області **205** обдарованих учнів отримують стипендії обласної ради, більше **500 учнів** — стипендії в містах та районах.

На конференції того року ми обговорювали з вами актуальні проблеми сучасного розвитку регіону. На засіданнях комітетів підбивалися підсумки творчих досліджень старшокласників з економічних, екологічних, освітніх проблем, велися активні дискусії.

Цього разу вам запропоновано для обговорення дуже важливу й серйозну тему *“Молодь і наука”*.

Актуальність теми зумовлена тим, що серед вас немає таких учнів, які уже зараз займаються науково-дослідницькою роботою і в майбутньому стануть науковцями.

Отже, наша конференція має допомогти вам визначитися з необхідністю цілеспрямованої підготовки до наукової діяльності; з перспективними напрямками дослідницької роботи, етичними проблемами науки; питаннями інтелектуальної власності; формуванням інформаційної культури тощо.

На засіданнях комітетів ми сподіваємося почути результати молодіжних досліджень з цих питань, відповідну наукову інформацію і за

результатами обговорення — прийняти резолюції (див. звіти комітетів).

Почесними гостями й учасниками учнівської конференції стануть відомі вчені з різних галузей знань, які представляють заклади вищої освіти Донецької області. Цього разу під час роботи учнівських комітетів для працівників відділів освіти вони проведуть **науково-методичний семінар “Організація роботи з обдарованими дітьми в навчально-виховних закладах області”**.

Перелік питань, які в центрі уваги науковців, свідчить про глибокий інтерес до проблем обдарованості, занурення в проблему, вивчення витоків цього феномену людської особистості й вироблення шляхів, прийомів задля підтримки обдарованих дітей, подальшого їх розвитку

КОРОТКИЙ ТЛУМАЧНИЙ СЛОВНИЧОК (ЖАРТІВНИЧОК): ОФІЦІЙНО-ДІЛОВИЙ

Дискусія — мистецтво і вияв здатності не застосувати фізичну силу у відстоюванні власної точки зору.

Дискусіонер — (майже функціонер, а може, революціонер?) — промовець-інтелектуал під час дискусії.

Дискутувати — висловлюватись розважливо-поблажливо (тільки Вам це доступно й зрозуміло!), жестикулювати обережно, розраховуючи відстань, аби не дістати рукою чи ногою й не завдати фізичної шкоди опонентам, ідейним супротивникам.

Наука (граматична точка зору) — іменник спільного роду (хоча й має форму та насправді належить до жіночого), оскільки причетні до неї всі, кому не ліньки, а вершать лише обдаровані, талановиті, інтелектуали.

Опонент — людина, яку, може, захочеться віддубасити чи хоча б врзати їй у вухо (за несумісність думок з твоїми), але ти маєш знати, що твій вчинок зашкодить лише тобі.

Резолюція — щось на зразок революції, але тільки словесної (звичайно, не демагогії), та щоб вона досягла мети, треба набратися терпіння, витримки, терпіння, витримки...

Точка зору — часом надто об'ємне й безмежне (щодо часу й простору) слововиверження, яке все-таки слід скоротити до мінімуму, щоб дати висловитися й іншим.

на різних рівнях педагогічного впливу й супроводу. Ось ці питання:

- Психолого-педагогічні особливості обдарованих школярів;
- Особливості психологічного супроводу здібних

- школярів;
- Гармонія педагогічних впливів у творчому розвитку школярів;
- Учнівські олімпіади як засіб виявлення обдарованих учнів та їх розвитку.
- Принципи розвитку філологічних здібностей старшокласників в умовах МАН;
- Інтеграція зусиль вузівської науки та шкільних педагогів з питань дослідницької роботи учнів.

Наскільки наша конференція юних інтелектуалів стала цікавою, змістовною і дала плідні результати для кожного її учасника, засвідчують виступи учнів, керівників та узагальнені звіти комітетів конференції – учасників цього віртуального круглого столу.

ПІЗНАЙМО НАЙСКЛАДНІШУ З НАУК – БУТИ ЛЮДИНОЮ

Вітаю Вас зі святом талановитої, творчої юні Донеччини! До Ваших послуг – наші навчальні корпуси, класні кімнати, бібліотека, читальний зал, виставочні композиції й рекреації.

Програма Вашої роботи й дозвілля

Олександра ВАНЯРХА

Директор навчально-виховного комплексу м. Курахового

до с и т ь
напруже
на, тому я
закликаю
до енергійних, цілеспрямованих та виважених дій.

Сприятиме ж Вам в обговоренні проблемних питань уміння слухати, повага до думки співрозмовника, толерантна й гідна такого заходу поведінка.

Ми довіряємо Вам, бо ви в наших очах дорослі, оскільки обговорюватимете серйозні, “дорослі” проблеми. А щоб не обтяжувати Вас суто побутовими питаннями, біля Вас повсякчас будуть педагоги, які опікуватимуться Ва-

шим повсякденням.

Життя. Сучасність. Інтелект. Наука. Відкриття. Натхнення. Творчість. Чи є якісь значні, важливіші за ці високі цінності, поняття?

Людина – особистість, пошук нею істини – це завжди неповторність, а не рутинно-набридливе, огидно-сіре та дрібне заняття.

Тож обдарованість – не лише благо, це перш за все відповідальність перед людьми, державою, собою, цілим світом, їхнім майбутнім, уміння та бажання працювати до нестями і жагуча здатність бути причетним до всього цікавого, а не просто бути присутнім...

МОЛОДЬ І НАУКА

Поєднання цілком реальне та символічне водночас. У ньому – надія на покращення, реформування нашого сьогодення, мудрий, прозірливий погляд, плани на майбутнє.

Суспільство, держава підтримують цілеспрямованість, інтелектуальну неповторність, невтомні пошуки істини, політ мрії.

Людина ж підтримує державу своєю працею, інтелектуальними знахідками, впровадженням відкриттів у різні галузі життя, непереборним бажанням творити в ім'я високих, перспективних цілей, готовністю віддати всю себе іншим.

Живемо в непростий час – час пошуків, торування шляхів, подолання перешкод і різних труднощів.

Саме зараз молоді й належить зайняти виважену, принципову позицію; знайшовши себе, відкривши себе, спрямувати свою діяльність (навчання, дослідницьку роботу, наукові пошуки, працю загалом), аби суттєво поповнити неоціненну скарбницю інтелекту, позитивного досвіду, гарних справ, доброчинності, духовності.

Розпочнімо кожен з себе. Відчуймо свою неординарність і необхідність, почувимся відповідальними за те важливе, що маємо зробити, мобілізуємо на досягнення запланованого всі свої духовні, творчі, інтелектуальні, фізичні сили – пізнаймо найскладнішу з наук – бути Людиною!

Отож до роботи, до пошуку та відкриттів, до плідних починань й знаходження шляхів вирішення проблем, наші юні друзі!

На фото:
Олександра Ванярха – у центрі

ВИ – НАДІЯ НАША

До Вас звертаюся з надією, проханням, побажанням щирим, бо бачу в Вас держави рідної майбутню опору незбориму.

*За плином роздумів, досліджень Ваших
так відродно слідкувати,
Відчуті інтелектуальну міць,
окрилену духовність в Вас
І зрозуміти розумом та серцем: Ви – надія наша;
знати
Про це та усвідомлювати радісно віднині
й повсякчас
Осяйні ваші лиця, широко, допитливо, розкриті очі;
Напруга думки, інтелекту праця на високому чолі
Шукають рішення проблем важливих вдень і вночі
Заради миру, щастя, творчості
для всіх на грішній цій землі.
Вселюдське добро від Вас, цілеспрямованих,
одухотворених, залежить.
Для здобуття його всі сили інтелекту
і чуття з'єднати Вам належить!*

Почуйтеся щасливими й потрібними у країні рідній, в Україні.

Х а й потяг до відкриття, творіння добрих справ живе у Вас незмінно!

Любов ГАВРИЛОВА

Учитель української мови та літератури НВК

РЕАЛІЗУЙМО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Нам пощастило: ось уже втретє за останні роки наш навчальний заклад приймає у своїх стінах обдаровану молодь Донеччини, України, ближнього зарубіжжя. І щоразу це нові, незабутні знайомства, зустрічі, обмін думками, заповітними мріями, вираження через дискусії важливих соціально-політичних, науково-практичних, духовно-культурних проблем.

Цього року тема нашої конференції аж надто приваблива. Шляхи її усвідомлення та пропозиції щодо реалізації через роботу в комітетах захоплюють багатоплановістю й викликають зрозуміле бажання скоріше зануритися в працю. Хочеться поділи-

тися своїми думками, планами, сподіваннями. М р і є м о з н а й т и прибічників і гідних опонентів. Сподіваємося на віднайдення засобів і способів вирішення проблем.

То й закликаємо вже в процесі обговорення певною мірою реалізувати власний інтелектуальний потенціал.

Вперед! До пошуків істини!

Анастасія АНТИКУЗ

Учениця IV курсу Курахівського політехнічного ліцею

ЧЕКАЄМО ЗДОБУТКІВ

Дмитро ДУКОВ

Учень IV курсу Курахів-
ського політехнічного ліцею

Цілком закономірно, що питання інформатизації суспільства, удосконалення інформаційних технологій як одного з важливих чинників розвитку людської особистості постають і на нинішній конференції. Особливого значення ця проблема набуває для нас, молоді. Адже ми усвідомлює-

мо, що маємо бути готовими до адаптації в найскладніших життєвих ситуаціях; вміти здобувати знання самостійно, працюючи при цьому з інформацією грамотно, вибираючи з неї найсуттєвіше, найнеобхідніше.

Очікуємо від роботи комітету з цієї проблеми плідної праці, цікавих, виважених пропозицій комітетчиків. Віримо, що так і буде! І на цьому стоїмо!

ЖАРТОМА ПРО ЦІЛКОМ СЕРЙОЗНІ РЕЧІ... (поради учасникам конференції)

Ви приїхали до міста енергетиків, які в ці дні відзначають своє професійне свято.

- Тож, якщо Вам раптом здасться, що в місцях Вашого помешкання холодно, — не вірте своїм відчуттям, бо нині всі енергетики випромінюють ще й додаткове, особисте, душевне, святкове тепло.
- Ласкаво запрошуємо Вас до місць споживання їжі. Сподіваємося, що вподобаете її. Адже готували її справжні майстри своєї справи. То, напевне, через надзвичайну смакоту Вам захочеться з'їсти ще одну порцію. Радимо уважно й прискіпливо оглянути обідній стіл і, помітивши ніким не приватизовану порцію, швиденько з'їсти її.
- Ну, а якщо раптом уранці чи ввечері помітите відсутність води в крані, вихід простий — сніг... Він стане Вам у пригоді, такий іскристо-білий і не забруднений поки що ніякими антиекологічними відходами.
- А якщо й снігу не буде, то сподівайтесь на власну винахідливість та кмітливість. Хоча є й підказка! У місцевих жителів завжди є вода в запасі...
- Якщо забули прихопити з собою домашні капці, напружте свій інтелект, політ думки — пересувайтесь у відведеному Вам повітряному просторі на крилах Ваших ідей, винаходів, мрій. Кажуть, це допомагає...
- Не маєте пропозицій щодо обговорюваних питань (можливо, їх хтось устиг висловити першим) — частіше морщіть чоло, на знак згоди чи незгоди з промовцем відповідно жестикулюйте, похитуйте головою... *Запевняємо:* Вас зарахують до числа думаючих, розважливих, можливо навіть, мудрих. Одним словом — інтелектуалів.

БЛІЦ-ІНТЕРВ'Ю

Залюбки відповіли на наші запитання більшість учасників конференції. Вони відзначили гостинність прийому, простоту й доступність спілкування на всіх рівнях, відчули теплоту й піклування організаторів цього заходу. Від конференції очікують чіткої постановки проблем, окреслення шляхів вирішення, сподіваються самореалізувати свій інтелектуальний потенціал: у процесі обговорення аргументувати правильність своїх суджень, положень, довести їх істинність, правильність і на цій основі вести як складову частину резолюції.

Будують плани, мріють присвятити своє життя, працю вирішенню важливих проблем сучасності й майбутнього і працювати в комітетах, чия тематика й проблематика близька їхнім особистісним зацікавленням, спрямованості.

Навіть коротке бліц-спілкування переконує, що тут зібралися молоді люди, які серйозно ставляться до вибору життєвого шляху, вимогливі до себе, об'єктивно оцінюють свої можливості, інтелектуальні сили, які планують розвивати, поглиблювати, вдосконалювати.

Це відрадно. Це обнадіює.

Це свідчить про те, що наш регіон, країна мають майбутнє.

*Члени кореспондентської групи
— учні НВК.*

ГІМН НАУЦІ

...Слухаючи виступи, вдумуючись у зміст слововловань, осягаєш інтелектуальний рівень промовців, дивуєшся: звідки ж набралися вони такої глибини, хто й що сприяли цьому?.. Віриш у те, що їх чекає плідна діяльність: майбутні відкриття, дослідження, творчість. Сподіваєшся, що з такими інтелектуалами країна зможе подолати всі труднощі на шляху свого становлення.

Справді, обговорюючи питання про значення досліджень для суспільства, комітетчики висловлюють зрілі, виважені думки, які можна сміливо пропонувати студентській аудиторії.

Акцентуючи на необхідності наукових революцій як засобу, своєрідного прориву до нового рівня світосприймання, учасники конференції роблять це не декларативно, а вмотивовано, аргументовано.

Доповіді про передові рубежі досліджень у фундаментальних науках насичені фактажем, висновками, узагальненнями.

Розуміння розвитку науки як еволюційного процесу свідчить про глибокий підхід до проблеми, усвідомлення того, що наука не може стояти на місці, що нові відкриття в ній спираються на раніше набуте, навіть якщо

й перекреслюють його («негативний результат – теж результат»).

Бути науковцем – означає присвятити себе науці цілком і повністю, забуваючи про втому і час.

Особливо зацікавлено й запально обговорювались питання про труднощі та парадокси сучасної науки та поєднання в ній реального й фантастичного: молодь схильна сама відшукувати труднощі й долати їх, а парадокси часом допомагають справжнім сплескам в науці.

Своєрідним заключним акордом прозвучали висловлювання, думки з приводу того, чи загрожує науці кінець. Здається, цю частину засідання (як і взагалі решту) можна назвати гімном науці, ораторією на честь людського інтелекту, беззаперечним ствердженням того, що вона, як і краса, здатна перебувати, оновити суспільство, світ на засадах Добра й Справедливості, Гуманності й Оптимізму.

**Комітет
“Сучасне наукове
пізнання”**

КОМП’ЮТЕР ДЛЯ ВСІХ І ДЛЯ КОЖНОГО

Атмосфера спілкування в комітеті “Інформаційні технології як фактор покращення людського розвитку” завдяки відкритості його учасників, бажанню висловити заповітне, поділитися власними набутками сприяла цілеспрямованості пошуків шляхів вирішення проблем, що прозвучали в доповідях, повідомленнях, роздумах комітетчиків.

Що їх хвилює найбільше?

Можливість і необхідність комп’ютеризації навчання, тобто широке використання комп’ютерної техніки як найновішого технічного засобу, який, без сумніву, допоможе вчителю, викладачу організувати ефективну самостійну роботу учнів та управляти нею.

Це означає також, що використання

комп’ютерів в освіті сприяє підвищенню динаміки та ємкості уроку. Цієї думки дотримуються всі. І це цілком зрозуміло, адже електронні підручники більшою мірою, ніж звичайні, сприяють досягненню мети навчання, бо є справді якісними, всеосяжними інструментами пізнання, дослідження, розвитку: вони (електронні підручники) і репетитори, і тренери, і самовчителі; вони здатні й по-

**Комітет
“Інформаційні
технології як фактор
покращення
людського розвитку”**

кликані посилити мотивацію, інформаційну місткість змісту навчання, активізувати навчально-пізнавальну діяльність учня, студента, прискорити темп і поліпшити якість навчання.

На грані особистої зацікавленості й усвідомлення загальної необхідності відбувалося обговорення питання про роль комп'ютера в самостверженні дітей підліткового віку, оскільки рано чи пізно це стосується кожної людини.

Комп'ютер — це не просто цікава захоплива гра, це відкриття новизни реального світу та віртуальної реальності; це бачення себе в них; це й усвідомлення власної значущості як особистості, здатної подолати простір і час, отрима-

ти знання через самостійну працю; це, врешті-решт, співпраця з комп'ютером-другом, колегою, партнером.

Тож питання самоутвердження й самовираження підлітка через комп'ютер має глибокий позитивний сенс; воно об'єктивно існує, певною мірою вирішується й має набирати темпів.

До того ж комп'ютеризація освіти має спрямовуватися на кожну дитину, кожного учня задля створення й надання реальної можливості для індивідуальних занять, які, безумовно, сприятимуть не лише їхньому загальному розвитку й удосконаленню, а й формуванню специфічних особистісних граней — тих, які називаємо обдарованістю. І це незаперечно.

ПОРТРЕТ МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

Нестримний у пошуках і виважений у рішеннях. Енергійно-напружений у дослідженні й суворо-стриманий у їх оцінці. Задержувато-активний у дискусіях й офіційно-витриманий у резолюціях.

Безкомпромисно-вимогливий щодо власних слабкостей й по-блажливо-добрий до їхніх проя-

вів в інших.

Непоступливий у доказах істинності й примирливий, якщо його переконали в протилежному.

А загалом — симпатичний чи й надто привабливий зовні, а можливо, й зовсім непомітний серед широкого загалу.

То що ж це виходить у молодому вченому мають вживатися такі антагоністичні якості? Але ж вони можуть, зіткнувшись, призвести до вибуху. Ну то й що? Адже й після вибуху щось та залишиться? Невже? Так.

...Це, звичайно, можна сприйняти за невинні міркування, жартівливі ви-

твори інтелекту!

А істина полягає в тому, що не можна до людини (а вона ж таки має бути особистістю) підходити з наперед заданими мірками, вкласти її в прокрустове ложе.

Особистість завжди неординарна. Прояви цієї неординарності бувають часом такими несподіваними...

Головне, в чому ми дійшли згоди, вчений — той, хто знає, хто критично ставиться до своїх знань, постійно невдоволений ними й працює над їх збагаченням. Вчений — той, хто щедро ділиться своїми знаннями з іншими, навчає здобувати знання. Вчений — той, хто, досягнувши мети, ставить іншу й працює над втіленням у життя своїх винаходів. Вчений — це людина, заглиблена в працю наукового пізнання, але здатна й "розслабитися", відпочити від науки. Але ніколи не забувати про неї й не відмовлятися від неї. Нарешті, вчений — той, хто здатний відмовитися від власних амбіцій, від винаходів, які чинять шкоду всьому живому на планеті, природі, довкіллю.

Наука є чистою лише тоді, коли робиться чистим розумом, чистою совістю, чистими руками.

Переконані — ви підтримаєте нашу точку зору.

Комітет
"Портрет молодого
вченого"

НАГАЛЬНА ПОТРЕБА

Інтелектуальна власність — це розумовий та духовний світ особистості, і належить він тільки їй.

Привабливість, притягальна сила інтелектуального світу людини викликає бажання скористатися ним, його досягненнями безоплатно, прибрати до рук піратськими методами. Тому знання, інтелектуальна власність мають бути захищеними юридично, законом.

Ця ідея домінувала в роботі комітету “Інтелектуальна власність: проблеми та альтернативи”.

Визнаючи, що в Україні певними положеннями Основного Закону регулюються права на інтелектуальну власність, комітетчики, однак, виявили серйозне занепокоєння тим, що ці права нічого не варті, якщо держава не може забезпечити ефективний захист в адміністративному чи судовому порядку, оскільки раніше прийняті щодо цього закони застаріли й не відповідають вимогам сучасного життя.

І хоча нашим законодавством зараз поступово вводяться певні зміни, які передбачають посилення кримінальних та адміністративних санкцій за незаконне використання об’єктів інтелектуальної власності, їх ще недостатньо, а ті, що є, не систематизовані.

Особливо гостро стоїть питання з

ПОДБАЄМО ПРО СЕБЕ

Як відомо валеологія — це система знань про формування, збереження, зміцнення та відновлення здоров’я людини.

Цілком природно, що кожен з нас хоче бути фізично здоровим і має на це право. А от реальні можливості для цього є? Які проблеми постають у зв’язку з цим? Наскільки близькі вони й актуальні для молоді? Які існують шляхи подолання об’єктивних та суб’єктивних труднощів при цьому? Над цими та подібними проблемами працював колективний розум комітету.

Оскільки валеологія — це знання про вміння зберегти власне здоров’я, загалом виходить, що й здоров’я нації, країни, то їх (ці знання) треба мати.

За сприятливих умов вони як елементи фізіологічної культури, як ка-

піратством, по суті справи, з нахабно — безборонним присвоєнням чужої інтелектуальної власності.

Щодо плагіатства, то рамки цього поняття слід чітко окреслити, тобто надати точності й конкретності тому, що саме слід ним вважати.

Адже будь-які знання, які ми набуваємо, користуючись чужими набутками, теж свого роду плагіатство. Наприклад, пишемо реферат чи курсову роботу, частково використовуємо якісь першоджерела, не вказуючи їхнього авторства, отже, привласнюємо чужу інтелектуальну власність. Це плагіат чи ні? Коротше кажучи, проблем маса, і їх вирішити під силу компетентним людям, спеціалістам. Але вирішувати треба вже зараз. До цього закликають майбутні вчені, професіонали, а зараз молоді люди, для яких ця проблема — не привід похизуватися власним інтелектом, а непохитне бажання звернути на неї серйозну увагу.

**Комітет
“Інтелектуальна
власність: проблеми
та альтернативи”**

жуть, починають всотуватися з молоком матері, а надалі — школа, медичні установи, різні порадики, довідники, оточення формують валеологічні знання школяра, молоді людини. Добре, якщо формують, а якщо — деформують...

Так, ось уже декілька років у навчальних закладах викладається спеціальний навчальний курс. Так, до шкіл запрошують медпрацівників, аби провели загальні та

**Комітет
“Проблеми
валеології”
(молодіжний аспект)**

спеціальні бесіди з проблемних питань. Так, учням цікаво пізнавати себе й навчатися здоровому способу життя. Але проблем від цього якось не меншає. Захворюваність поширюється. Шкідливі звички процвітають. Чому? Причини лежать на поверхні. Але їх важливо не тільки визначити, не просто визнати, а цілеспрямовано та безперервно (не кампаніями: тижнями, місячниками тощо) боротися з ними, викоринювати.

Так, саме правильне виховання вважаємо головним фактором, спрямованим на збереження здоров'я молоді. Але ж поняття здорового способу життя передбачає не лише виконання гігієнічних приписів і норм, дотримання певного режиму – воно включає прагнення, потребу самої людини до збереження, зміцнення, розвитку фізичного здо-

ров'я, яке неможливе без морального здоров'я.

Отож слід посилити мотивацію щодо збереження здоров'я людиною, користуючись для цього всіма можливими засобами й способами – від індивідуальних до колективних, масових, що певною мірою допоможе зменшити тиск усіх негативних факторів.

Але здоров'я нинішнього молодого покоління, а отже, і майбутніх поколінь, залежить насамперед від несприятливих екологічних та соціально-економічних факторів, подолання яких, приведення в норму – важливе завдання.

Звичайно, про все це відомо тим, хто є безпосередніми “творцями” цих несприятливих факторів. Не знаємо, чи потерпають вони від них...

Закликаємо їх задуматись над цим і переглянути свої позиції.

ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ

Здавалося б, наука – це така пані, яка не терпить втручання у свої володіння. Головне – аналізувати, досліджувати, підсумовувати, узагальнювати,

впроваджувати. Ось така премудрість. Так ні ж, оця триклята е т и к а всюди суне свого допитли-

во-прискіпливого носа, щось чи когось засуджує, критикує, закликає одуматись, заперече – одним словом, диктатор та й годі!

У комітеті “Етика науки”, учасники якого, хоча й говорили по-різному, навводячи приклади, факти, часом кричущі й трагічні за своєю суттю, але

були однаковими в тому, що наука має бути етичною.

Що це означає?

Ми говоримо про етичну поведінку, етичне ставлення, етичні відносини. Все це стосується людей. А наука – це розум, гіпотези, відкриття, винаходи... А здійснюють їх такі люди. І використовують їх теж розумні істоти.

Тож міжособистісні стосунки вчених, їх ставлення до минулого досвіду має бути етично обережним і тактовним; у процесі дослідження, відстежування має панувати згода й вимоглива лояльність та здорова конкуренція; розробка ж і впровадження в життя навіть найгеніальніших винаходів, якщо вони межують із злочинністю, нехтують, зневажають високі моральні цінності для задоволення власних амбітних цілей, для здобуття безмежної влади над іншими, – неприпустимі.

АРМІЯ – ЦЕ ЧАСТИНА НАШОГО СУСПІЛЬСТВА

Приємно відзначити, що військові поступово, але переконливо доводять, що збройні сили, армія – це невід'ємна частина нашого суспільства, яка несе захисну роль і зацікавлена в його розвитку. Тому й розмова, що велася на

засіданні комітету “Військова справа і розвиток суспільства та науково-технічного прогресу” була цікавою для всіх. Справді, якою має бути армія-захисниця, чи потрібна вона взагалі, а якщо потрібна, то які чинники сприяють її

поліпшенню в різних аспектах: оновленні технічної оснащеності, озброєння, зміні міжособистісних стосунків у ній тощо?

Знайомлячи членів комітету з конкретними фактами, наголошуючи на тому, що науково-технічний прогрес сприяє розвитку армії, учасники розмови довели необхідність буття Збройних сил України як гаранта обо-

роноздатності, суверенітету, територіальної цілісності й недоторканості.

**Комітет
“Військова справа і
розвиток суспільства
та науково-технічно-
го прогресу”**

Перебуваючи у Донецьку, я познайомилася з роботою обласного ліцею з підсиленою військово-фізичною підготовкою, з його директором – полковником Петром Вишневським, викладачами ліцею та його вихованцями.

Відповіді на запитанч виявилися для мене несподіваними. Вирішила познайомити з деякими з них і Вас, шановний читачу.

На запитання про те, чим вирізняються серед молоді курсанти ліцею, відповіла вчитель інформатики *Надія Кирилівна Мащенко*.

У військовому ліцеї учні організованіші й дисциплінованіші порівняно зі звичайними школярами. Сюди вони приходять, маючи 15 років, завершують навчання сімнадцятирічними. Наша програма нічим не відрізняється від тих, за якими працюють загальноосвітні школи, але зібраність, дисциплінованість і зорганізованість ліцеїстів-військовиків дає змогу осягнути більше вивчати матеріалу в межах того самого навчального часу, а свідоме ставлення юнаків до навчання, розуміння корисності одержуваних знань відкриває перед їхніми вчителями перспективи педагогічної творчості.

– Скажіть, будь ласка, чим вас зацікавив військовий ліцей?

Микола Касьянов, курсант: Своє майбутнє я планую пов'язати з армією, вступатиму на навчання до Київського військового інституту комунікації та інформатизації, а військовий ліцей якнайкраще готує до вступу до закладів вищої військової освіти, наближає до майбутньої професії, привчає до дисципліни й організованості. Я не жалкую анітрохи, що прийшов сюди вчитися.

– Скажіть, будь ласка, як Ви плануєте облаштувати своє життя після закінчення військового ліцею?

Іван Мартинюк, курсант: Я маю на-

мір продовжити навчання в Академії СБУ в Києві, здобути фах, повернутися на рідну Донеччину і працювати тут, зміцнюючи безпеку нашої держави. Зокрема зміцнення національної безпеки вбачаю в утвердженні української мови в її гарантованому законом державному статусі, в перекладі преси й книговидавання на українську мову, тощо. Це і є, на моє переконання, головною запорукою міцної незалежної держави. Поки що ж для досягнення цієї мети маю успішно завершити навчання у військовому ліцеї.

– Усприйнятті багатьох сучасників армія постає лише як збройне формування, військова інституція суспільства. Чи погоджуєтеся Ви з таким підходом? У чому вбачаєте суспільну роль армії?

Сергій Надточій, курсант: На мою думку, жодна розвинена держава не може існувати без армії, адже це своєрідна основа суспільства, у якій гартується дух нації, передусім формується сила, мужність і чоловіча сутність сильної статі. Я вважаю, що через школу армії має пройти кожен чоловік – чи то у вигляді служби за контрактом, чи то звичайної армійської служби. Мій батько, наприклад, усе життя прослужив в армії й аніскільки не жалкує з цього приводу, навпаки – вважає, що кращі роки життя припали саме на той час. І сучасна молодь службу в армії вважає престижною і потрібною, про що свідчать бодай ті

високі конкурси, які щороку супроводжують прийом до вищих закладів військової освіти. Так само, коли я вступав на навчання до цього ліцею, конкурс був високим, тому й відбір здійснювався дуже ретельно. Хоча, поза сумнівом, і були, і є, і будуть ті люди, які уникають служби в армії. Як на мене, це ті, хто звик виживати за раху-

нок інших. Для мене це обов'язок і честь Підсумовуючи, скажу так: армія готує захисників, робить чоловіків чоловіками.

Ви маєте можливість ще й побачити наших курсантів – знайомтеся з ними на 4-й сторінці обкладинки цього журналу.

ВІРИМО В МУДРІСТЬ

Як господарі ми намагалися створити належні умови для проведення засідання, виявити інтелектуальний потенціал комітетчиків, надати кожному можливість для самореалізації й самовираження, а загалом – дійти

**Комітет
“Реалізація інтелектуального потенціалу молоді. Проблеми та шляхи їх вирішення”**

в и в а ж е -
них, про-
д у м а н и х
в и с н о в к і в
т а о к р е -
с л е н н я
ш л я х і в
в и р і ш е н -
н я п р о б -
л е м.

Зрозуміло, що зібралися у нас представники інтелектуальної еліти. Люди, які мріють про справжню діяльність і які усвідомлюють, що на шляху чимало перепон.

Переконані, що тест *“Перевір свої інтелектуальні здібності”*, як і невибаглива щодо вимог до кожного учасника форма знайомства (розповідь про себе

т о г о , ш о к о ж е н в в а -
ж а в н о б х і д н и м п о в і -
д о м и т и д л я з а г а л ь н о -
г о з н а й о м с т в а й с п і в -
п р а ц і) , д о п о м о г л и
с т в о р е н н ю с п р и я т л и -
в о г о м і к р о к л і м а т у , д і -
л о в о ї с п і в д р у ж н о с т і ,
д о в і р и , т е п л о т и с п і л -
к у в а н н я .

Анкетування ж, особливо питання, спрямовані на розуміння причин, що заважають самореалізації особистості, виявили, наскільки глибоко усвідомлюють

учні сутність проблеми.

Звичайно, всі учасники роботи комітету впевнені, що для інтелектуального розвитку особистості мають значення насамперед якісні освітні технології, особливо інноваційні, бо саме вони є передумовою реалізації інтелектуального потенціалу.

Обговорюючи проблему, наші комітетчики звернули увагу на те, що інтелект людський може перебувати в дрімотному стані, тому неабияке значення має вміння його “розбудити”, власне, виявити рівень та продіагностувати і спрогнозувати шляхи його розвитку, якнайповнішого прояву й застосування, чому мають слугувати спеціальні методики. А надалі слід розробляти необхідні умови та засоби, аби підтримати й стимулювати розвиток інтелекту, кожної особистості, позначеної цим даром.

Усвідомлюючи, що засадами, основою щодо цього є перш за все соціальні, економічні й культурні умови в країні, які сприяють або, навпаки, гальмують розвиток особистості, учасники виявили розуміння труднощів, які існують зараз, але констатували й те, що нинішнє зібрання є доказом того, що держава турбується про молоді інтелектуальні сили. Отже, є надія...

Попри наш юнацький максималізм і запальну рішучість, бажання вирішити проблеми, як-то кажуть, “одним махом”, в роботі комітету переважали виваженість, всебічна обґрунтованість, урахування об'єктивних реалій.

Хочеться вірити, що нас почують, до нас прислухаються допоможуть вирішити нагальні проблеми.

Матеріали
Круглого
столу

підготовлено
**Ольгою
ВИГОВСЬКОЮ**

за публікаціями
газет НВК
м. Курахового
*“Молодь
за науку”* та
виступами
учасників
конференції.

ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА МАЄ СВОЄ МАЙБУТНЄ*

Інноваційна
ШКОЛА

Того року відзначили двадцятиліття з дня заснування Донецького обласного методичного організаційно-масового центру позашкільної освіти. Тож доречно підбити підсумки його діяльності. Найголовнішим нашим здобутком слід визнати налагодження в області цілісної системи методичної роботи, якою охоплено 70 закладів позашкільної освіти (колишніх палаців піонерів). Ця робота здійснюється в понад сорока профільних підрозділах факультетах (філологічному, журналістському, фольклорному, психологічному, науково-технічному та інших), вона завжди продумано планується, узгоджується з комплексною обласною програмою “Обдаровані діти” за напрямками: “Духовне відродження Донецького краю” та “Інтелектуальний потенціал Донбасу”. Вона підпорядковується важливій меті – надання кожній дитині можливості реалізувати свій природний потенціал, самоствердитися, самовдосконалитися. Пошук обдарованих дітей починається зі школи, продовжується на міському й районному рівнях, завершується обласними змаганнями, які дають змогу створити обласний банк даних. З надр цього

банку даних ретельно добираються кандидати, які зможуть належно репрезентувати область на інтелектуальних і творчих конкурсах всеукраїнського й міжнародного рівнів. Цих дітей ми готуємо за спеціальними методиками, згодом відстежуємо їхню подальшу долю, працюємо над тим, щоб вони залишалися в нашій області, сприяли її розвитку, хоча не менш приємно, коли наші вихованці обдаровують своїми талантами весь світ. Наприклад, донецчанка Яна Писаренко перемогла на одному престижному міжнародному конкурсі, діставши грошове відзначення в чотири тисячі доларів і право на дві закордонні поїздки. Таких дітей у нас багато. Загалом минулого року 84 900 школярів брали участь у заходах, здійснюваних у межах нашої програми. Зростає не лише обсяг роботи з обдарованими дітьми, а і її якість, що виявляється насамперед у вдосконаленні форм пошуку й розкриття талановитих дітей, у виробленні перспективних методик підготовки цих дітей до конкурсів, у піднесенні майстерності педагогів. Діти це розуміють і цінують, прагнуть прилучитися до цієї програми на одному з її рівнів – шкільному, міському, районному,

Тамара
ВЕЛИЧКО

Директор
Донецького
обласного
Палацу дитячої та
юнацької творчості

* Стаття підготовлена Ольгою Виговською за матеріалами інтерв'ю Тамари Величко і Тамари Березовської журналу “Директор школи, ліцею, гімназії.”

Директор школи, ліцею, гімназії № 2-3/2004

обласному, адже це відкриває перед ними великі перспективи у вигляді стипендій, навчання у висококваліфікованих майстрів, поїздок на конкурси, виходу на вищий рівень набуття професіоналізму та виявлення власної обдарованості, а також у вигляді забезпечення пільг для продовження навчання. Скажімо, вокально обдарованим дітям допомагаємо вступити до консерваторії, дописи юних журналістів прилаштовуємо у пресі тощо. Дбаємо і про якісний відпочинок наших вихованців – щороку за програмою *“Обдаровані діти”* виділяємо до 30 туристичних путівок як заохочення для лауреатів різноманітних конкурсів. Постійними стали й підсумкові концерти, на яких діти, що перебувають під нашою опікою (а їх, треба сказати, одночасно на сцену виходить до двох тисяч), демонструють свої таланти індивідуально або у складі творчих колективів. І *п'ять тисяч* глядачів, які відвідують ці концерти, належно оцінюють рівень майстерності, професіона-

К оли в Донецькій області почалася реалізація регіональної програми *“Обдаровані діти”*, перед нами відкрилася можливість розвивати творчі здібності дітей, насамперед уміння формувати себе як особистість, навчати інших і жити в колективі, взаємодіяти з ним; також у межах цієї програми здійснюється у великих обсягах довузівська підготовка. Нас розумі-

лізму, культури і духовності наших юних митців.

МАЙСТЕР-ПЕДАГОГ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Велику увагу приділяємо й роботі з педагогами. Уже три роки поспіль проводимо конкурс *“Майстер-педагог позашкільної освіти”*, перемога в якому і складна, і почесна; також стимулюємо методичне зростання наших фахівців, створюємо умови для того, щоб вони могли обмінятися досвідом, важливою інформацією. Ці умови сприяють піднесенню рівня педагогічної майстерності наших працівників, наслідком чого є здобуття тими колективами художньої самодіяльності, які вони очолюють, почесних звань – зразкових і народних. Таких колективів у нас 51. Правда, доплата за ці звання ганебно мала – всього 16 гривень, а саме звання дістається дуже великою ціною. Сподіваємося, що держава все-таки поцінуватиме належно заслуги і здобутки позашкільної освіти.

ють і нашу педагогічну інноватику підтримують керівники області, батьки наших учнів, науковці. Умови створені для плекання юних талантів, – надзвичайно сприятливі, це підтверджують і щорічні творчі огляди – дивовижні, грандіозні дійства, які наочно демонструють колосальний потенціал наших вихованців у царині духовності й інтелекту, захоплюють і надихають, дають підстави вірити – маючи таку молодь, наша Україна відродиться.

Тамара БЕРЕЗОВСЬКА

Заступник директора з методично-масової роботи Донецького обласного Палацу дитячої та юнацької творчості

ПРАВО НА ВИХОВАННЯ

РОЗДУМИ ПЕДАГОГА-НОВАТОРА*

Інноваційна
школа

На Соловейчиковських читаннях, що проходили у Москві наприкінці вересня, зустрілася з педагогом-легендою Віктором Федоровичем Шаталовим. Ця зустріч спричинила появу суперечливих ідей щодо того, хто має право на виховання людини й що є його чинниками. Отже, слово Віктору Федоровичу.

Виховання — не лише найважливіше в педагогіці, а й найскладніше, сказати б, вищий пілотаж. У своїх книгах я навіть роблю перестановку компонентів: замість “навчально-виховний” пишу “виховально-навчальний”. Тому, що навчити чомусь дитину ми зможемо чи не зможемо, а ось *виховати* — *зобов’язані*.

Але чи можемо ми виховувати, *чи є в нас це право? Наведу такий факт*. Коли я працював директором школи, моєю заступницею була енергійна, цікава, ерудована людина, вчителька історії *Ніна Семенівна Маркелова*. З нею жила небога *Мілка*. Це були роки, коли медалі давали “у темряві”. Навчалася дівчина в елітній школі, разом із начальницькими дітьми, але ж вона не вписувалася у соціальний портрет школи, тому до неї дуже прискіпувалися, чіплялися на кожному кроці, аби не відзначити її медаллю (а медалей у цій школі, слід сказати, щороку вручали

близько 30). І ось випускний твір. *Мілка* у своїй роботі використала одне рідковживане слово, коли ж одержала свою роботу після перевірки, побачила, що вчителька правильно його написання виправила на неправильне — “зауморыш” замість “заморыш”. Моя заступниця розпалася не на жарт — виступила на педраді, на міській конференції і т.д., одним словом — громила школу вщент. Про цей випадок довідалися діти і почали глузувати з учительки. Невдовзі їй довелося піти зі школи, адже вона згасьбила не тільки

Віктор ШАТАЛОВ

Учитель-новатор

На фото: Соловейчикові читання. Віктор Шаталов (за столом у центрі)

* Стаття підготовлена *Ольгою Виговською* за матеріалами виступу В.Ф. Шаталова на Соловейчиковських читаннях

Наслідком цієї зустрічі стала ланцюгова реакція ідей щодо взаємин обдарованих зі суспільством – про це у наступному номері

себе, а й увесь колектив. *Постає питання: чи мала право навчати дітей правопису й перевіряти та оцінювати їхню грамотність людина, яка сама припускається таких грубих помилок? Як на мене, це право треба заслужити, треба, щоб його визнали самі діти.*

Щодо мовлення вчителя. Воно має бути бездоганним. Не гучним, не галасливим, не потрібна тріскотня, потрібне розуміння. Я їхав потягом, поруч зі мною, як виявилось, їхав працівник редакції. Він заснув, а я не спав і роздивлявся сканворд, який він раніше розгадував. “Будівельник кораблів” він записав як “Каварел”. І це працівник редакції, який працює в газеті, порушує питання про освіту, виховання, а сам – безграмотний до мозку кісток! Я ніколи не відповідаю на лист, якщо він починається словами “Извените”. А це в мій пошті кожен десятий лист!

Принагідна заувага з приводу нашої грамотності, краще сказати безграмотності, причому – тотальної. Читаючи дипломні роботи студентів, на ста сторінках знаходжу до тисячі помилок! Це не може не занепокоювати. Тому постійно закликаю студентів підносити рівень своєї грамотності, передовсім для того, щоб почувати за собою моральне право навчати інших.

Інший приклад. У радянські часи мені випало працювати з режисером *Вадимом Виноградовим*. Один його колега зняв документаль-

ний фільм про *Суворова*. Ця стрічка вразила всіх кінематографістів, але на екран її не випустили, заборонили, згодом вона загубилася. Із чим пов’язана заборона? Режисер, зокрема, показав мундир *Суворова* на якому кожен орден – за *Рамник*, за *Альпійський похід* та ін. – мав цільове призначення. Цензура запідозрила натяк на *Брежнєва*, який одержував свої ордени не за здобутки, а до днів народження. *Партія, яка звеличувала нездару-генсека і знищила фільм про славетного воєначальника-героя, втратила право на виховання, навіть на саму владу.*

Ще один приклад. Я входив до складу державної комісії, яка здійснювала вибори академіків і членів-кореспондентів АПН СРСР. І там, у поданні на членкора, було прізвище *Симона Львовича Соловейчика*. Скільки я виступав, скільки виступали інші! Академія відштовхнула *Соловейчика*, членкором він не став. Це було 15 років тому. Тих академіків, які проголосували проти *Симона Львовича*, уже й серед живих немає – їм тоді було по 70-80 років і більше. *А ідеї, запропоновані Соловейчиком, живуть! Таж яке право має Академія педнаук вести мову про виховання, якщо вона відштовхнула таку людину?* Відповідь на це запитання дає час, який засвідчив: усе сказане, зроблене великим педагогом зберігає актуальність і в наші дні. Єдина проблема, яку особисто я в усьому цьому вбачаю, – це належ-

не вшанування пам'яті С.Соловейчика і популяризація його поглядів, ширше ознайомлення з його спадщиною педагогічного загалу. І в цьому напрямку вже здійснено чимало: в Україні, Білорусії, Росії виходять підручники, посібники, монографії педагогічної тематики, де ледь чи не на кожній сторінці згадується ім'я **С. Соловейчика**, його праці є покликання на його розробки. *Ім'я живе, ім'я працює, ім'я допомагає нам.*

ЧИ Є ВИХОВНИМ ЕЛЕМЕНТОМ СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ УЧНІВ?

Оцінка – це вирішальний виховний фактор. Нас тягнуть до дванадцятибальної системи. Поговорімо про це. Україна пірнула в цю систему. Я питаю у студентів-заочників: “Ваше ставлення?” Відповідь: “Страх”. Дванадцятибальна система, на мою думку, – це катастрофа. Це легко доводиться. Навіщо учневі другого класу **12** балів, коли він і в п'яти балах до ладу не орієнтується? Саме тому діти стають байдужими до навчання, пасивними, недбалими щодо нього і з цим ставленням переходять до старших класів. В Україні, наприклад, ставити **12** балів учителям заборонено, окрім тих учнів, які перемагають на олімпіадах, мають видатні досягнення. А які видатні досягнення має третьокласник? Прочитав віршик? Це один бік спра-

ви. *Отже, у початковій школі впровадження дванадцятибальної системи – це цілковитий педагогічний нонсенс.* Щодо середньої школи. Ось зараз у Росії пропагують десятибальну систему, яка нібито спрямовує кожного учня на досягнення високих результатів, на творчість, на підвищення багатьох якостей. З цих міркувань, нам треба запровадити багатобальну систему у ВНЗах, вона теж виконуватиме таке завдання. Ні, вища школа на цю систему не перейде ніколи, тому що там студенти чітко можуть визначитися, скільки балів і за що їм виставлять. *Отже, вища школа відпадає, початкова – відпадає, чому ж тоді середня залишається? Досвід України примушує нас відмовитися від багатобальної системи оцінювання, бо ця система для школи – це катастрофа.*

Віктор Шаталов і Ольга Виговська –
“Ви – блискучий Учитель, Вікторе Федоровичу.
У Вас чудові учні”.

Інноваційна
школа

УКРАЇНСЬКІ СТУДЕНТИ

ПІД ПОКРОВИТЕЛЬСТВОМ КИРИЛА І МЕФОДІЯ

Традиційно скла-лося, що віруючі йдуть за допомо-гою до своїх покровителів – бджолярі до Феофана, військові до Михайла, а студенти прохають про допомогу святих рівноапостольних Кирила і Мефодія. І цього року відбулася святкова літургія на честь просвітителів слов'янських у Володимирському соборі, у відправі взяв участь *святійший патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет*, студенти НПУ ім. М. Драгоманова, викладачі.

Ініціатором нововведення виступив минулого року історичний факультет НПУ ім. Михайла Драгоманова. Позитивно вирішене подання започаткувало власне свято. *Тепер наше студентство* матиме, на відміну від російського, *два свята* – 24 січня в день великомучениці Тетяни, і 24 травня, коли християни вшановують пам'ять першовчителів слов'янських, які започаткували писемність, створили азбуку.

ІСТОРИЧНА ДОВІДКА

Святи *Мефодій і Кирило*, які народилися в місті Солунь у Македонії, вважаються просвітителями слов'ян, оскільки вони були першими, хто поширив вчення Ісуса Христа між слов'янськими племенами їхньою мовою.

Вони жили в IX ст. й належали до багатой і знатної родини. Старшого з братів, *Мефодія*, грецький імператор призначив начальником слов'ян, що мешкали поблизу Солуня. Та *Мефодій* визнав за краще прийняти чернецтво й оселився на горі Олімп, де проводив всі свої дні в молитві і вивченні Святого Письма.

Менший брат *Константин* (названий *Кирилом* при постригу в ченці) виховувався спочатку вдома, а з тринадцяти років – у Константинополі разом з грецьким імператором *Михайлом*. Він вирізнявся надзвичайним розумом, великими здібностями у вивченні Святого Письма, а також грецької та латинської мов. По закінченню курсу наук він одержав місце книгохранителя при церкві Святої Софії, крім того був учителем філософії в Константинополі, де скоро став відомим під ім'ям *Константина Філософа*.

За наказом імператора відбув у Багдад, щоб охороняти християнство від сарацинських мудреців і воїнів.

Після повернення *Константин* разом з *Мефодієм* на горі Олімп заглиблюються у вивчення законів Христа, готуються до апостольських проповідей.

У 857 р. вони йдуть хрестити хазар. Також від братів прийняв хрещення болгарський князь Борис, його приклад наслідували Моравія та інші слов'янські племена.

Авторство слов'янської азбуки, відомої під назвою кирилиці, *належить Константину*; він же переклав Св. Євангеліє з грецької мови на старослов'янську. Разом брати переклали "Євангеліє", "Апостол", "Псалтир", "Часослов", "Служебник" і ввели богослужіння рідною для них мовою.

Чимало поневірянь зазнали у житті учителі слов'янські.

Константин, помираючи, заповів старшому братові надалі проводити проповіді Слова Божого серед народів. *Мефодій* гідно продовжував справу брата: завершив переклад тих книг, які не встиг перекласти *Кирило*, поширив християнство у Паннонії, Хорватії, Далмації, Чехії. Відчуваючи кончину, передав справу двом учням. На його похороні *служба відбувалась трьома мовами*: грецькою, латинською і слов'янською.

Відтоді слов'янські народи згадують своїх блаженних *вчителів св. Мефодія і Кирила* з почуттям вдячності, як *першовчителів і просвітителів слов'янських*.

УПРАВЛІННЯ ШКОЛОЮ

*Щоб керувати,
треба менше говорити
і більше слухати*
Рішельє

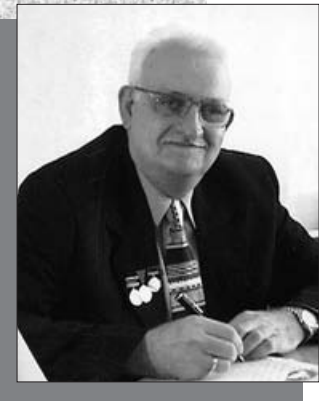

Управління
школою

ОБНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ: ВЕКТОРИ ПЕРСПЕКТИВ

Творчий розвиток освіти Донецчини забезпечується завдяки інтеграції управлінсько-методичних дій головного управління освіти і науки та обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

**Едуард
СОФ'ЯНЦЬ**

Ректор Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент, член-кореспондент АПН України, Заслужений учитель України

Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти є вищим навчальним закладом III рівня акредитації, який забезпечує підвищення кваліфікації, перепідготовку педагогічних, керівних кадрів та здійснює науково-методичне забезпечення загальної середньої освіти (див. схему 1). В області налічується понад **50 тисяч** педагогічних працівників, серед яких близько **100** заслужених учителів та заслужених працівників освіти України, понад **3000** учителів-методистів, **4000** старших учителів. Близько **10 тисяч** освітян мають вищу педагогічну кваліфікацію.

У зміст діяльності інституту з урахуванням сформованої мотиваційної потреби педагогічних працівників різних фахів покладено інноваційні підходи до організації неперервної освіти в курсовий та міжкурсний періоди: особистісно орієнтований, ін-

формаційний та проблемно-пошуковий.

Основні завдання інституту:

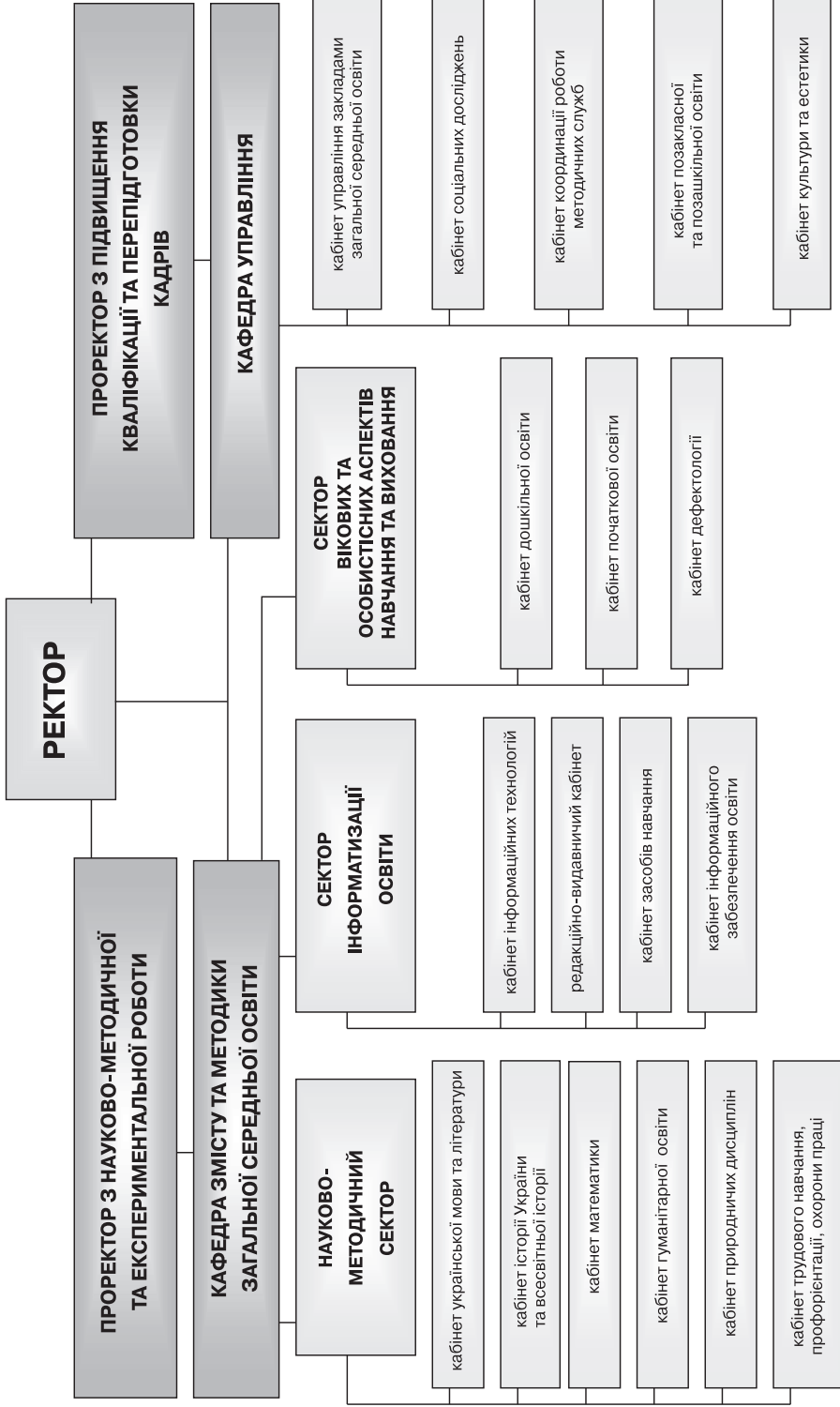
- впровадження освітньої діяльності з метою забезпечення підвищення кваліфікації, перепідготовки, спеціалізації та стажування педагогічних і керівних працівників дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти;
  - науково-методичне забезпечення навчально-виховного процесу в дошкільних, загальноосвітніх і позашкільних закладах освіти;
  - методична допомога педагогічним кадрам у досягненні державного стандарту освіти;
  - науково-методичний супровід моніторингу якості освіти;
  - проведення наукових і прикладних досліджень, розробка та впровадження інноваційних педагогічних технологій у практику роботи навчально-виховних закладів;
  - узагальнення та поширення перспективного педагогічного досвіду;
  - координація діяльності та надання науково-методичної допомоги районним (міським) методичним службам.
- Інститут пропонує пріоритетну тематику курсів і факультативів мовної та

СТРУКТУРА

Схема 1.

ДОНЕЦЬКОГО ОБЛАСНОГО ІНСТИТУТУ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

КУРСИ:

- Удосконалення змісту й методики навчання української мови в школах з російською мовою навчання.
- Народознавство в школі.
- Розвиток критичного мислення на уроках української мови та літератури.
- Література як засіб формування духовної особистості з елементами вивчення інформаційних технологій для роботи в системі дистанційної освіти.
- Українська мова як державна (для вчителів різних фахів, які працюють у класах з українською мовою навчання).
- Проблеми діалогічного навчання в курсі української мови та літератури.
- Моніторинг якості освіти учнів при вивченні української мови.
- Суспільствознавча та громадянська освіта в школі.

ФАКУЛЬТАТИВИ ТА СПЕЦКУРСИ МОВНОЇ Й КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ:

- Художня культура світу.
- Художня культура України.
- Література української діаспори.
- Народознавство.
- Ділове українське мовлення.
- Прографічне, історичне, літературне краєзнавство.
- Фольклорні традиції Донеччини.
- Музична культура Донецького краю.
- Історія, культура та традиції національних меншин.

культурологічної спрямованості (див. вріз).

Щороку на базі інституту підвищують кваліфікацію близько *дев'яти тисяч* педагогічних працівників. Здійснюється система міжкурсових заходів щодо розвитку творчого потенціалу педагогів (див. схему 2 та 4).

Вивчається, узагальнюється та розповсюджується *перспективний досвід педагогів з понад 100 актуальних проблем*. Учителі Донеччини беруть активну участь у заключному етапі Всеукраїнського конкурсу *“Учитель року”* і мають один із найвищих показників результативності серед областей України (*15 переможців та лауреатів*).

Під патронатом Академії педагогічних наук України в області функціонує близько *150 експериментальних майданчиків* з проблем неперервної педагогічної освіти, моніторингу якості освіти, розвитку обдарованості учнів, дистанційного навчання тощо (див. схему 3).

З 1995 року інститут здійснює видання регіонального науково-методичного журналу *“Педагогічна скарбниця Донеччини”*. Щороку виходить друком понад *30* навчально-методичних видань, більшість з яких отримує гриф Міністерства освіти і науки України.

Досвід інституту одержав схвалення вченою радою Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти та розповсюджується серед аналогічних закладів держави.

В організації занять беруть участь близько *1200* осіб, серед яких працівники ІППО, викладачі ВНЗ, практичні працівники навчально-виховних закладів освіти (див. діаграму 1).

Діаграма 1.

Склад наукових співробітників інституту

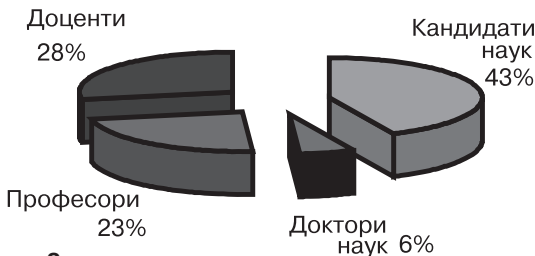

Схема 2.

Форми підвищення кваліфікації

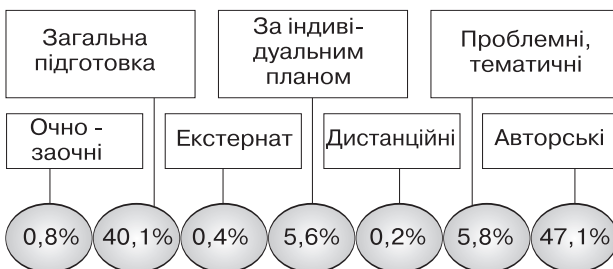

Схема 3.

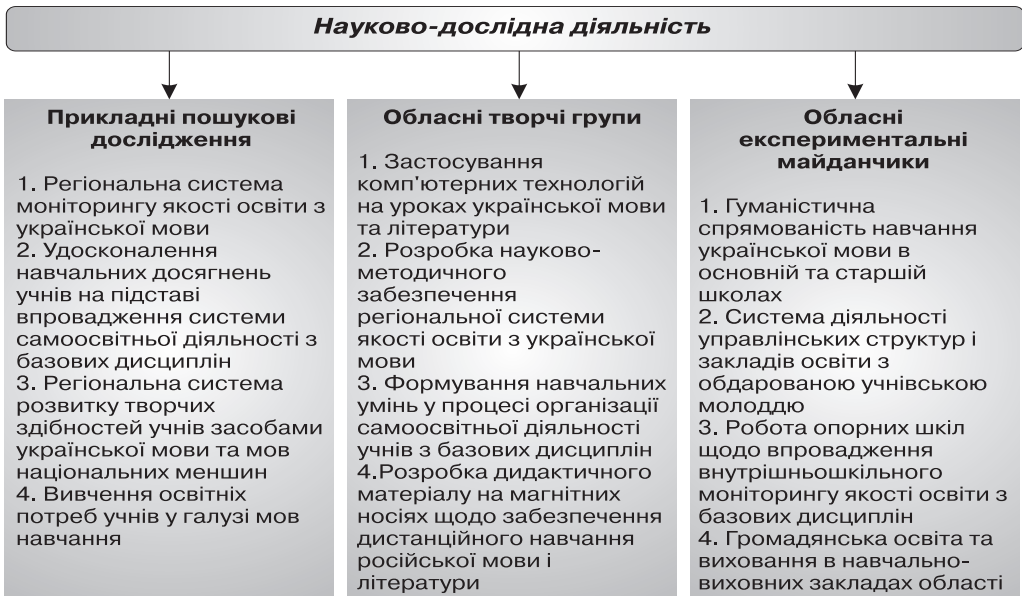

Схема 4.

ВЕКТОРИ ПЕРСПЕКТИВ

- Оновлення системи післядипломної педагогічної освіти з урахуванням вимог сучасного інформаційно-технологічного суспільства, створення діяльно-орієнтованої системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.
- Забезпечення перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів для викладання українською мовою профільних і базових дисциплін.
- Вивчення стану викладання українською мовою профільних і базових дисциплін у навчальних закладах області, надання організаційної та методичної допомоги в розширенні сфери функціонування державної мови.
- Розробка нового покоління науково-методичного, дидактичного забезпечення загальної середньої освіти, розробка системи моніторингу навчальних досягнень учнів з базових дисциплін.
- Підготовка навчально-методичного, науково-методичного та дидактичного забезпечення навчання в системі післядипломної освіти.
- Створення системи моніторингу характерних тенденцій розвитку етномовних процесів, функціонування української мови та інших національних мов у сфері освіти (див. додаток).
- Проведення прикладних досліджень у галузі мовних технологій.
- Науково-методичне забезпечення системи післядипломної освіти.

Цільова комплексна програма* розвитку і функціонування української мови в Донецькій області: технологічні карти щодо її впровадження (1-6)

**ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА № 1.
Підготовка програми****

1. Виявлення вихідної бази (вивчення можливостей навчальних закладів та аналіз стану справ).
2. Оцінка можливостей досягнення позитивних результатів (вироблення стратегії і тактики).
3. Розробка методичного матеріалу, що містить мету, зміст, засоби реалізації програми та відповідну послідовність досягнення мети згідно з можливостями кожного навчального закладу.
4. Перевірка сконструйованої програми з метою уточнення відповідності реальних досягнень передбачуваним результатам і можливостям.

* Визначте своє місце в системі створення та впровадження Цільової програми.

** Додайте свої концептуальні пропозиції щодо підготовки Програми.

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА № 2.

Організація роботи школи щодо розвитку і функціонування української мови у навчальному процесі

1. Забезпеченість підручниками, навчально-методичною, науковою та художньою літературою.
2. Наявність класів з поглибленим вивченням української мови (літератури), філологічних класів, поділу класів на групи під час вивчення української мови.
3. Вивчення іноземних мов (наявність висококваліфікованих кадрів, поділ на групи, забезпеченість підручниками, додаткове фінансове забезпечення).
4. Дотримання мовного режиму школи (заслуховування питання про мовний режим на педраді, відповідний стенд, ознайомлення учнів з вимогами мовного режиму).
5. Дотримання вимог до Закону України “Про мови” та принципів державної національної політики при:
  - формуванні мережі класів з українською мовою в неукраїномовних школах;
  - забезпеченні організації вивчення мов національних меншин;
  - можливості одержання освіти рідною мовою;
  - проведенні роботи з вивчення державної мови педагогічними працівниками;
  - формуванні мовленнєвої культури педагогічних працівників.

Примітки:

+ вирішено

v вирішено не повністю

- неможливість вирішення

Якщо ви поставили - , висловіть пропозиції щодо вирішення проблеми.

Якщо поставили v , визначте перепони, які заважають вирішити проблему.

Ваш оптимістичний прогноз щодо розвитку і функціонування української мови в місті (районі). Запишіть.

+	v	-

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА № 4. Моніторинг участі школярів у міських (районних) конкурсах, змаганнях з мови

Заходи	Школа	Навчальний рік	Участь (кількість учнів)	Місце	Прогноз
Міжнародний конкурс ім. П. Яцика					
Олімпіада юних філологів					
Конкурс учнівської творчості					
Інші конкурси					

* Додайте заходи, які проводяться у вашому місті (районі).

** Ваші пропозиції щодо вдосконалення технологічної карти.

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА № 5. Методична робота у місті (районі) Діагностична карта вивчення впливу методичної роботи

№ п/п	Об'єкти впливу	Рівні впливу				Зауваження і пропозиції
		Високий	Достатній	Низький	Немає впливу	
1.	На результати педагогічної діяльності					
2.	На соціальний статус випускників					
3.	На стимулювання творчої активності педагогів					
4.	На розвиток ерудиції, загальної культури педагогів					
	<i>Середній підсумковий рівень</i>					

* Розширте можливості впливу методичної роботи на педагогічний процес.

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА № 3. Професійна підготовка вчителів-філологів

ТЕХНОЛОГІЇ

РІВЕНЬ

I етап

- Тренінги особистого зростання
- Методики активного навчання
- Проблемно-пошукове навчання
- Знайомство із ситуативними нововведеннями

Репродуктивний: прагнення до засвоєння педагогічних нововведень, задоволеність педагогічною діяльністю, елементи в розв'язанні педагогічних ситуацій, усвідомлення необхідності самовдосконалення.

II етап

- Проблемно-пошукове навчання
- Тренінги самопізнання і спілкування
- Засвоєння розвивальних технологій навчання
- Інтерпретація авторських концепцій, вибір методів навчання, композиція уроку тощо
- Тренінги з педагогічної техніки і технології
- Організація самостійної роботи

Евристичний: усвідомлення ставлення до педагогічних нововведень, оволодіння основними структурними елементами педагогічного пошуку, сформованість рефлексії та емпатії, зменшений ступінь відторгнення нововведень, відкритість до педагогічних інновацій.

III та IV етапи

- Організаційно-діяльнісні ігри
- Рефлексивно-інноваційний практикум
- Вивчення авторської концепції
- Розробка авторських програм
- Практична робота в інноваційних типах навчальних закладів
- Участь у різних формах підвищення кваліфікації, які орієнтовані на активні технології навчання
- Педагогічні майстерні

Психологічна готовність набуває цілісного методологічного характеру, розвиваються рефлексивно-аналітичні вміння, висока відповідальність, творча активність.

* Дайте пропозиції:

коли і де можна застосувати названі технології;
на які кваліфікаційні групи вчителів орієнтована кожна технологія;
які технології застосовуєте ви в методичній практиці?

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА № 6. Діагностика вивчення стану викладання предмета

Предмет: _____
Мета перевірки: _____

Аналіз кадрового потенціалу з предмета.
Вивчення атестаційних характеристик (чи реалізовано рекомендації щодо професійного зростання вчителя).

Місце навчального предмета у розкладі уроків.

Місце навчального предмета у розділах річного плану роботи.

Проблема, над якою працює вчитель, та шляхи її реалізації.

Моніторинг якості освіти учнів.

Результати роботи вчителя:

- кількість переможців олімпіад, конкурсів;
  - кількість випускників, які навчаються у вищих навчальних закладах з цього фаху.
- Оцінювання знань, умінь та навичок.
Якість знань учнів згідно з Держстандартом освіти.
Якість навчального процесу, перебудова його на засадах гуманізму, особистісної орієнтації, використання інноваційних технологій.

Дотримання встановлених критеріїв щодо визначення рівня навчальних досягнень учнів.

Дотримання встановлених вимог до оцінювання учнів перших класів.

Визначення та умовленість порядку виставлення тематичних, підсумкових, семестрових та річних оцінок.

Мотивація та корекція оцінок.

Дотримання Положення про державну підсумкову атестацію учнів.

Управління
школою

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

**Лідія
ЧЕРНІКОВА**

Проректор
з навчально-
методичної роботи
Обласного інститу-
ту післядипломної
педагогічної
освіти, доцент,
відмінник освіти
України

Модернізація освітньої діяльності, що здійснюється в нашій країні відповідно до Національної доктрини розвитку освіти, яку було схвалено II Всеукраїнським з'їздом освіти і затверджено Указом Президента України, *покликана спрямувати вектор загальної середньої освіти у площину цінностей особистісного розвитку, варіативності і відкритості школи.* У цих умовах особливого значення набуває науково-методичне забезпечення системи загальної середньої освіти, значно зростає роль роботи методичних установ у системі загальної середньої освіти.

Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, методичні служби області здійснюють науково-методичне забезпечення системи загальної середньої освіти відповідно до Закону України "Про загальну середню освіту" (р. VII), *Концепції загальної середньої освіти (12-ти річна школа).*

Інститутом післядипломної педагогічної освіти, регіональним науково-методичним центром, що організовує й координує роботу щодо науково-методичного

забезпечення системи освіти, протягом останніх років проведено значну роботу. Свою діяльність інститут здійснює в таких *напрямах:*

- організація підвищення кваліфікації та перепідготовки керівних і педагогічних працівників в умовах розбудови системи освіти;
- розробка і впровадження навчальних програм, навчально-методичних та навчально-наочних посібників;
- вивчення рівня навчальних досягнень учнів, аналіз стану освітньої роботи на всіх рівнях, науково-методичне забезпечення навчально-виховного процесу;
- координація діяльності методичних служб усіх рівнів, розвиток співпраці з вищими навчальними закладами, інтеграція системи загальної середньої освіти і науки.

Важливим напрямом науково-методичного забезпечення системи загальної освіти є орієнтація підвищення кваліфікації та перепідготовки педкадрів. *Підготовка та професійне вдосконалення педагогічних кадрів визначені Національною доктриною розвитку освіти як умови модернізації всієї системи освіти.* Зміни в загальній середній освіті та її подальший розвиток вима-

гають адаптації до них вчителів, керівного складу навчальних закладів, методистів. Змінюються функції сучасного вчителя, відбувається перехід від нормативно-навчальної до діагностичної, соціальної, корекційної функцій. Сучасний учитель працює у варіативному просторі, що характеризується різноманітністю навчальних закладів, навчальних програм, підручників.

В області сформовано відповідну систему післядипломної освіти педагогічних кадрів. Стратегічними завданнями системи є:

- посилення мотивації педагогів на основі інноваційних методик і технологій навчання та виховання;
- забезпечення оптимального рівня кваліфікації педагогів, необхідного для успішного виконання своїх функцій і забезпечення розвитку освіти.

Суттєвими особливостями системи є:

- наявність регіонального навчального комплексу підвищення кваліфікації керівних та педагогічних кадрів, до складу якого, крім ОІППО, входить 6 вищих навчальних закладів, на долю яких випадає 10-12 % слухачів курсів від загальної кількості тих, хто там навчається.
- В основу регіональної системи кваліфікації покладено принципи задоволення особистісних, соціальних потреб та неперервності навчання. Планування і прогнозування курсів підвищення кваліфікації відбувається знизу, з урахуванням запитів педагогічних працівників. Обґрунтування змісту і форм підвищення кваліфікації щороку складається відповідно до **Програми розвитку освіти Донецької області на 2001–2005 роки** та державної програми *“Вчитель”*. Розроблено багатоваріантні програми підвищення кваліфікації, забезпечується їх запровадження через різні форми навчання (денну, заочну, дистанційну, само-

освітню). Протягом останніх п'яти років зріс контингент слухачів курсів на базі ОІППО (від 7697 до 9491).

Намітилась тенденція зростання слухачів на виїзних курсах з максимальним наближенням до вчителів. Цей показник становив у 1998 році – 37,2 %, у 2003 році – 43,6 % від загальної кількості педагогів, що підвищили кваліфікацію. Характерні більш високі темпи зростання кількості слухачів на проблемних, тематичних та авторських курсах (45,8 % у 2000 році, 50,5 % у 2003 році). Це є підтвердженням більш якісної взаємодії методичних служб усіх рівнів, що забезпечує зростання мотивації педагогів до підвищення кваліфікації в умовах динамічних змін в освіті.

- Помітною тенденцією є **покращення якості навчального процесу** в системі підвищення кваліфікації.

На основі принципу модульності творчо удосконалено навчальні плани та програми. Для керівних кадрів розроблено програму дистанційного навчання із застосуванням нових інформаційних технологій. До програми підготовлено навчально-методичний комплекс, що містить кейс-посібник для слухачів і комплект діагностичних методик.

Внесено корективи до змісту освітніх модулів. Особливого значення надається проблемам психолого-педагогічного та методичного супроводу, інформатизації, охорони здоров'я дітей, організації управління в умовах переходу від оперативного до стратегічно-цільового управління освітніми процесами тощо. У плани курсів включено вивчення навчального модуля *“Інформаційні технології”*. Система роботи інституту післядипломної педагогічної освіти щодо підвищення кваліфікації керівних та педагогічних кадрів схвалена Вченою радою Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти АПН України.

- З метою вирішення проблеми неперервності навчання педагогів розроблено і впроваджено *модель*

самоосвітньої діяльності працівників освіти. Діагностика професійної компетентності педкадрів, що проводиться на курсах підвищення кваліфікації, дозволяє визначити професійні труднощі і проблеми й розробити програми самоосвітньої діяльності. Реалізація цих програм розпочинається на курсах і продовжується в міжкурсовий період.

Зміст і форми цієї роботи з педагогами максимально персоніфіковано (творчі проекти, індивідуальні програми, творчі роботи тощо). Розроблено систему методичного супроводу і контролю за самоосвітньою діяльністю, успішно працюють консультаційні центри. Видано посібники і методичні рекомендації для вчителів та учнів: *“Активізація пізнавальної діяльності слухачів у системі підвищення кваліфікації”* та *“Організація самоосвітньої діяльності учнів”*.

Модель самоосвітньої діяльності педкадрів сприяє розбудові системи неперервної освіти, зумовлює інноваційну орієнтацію методичної роботи з кадрами, що базується на науково-практичних першоджерелах, сприяє результативності освітньої діяльності.

Першочерговими серед завдань підвищення кваліфікації стали **перепідготовка вчителів початкової освіти, розробка науково-методичного забезпечення переходу початкової школи на нову структуру і зміст навчання.**

Протягом 2000–2003 року на базі ОІППО перепідготовлено 3902 вчителі початкової ланки, що становить 70,9 % від кількості педагогів, що працюють у 1–2 класах. Організовано роботу ПДС для керівників районних та міських методичних об'єднань учителів початкових класів та методистів. Учасники семінару продовжували роботу в містах, районах області з педагогами, які не пройшли курсову перепідготовку. Таким чином здійснювалась наскрізна лінія в роботі методичних служб усіх рівнів: інститут-місто (район) – навчальний заклад. На базі ОІППО та методслужб

успішно працюють консультпункти для допомоги з проблем підготовки вчителів до роботи в нових умовах.

Відповідно до листа Міністерства освіти і науки України від 18.12.2000 р. № 1/9-510 *“Про організацію роботи з дітьми старшого дошкільного віку, які не відвідують дошкільні заклади”*, протягом 2002–2003 років кабінетом дошкільної освіти інституту для вихователів дошкільних закладів проводяться *проблемні курси “Підготовка фахівців для здійснення соціально-педагогічного патронату та роботи з дітьми, які не відвідують дошкільні заклади”* (пройшли курси 239 осіб).

Важливим напрямом роботи з кадрами в системі неперервної освіти є перепідготовка вчителів іноземної мови, які працюють у початкових класах. Перепідготовча перспективна робота розпочалася з 2000 року.

За 2000 – 2003 рр. підготовлено:

вчителів англійської мови:

загальна підготовка – 837,

вчителів німецької мови:

загальна підготовка – 152;

вчителів французької мови:

загальна підготовка – 136.

У міжкурсовий період проведено 16 семінарів-практикумів з проблем навчання іноземної мови на початковому етапі. У системі підвищення кваліфікації та в міжкурсовий період особлива увага приділяється опрацюванню нових тем з технології раннього навчання іноземної мови та психофізіологічних особливостей учнів молодших класів. Для керівників районних та міських методичних об'єднань учителів іноземної мови проведено інструктивно-методичні семінари, де моделювалась система дій на місцях з урахуванням місцевих потреб і труднощів.

Важливим напрямом спільної діяльності ОІППО та методичних служб за останні два роки є розробка та впровадження моніторингу якості освіти.

Відповідно до наказу ГУОН від 18.10.2002 р. № 485 здійснено моні-

торингові дослідження, якими передбачено створення єдиної регіональної системи вимірювання загальноосвітньої підготовки учнів випускних класів з української мови та математики. Крім того, відстежувався вплив інших факторів на якість освіти, зокрема проводився проблемний моніторинг за такими напрямками:

- моніторинг розвитку творчих здібностей, обдарованості учнів;
- моніторинг диференціації та індивідуалізації навчання через ефективне поєднання інваріантної та варіативної складових Базового навчального плану;
- моніторинг оздоровчої функції освіти;
- моніторинг підвищення рівня навчальних досягнень учнів на основі самоосвітньої діяльності.

Інститут розробив і використовує різні методики і засоби педагогічної діагностики (тести, анкети, контрольні роботи, бесіди, спостереження).

Для базового плану моніторингу розроблено модель технології відстеження навчальних досягнень учнів з математики й української мови, яка передбачає такі змістовно-процесуальні етапи: *контролюючий, оцінювально-результативний, аналітично-корекційний, прийняття управлінського рішення*.

Система операцій, дій та механізмів, розроблена кабінетами української мови, математики та початкової освіти, спрямовується на розв'язання проблем якості математичної та мовної освіти і включає два напрями діяльності: проведення контролюючого оцінювання навчальних досягнень учнів; надання методичної допомоги вчителям у справі підвищення рівня компетентності учнів з математики та української мови. Для успішного проведення моніторингових досліджень інститутом налагоджено активну і послідовну співпрацю з методичними службами області та базовими навчальними закладами міст Артемівська, Донецька, Дружківки, Маріуполя, Макіївки, Мар'їнського, Старобешівського, Слов'янського районів.

Напрями моніторингових досліджень стали предметом зацікавленого обговорення на семінарах, практикумах, науково-практичних конференціях, тематичних виставках.

Вагомим є *доробок* обласних творчих груп, що працювали над проблематикою моніторингу (наукові керівники: Соф'янець Е.М., Чернікова Л.Г.). Розроблена та впроваджується нова система оцінювання письмових робіт з математики та української мови, що сприяє формуванню навичок самооцінки та самоконтролю. Проведено відповідну роботу щодо науково-методичного забезпечення системи моніторингу: *розроблено Концепцію моніторингу якості освіти, регіональні програми "Моніторинг якості освіти в Донецькій області" та "Моніторинг якості математичної та мовної освіти"*, науково-методичні посібники з творчими завданнями.

До основних результатів управління якістю освіти на основі моніторингу можна віднести:

- Постійне відстеження, накопичення багатоаспектної інформації про виконання вимог державних освітніх стандартів на шкільному рівні.
- Підвищення якості педагогічного супроводу освіти учнів у процесі навчальної діяльності, врахування інтересів дітей (організація різнорівневого навчання, моделювання системи самоосвітньої діяльності школярів). У базових школах розроблено плани самоосвіти учнів, щоденники самоспостереження, карти персонального оцінювання рівня здоров'я.
- Виконання цільових програм підвищення кваліфікації педкадрів, формування готовності до роботи в нових умовах.
- Підвищення професійної компетентності педагогів на основі формування діагностичних та корекційних умінь і навичок.
- Підвищення творчих досягнень учнів.

У 2003–2004 навчальному році проведено Всеукраїнські учнівські

олімпіади з базових дисциплін, конкурси і турніри, у яких брали участь **25 тисяч** школярів. У VI етапі Всеукраїнських олімпіад команди області покращили результати з математики, біології, історії, правознавства, фізики, економіки. Із **86** учасників **72** учнів нагороджено дипломами переможців, що складає **73,2%** від кількості учасників. Це значно кращий результат, ніж у попередні роки (**69%**).

● Покращення інформаційного забезпечення якості освіти.

Таким чином, розроблена система відстежування стала основою для об'єктивного оцінювання умов, процесу і результатів діяльності методичних служб усіх рівнів.

В області розроблена і впроваджується відповідна **система взаємодії методичних служб усіх рівнів**: ОІППО – міські та районні методслужби – методичні служби навчальних закладів. На обласному рівні щороку проводиться більше **300** заходів для керівників методичних об'єднань, творчих груп, керівників навчальних закладів. Серед них варто виділити *“Тиждень управлінців”*, у рамках якого напередодні кожного навчального року проводяться конференції, семінари, семінари-тренінги тощо. До організації цих заходів причетними є і науковці вищих навчальних закладів. Взаємодія та результативність роботи методслужб постійно відстежується.

З метою визначення ефективності і результативності навчально-методичного забезпечення загальної середньої освіти протягом **2002–2004 рр.** було здійснено соціологічні дослідження, у яких брали участь щороку **2000** респондентів. Узагальнений аналіз анкетування свідчить, що повністю задоволені методичною допомогою на всіх рівнях **30%**, швидше задоволені, ніж ні – **54%**, не задоволені – **4-7%**. При цьому **80%** педагогічних працівників позитивно сприймають зміни в системі освіти та організацію методичного супроводу вчителів для адаптації в нових умовах.

Аналіз матеріалів вивчення результативності курсової перепідготовки педкадрів засвідчує, що методичні служби у своїй діяльності намагаються максимально персоніфікувати роботу з кадрами, врахувати їхні потреби. Робота ведеться цілеспрямовано, з урахуванням рекомендацій ОІППО.

Сприяє розвитку творчої активності педагогів, зростанню їхньої педагогічної майстерності конкурс *“Учитель року”*; Інститутом відпрацьовано систему підготовки вчителів до змагань, науково-методичного забезпечення всіх етапів Всеукраїнського конкурсу. За підсумками фінальних етапів Всеукраїнського конкурсу за **8** останніх років із **34** учасників **29** брали участь в очному турі, із них **12** стали лауреатами, **1** – переможець. Активну роботу з педагогами в цьому напрямку проводять методичні служби міст Артемівська, Дружківки, Краматорська, Красноармійська, Маріуполя, Харцизька Волноваського та Мар'їнського районів.

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

За останні роки інститутом підготовлено та видано цілий ряд *методичних посібників (1999 – 21; 2000 – 34; 2001 – 36; 2002 – 38; 2003 – 41)*.

Вагомим є доробок щодо створення навчально-методичних матеріалів для програми *“Обдаровані діти”* та *“Дистанційна освіта” (2001–2004 рр. – 16 видань)*.

Найчастіше використовуються такі форми видавничої діяльності, як збірники, посібники, хрестоматії, методичні поради.

Значну увагу методичні служби всіх рівнів приділяють апробації навчально-методичної літератури. З **1997** по **2004** рр. апробовано:

програм – **6**, підручників (посібників) – **58**, навчально-методичних комплексів – **5**, з них **3** – регіональних.

Проведено значну роботу щодо

апробації навчально-методичного комплексу для 1-2 класів початкової школи. За останні два роки більш активно порівняно з попередніми роками велась робота з моделювання перспективного досвіду. Працюють 27 творчих груп з актуальних педагогічних та управлінських проблем. Зростає кількість експериментальних майданчиків (125).

Постійно в центрі уваги інституту перебувають питання налагодження зв'язків, розвитку співпраці з вищими навчальними закладами та громадськими організаціями. Особливо тісні зв'язки встановлено з ДонНУ, Горлівським педагогічним інститутом іноземних мов. Між університетом та інститутом укладено договори (№18/25-75/02 від 11.05.2002 р.) про творчу співпрацю. Відповідно до основного договору укладено угоди між вченими кафедр університету та науково-методичними підрозділами інституту. Організовано спільну діяльність у напрямках масової роботи з учнями, надано науково-методичну та практичну допомогу навчальним закладам та експериментальним майданчикам в організації науково-дослідницької діяльності, проведенні науково-методичних заходів з пріоритетних напрямів розвитку освіти, розв'язанні проблем неперервної освіти педагогів, забезпеченні наступності змісту та науково-методичного супроводу на різних рівнях загальної середньої, вищої та післядипломної освіти.

Актуальною проблемою

залишається покращення діяльності методичних об'єднань педагогічних працівників, потребують перегляду пріоритетні напрями і проблеми науково-методичної роботи об'єднань учителів з урахуванням змін, що відбуваються в системі освіти. Необхідні корекція і взаємодія в системі відносин між шкільними та районними й міськими методичними об'єднаннями, що мають забезпечити послідовність їхньої діяльності та підвищення результативності.

Потребує зміни система відносин між шкільними та районними й міськими методичними об'єднаннями

80% педагогічних працівників позитивно сприймають організацію методичного супроводу вчителів для адаптації в нових умовах

Управління
школою

РЕГІОНАЛЬНА ПРОГРАМА “МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ОСВІТИ В ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ”

**Лариса
МЕЛЬНИКОВА**

Завідувач кабінету
гуманітарної освіти
Донецького ОІППО

У Національній доктрині розвитку освіти визначено, що модернізація управління освітою передбачає створення систем моніторингу ефективності управлінських рішень, їх впливу на якість освітніх послуг на всіх рівнях.

У Донецькій області розроблено регіональну Програму моніторингу якості освіти (затверджена наказом

ГУОН № 485 від 18.10.2002 р.). Моніторинг є складовою частиною регіональної Програми розвитку освіти в області на 2001–2005 роки.

Провідною метою впровадження моніторингу є підвищення якості освіти в регіоні на основі різнорівневої системи відстежень освітніх процесів, формування системно-комплексного уявлення про організацію, результативність та перспективність педагогічного процесу.

Програма визначає два види моніторингу – базовий і проблемний.

Базовий моніторинг передбачає відстеження навчальних досягнень учнів з української мови, математики та історії. Напрямами проблемного моніторингу є:

- формування самоосвітньої компетентності учнів;
- розвиток творчих здібностей та обдарувань школярів;

- диференціація та індивідуалізація навчання на основі поєднання інваріантної та варіативної складових Базового навчального плану;
- оздоровча функція освіти в регіоні.

Етапи моніторингу:

- Підготовчий (2002–2003 рр.)

Розробка концепції, моделі, програм регіонального моніторингу. Підготовка інструментарію. Початок досліджень.

- Практичний (2003–2005 рр.)

Масова апробація інструментарію, критеріїв, методів. Збір інформації, накопичення її масиву, систематизація й аналіз результатів. Науково-методичне забезпечення регіональної системи моніторингу.

- Аналітичний (довгостроковий).

Систематизація, узагальнення, обґрунтування результатів та управлінських рішень, їх корекція.

Регіональний моніторинг якості освіти вирішує важливе завдання – систему відстеження якості освіти трансформувати із зовнішньої форми у внутрішню, яка б ґрунтувалася на самоконтролі. Тому для регіональної системи управління важливими напрямами є самоконтроль і самомоніторинг.

Обласна моніторингова система має:

- будувати навчально-

виховний процес на діагностичній основі, що є підґрунтям педагогічної дії в інтересах дитини;

- проводити на основі системних відстежень цілеспрямовану роботу щодо формування самоосвітньої компетентності учнів;
- виявляти провідні тенденції в динаміці якісних змін у регіональній системі освіти.

Протягом **2002–2003** навчального року в області розроблено програми: *“Моніторинг якості математичної та мовної освіти”*, *“Моніторинг оздоровчої функції освіти”*.

Створено єдину систему вимірювання навчальних досягнень учнів з використанням різних методів діагностики (тексти, тести, контрольні роботи, анкети, бесіди, спостереження) (для прикладу наводимо тести для проведення моніторингу якості читацьких навичок із зарубіжної літератури для 8-го та 10-го класів).

У поточному навчальному році проведено діагностичні, тематичні та підсумкові відслідкування навчальних досягнень учнів **3(4), 6, 7, 9, 11** класів з української мови та математики. Моніторинг дозволив виявити тенденції в динаміці якісних змін навчальних досягнень школярів. Здійснення моніторингових процедур передбачало залучення учнів та вчителів до самоаналізу, саморегуляції та самоосвіти. На кінець навчального року *рівень навчальних досягнень учнів підвищився з української мови на 3,5%, з математики – на 5% (1,5–2 бали) в межах достатнього та високого рівнів навчальних досягнень.*

МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ЧИТАЦЬКИХ НАВИЧОК

КЛЮЧІ (8 КЛАС)

I.

1 – а	5 – в
2 – б	6 – в
3 – в	7 – г
4 – б	8 – б

II.

1. а – г	2. а – б – в	3. а – б	4. а – г
б – а	б – а, а	б – в	б – б
в – б	в – г, г	в – а	в – а
г – в	г – в, б	г – г	г – в
	г – в, б		

5. а – б	6. а – б	7. а – б, г	8. а – в
б – в	б – в	б – в, г	б – а
в – а, г, д	в – а		в – б
г – г, е			г – г
			г – г

III.

1. б, а, г, в	1 – в, г
2. б, в, г, а	2 – г
3. б, г, в; а; г	
4. б, в, г, а	
5. г, б, в, а	
6. г, б, г, в, а	

IV.

КЛЮЧІ (10 КЛАС)

I.

1 – в	5 – г
2 – в	6 – в
3 – в	7 – в
4 – б	8 – а

II.

1 – а – г; б – в; в – б; г – а;
2 – а – в; б – г; в – б; г – а;
3 – а – а; б – в; в – г; г – б;
4 – а – б; б – в; в – г; г – г; г – а;
5 – а – г; б – в; в – а;
6 – а – в; б – а; в – б;
7 – а – а; б – в; в – г; г – б;
8 – а – в; б – г; в – б; г – а.

III.

1 – б, а, в
2 – в, а, б
3 – в, б, г, а
4 – б, а, в, г, д, г
5 – а, в, б, г, г
6 – г, а, б, в, г

IV.

1 – б, в, г
2 – г

МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ЧИТАЦЬКИХ НАВИЧОК

ПРЕДМЕТ –
ЗАРУБІЖНА
ЛІТЕРАТУРА
8 КЛАС
ТЕСТУВАННЯ

**I. Тести закрито-
того типу
(8 * 0,5 = 4 бали)
Оберіть пра-
вильну відповідь**

- Любив вигадувати неймовірні історії
  - Барон Мюнхаузен;
  - Прометей;
  - Синдбад – мореплавець.
- Найвідоміша трагедія Есхіла – це
  - “Прометей – вогненосець”;
  - “Прометей закутий”;
  - “Звільнений Прометей”.
- Лі Бо жив у горах далеко від людей, тому що
  - був гордий, не любив гнути спину перед можновладцями;
  - любив мандрувати;
  - дотримувався традиції китайського прислів'я.
- Уславленим автором рубаїв був
  - Лі Бо;
  - Шота Руставелі;
  - Омар Хайям.
- Одна з форм вияву високого, піднесеного у людській душі називається
  - трагічним;
  - комічним;
  - героїчним.
- “Прометей закутий” за жанром
  - поема;
  - трагедія;
  - комедія.
- Оспівував красу природи та кохання до Лаури
  - Генріх Гейне;
  - Вільям Шекспір;
  - Шота Руставелі;
  - Франческо Петрарка.
- Гострота конфліктів, виразність вияву непересічних характерів, моральної сили за умов екстремальної ситуації, мальовничість пейзажів Північної Америки – це характерні особливості творів
  - Адама Міцкевича;
  - Джека Лондона;
  - Ернста Гофмана;
  - Генріха Гейне;
  - Шолом - Алейхема.

**II. Тести на
відповідність
(8 * 0,5 = 4 бали)
Установіть
відповідність**

- Автора та твору
  - Генріх Гейне; а) "Аю-даг"
  - Адам Міцкевич; б) "Відгомонила золота діброва";
  - Сергій Єсенін; в) "Рукавичка";
  - Фрідріх Шиллер; г) "Лорелея".
- Епохи, митців, жанрових видів
  - античність; а) Лі Бо;
  - середньовіччя; б) Есхіл;
  - Відродження; в) Ф. Шиллер;
  - Просвітництво; г) Фр. Петрарка;
  - героїчний епос, пісні, балади;
  - просвітницький і пригодницький романи, сентиментальна повість;

- в) комедія, трагедія, поема, ода, елегія;
- г) сонети, комедії, трагедії.

3. Творів і героїв

- а) Санчо Панса;   а) “Ромео та Джульєтта”;
- б) Нестан-Дареджан;   б) “Премудрий ідальго Дон Кіхот з Ламанчі”;
- в) Меркуціо;   в) “Витязь у тигровій шкурі”;
- г) Влада;   г) “Прометей закутий”.

4. Визначень і понять

- а) мова однієї людини в художньому творі;   а) трагедія;
- Розгорнуте висловлювання одного персонажа або оповідача;
- б) драматичний твір, у якому засобами гумору й сатири розвінчуються недоліки людського життя й навколишньої дійсності;   б) комедія;
- в) драматичний твір, у якому представлено гостру боротьбу (конфлікт), що призводить до загибелі головного героя;   в) героїчне;
- г) означення моральної цінності вчинків, дій окремої людини чи суспільства в цілому задля прогресу, які вимагають особливої віддачі моральних, інтелектуальних зусиль, мужності, відваги, самопожертви.   г) монолог.

5. Діб і письменників

- а) доба середньовіччя;   а) Ернст Гофман;
- б) доба Просвітництва;   б) Лі Бо;
- в) доба романтизму;   в) Фрідріх Шиллер;
- г) доба Відродження;   г) Мігель Сервантес;
- г) Генріх Гейне;
- з) Адам Міцкевич;
- ж) Вільям Шекспір.

6. Поетів і назв віршів

- а) Франческо Петрарка;   а) “Пісня про собаку”
- б) Генріх Гейне;   б) “Благословенні місяць, день і рік..”;
- в) Сергій Єсенін;   в) “Чому троянди немов неживі”;
- г) Адам Міцкевич;   г) “Бахчисарай”.

7. Країн і авторів

- а) Китай;   а) Шолом-Алейхем;
- б) Японія;   б) Лі Бо;
- в) Мацуо Басьо;
- г) Ісікава Такубоку;
- г) Ду Фу.

8. Жанрів і письменників

- а) рубаї;   а) Шота Руставелі;
- б) поема;   б) Франческо Петрарка;
- в) сонет;   в) Омар Хайям;
- г) хоку;   г) Ісікава Такубоку;
- г) танка;   г) Мацуо Басьо.

II. Тести на відповідність

(8 * 0,5 = 4 бали)

Установіть відповідність

(продовження, початок на с.88)

**III. Тести на послідовність (6 * 0,5 = 3 бали)
Установити послідовність**

1. Назв частин трагедії Есхіла “Прометей закутий”
  - а) Парод;
  - б) Пролог;
  - в) Ексо́д;
  - г) Епсодії.
2. Змісту поеми “Витязь у тигровій шкурі”
  - а) Тінатін просить батька довідатися все про витязя в тигровій шкурі;
  - б) дочка царя Ростевана стала царицею;
  - в) цар Ростеван розіслав наказ на царювання Тінатін;
  - г) полкування на звірів з участю царя, Автанділа, дружини.
3. Подій у житті Джека Лондона (Джона Гріффіта)
  - а) Шукач золота у Клондайку;
  - б) “вустричне піратство”;
  - в) морська служба;
  - г) служба в поліції;
  - г) будування пишного Вовчого Дому.
4. Ім'я Омара Хайяма
  - а) ібн Ібрагім;
  - б) Гіясаддін;
  - в) Абу;
  - г) аль-Фахт.
5. Рядків рубаїв Омара Хайяма
  - а) І бачу, що нічого я не знаю;
  - б) В найглибші таємниці проникаю;
  - в) Я думаю вже сімдесят два роки;
  - г) Я тільки й знаю, що знання шукаю.
6. Перебігу діб
  - а) романтизм;
  - б) середньовіччя;
  - в) Просвітництво;
  - г) античність;
  - г) Відродження.

**IV. Ситуативні тести (2 * 0,5 = 1 бал)
Знайдіть правильний вихід із ситуації**

- Учень неправильно подав коментар до слів Гефеста (Есхіл, “Прометей закутий”) “О, як мені набридло ремесло моє”.
Виправлення вчителя були такими:
- а) Гефест спокутує свої гріхи;
  - б) він насміхається над Прометеєм;
  - в) він не хоче завдавати людям зло, біль;
  - г) Гефест не хоче виконувати волю богів, але не може їм протистояти;
  - г) хоче допомогти Прометею витерпіти муки;
  - д) йому набридли Влада й Сила.
- Учителька оцінила домашній твір учня за творчістю Ісікави Такубоку лише 10 балами, тому що:
- а) у творі була лише одна негруба помилка;
  - б) учень назвав основним жанром Ісікави Такубоку хоку;
  - в) школяр стверджував, що танка складається з трьох рядків;
  - г) усі попередні відповіді правильні.

Всього (8, 8, 6, 2*0,5) = 12 балів

1. Центальною проблемою соціально – психологічного роману є
  - а) “людина і людина”;
  - б) “політика і влада”;
  - в) “людина і суспільство”;
  - г) “особистість та історія”;
  - г) “особистість і народ”.
2. Підзаголовок роману Стендала “Червоне і чорне” –
  - а) “Провінціальні звичаї”;
  - б) “Історія реставрації”;
  - в) “Хроніка ХІХ століття”;
  - г) “Історія людства”;
  - г) “Людська комедія”.
3. Назва вірша Ф.Тютчева “Silentium” у перекладі з латини означає
  - а) душа;
  - б) любов;
  - в) мовчання;
  - г) тиша.
4. “Що стосується форми моєї поезії, то я відкинув римований і білий вірш, але ритм я визнаю”. Ці слова належать майстру верлібру
  - а) Шарлю Бодлеру;
  - б) Волту Вітмену;
  - в) Полю Верлену;
  - г) Артюру Рембо.
5. Тему “маленької людини” Ф. Достоевський розкрив за допомогою образу
  - а) Лужина;
  - б) Свідригайлова;
  - в) Розуміхіна;
  - г) Мармеладова;
  - г) Соні.
6. “Умом Россию не понять, аршином общим не измерить, у ней особенная стать: в Россию можно только верить” – ці слова належать
  - а) А. Фету;
  - б) О. Пушкіну;
  - в) Ф. Тютчеву;
  - г) А. Чехову;
  - г) Л. Толстому.
7. Кращим спеціалістом щодо взяття в полон “язиків” у загоні Денисова (Л. Толстой “Війна і мир”) був
  - а) Долохов;
  - б) капітан Тушин;
  - в) Тихон Щербатий;
  - г) Платон Каратаєв;
  - г) Петро Ростов.
8. На дуель П’єр Безухов (Л. Толстой “Війна і мир”) викликав
  - а) Долохова;
  - б) Курагіна;
  - в) Друбецького;
  - г) Болконського;
  - г) Берга.

**ПРЕДМЕТ –
ЗАРУБІЖНА
ЛІТЕРАТУРА
10 КЛАС
ТЕСТУВАННЯ**

***І. Тести закритого
типу
(8 * 0,5 = 4 бали)
Обери правильну
відповідь***

II. Тести на відповідність (8 * 0,5 = 4 бали)
Установити відповідність

1. Особливостей розвитку російської соціально – психологічної прози другої половини XIX ст. та письменників

а) дослідження явищ “обломовщини”;	а) М. Салтиков - Шедрін;
б) поетизація національно-народного духу й фольклорних традицій;	б) І. Тургенєв;
в) дослідження “нігілізму”, відтворення побуту дворянських садиб;	в) М. Лесков;
г) сатирично-гротескне зображення російської історії та суспільства;	г) І. Гончаров.

2. Типу роману та письменника

а) соціально-психологічний;	а) М. Салтиков - Шедрін;
б) філософський, морально-психологічний;	б) Л. Толстой;
в) роман – епопея;	в) Стендаль;
г) сатиричний;	г) Ф. Достоєвський.

3. Сутності твору, назви, автора

а) соціальний, моральний і філософський сенс буття героя;	а) Ф. Достоєвський “Злочин і кара”;
б) трагічна внутрішня боротьба, сильні й ширі пристрасті та егоїстичні розрахунки;	б) Л. Толстой “Війна і мир”;
в) “влада золота” як руйнівна сила, проблема уявних і справжніх життєвих цінностей;	в) Стендаль “Червоне і чорне”;
г) змалювання “діалектики душі”, філософські роздуми автора про історію, особистість і народ;	г) О. Бальзак “Гобсек”.

4. Поетів і назв творів

а) Ф. Тютчев;	а) “Осіньна пісня”;
б) А. Фет;	б) “Silentium”;
в) Волт Вітмен;	в) “Шепіт ... ніжний звук зітхання...”;
г) Шарль Бодлер;	г) “Листя трави”;
г) Поль Верлен;	г) “Квіти зла”.

5. Поета і ліричного героя

а) замріяність і схвильованість;	а) Артур Рембо;
б) “внутрішнє пекло” ліричного героя;	б) Поль Верлен;
в) відшепенець і мандрівник;	в) Шарль Бодлер;
	г) Волт Вітмен;
	г) Афанасій Фет;
	д) Федір Тютчев.

6. Ключових слів та героїв

а) любов;	а) Гобсек і Дервіль;
б) дружба;	б) віконтеса де Гранлье і Каміла;
в) родичі;	в) мадам де Реналь і Жульєн.

7. Літературних героїв та їхніх занять

а) Гобсек;	а) лихвар;
б) Жульєн Сорель;	б) учитель;
в) Родіон Раскольников;	в) тесля;
г) Беліков;	г) студент.

8. Письменників і творів

а) Г. Флобер;	а) “Ідіот”;
б) Ч. Діккенс;	б) “Анна Кареніна”;
в) Л. Толстой;	в) “Пані Боварі”;
г) Ф. Достоєвський	г) “Пригоди Олівера Твіста”.

1. Сходинок Жульєна Сорєля
  - а) Безансон;
  - б) Вер'єр;
  - в) Париж.
2. Структури "Людської комедії" Бальзака
  - а) "Філософські етюди";
  - б) "Аналітичні етюди";
  - в) "Етюди про мораль".
3. Військових подій у романі – епопеї Л. Толстого "Війна і мир"
  - а) Аустерліцька битва;
  - б) Бородінська битва;
  - в) Шенграбенська битва;
  - г) захоплення французами Москви.
4. Пошуку сенсу буття Андрія Болконського (Л. Толстой "Війна і мир")
  - а) Шенграбенська битва;
  - б) мрія про особисту славу;
  - в) Аустерліц – поранення;
  - г) громадська діяльність (робота у комісії Сперанського);
  - д) Бородіно;
  - е) зустріч з Наталею Ростовою.
5. Подій у романі Ф. Достоевського "Злочин і кара"
  - а) розповідь Мармєладова;
  - б) прощання з рідними;
  - в) перша зустріч Раскольникова із Сонєю;
  - г) відродження надії;
  - д) покаєння.
6. Подій у повісті "Гобсек"
  - а) салон віконтеси де Гранльє;
  - б) коштовності графїні де Рєсто;
  - в) історія життя Гобсека;
  - г) вексель Фанї Мальво;
  - д) допомога Дервіля віконтесї де Гранльє.

III. Тести на послїдовність
(6 * 0,5 = 3 бали)
Установїть послїдовність

- У літературному клубі зустрілися Стендаль, Дїккенс, Онорє де Бальзак. Розмовляючи з друзями – літераторами, Стендаль сформулював свої естетичні погляди. Якби Ви були там присутні, то почули б такі твердження:
- а) мистецтво за своєю природою асоціальне;
  - б) мистецтво повинно бути правдивим;
  - в) слід учитися у Шекспїра;
  - г) митець тїльки тоді виконує своє призначення, коли веде за собою суспїльство.
- Виступаючи на учнівській конференції на тему "Лїтературно-історичні принципи творчостї Онорє де Бальзака", школяр правильно використав провідні принципи. Він наголосив на
- а) критиці романтизму;
  - б) тому, що митець повністю належить мистецтву;
  - в) тому, що призначення мистецтва – служити людинї;
  - г) усі відповідї правильні.

Всього (8,8,6,2 * 0,5 = 12 балів)

IV. Ситуативні тести
(2 * 0,5 = 1 бал)

Управління
школою

СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ – ОДНА З ФУНКЦІЙ КЕРІВНИКА ШКОЛИ: УПРАВЛІННЯ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ

**Тетяна
ПАЛІЄВА**

Директор ЗОШ
I-III ступеня № 6
м. Тореза

У сучасних умовах перебудови системи освіти актуальною є проблема підвищення якості освіти.

Під якістю освіти потрібно розуміти співвідношення поставленої мети і реального результату, сутність процесу досягнення мети. Із визначення впливає, що ми повинні навчитися вимірювати в однакових одиницях:

- мету, яка стоїть перед школою;
- результат, якого вона досягла.

Кінцевою метою діяльності школи є формування певних якісних рис, характеристик, різнобічний розвиток особистості і досягнення нею високого рівня життєвої компетентності, які разом складають основу прогнозованої моделі випускника. Психологією, педагогікою, іншими соціальними науками визначено закономірності розвитку людської особистості, особливості становлення і ефективної діяльності дитячих та дорослих колективів. Ці закономірності є підґрунтям школи.

Тому в цілому технологію управління (за результатами і на основі системного аналізу) я описала б так:

- На основі державно-су-

спільного замовлення, досягнень наук про людину, виходячи з інтересів, бажань, можливостей дітей, визначається діагностична управлінська мета, орієнтована на учнів (формулюються їхні бажані якісні характеристики, риси, формується прогнозована модель випускника).

- Окреслюються конкретні методи, прийоми, за допомогою яких цей результат буде вимірюватися.
- Забезпечується мотивація і стимулювання всіх учасників навчально-виховного процесу.
- На основі результатів психолого-педагогічних наукових досліджень, передового педагогічного досвіду, досягнень науки управління окреслюються вимоги до діяльності вчителів, організовується робота педколективу, яка має забезпечити досягнення мети (робота вчителів моделюється відповідно до поставленої мети).
- На основі аналізу отриманої ідеальної моделі діяльності вчителів формулюються вимоги до навчання школярів, організовується їхня діяльність.
- Окреслюються мета і завдання батьківської

спільноти, обговорюються вимоги до її роботи.

На основі порівняння розроблених ідеальних моделей діяльності з реальним рівнем навчально-виховного процесу планується і системно вибудовується управлінська діяльність, спрямована на досягнення мети: узгоджується діяльність учителів, батьків, учнів.

Отже, дирекція школи повинна розробляти, удосконалювати, уточнювати, корегувати моделі їхньої діяльності, спрямовувати їх на досягнення мети.

Багато в чому окреслити орієнтири в роботі нам допомогла *обласна програма «Удосконалення управлінської діяльності в Донецькій області»*, розроблена Головним управлінням освіти і науки облдержадміністрації, саме з її точки зору ми розглядаємо удосконалення управління нашою школою.

Перше завдання адміністрації – формування творчого педагогічного колективу, здатного ефективно навчати, виховувати учнів і сприяти їхньому розвитку. Основу цієї роботи складають визнані всіма цінності і пріоритети, які зумовлюють специфічні особливості функціонування школи. У нашій школі ми почали з визначення професійних і моральних пріоритетів, філософії, місії колективу, розробки концепції розвитку школи, комплексно-цільових програм, які конкретно окреслюють перспективи школи з усіх напрямів діяльності, визначення прогнозованої моделі випускника. Все це детально обговорювалось на семінарах, педрадах, у процесі роботи було враховано пропо-

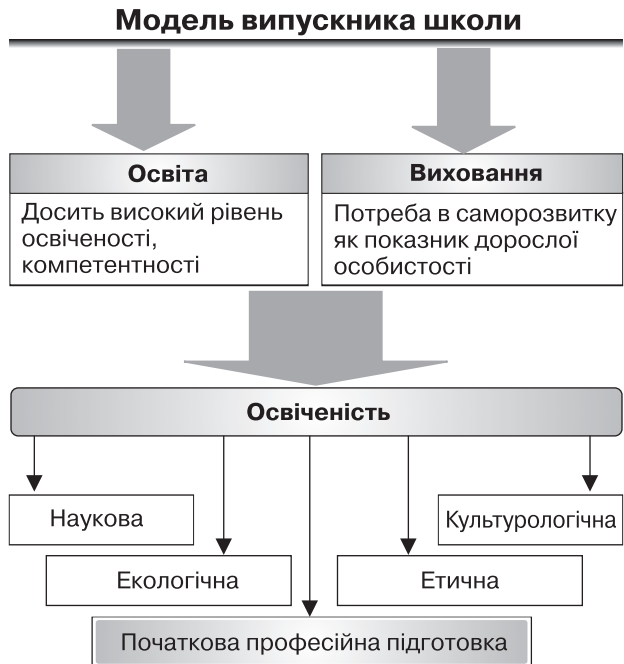
зиції, узгоджено всі підходи. Сьогодні в навчальному закладі працює колектив, який поділяє з керівниками вихідні принципи, основні ідеї, на яких будується навчально-виховний процес.

На основі прогнозованої моделі випускника школи ми визначили результативність цілісного розвитку школяра за сходами навчання (див. схему 1, с.96).

Результативність початкової школи (1 – 4 кл. – *перша сходинка*) ми бачимо в навчальній зрілості учнів. Для учнів основної школи ми визначили дві сходинки результативності: 5 – 7 кл. – *друга сходинка* – готовність до усвідомленого вибору індивідуального освітнього маршруту; 8 – 9 кл. – *третья сходинка* – особистісна зрілість.

Учні 10–11 класів ми віднесли до *четвертої схо-*

Під якістю освіти потрібно розуміти співвідношення поставленої мети і реального результату, сутність процесу досягнення мети

Критерієм оцінювання роботи ми вважаємо зростання рівня самоорганізації, самомотивації, самовдосконалення вчителів та учнів

динки, а результативність тут визначається соціальною зрілістю.

Критерієм оцінювання роботи ми вважаємо зростання рівня самоорганізації, самомотивації, самовдосконалення вчителів та учнів. Управління в такому випадку спрямовується не тільки на вчителів, батьківський і учнівський колективи, але й на кожного учасника навчально-виховного процесу.

У школі ми вибудували вертикалі управління: учительську, учнівську, батьківську, суспільну (див. схему 2).

Усі складові нашої моделі управління розташовані на п'яти рівнях. Три з них ми визначили забезпечуючими, четвертий і п'ятий – результативно-забезпечуючими. Крім того, рівні ієрархічно підпорядковані

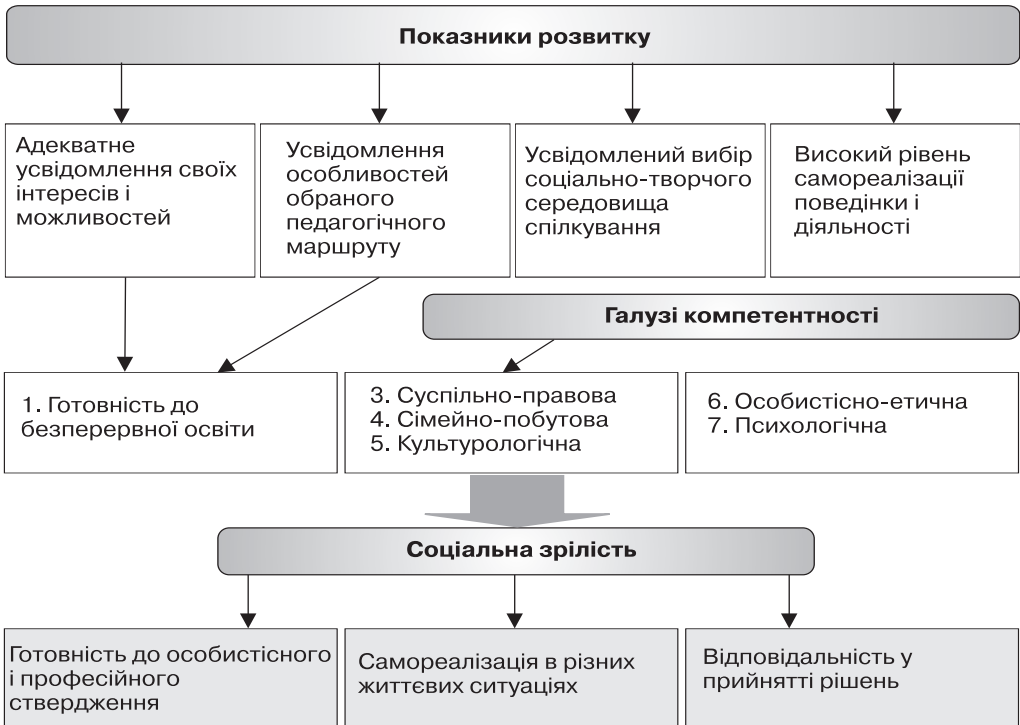
за формою, змістом діяльності і рівнем впливу (за В.І. Бондарем).

Кожен з рівнів управління нашої моделі має свої завдання.

Основна мета впровадження цієї управлінської моделі складається з таких елементів:

- підпорядкування діяльності всіх рівнів управління для забезпечення успіху і позитивних результатів на функціональному і результативному рівнях;
- вивільнення часу керівників і педагогів для роботи, спрямованої на розвиток шкіл;
- запобігання адміністративному дублюванню;
- забезпечення наповненості управлінської діяльності конкретним змістом, визначення ролі

Схема 1.

і завдань кожного суб'єкта управлінської моделі;

- залучення до управлінської діяльності всіх суб'єктів навчально-виховного процесу. При цьому значну роль відіграють неформальні лідери як серед учителів, так і серед учнів. Фактично, завдяки їм формуються і діють додаткові вертикалі управління.

Однак вирішальним, як на мене, є лідерство і авторитет дирекції школи, яку мають визнати всі учасники навчально-виховного процесу і яка спрямовує дію всіх формальних і неформальних груп, веде систематичну роботу з усіма лідерами через реалізацію **функцій управління**:

- Інформаційно-аналітичну

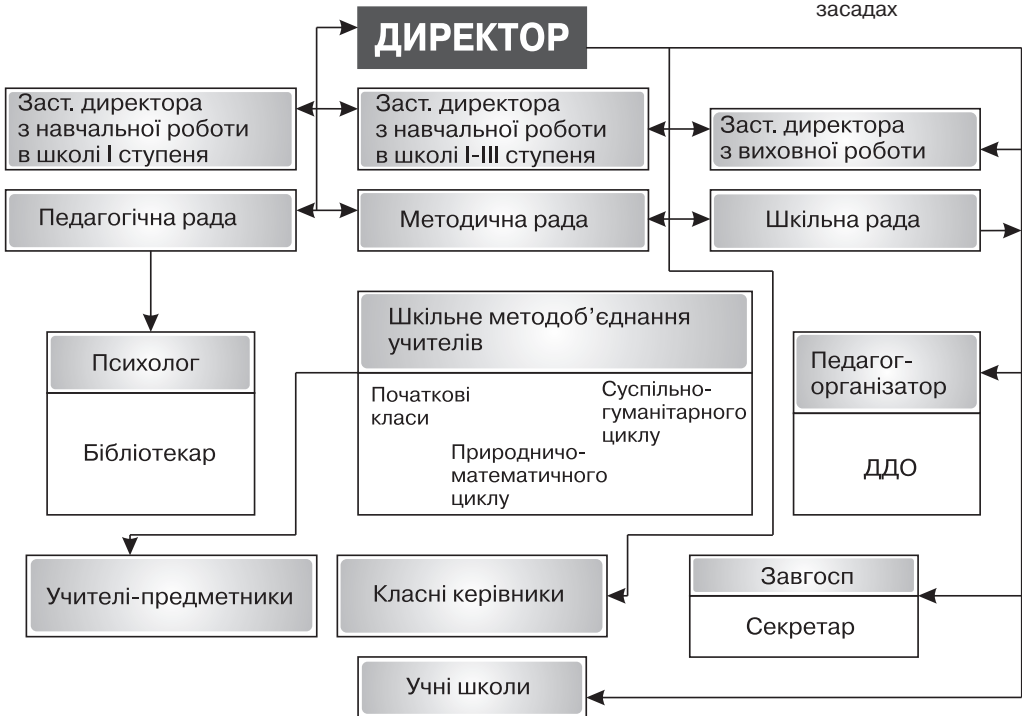
- Планово – прогностичну
- Організаційно-виконавчу
- Мотиваційно-цільову
- Контрольно – аналітичну
- Регуляторно – корекційну.

Накопичена щоденна, щотижнева, семестрова, щорічна інформація піддається педагогічному аналізу для об'єктивного оцінювання досягнутих результатів, визначення факторів і умов, які впливають на навчально-виховний процес.

Педагогічний аналіз дає можливість забезпечити планово-прогностичну функцію в управлінні школою.

Управління спрямовується на кожного учасника навчально-виховного процесу

Схема 2. Управління освітою на державно-громадських засадах

Директор школи, ліцею, гімназії № 2-3/2004

Система управління має бути зручною до ситуації, інтересів людей, орієнтованою на досягнення мети

До **планово-прогностичної функції** відносимо:

- організацію роботи школи на перспективній, прогностичній, концептуальній основі відповідно до програми розвитку;
- систематичне оновлення шкільної філософії, місії школи, оновлення програм розвитку, організаційних моделей управління, прогнозованого образу випускника, створення і вдосконалення систем роботи з кожного напрямку діяльності школи;
- створення комплексно-цільових програм розвитку всіх підрозділів школи, роботи з різних напрямів;
- координування, узгодження всіх видів планів роботи школи відповідно до мети, завдання, змісту, форм і методів, термінів їх реалізації відпо-

відно до функцій суб'єктів і об'єктів управління навчально-виховним процесом.

Річний план – найважливіший організаційно-управлінський документ, який регламентує всю діяльність школи протягом навчального року. Від доцільності планування, його наукового обґрунтування залежать результати всієї діяльності. У зв'язку з цим школа обрала і апробувала варіант плану (див. схему 3), який не тільки систематизує всю діяльність педагогічного і учнівського колективу, але і слугує своєрідним довідковим посібником для учителів, адміністрації і контролюючих органів. Його створенню передують обов'язковий аналіз виконання запланованого в минулому навчальному році, який реалізується за переліком питань (див. схему 3).

Схема 3.

Алгоритм планування

У процесі складання річного плану роботи ми користуємося таким алгоритмом:

- Аналіз реалізації плану роботи за минулий навчальний рік.
- Систематизація і педагогічний аналіз інформації (тематична атестація, аналіз відвіданих уроків, роботи шкільного методичного об'єднання (ШМО) та ін.).
- Узагальнення результатів педагогічного досвіду для визначення відповідності/невідповідності вимогам програм, поставленої меті.
- Проектування діяльності школи з урахуванням виявлених проблем, недоліків.
- Розробка заходів з реалізації проекту діяльності

школи через використання різноманітних організаційних форм роботи педагогічного, учнівського, батьківського колективів, науково-методичну діяльність, систему внутрішньошкільного контролю.

- Виявлення пріоритетних напрямів діяльності школи.

При створенні плану роботи школи на рік ми намагаємося найповніше передбачити дії, потрібні для досягнення мети, скоординувати їх.

Організаційно-виконавча функція є наступним етапом управління.

Дирекція школи турбується, щоб гнучка структура управління, адаптована до завдань школи, сприяла створенню умов для досягнення мети кожним працівником. У школі розроблені й систематично вдосконалюються обов'язки кожного учасника навчально-виховного процесу: від директора до учня, чергового по школі, класу; діє положення про ШМО, творчі групи вчителів і т.ін.

Наступним видом діяльності в управлінському циклі є **мотиваційно-цільова**, яка, на наш погляд, передбачає врахування людського фактора, реалізацію ідей гуманістичного менеджменту. Справжній успіх роботи школи залежить від самореалізації, самовдосконалення кожного вчителя й учня, досягнення ними високого рівня особистісного розвитку.

Орієнтуючись на кінцевий результат, керівники повинні враховувати інтереси, особливості, бажання працівників, сприяти їхньому професійному розвитку.

Практика роботи нашої школи доводить, що директор не повинен постійно мотивувати вчинки, стимулювати дії педагогів і учнів. Вони мають усвідомлювати необхідність щоденної праці, а не тільки чекати нагород на свята. Процеси мотивації потребують творчості. Надихати людей на творчу працю – найголовніший обов'язок керівника.

Контрольно-аналітична функція – одна з головних функцій директора. Саме вона має найбільше значення в його роботі. Ми прагнемо, щоб система внутрішньошкільного контролю віддзеркалювала пріоритети школи, була орієнтована на кінцевий результат (не тільки кількісний, але і якісний), на досягнення мети. Контроль забезпечує покращення результату роботи школи в цілому і кожного окремо. Ми постійно аналізуємо ефективність контролю, спрямовуємо його на отримання різноманітної інформації про всі галузі діяльності школи і її оцінювання з метою прийняття відповідних управлінських рішень.

Провідна ідея **контрольно-аналітичної** діяльності полягає не у виявленні недоліків, акцентуванні на них, а в тому, щоб допомогти вчителю покращити свою роботу. Тому **контроль – це управлінська послуга**.

Діагностування має на меті виявлення реального стану навчально-виховного процесу і потенційних можливостей його подальшого вдосконалення. **Складовими** цієї діяльності є **такі операції**:

- створення діагностичної карти школи (визначення типових труднощів,

Контроль – це управлінська послуга. Провідна його ідея – не у виявленні недоліків, акцентуванні на них, а в тому, щоб допомогти вчителю покращити свою роботу

проблем, з якими зіштовхується більшість учителів);

- порівняльна діагностика професійних потреб педагогів протягом кількох навчальних років;
- визначення недоліків, невідповідності діяльності учнівського, педагогічного, батьківського колективів, груп, окремих учителів, учнів встановленим нормам, прогнозованим результатам.
- Контроль, діагностика й аналіз розглядаються нами як єдиний вид управлінської діяльності. Ця робота завершується підбиттям підсумків, повторенням діагностики.

Завершується цикл управління *регуляторно-корекційною* діяльністю, яка спрямована на вчасне виявлення ділянок роботи, на яких не досягаються необхідні результати, відхилень реального стану від прогнозованого і виправлення недоліків, приведення положення у відповідність з нормами за допомогою перегрупування сил, виділення додаткових ресурсів. Складовими здійснення цієї управлінської функції є встановлення норм, етапів, системи цінностей, пріоритетів, ідеалів, а також профілактика, спрямована на запобігання і усунення недоліків навчально-виховного процесу в роботі підрозділів і окремих учителів.

Цей вид діяльності *будуємо за таким алгоритмом:*

- Підбір стандартизованих методів, прийомів, технологій, вимірів певних параметрів (рівня навчальних досягнень, вихованості, розвитку).
- Розробка процедури оцінювання стану справ.
- Уточнення критеріїв оцінювання результатів.
- Виявлення причин труднощів, невідповідності досягнутих результатів нормам.
- Проектування організаційних заходів для усунення труднощів і вирішення проблем, виявлених під час контролю і дослідження педагогічних процесів.

АЛГОРИТМ УПРАВЛІНСЬКОГО ЦИКЛУ

Для стислого визначення управлінського циклу (як технології внутрішньошкільного управління за результатами системного аналізу) можна використати такий алгоритм:

- Визначення конкретної управлінської мети, орієнтованої на учнів, формулювання конкретних бажаних рис, характеристик, моделювання конкретного кінцевого результату (прогностична діяльність).
- Визначення методів, за допомогою яких буде вимірюватися цей результат (планово-прогностична діяльність).
- Врахування ролі людського фактора (мотиваційно-цільова діяльність).
- Організація роботи шкільного колективу на основі результатів психолого-педагогічних досліджень, передового досвіду; визначення норм, правил, вимог до діяльності всіх учасників навчально-виховного процесу – моделювання діяльності учнів, батьків відповідно до основної мети (організаційно-виконавча діяльність).
- Формулювання вимог до рівня навчальних досягнень, вихованості, розвитку учнів на основі результатів аналізу отриманої ідеальної моделі діяльності всіх учасників навчально-виховного процесу (організаційно-виконавча діяльність).
- Планування власної управлінської діяльності, спрямованої на досягнення основної мети школи на основі результатів порівняння ідеальної моделі з реальним рівнем навчально-виховного процесу, зіставлення її з роботою окремих педагогів, груп, з урахуванням того, що кожний наступний крок є продовженням попереднього і умовою реалізації наступних (контрольно-аналітична, регуляторно-корекційна діяльність).

Система управління має бути гнучкою до ситуації, інтересів людей, орієнтованою на досягнення мети.

ВНУТРІШНЬОШКІЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ НА ОСНОВІ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ

Управління
школою

Для керівника загальноосвітнього закладу дуже важливо мати оперативну, точну й об'єктивну інформацію про поточний стан навчального процесу.

Таку інформацію можуть надати регулярні моніторингові дослідження, які є гарним інструментом аналізу різних сторін навчального процесу.

Цю роботу ми почали в рамках впровадження обласної цільової програми "Моніторинг якості освіти" два роки тому.

У процесі моніторингу вирішуються такі основні питання:

- чи досягається мета освітнього процесу;
- чи існує позитивна динаміка в розвитку учня порівняно з результатами попередніх діагностичних досліджень;
- чи існують передумови для удосконалення роботи викладача;
- чи відповідає рівень складності навчального матеріалу можливостям учня.

У нашій школі це завдання вирішується шляхом проведення нульового, проміжного й підсумкового зрізів знань і аналізу їхніх результатів.

Результати зрізів оформлюються у вигляді таблиць зведених даних, результати заносяться до заздалегідь підготовленої таблиці (шаблон) і обробляються комп'ютером.

Як ж методики аналізу й оцінки ефективності навчаль-

ного процесу використовуються при аналізі результатів?

Ми використовуємо елементи методики аналізу і оцінки ефективності навчальної діяльності учнів (методика В.П. Симонова), яка дає можливість розглядати такі якісні характеристики цієї діяльності, як оціночний коефіцієнт ефективності навчальної діяльності (КЕФ), ступінь навченості учнів (СНУ), показник ступеня коректності (СК) (див. вріз). За їхньою допомогою порівнюють результати навчальної діяльності учнів, що одночасно є і показником реальної ефективності діяльності вчителя. Ці показники дають можливість перевірити також об'єктивність оцінювання учнів учителем.

Зібрана інформація являє собою великий набір даних, який необхідно обробити. За інструментар для обробки зібраних даних може слугувати будь-який комп'ютерний програмний пакет. Наприклад, у стандартному комплекті програмного забезпечення сучасного комп'ютера, як правило, є пакет EXCEL, який надає широкі можливості для обробки даних таблиці, у тому числі і для візуалізації результатів, як найбільш наочної форми подання.

Як приклад покажемо

**Віра
ОВЧИННИКОВА**

Директор приватної загальноосвітньої школи I – III ступеня "Сучасник" м. Донецька

Директор школи, ліцею, гімназії № 2-3/2004

зведену таблицю результатів проміжних контрольних зрізів знань учнів 6 класу в 2003 – 2004 році (див. табл. 1).

Моніторинг, який вико-

ристовує систему зрізів, дозволяє виявити:

- поточні результати навчального процесу і можливість його коригування;
- реальний рівень кваліфікації педагогічних кадрів, їхню підготовленість до розв'язання інноваційних завдань.

Результати зрізів знань аналізуються у такий спосіб:

- Для оцінювання динаміки процесу навчання від початкового діагностування до поточного і далі до підсумкового порівнюються дані за кожним класом у межах встановленого оціночного діапазону.
- Для оцінювання міцності засвоєння знань результати підсумкового зрізу порівнюються з результатами нульового зрізу наступного навчального року.

Діагностичною інформацією на адміністративному рівні є:

- Зведені оперативні дані за шкалою про результати “нульових”, “проміжних” та “підсумкових” зрізів.
- Порівняльний аналіз показників посуювання класів у навчальному процесі.
- Порівняльний аналіз результатів попереднього року навчання з поточним.
- Результати успішності поточного року навчання за семестрами; порівняння їх з попереднім роком навчання.

Результати моніторингу навчального процесу мають широке застосування при плануванні внутрішнь-шкільного контролю, зокрема контролю за рівнем викладання навчальних предме-

ЯК ВИМІРЯТИ КЕФ (за В.П. Симоновим)

Вводячи КЕФ, В.П. Симонов виходив з того, що результатом навчальної діяльності є певний позитивний приріст і якості, і кількості, який може вимірятися в умовних одиницях (балах) (див. вріз).

Наведемо формулу:

$$КЕФ = \frac{5K_5 + 4K_4 + 3K_3}{5K} \leq 1$$

де

K_5 – кількість учнів певного класу, які мають високий рівень компетенції з певного предмету;

K_4 – кількість учнів певного класу, які мають достатній рівень компетенції з певного предмету;

K_3 – кількість учнів певного класу з середнім рівнем компетенції з певного предмету;

K – загальна кількість учнів певного класу, атестованих з певного предмету.

КЕФ не плутає оцінки за „знання” і за „незнання”. Цей коефіцієнт можна перевірити на ступінь коректності (СК), тобто, завищення чи недооцінювання.

Показник ступеня коректності визначається за формулою:

$$СК = КЕФ_{\text{учит.}} - КЕФ_{\text{контр.}}$$

де

СК – показник ступеня коректності;

$КЕФ_{\text{учит.}}$ – коефіцієнт ефективності навчальної діяльності певного педагога в певному класі за семестр;

$КЕФ_{\text{контр.}}$ – коефіцієнт ефективності навчальної діяльності певного педагога в певному класі, виявлений на основі адміністративної контрольної роботи, державної підсумкової атестації.

Якщо за даними аналізу показник СК більший чи дорівнює 0,1, то це означає, що вчитель завищує оцінки, якщо знак „+”, і занижує їх, якщо знак „-”.

Порівнянню результатів оцінювання сприяє також знаходження ступеня навченості учнів:

$$СОУ = \frac{K_5 \cdot 100\% + K_4 \cdot 64\% + K_3 \cdot 36\% + K_2 \cdot 16\%}{K}$$

де

K_5 – кількість учнів певного класу мають високий рівень компетенції з певного предмету;

K_4 – кількість учнів даного класу мають достатній рівень компетенції з певного предмету;

K_3 – кількість учнів даного класу мають середній рівень компетенції з певного предмету;

K_2 – кількість учнів певного класу мають початковий рівень компетенції з певного предмету;

K – загальна кількість учнів певного класу, атестованих з певного предмету.

тів, якістю знань учнів, *персонального контролю* за працею педагогів, класнозагальнонавчального контролю.

В області проводиться моніторинг якості освіти з базових предметів – української мови, математики, історії; додатково запроваджено й моніторинг із інших предметів.

Наприклад, підсумки результативності навчального процесу в **2002 – 2003** н. р. свідчать про те, що найвищий рівень знань учні мають з історії, найнижчий – з хімії та російської мови. Отже, у **2003 – 2004** навчальному році на внутрішньоскільний контроль ставиться вивчення стану викладання російської мови й літератури, хімії й історії (предмет з найвищими показниками – можливо, досвід роботи вчителів історії слід узагальнити на рівні школи, а самим учителям рекомендувати атестуватися на вищу кваліфікаційну категорію) (див. діаграму 1).

Кількісний аналіз стану викладання окремих предметів є джерелом для планування персонального контролю.

Наприклад, аналіз викладання української мови й літератури свідчить про те, що найнижчим є рівень знань учнів у вчителя №4, тоді як інші педагоги мають стабільні результати. Отже, праця вчителя №4 ставиться в **2003 – 2004** навчальному році на *персональний контроль* (див. діаграму 2).

Порівняльні підсумки зрізів знань за класами є одним із джерел планування класнозагальнонавчального контролю. Так, наприклад, у **2003 – 2004** навчальному році одним із класів, у якому проводиться класнозагальнонавчальний контроль, є **8-А** клас, оскільки результати контрольних зрізів знань у **2002 – 2003** н. р. показують, що найнижчий рівень знань в учнів саме цього класу (див. діаграму 3).

Така технологія керівництва навчально-виховним процесом дозволяє вирішувати одну з найскладніших проблем – забезпечувати оцінювання дирекцією школи об'єктивності оцінювання вчителями навчальної діяльності школярів.

Від редакції:

З теорією і практикою використання Піф(у) внутрішньоскільному контролю – знайдіть статтю О. Виговської “Системно-точкова методика”.
// Рідна школа. – 1991, – №12.

Таблиця 1.

Кількість учнів	Предмет	Рівні компетенції			Успішність %	Якість знань, %	КЕФ	СНУ, %	Середній рівень компетенції	СК
		Вис.	Дос.	Сер.						
13	Українська мова	4	7	2	100	85	0,83	71	8,8	
13	Російська мова	4	7	2	100	85	0,83	71	8,4	0,06
13	Англійська мова	5	6	2	100	85	0,85	74	8,8	-0,01
13	Історія	7	6	-	100	100	0,9	83	9,9	
13	Географія	8	5	-	100	100	0,92	86	9,4	
13	Біологія	5	8	-	100	100	0,88	78	9	
13	Математика	4	8	1	100	92	0,85	73	9,2	

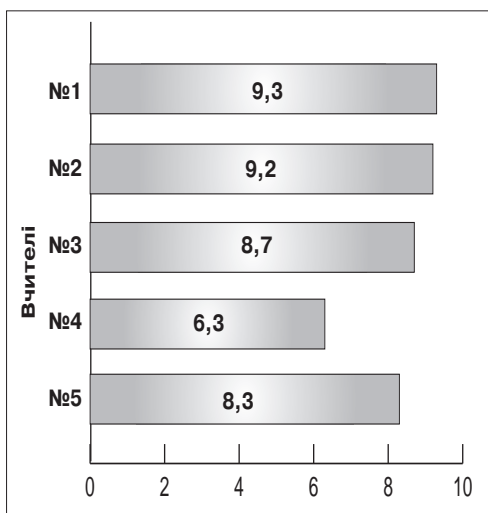
Діаграма 1.

Середній рівень компетенції

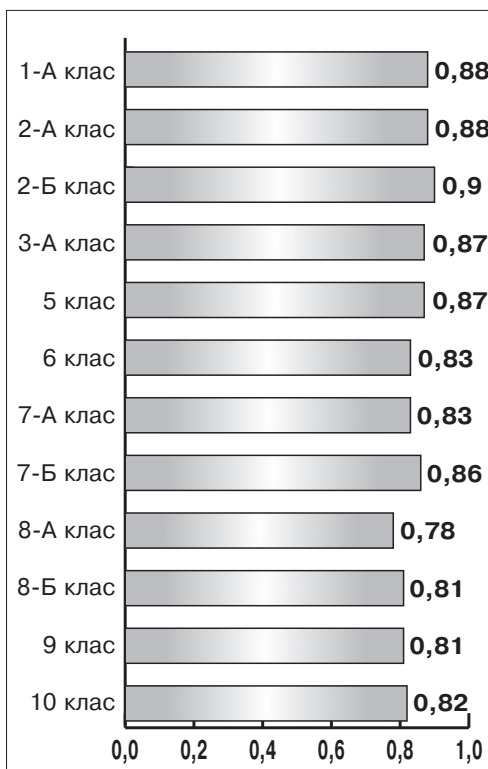
Діаграма 2.

Середній рівень компетенції

Діаграма 3.

Підсумки річних контрольних зрізів за текстами адміністрації (2002-2003 навчальний рік) КЕФ

ГІМНАЗІЯ У СКЛАДІ ОСВІТНЬОГО КОМПЛЕКСУ

Управління
школою

*“Україно! У тебе єдина надія:
Дух, Інтелект, Дія!”*

Сучасний етап розвитку суспільства потребує докорінної зміни установлених десятиліттями цінностей. Час їх переоцінки зумовив необхідність формування якісно нової ціннісної системи. Це завдання постало і перед освітніми закладами. Підґрунтям пошуку нових підходів до форм навчання і виховання є переорієнтація на гуманізацію навчально-виховного процесу, всіх його складових. Саме тому процес оновлення, а багато в чому і переорієнтація діяльності сучасної освіти – закономірний процес.

Освітні комплекси – порівняно нова форма навчання в Україні. У нашому місті в кінці 90-х років створено економіко-гуманітарний навчальний комплекс, який забезпечує безперервну освіту, починаючи з дитячого садка і закінчуючи вищим навчальним закладом. Комплекс існує в умовах недержавної форми власності. Засновник – ректор Краматорського економіко-гуманітарного інституту професор *Лі Цезега*. Він і голова Ради засновників гімназії та Координаційної ради початкової школи гуманітарного напрямку “Надійка”. Нині комплекс складається з таких ланок:

- дитячий садок;
- початкова школа гуманітарного напрямку “Надійка”;

- економіко-гуманітарна гімназія;
- економіко-гуманітарний інститут (див. схему 1).

Головною метою економіко-гуманітарної гімназії як другої сходишки освітнього комплексу є:

- *по-перше*, створити оптимальні умови для організації навчально-виховного процесу з талановитими дітьми та розвитку здібностей усіх учнів гімназії;
- *по-друге*, через систему гімназійної освіти і виховання якісно підготувати майбутніх студентів економіко-гуманітарних вищих навчальних закладів, які спрямують свої зусилля на відродження економіки і національної культури суверенної України;
- *по-третє*, створити такий навчальний простір, у якому дитина може здобути елітарну освіту.

Високий рівень підготовки гімназистів дає змогу вибору будь-якого навчального закладу за будь-якою спеціальністю. Випускник гімназії має допрофесійну підготовку з економіко-гуманітарних проблем широкого кола.

Порівняно з загальноосвітньою школою гімназія забезпечує:

**Антоніна
ТУШЕВА**

Директор економіко-гуманітарної гімназії м. Краматорська, учитель математики вищої категорії

Краматорська економіко-гуманітарна гімназія (КЕГГ) заснована в 1997 р.

На обліку в банку обдарованих дітей 26 учнів, з них в обласному – 2, в міському – 4.

Директор школи, ліцею, гімназії № 2-3/2004

Діаграма 1.

Рівень педагогічної майстерності

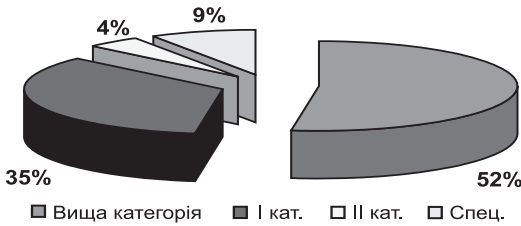
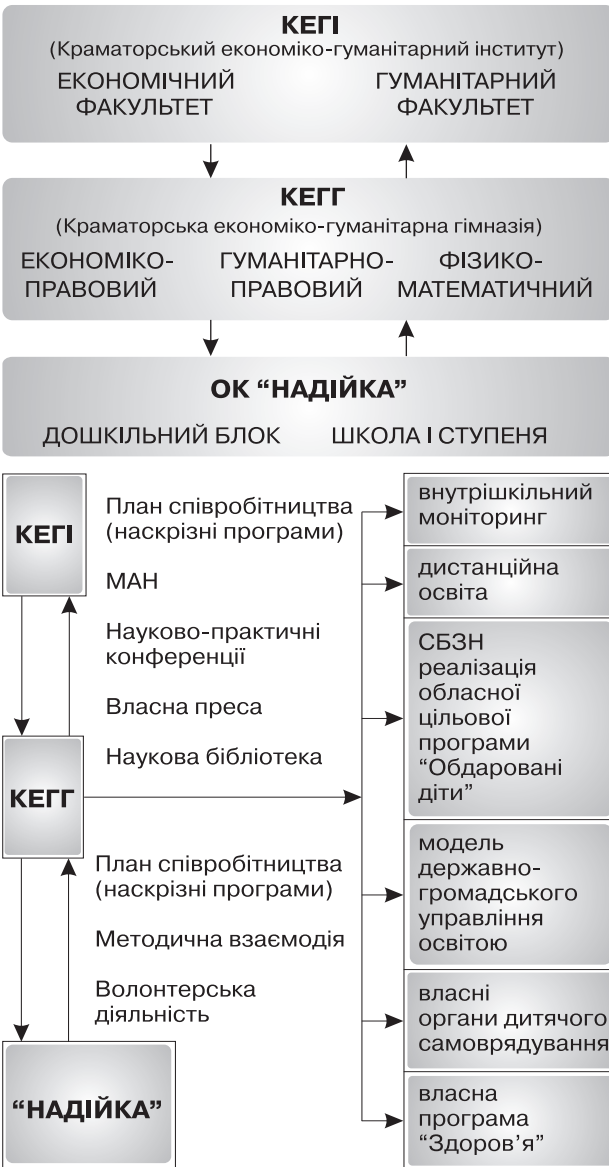

Схема 1.

Директор школи, ліцею, гімназії № 2-3'2004

- високий рівень підготовки майбутніх студентів економіко-гуманітарних вищих навчальних закладів;
  - формування бачення майбутнього фаху в галузях економіки та гуманітарного права;
  - пільги при вступі до Краматорського економіко-гуманітарного інституту (випускні екзамени гімназистів зараховуються як вступні до інституту);
  - можливість вивчати другу іноземну мову (німецьку, французьку, китайську);
  - вивчення курсу основ економічних знань, підприємницької діяльності та менеджменту, починаючи з 5 класу;
  - вибір факультативів профілізації "Правознавство", "Права людини", "Інформаційні технології" за рахунок варіативної частини навчальних планів;
  - можливість участі вчителів, батьків, учнів в органах державно-громадського управління освітою;
  - індивідуальний підхід до розвитку креативності дитини, її здібностей;
  - професійний психологічний супровід навчально-виховного процесу.
- Створити привабливий імідж навчально-виховного комплексу – завдання непросте і потребує докладання серйозних зусиль від колективу. Чи не головною тут є розробка головних документів, що вирізняються ґрунтовною правовою основою, актуальністю, передбачають структурні, технологічні зміни в навчанні та вихованні, в роботі з педа-

гогічними кадрами.

У межах обласної програми “Дистанційна освіта” у комплексі поглиблено опановуються нові інформаційні технології. На початку заснування закладу ми ставили за мету, як відзначено в “*Національній доктрині розвитку освіти*”, підготовку випускника до повноцінного життя в інформаційному суспільстві. Тому втілення ідей, методів і засобів інформатизації гімназії є одним з головних завдань, над реалізацією яких працює педагогічний колектив КЕГГ. Гімназія обладнана новими комп’ютерами, телевізорами, відеомагнітофонами, навчальними комп’ютерними та відеопрограмами та іншими сучасними інформаційними засобами, які допомагають успішно вивчати інформатику на якісно новому рівні й використовувати комп’ютерні технології у

вивченні інших предметів, є вихід до мережі Інтернет.

За шість років існування гімназії в ній склалася не тільки своя система навчання та виховання, але й ціла філософія гімназійної освіти, яку втілюють та розвивають висококваліфіковані вчителі-однодумці, майстри своєї справи (див. діаграму 1).

Форма занять у гімназії наближена до стандарту вищих навчальних закладів, нещодавно втілено семестрово-блочно-залікову систему навчання.

Основними елементами системи є: семестри, блокове викладання предметів, спарені сорокахвилинні уроки, додаткові індивідуальні заняття та консультації, тематичні й підсумкові заліки.

Систему було впроваджено як результат аналітико-діагностичної діяльності педколективу. Аналіз психолого-педагогічного моніторингу, вивчення стану

Матеріальна база гімназії

Навчальних кабінетів – 18
 Бібліотека – 1
 Загальний фонд бібліотеки 13063 пр.
 Комп’ютерний клас – 1, у ньому – 17 робочих місць
 Всього комп’ютерів – 20
 Відео- та аудіотехніка – 10
 Спортивний зал – 1, у ньому тренажерів – 5

Схема 2.

Структура управління виховним процесом КЕГГ

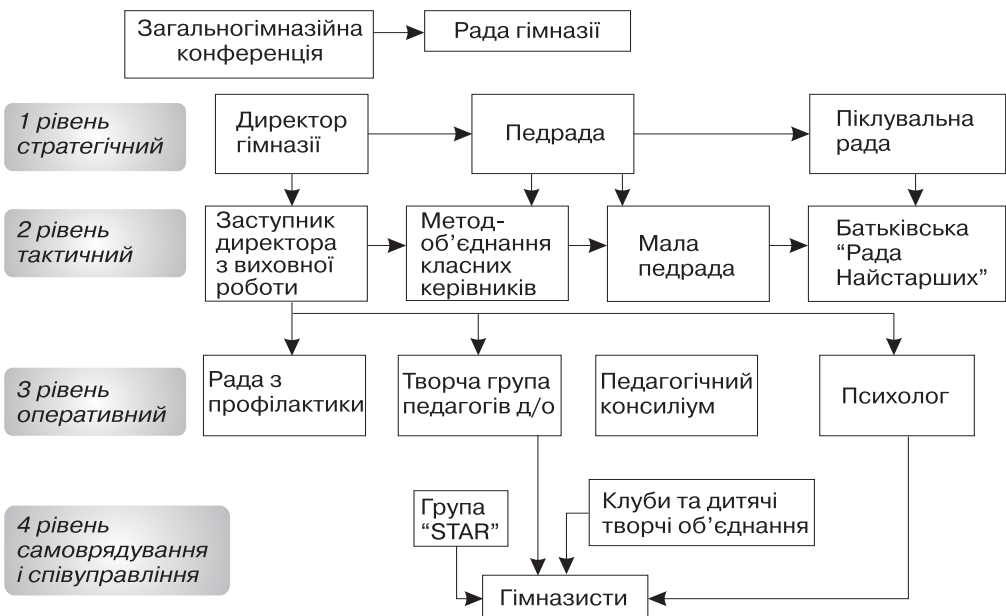
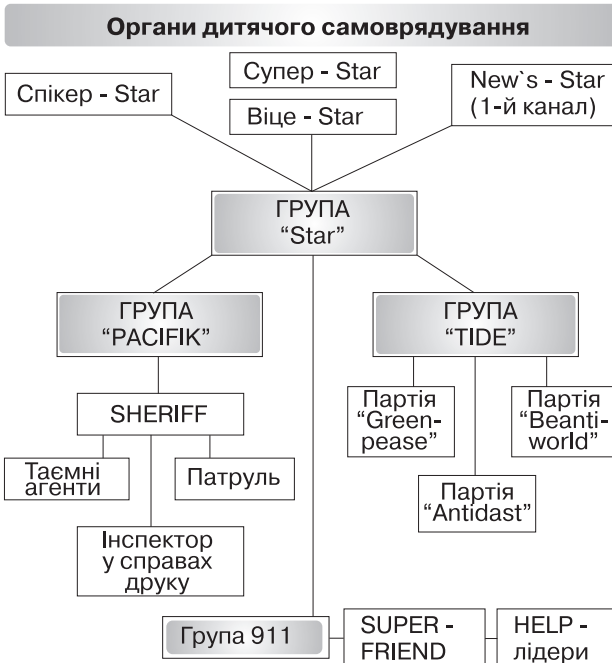

Схема 3.

Схема 4.

здоров'я учнів, рівня завданості дітей стали мотивацією для впровадження інноваційних форм навчання (див. схему 3).

У гімназії ефективно діє система роботи з реалізації регіональної програми "Обдаровані діти" – через науково-дослідницьку діяльність у секціях МАН, участь в усіх етапах Всеукраїнських учнівських олімпіад з базових та профільних дисциплін, проєктивну діяльність, а також через широке розгалуження факультативів, спецкурсів та індивідуальних занять.

У центрі уваги педагогічного колективу КЕГГ перебувають не тільки проблеми навчального та розвивального характеру, але й серйозні виховні завдання:

- удосконалення системи шкільного самоврядування;
- пошук ефективних форм роботи з батьками;
- формування моральних якостей, культури поведінки, свідомої дисципліни та національної самосвідомості учнів.

За підтримки ГУОН створено регіональну програму "Удосконалення управління освітою в Донецькій області". Тому виховна робота у КЕГГ спрямована на реалізацію проблеми удосконалення управління виховним процесом на державно-громадських засадах, зорієнтованого на створення умов для самовдосконалення та самореалізації особистості гімназиста (див. схему 2).

"У гімназії Я – це Я, а не один з багатьох. Вагоме кожне моє досягнення, кожен мій успіх". Саме такими словами зустрічаємо ми дітей, що приходять навча-

тися до гімназії з інших шкіл. Створена у гімназії система дитячого самоврядування є результатом спільного пошуку з дітьми. Ми пам'ятали, що сенс учнівського самоврядування полягає не в керуванні одними дітьми з боку інших, а в навчанні всіх основам демократичних відносин у суспільстві, у навчанні їх керувати собою, своїм життям у колективі (див. схему 4).

Ми виходили з того, що "STAR" – це "зірка" англійською, або "СТАР" – це скорочено "староста". Саме старости як представники класних колективів є членами головного органу дитячого самоврядування. Пріоритетом роботи є не примусовість, а вільний вибір дитини та бажання спробувати себе в ролі керівника.

Досягти позитивних результатів в організації виховної діяльності можна лише у тісній взаємодії, співпраці з сім'єю. Однією з форм вирішення спільних проблем та батьківської освіти є "Академія для батьків", створена в гімназії з метою формування активної педагогічної позиції родини. Ось програма "Академії для батьків" на 2003–2004 навчальний рік (див. схему 5).

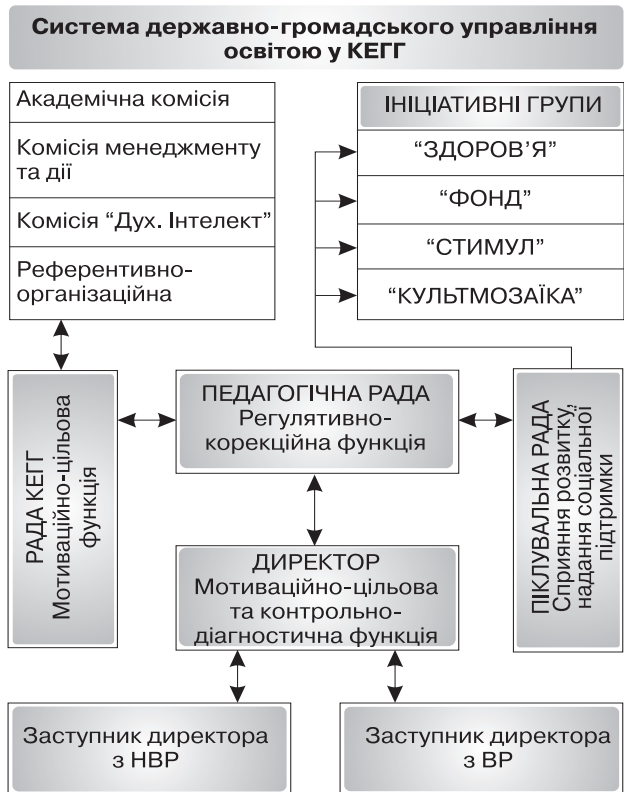
З метою налагодження співпраці гімназії та родини у КЕГГ створено органи державно-громадського управління освітою (див. схему 6).

А щодо результативності нашої роботи зауважимо, що 100% випускників КЕГГ щороку вступають до вищих навчальних закладів, гімназія посідає 4 місце серед навчально-виховних закладів міста за результатами олімпіад і конкурсів МАН.

Схема 5.

Місяць	Форми роботи
Вересень	Індивідуальні консультації щодо психологічного обстеження дітей (тестування психолога та результати)
Жовтень	"Що робити з проблемами віку?"
Листопад	Заочна академія: SMS для батьків
Грудень	Гра-тренінг "Наркотики – це небезпека та загроза"
Січень	Психолого-педагогічний практикум "Гострі кути сімейного кола"
Лютий	Статеве виховання підлітків
Березень	Виховання дітей толерантними – обов'язок батьків, запорака відсутності у дитини агресії, егоцентризму, екстремізму
Квітень	Обов'язки батьків щодо створення належних умов для розвитку природних здібностей дитини, піклування про її фізичний і психологічний стан, розвиток відповідальності; особливості процесів соціалізації та виховання
Травень	Індивідуальні консультації юриста, психолога, підліткового лікаря

Схема 6.

Управління
школою

СТАТУС ШКОЛИ-ПОБРАТИМА: НАВІЩО ВІН УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Педагогічний колектив загальноосвітньої школи I-III ступенів № 1 м. Горлівки з 1990 р перебуває у стані пошуку нових форм навчання, нестандартних рішень у навчально-виховному процесі.

Саме в цей період при ЗОШ № 1 на базі Горлівського педінституту іноземних мов було відкрито ліцей з поглибленим вивченням іноземних мов: у навчальні плани включили латинь, країнознавство, другу іноземну мову, мовну практику. Тоді це було рідкісним явищем.

Багато чого довелося створити з нічого. Спільно з деканами англійського факультету доцентом *Вінарьовою Л.А.*, російського — факультету доцентом *Садиковою Л.В.*, зав. кафедрою французької філології доцентом *Шевченко Л. І.* було розроблено оригінальні авторські навчальні програми. Більшість викладачів ліцею мають ступінь кандидата наук і обіймають посади доцентів інституту.

Але педколектив зрозумів, що для досягнення кращих результатів у навчанні школярів треба знайти можливості для мовного стажування безпосередньо в країнах-носіях.

Пошуки привели до розробки унікальної системи налагодження взаємостосунків з рядом шкіл країн Західної Європи — Англії, Франції, Голландії.

Все починалося з налагодження зв'язків, набуття статусу школи-побратима з Дерн Хай Скул м. Барнслі (Великобританія).

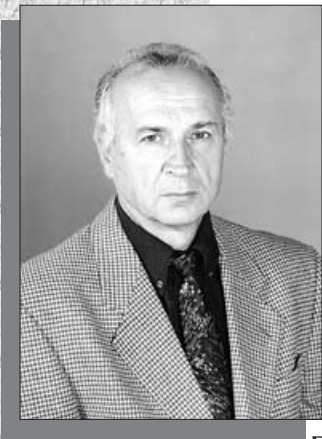
В особі директора школи місіс Джин Роджерс ми знайшли одностороння і змогли організувати велику й плідну роботу щодо взаємозбагачення педагогічними ідеями.

Усі вчителі англійської мови пройшли стажування по 2-3 рази (6 і 3 місяці).

Щороку до ЗОШ № 1 приїздять працювати вчителі англійської мови з Дерн Хай Скул. Так, *Нік Нельсон* разом з *Валері Нельсон* пропрацювали півтора навчальних роки, *Едвіна Мані* — рік, *Вікі Уолшен* і *Нікола Уолсен* — півріччя.

Щороку для проведення практичних занять з учнями і вчителями приїздить *Джін Роджерс*.

Традиційними стали спільні педагогічні конференції двох учительських колективів, які проводилися з 1991 р. чотири рази в м. Горлівка і м. Барнслі. У травні 2004 року планується зустріч 10 учителів історії, географії, математики, фізкультури, технології із по-

**Владислав
СУШИЦЬКИЙ**

Директор ЗОШ № 1
I-III ступенів
м. Горлівки

рідненої школи для участі у конференції з проблем роботи з талановитими дітьми.

Кожний рік школярам ЗОШ № 1 випадає нагода мовного стажування в Англії на базі Дерн Хай Скул. З 1990 р. таку можливість отримали 365 наших дітей. Варто підкреслити, що часто інформацію про Україну багато англійців черпають через наші відвідини; їх вражає високий рівень інтелекту дітей, вихованість і культура.

Учні нашої школи беруть участь у Європейських програмах (в 1997 році ми були нагороджені дипломом ESMA).

Поступово до зв'язку двох шкіл приєднались директор школи *Мішель Ханнадуш* з м. Лілля (Франція) і директор школи *Тімо Лето* з м. Каухайоки (Фінляндія).

У результаті взаємодії відбувся міжнародний фестиваль дитячої творчості, який проведено з ініціативи ЗОШ № 1. Фестиваль тривав у кілька етапів – перший етап проходив у 1996 році в Англії, в ньому взяли участь школярі з Англії, Франції, Фінляндії, Голландії і ми; другий етап – в 1998 р. в Горлівці, але з іншою програмою. Тоді ЗОШ № 1 приймала дитячі колективи з Англії, Фінляндії, Франції – всього 120 дітей. Закінчився міжнародний фестиваль у 1999 р. у Фінляндії.

Така робота дала високі педагогічні й навчальні результати. Викладачі англійської мови нашої школи завдяки набутому досвіду стали одними з провідних у Донецькій області. Учні школи

постійно посідають призові місця на обласних олімпіадах з англійської мови.

У різний час учасниками і призерами республіканських олімпіад з іноземних

Учні нашої школи у Парижі

Учні з Горлівки, Барнслі (Англія), Лілля (Франція) разом готують номер художньої самодіяльності

Спільний хор учнів: ЗОШ №1 м. Горлівки, коледжа з Лілля (Франція), школи м. Каухайоки (Фінляндія), Дерн Хай Скул м. Барнслі (Великобританія)

мов стали *Андрій Голодюк, Юлія Червона, Катерина Іванова, Ольга Туголукова, Юлія Гуржій.*

Різноманітними міжнародними сертифікатами і дипломами нагороджені учителі *Ареф'єва В.Г., Свід-*

рик Н.В., Івановський В.Ю., Радова Т.В., Раєвська Т.Б.

Ведеться робота з удосконалення методичної майстерності вчителів французької мови. Співпраця з французьким інформаційним центром дозволила організувати мовне стажування у Франції вчителя *Радової Т.В.*

Для вчителів-предметників, які працюють у спеціалізованих класах, організовано вивчення французької мови, тому вже зараз учитель хімії *Е.В. Аксенкова* викладає свій предмет французькою мовою.

Для проходження мовної практики вчителів іноземних мов використовуються усі можливості.

Посольства Великобританії, Франції постійно організовують методичні семінари, мовні стажування, консультації з роботи за новими підручниками. Школа робить усе, щоб не пропустити жодного заходу. Хочеться висловити особливу подяку меру міста *Рогачу В.А.*, який багато робить для розвитку освіти, підтримує всі починання і новації у школах, надає фінансову підтримку.

Випускники школи підтверджують високий рівень знань, отриманих у школі. Багато з них продовжили навчання в найпрестижніших вузах країни та за кордоном: у Німеччині – 3 особи, у Франції – 5, у Великобританії – 2; в університеті імені Т.Г. Шевченка, в інституті міжнародних відносин – 4, в МДУМВ – 2.

Високий рівень знань іноземних мов дозволяє успішно опановувати сучасні

Вчитель Т.В. Раєвська зі своїми англійськими учнями, яких вона навчала російської

Дитяча програма "Сократеса": наші та англійські учні у Фінляндії

Мер м. Барнслі приймає шкільну делегацію, березень 2003 р.

прикладні спеціальності в європейських вузах. *Юлію Курзанову* під час навчання у Шеффільдському університеті на економічному факультеті було відзначено за оригінальну курсову роботу з математики; до речі, вона вчиться не в спеціальній групі для іноземців, а разом з англійськими студентами.

Практично щороку школа делегує учнів до США на навчання. Кандидати проходять конкурсний відбір за програмою “*Акт на підтримку свободи*”. Під час цих стажувань у різних школах Америки учні ЗОШ № 1 показують високі результати. Так, *Іванна Коваленко*, будучи на той час ученицею школи Лос-Анжелеса, зайняла третє місце на міжнародній олімпіаді з історії (виступала за команду США). Гарні результати в Америці минулого навчального року показали *Ігор Садиков*, *Володимир Белов*. За програмою “Корпус миру” у 2002-2003 навчальному році до школи прибув спеціаліст зі США, за тією ж програмою завітав на два роки викладач англійської мови зі США *Ноель Пачеко* у листопаді 2003 року.

Для Горлівського державного педагогічного інституту іноземних мов школа є науково-методичним майданчиком. Щороку студенти вузу проходять міжкурсову і переддипломну практику.

Школа відчуває постійну увагу і підтримку з боку Головного управління освіти і науки облдержадміністрації, управління освіти міської ради у своїй діяльності, тісно контактує з школами області в цьому напрямку.

Педколектив ЗОШ № 1 у своїй роботі досягнув значних результатів, але життя не стоїть на місці і вимагає подальшого вдосконалення навчально-виховного процесу. На це зараз спрямовано всі зусилля педагогів школи.

Учасники проекту Стеффенсона: учні ЗОШ №1, Великобританії та Фінляндії

Англійські школярі у нас в гостях

Українські школярі в англійському ліцеї Ден Хай Скул

Управління
школою

ГІМНАЗІЯ – ОСЕРЕДОК НАУКОВОЇ РОБОТИ ШКОЛЯРІВ

“Якщо школа зможе зробити учнів прихильними до науки, дати їм свідомий науковий напрямок, виплекати в них любов до самостійних занять наукою, то більше нічого і вимагати не можна”.

М. Пирогов

Сучасна педагогіка визначає творчість як вищу форму активності та самостійної продуктивної діяльності особистості. На сучасному етапі колектив Першої української гімназії м. Краматорська працює над проблемою вдосконалення індивідуально-орієнтованої системи навчання в рамках Донецької комплексно-цільової регіональної програми *“Обдаровані діти”*. Науково-методична робота гімназії (див. схему 1) забезпечує розробку цієї проблеми, розрахованої на перспективу до 2008 року.

Етапи експериментальної роботи *“Індивідуально-орієнтована система навчання в умовах української гімназії”*:

- **Етап переходу системи на рівень технології 2003-2008 рр.**
- **Етап безпосередньої побудови системи 1996-2002 рр.**
- **Досистемний етап 1993-1995 рр.**
- **Підготовчий етап 1991-1992 рр.**

Обдарованість завжди

виявляє себе в дії, причому, саме в творчій дії. Але питання – де і як проявляти дитині свою активність і самостійність? У чому і яким чином дитині здійснювати цю *“продуктивну діяльність”*?

Впровадження інноваційних технологій, творчопошукового навчання безумовно сприяють розкриттю пізнавальних можливостей гімназистів та їхній самореалізації. Саме тому незмінно зростає значення позакласних заходів, серед яких: проведення різноманітних творчих конкурсів, вікторин, науково-дослідницької та творчопошукової роботи у межах Наукового товариства гімназистів (НТГ).

Наукове товариство було створено в Першій українській гімназії за ініціативою викладачів кафедри історії, правознавства і українознавства в 1996 році. Воно стало неформальним добровільним об'єднанням учнів, які прагнуть удосконалювати свої знання з основ наук, розширювати свій науковий світогляд, поглиблювати ерудицію і шліфувати інтелект.

**Микола
КОНОБРИЦЬКИЙ**

Директор Першої української гімназії м. Краматорська, вчитель-методист, спеціаліст вищої категорії, відмінник освіти України

Важливо, що робота в Товаристві формує державницький світогляд, риси свідомого громадянина України, виховує почуття любові до Батьківщини. Своїм девізом юні науковці обрали вислів “Ad Gloria patriae” — “Для слави Вітчизни”.

Наукова діяльність гімназистів охоплює широкий спектр різноманітних напрямків:

- участь у підготовці та проведенні семінарів, наукових конференцій;
- участь у Міжнародних екологічних проектах, суспільних акціях школярів “Громада”;
- участь у роботі Малої академії наук України;
- участь в різноманітних конкурсах та предметних олімпіадах;
- підготовка й проведення літньої науково-пошукової фольклорної практики;
- лабораторно-практична дослідницька робота в період проходження комплексної краєзнавчої експедиції “Шляхами Придінців’я”.

У рамках НТГ працюють секції (див. схему 2):

- історії України і права;
- природника;
- української філології;
- іноземних мов;
- математики і фізики;
- українознавства;
- літературної творчості.

Завдання НТГ:

- сприяти творчому ставленню гімназистів до навчання;
- розвивати інтерес до поглибленого вивчення предметів;
- навчати методів та прийомів наукового дослідження;
- навчати працювати з на-

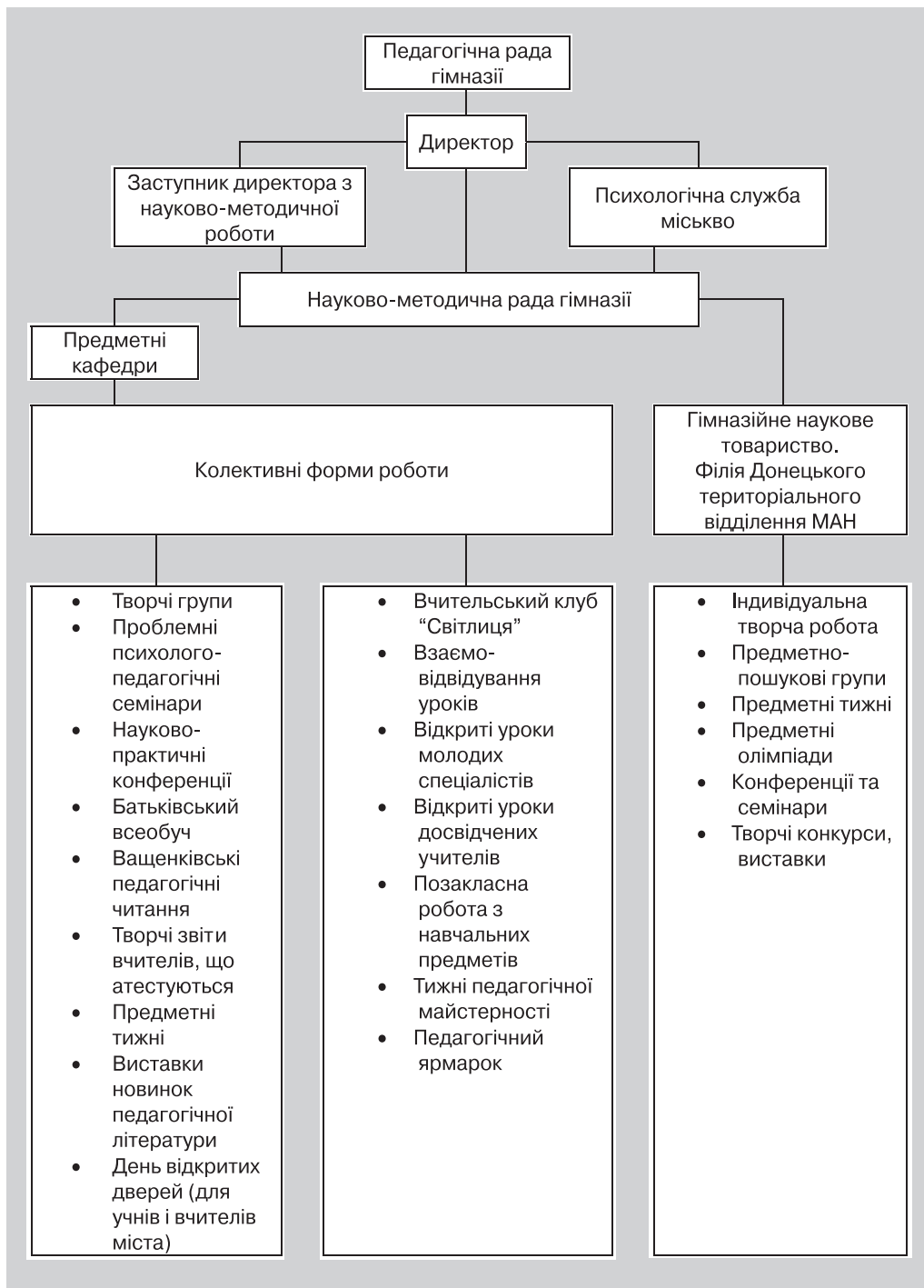
ПРО ГІМНАЗІЮ

Першу українську гімназію міста Краматорська Донецької області було відкрито 1 вересня 1993 року. За 10 років атестати про закінчення гімназії отримали 275 чоловік, з них 21 — нагороджені золотою і срібною медалями. Випускники гімназії продовжують навчання в Національному університеті ім. Тараса Шевченка, НУ “Киево-Могилянська академія”, Донецькому та Харківському національних університетах, Львівському католицькому університеті, Дрогобицькому та Слов’янському державних педагогічних університетах та інших вищих навчальних закладах.

У 2004 році в гімназії навчається 303 гімназисти в 16 класах, працює 43 викладачі, з них відмінників освіти України — 3 чол., учителів-методистів — 5 чол., старших учителів — 8 чол.

СИСТЕМА НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ

уковою літературою, першоджерелами;

- розвивати навички самоосвітньої діяльності учнів;
- сприяти формуванню творчої національно свідомої особистості.

Специфікою і головною метою науково-дослідницької та експериментальної діяльності гімназистів є отримання об'єктивно нових знань. Формування науково-дослідницьких умінь дітей – процес складний і тривалий.

На першому рівні учень проходить тестування або співбесіду, згідно з якими він зараховується до гімназійної профільної філії Донецького територіального відділення МАН, яка створена в гімназії у 1995 році, і стає членом НТГ.

На цьому рівні учень отримує підготовку з проблем методики наукового дослідження, опановує спецкурс "Основи наукових досліджень", здійснює написання рефератів, курсових робіт, статей тощо.

Програма спецкурсу спонукає гімназиста чітко визначити мету, задачі і шляхи їх розв'язання. Це можна зобразити так:

- *Постановка проблеми, задач.*
- *Змістовний аналіз, планування.*
- *Дослідження. Пошук. Моделювання.*
- *Вирішення проблеми. Змістове узагальнення.*
- *Контроль.*
- *Оцінка.*

За наслідками навчання на цьому рівні передбачено складання заліку і за результатами – присвоєння звання кандидата в дійсні члени МАН.

Характерні ознаки здібностей до дослідницької діяльності:

- Дитина має яскраво вираженими здібностями до розуміння абстрактних понять, до узагальнень.
- Вміє чітко висловлювати чужу та власну думку та спостереження.
- Виявляє інтерес до науково-популярних видань, надає переваги цій, а не розважальній літературі.
- Із задоволенням проводить час за створенням власних проектів, колекцій та ін.
- Не впадає у відчай та не втрачає інтересу до роботи, якщо її винахід проект не було підтримано.

Властивості творчих особистостей:

- Інтелектуальна незалежність.
- Виняткова допитливість.
- Гнучкість мислення.
- Здатність на кілька альтернативних варіантів вирішення проблеми.
- Творча уява.

На другому рівні учень-кандидат працює безпосередньо з науковим керівником за методом відкриття (див. схему 2). Спостерігається стійка тенденція зростання успішності гімназистів у конкурсах-захистах науково-дослідницьких робіт МАН України. Так, з 1995 по 2003 роки понад 20 гімназистів стали переможцями і призерами II (обласного), III (Всеукраїнського) турів захисту науково-дослідницьких робіт.

Серед відзначених журі за науковість, актуальність, глибоке знання теми є роботи:

Коцаренка Євгена “Лінгвістичні особливості народних пісень американських негрів” (науковий керівник *О.Ченакал*); *Гребіневич Оксани* “Історія українського демократизму в трьох конституціях” (науковий керівник *М.Кобрицький*); *Оліфіренко Вікторії* “Блакитна троянда” Лесі Українки” (науковий керівник *Л.Преснякова*); *Скрипник Дарини* “Таємниці дев'яти муз” (науковий керівник *Г.Шеремет*); *Хорошайло Ольги* “Геополітична роль Січової Республіки в Європі (др. пол. XVI-пер.пол.XVIII ст.)” (науковий керівник *О.Савчук*); *Мармілової Ольги* “Остарбайтери м.Краматорська Донецької області у роки Другої світової війни” (науковий керівник *Н.Стешенко*).

Активна діяльність НТГ стимулює поглиблене вивчення предметів, розширює загальнопізнавальний інтерес гімназистів і, як результат, забезпечує значні здобутки на предметних олімпіадах.

Так, з 1995 по 2003 роки призерами міських предметних олімпіад стали 152 гімназиста, 58 з яких стали переможцями. Гідно представляють гімназію гімназисти на обласних олімпіадах.

Важливе місце в діяльності НТГ має експедиційна робота. Так, в 1997 році експедиційний загін екологів був відзначений в рамках Міжнародного екологічного проекту з охорони навколишнього середовища (ЕССЕ-ESNA). У 1999 році екологічна група природничої секції була відзначена дипломом Головного управління ос-

віти і науки Донецької облдержадміністрації за активну участь у туристсько-краєзнавчій експедиції “Краса і біль України”.

З 2000 року Товариство видає власними силами бюлетень “Історик”, де міститься інформація про різні аспекти діяльності юних науковців та їхніх кураторів, альманахи “Злет” та “Натхнення”, у яких публікуються творчий доробок членів Товариства.

У 2001 році історична секція Наукового товариства стала ініціатором загальноміських конкурсів “За рядком “Книги Пам'яті” та “Живий голос історії”. Задум проведення конкурсів підтримали музей історії міста Краматорська, міське об'єднання вчителів історії, міська Рада ветеранів війни та праці. Учні гімназії не лише ініціювали ці конкурси, але й беруть у них активну участь. Вже три роки поспіль пошукові роботи гімназистів визнаються кращими.

У 2002 році члени історичної секції Наукового товариства Першої української гімназії міста Краматорська перемогли, а у 2003 – стали учасниками Суспільної Акції школярів України “Громадянин 2003”, виступили з пропозицією провести міську евристичну й історичну олімпіади.

Маючи певний досвід пошукової, дослідницької роботи в Науковому товаристві, в Малій Академії Наук, учасники проекту (а серед них є призери обласного етапу захисту наукових робіт в МАН) сприяли створенню можливостей для обдарованих школярів м.Краматорська реалізувати свій творчий потенціал, здібності до дослідницької діяльності, проявити здатність нестандартно мислити, дивитися на історію власними очима.

Ще одна мета проекту – зробити свій внесок у справу подолання стереотипу, який ще й сьогодні побутує в суспільстві, щодо розуміння освіти як лише засвоєння учнями досвіду минулого, що перебуває в протиріччі з вимогами часу (який потребує активних творчих інтелектуалів), а також з потребою самоствердження та самореалізації молоді.

Евристична олімпіада — це змагання не в тому, хто більше знає, а в тому, хто краще мислить, досліджує, проявляє більше творчості під час виконання запропонованих завдань. Завдання олімпіади є відкритими, тобто не передбачені заздалегідь відомі відповіді. Тому **критеріями оцінювання учнівських робіт є:**

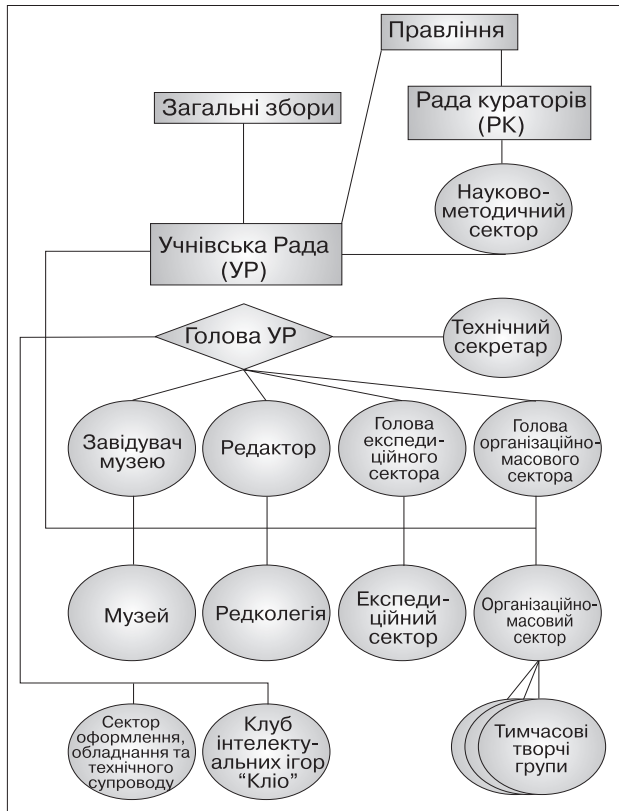
- оригінальність відповідей;
- творча продуктивність, тобто кількість і якість власних ідей, гіпотез, суджень;
- світоглядна глибина в підходах до розв'язання поставлених проблем.

Девізом олімпіади можна вважати слова Піфагора: *“Досліджуй все, надай розуму право керувати собою”*.

Традиційним завершенням навчального року в гімназії є експедиційно-пошукова робота, метою якої є сприяння переходу набутих знань в особисті переконання, створення цілісної картини світу, розширення світогляду через практичне використання умінь, навичок, сформованих протягом навчального року. Робота проводиться у формі комплексної краєзнавчої експедиції *“Шляхами Придінців'я”*. Поглиблено вивчається екосистема, соціальне, етнографічне середовище цього регіону. Літня науково-дослідницька практика **2002-2003** навчального року відзначилася інноваційними підходами (див. схеми 3 і 4). Слід зазначити, що до комплексної краєзнавчої експедиції були залучені учні шкіл міста, що перемогли в I етапі історично-евристичної олімпіади, яку започаткував в гімназії в

Схема 2.

Структура наукового товариства гімназистів

Схема 3.

МЕТА	ЕТАПИ ДОСЛІДЖЕННЯ:
<p>Основною метою науково-дослідницької діяльності учнів є:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● розвиток творчого мислення, умінь самостійно розв'язувати наукові проблеми; ● систематизація, розширення та поглиблення теоретичних знань учнів; ● формування навичок самостійної роботи, оволодіння методами та прийомами наукового дослідження на основі вивчення джерел та літератури; ● оволодіння учнями прийомами обробки результатів дослідження; ● вироблення вмій формулювати судження і висновок, логічно, послідовно і доказово викладати їх. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Вибір теми. ● Розробка плану роботи. ● Складання виписок та конспектів на основі вивченої літератури. ● Аналіз (критика) зібраної і зафіксованої інформації. ● Остаточне літературне оформлення дослідження.

рамках проекту “Громадянин-2003” *О. Бородай*. Таким чином, польова практика стала майданчиком для історично-евристичної олімпіади.

Однією із складових розвитку обдарованої особистості є її стимулювання і підтримка. Моральні стимули зростання обдарованості існують у вигляді системи гімназійних традицій. За підсумками навчального року, згідно з Положенням про почесні звання, гімназістам присвоюють почесні звання “*Primus inter pares*” (“Перший серед рівних”), “*In-victus*” (“Непереможний”) та “*Primus inter victories*” (“Перший серед переможців”).

Важливим стимулом розвитку творчої особистості є можливість пільгового вступу до ВНЗ за підсумками участі в обласних, Всеукраїнських предметних олімпіадах та конкурсах захиста Малої Академії Наук України. Призери II і III етапів конкурсу захисту науково-дослідницьких робіт МАН отримують стипендії обдарованим школярам Краматорської міської ради та Донецької обласної ради.

Участь гімназистів у різноманітних конкурсах, змаганнях, предметних олімпіадах – яскравий приклад співробітництва й співтворчості вчителів і гімназистів у рамках Наукового товариства гімназистів, що сприяє

поглибленому вивченню предметів, готує до навчання у вищих навчальних закладах.

Серед партнерів гімназії в обміні інформацією є Всеукраїнська асоціація викладачів історії “*Нова доба*”, Харківський національний університет ім. В.Н.Каразіна, Харківська правозахисна група, Донецький обласний центр туризму та краєзнавства, редакції бюлетеня “*Права людини: громадська освіта*”, журналу “*Доба*” та інші навчальні заклади, установи, громадські організації.

Вимоги до учнівської дослідницької роботи:

Учнівське дослідження має бути самостійною працею і включати в себе:

- висунення проблеми, яка не одержала достатнього висвітлення в науковій літературі;
- встановлення нових зв’язків між відомими явищами;
- нову постановку відомої проблеми;
- власні інтерпретації та оцінки відомих фактів, явищ;
- оригінальні висновки.

Значення учнівських досліджень:

- реалізується ідея особистісно-орієнтованого навчання;
- підвищується мотивація навчання;

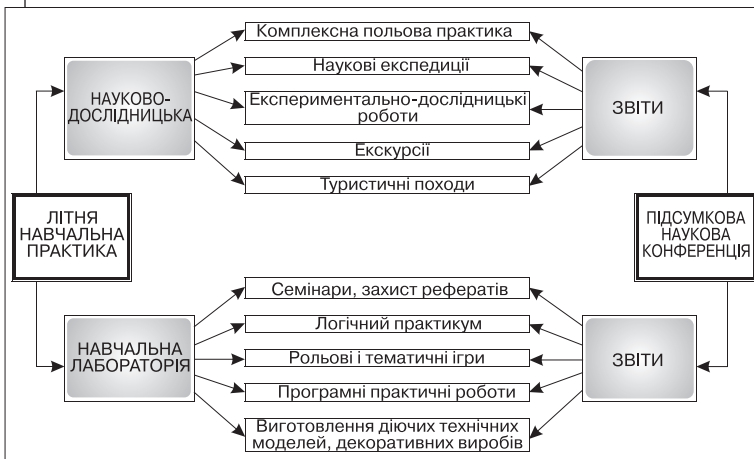
- відбувається гармонізація системи наукових знань та світоглядних позицій;

- розвивається критичне мислення;

- здійснюється поглиблення та структурованість навчального матеріалу;

- формується мистецтво комунікативності.

Схема 4.
Організаційна структура літньої навчальної практики ПУГ м. Краматорська

ФОРМУВАННЯ КОЛЕКТИВУ ЛІЦЕІСТІВ

Управління
школою

Як відомо, одним із факторів цілеспрямованого формування суспільно активної особистості виступає колектив, який забезпечує відповідні виховні впливи на неї, стимулюючи її зусилля щодо самовиховання.

Підкреслюючи виховну функцію дитячого колективу як провідну, суттєву, слід розглядати особистість не як пасивний об'єкт будь-яких зусиль, що ідуть зовні, бо кожна особистість з усіма багатством і різноманіттям її соціальних та характерологічних властивостей і якостей є активним суб'єктом власного розвитку, який здійснюється в умовах колективу.

КОЛЕКТИВ – ОСНОВА ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Дитячий колектив і особистість об'єднує збіг та спільність інтересів і мети з основних питань їхнього життя.

Активність колективу звиховання особистості разом з активністю особистості з самовиховання складає основу цілісного і єдиного виховного процесу.

Виховання в колективі і через колектив – найважливіший принцип педагогіки. Крім своєї головної, виховної функції, учнівський колектив, який є моделлю суспільства, знайомить його членів з системою соціальних стосунків у ньому, дає можливість учням набути

досвід цих стосунків.

В основі уявлень про дитячий колектив лежать ідеї, розроблені А.С. Макаренком, а потім доповнені та поглиблені дослідженнями П.П. Блонського, Ф.Ф. Брюховецького, О.А. Захаренка, С.В. Іванова, Т.Е. Коннікової, Е.Г. Костяшкіна, М.М. Пістрака, В.М. Сороки-Росинського, В.О. Сухомлинського, С.Т. Шацького, Б.Є. Ширвінда та інших педагогів, які, спираючись на ідеї А.С. Макаренка, створили на практиці різні варіанти системи виховної роботи з учнівським колективом, кожний з яких відображає дух часу, особливості закладу.

Проблеми колективного виховання активно досліджувались також М.Д. Виноградовою, Б.З. Вульфівим, Х.І. Лійметсом, А.В. Мудриком, Я.Л. Коломінським, А.Т. Куракінім, А.В. Петровським, І.Б. Первінім, Л.І. Новиковою, Л.І. Уманським та іншими вченими.

Аналіз досвіду колективного виховання дав їм можливість сформулювати умови такої педагогічно доцільної організації спільної діяльності школярів, від яких залежить виховна ефективність ділових стосунків учнів. Серед них: 1) інтеріоризація всіма членами колективу тієї перспективи, на

Валентин АЛФІМОВ

Директор ліцею при Донецькому національному університеті, доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник народної освіти України

Директор школи, ліцею, гімназії № 2-3/2004

здійснення якої має бути спрямована колективна діяльність; 2) взаємодоповнення і взаємозбагачення стосунків; 3) удосконалення структури діяльності школярів за рахунок включення в неї різних за своїм змістом і характером видів (відповідно до вікових особливостей дітей); 4) вихід за межі і потреби свого колективу; 5) опора на дитяче самоврядування. Все це є актуальним і для організації ліцейського колективу.

Вивчення колективу ліцеїстів як суб'єкта і об'єкта виховання передбачає повернення до умов, у яких розгортається його діяльність. Корисним для цього є опис портрета ліцеїста.

ВІДМІННІСТЬ ЛІЦЕЇСТІВ І ШКОЛЯРІВ

Науковий інтерес до такої групи учнів, як ліцеїсти, визначається тим, що вони представляють найбільш талановиту, найбільш обдаровану частину шкільної молоді, яка пов'язує свої мрії і думки з діяльністю у сфері науки.

Сьогодні в науковій літературі поки що немає визначення "ліцеїст". Визначення цього поняття слід проводити у зіставленні з поняттям "школяр".

Школяр – це учень школи, якому сучасна загальноосвітня школа дає можливість здобути загальну середню освіту, яка відповідає вимогам суспільного і науково-технічного прогресу; оволодіти глибокими і міцними знаннями основ наук; розвинути прагнення до безперервної освіти; удосконалити вміння поповнювати знання і використовувати їх на практиці; розвинути в кожного здібності й обдарування. Вона також формує у школярів належне ставлення до загальнолюдських і національних цінностей; сприяє самовихованню моральних якостей і готує до свідомого вибору професії.

Ліцеїст – учень одного з типів загальноосвітньої школи-ліцею. Ліцей, реалізуючи завдання загальноосвітньої школи, має свою специфічну

мету, яка передбачає підготовку школярів до науково-практичної діяльності. Реалізуючи цю мету, ліцей озброює учнів глибокими теоретичними знаннями, вводить їх у світ професії науковця, дослідника, спонукає до занять дослідництвом, розвиваючи вміння аналізувати, узагальнювати, класифікувати явища, події, факти. Ліцей включає учнів у навчально-дослідницьку і науково-дослідницьку діяльність, тим самим готуючи їх до наукової роботи як майбутнього роду занять. Ліцей, таким чином, стає навчальним закладом цільової професійної підготовки.

Суміжними обов'язками школярів і ліцеїстів виступають: систематичне і глибоке оволодіння знаннями і практичними навичками; підвищення культурного рівня; участь у суспільно-корисній справі; самообслуговування, участь у громадському житті колективу; збереження і зміцнення власності школи і ліцею; нетерпимість до антигромадських проявів тощо.

У підготовці до професії дослідника ліцеїст практично реалізує очікування школярів, розвиває ціннісні орієнтації, змінює особистісну позицію, яка визначає особливості їхньої життєдіяльності на цьому життєвому етапі. Ліцейський період життя – це, в основному, накопичення потенціалу для майбутнього навчання у вищому навчальному закладі, у якому ще більше будуть розвинуті і науковий світогляд, і знання, і вміння вести науково-дослідницьку роботу та в якому на новий, більш високий рівень вийде готовність до творчої діяльності в науці.

Сучасний ліцеїст – це майбутній студент. 99,8% випускників ліцеїв України щороку стають студентами вищих навчальних закладів. У тих ліцеях, які працюють у структурі вищих навчальних закладів, студентами ВНЗ стають 100% випускників. Враховуючи високоякісну підготовку шкільної молоді, ці вузи впровадили ряд пільг для випускників ліцеїв (прирівнювання випускних екзаменів у ліцеї до вступних до ВНЗ, прийнят-

тя до нього на основі співбесіди або на підставі середнього бала атестату зрілості тощо).

Практично всі ліцеїсти бачать себе після закінчення ліцеїв студентами ВНЗ, у яких створюється можливість підготуватися до майбутньої професії теоретично, практично, світоглядно, методологічно; розвинути свої дослідницькі вміння і навички, поглиблюючи і поширюючи відповідні знання.

У той же час, проведене анкетування серед випускників загальноосвітніх шкіл з метою визначення їхніх життєвих планів показало, що 83% старшокласників не знають, чим будуть займатися після закінчення школи (було опитано 1420 учнів одинадцятих класів шкіл Донецької та Сумської областей, міста Мелітополя Запорізької області).

Враховуючи мотивоване прагнення ліцеїстів до навчання у вищих закладах освіти після закінчення ліцею, а також мотиви обрання ліцею як навчального закладу, ми вважаємо справедливим дати більш широке визначення поняття “ліцеїст”. *Ліцеїст – це представник соціальної групи, яка функціонує в системі загальної середньої освіти і яка готується до виконання соціальної ролі студента, а в майбутньому як науковця.*

Ліцеїсти як соціальна група мають такі ознаки: виконання в суспільстві відповідних функцій, об’єктивність існування, однозначно детермінована соціальна поведінка членів групи, відповідна цілісність і самостійність щодо інших соціальних груп, певна система цінностей.

Як соціальна група ліцеїсти формуються з різних соціальних утворень суспільства як найбільш обдаровані і талановиті їхні представники. Ця група характеризується особливими умовами життя, праці й побуту. Наприклад, на відміну від старшокласників загальноосвітньої школи, ліцеїсти мають можливість постійного спілкування з науковцями, професорсько-викладацьким складом вищих навчальних закладів. І хоча основним видом їхньої діяльності є навчання,

але в ньому значно збільшено частку практичного дослідництва порівняно з загальноосвітньою школою.

Специфіка результатів праці ліцеїстів як представників шкільної молоді виражена у знаннях, уміннях, навичках, які використовуються ними як у навчальному процесі, так і в науково-дослідницькій роботі. Через зміст своєї навчальної праці ліцеїст не включений у систему суспільного виробництва, широкого суспільно-політичного життя. Ліцеїсти готуються до активної участі в матеріальному і духовному виробництві, але цю підготовку вони бачать через навчання у вищому закладі освіти.

Отже, ліцеїсти як специфічна соціальна група шкільної молоді являють собою об’єднання талановитих і обдарованих юнаків і дівчат з відповідними прагненнями і завданнями. Наші багаторічні спостереження за діяльністю ліцеїстів дозволяють стверджувати, що їм властиві, працелюбність, прагнення до знань, до нового, активність, усвідомлення своєї ролі у виведенні суспільства до нових рубежів соціального, політичного й економічного розвитку.

Ліцеїстам характерні різноманітні прояви колективної діяльності в навчанні й побуті, проведенні дозвілля, однак це не означає, що їм притаманна замкнутість і корпоративність. Процес навчання у ліцеї передбачає включення ліцеїстів у широкі стосунки з оточенням – ВНЗ, бібліотеками, творчими спілками, працівниками архівів, науковцями, громадськими об’єднаннями, студентами. Досить висока інтенсивність спілкування – це специфічна риса ліцеїста.

Соціально значущою рисою сучасного ліцеїста є також напружений пошук сенсу життя, прагнення до нових ідей і прогресивних перетворень у суспільстві. Свідченням цього є наукові проблеми, які розробляють ліцеїсти.

Однак ліцеїстам притаманні й інші риси – нігілізм і критицизм, породжені бурхливим, нестабільним станом економіки.

Іншими словами, ліцеїсти не позбавлені всіх проблем, які притаманні в цілому шкільній молоді.

Разом з тим можна виділити суперечності, притаманні такій соціальній групі молоді, як ліцеїсти:

- **Соціально-психологічні.** Це суперечності між творчими, інтелектуальними та фізичними силами ліцеїста, економічними можливостями і обмеженим часом їхнього розвитку.
- **Дидактичні.** Між прагненням до саморозвитку творчого потенціалу і жорсткими формами й методами його реалізації в умовах навчально-виховного процесу, який мало чим відрізняється від загальношкільного.

Багато дослідників (Л.І. Божович, А.В. Мудрик, А.В. Петровський, Е.А. Шумілін тощо) відзначають, що *юнацький вік – це період найбільш інтенсивного дозрівання особистості*. У цей віковий період починається перехід від дитинства до зрілої і відповідальної позиції дорослої людини, формується потреба в життєвому самовизначенні, здійснюється становлення соціальних мотивів громадянського обов'язку, віддачі суспільству, розвивається потреба в самоусвідомленні себе як цілісної особистості, в оцінці своїх можливостей у виборі професії, в самоусвідомленні своєї життєвої позиції. В цей час виникає така особливість особистості, як необхідність самообмеження, інтерес до всіх форм самоосвіти; чітко виражений виборчий характер мотивів і завдань під кутом зору вибору професії; стійкість інтересів, їх відносна незалежність від думки оточення. Активність у старшому шкільному віці в ці-

лому має вже переважно вибірковий характер і виявляється нерозривно пов'язаною з розвитком здібностей (Н. С. Лейтеc).

МОТИВИ ВИБОРУ ЛІЦЕЮ

Усі дослідники інтересів старшого шкільного віку відзначають великий вибір пізнавальних мотивів, який зумовлюється вибором професії (що іноді призводить до зниження інтересу до всіх інших предметів). Очевидно, не випадково, що після закінчення ліцеїв тільки **20%** випускників одержують медалі, хоча до них вступає до **70%** відмінників.

Необхідно підкреслити, що ліцеїстам властиві й такі характеристики, які притаманні шкільній молоді: одержання паспорта у 16 років, приписного свідоцтва тощо.

Розглядаючи особливості ліцейської молоді, слід відзначити, що з самого початку прагнення школярів стати ліцеїстом зумовлювалося не мотивами можливості стати студентом (цього в перші роки діяльності ліцеїв і не було, поки ВНЗ не впевнилися у високій якості освіти ліцеїстів), а прагненням розвинути свої здібності, навчатися в середовищі товаришів “які бажають вчитися”. Саме на такий мотив вибору вказало **78%** ліцеїстів у процесі анкетування. У цілому мотиви вибору ліцею як навчального закладу представлено в таблиці 1. Аналіз подано в порівнянні (1991, 1995, 2004 роки). Усього опитувалось **1934** ліцеїсти.

Аналіз цих даних свідчить, з одного боку, про зростання авторитету ліцеїв в очах школярів, яке підкріплювалося громадською думкою, розу-

Таблиця 1.

Мотиви вибору ліцею для навчання	1991 рік %	1995 рік %	2004 рік %
Велике суспільне значення ліцею.	29,8	65,0	89,1
Бажання навчатися з тими хто прагне знань.	19,4	76,2	87,4
Можливість стати студентом.	36,4	77,6	97,3
Бажання батьків.	26,7	54,0	88,2
Приклад і порада знайомих.	7,6	62,3	71,4
Випадковість.	9,2	5,1	0,8

мінням батьків широких можливостей ліцеїв у розвитку здібностей юнаків і дівчат, з другого – про все більш свідомий вибір життєвого шляху самими учнями.

Характерними є відповіді на запитання:

“Коли Ви прийняли свідоме рішення стати ліцеїстом?”. Ці відповіді свідчать, що такий момент настав у 26,2% після участі в олімпіадах, 7,8% – завдяки порадам учителів, 41,1% – після зустрічі з ліцеїстами на змаганнях (турнірах, конкурсах, олімпіадах), 39,3% – після Дня відчинених дверей у ліцеї.

Незважаючи на різні мотиви і джерела інформації про ліцеї, про глибоку свідомість вибору ліцею як навчального закладу свідчить і той факт, що старшокласники у рідкісних випадках залишаються незадоволеними обраним профілем навчання; мало хто з них відраховується з ліцеїв з причин невстигання в навчанні, змінює обраний напрям одержання освіти. Більше того, зафіксовано тільки поодинокі випадки вступу ліцеїстів до ВНЗ на спеціальності, альтернативні тим, за якими вони навчалися в ліцеї.

Не можна не осмислити і той факт, що ліцеїсти пов'язують роки перебування в ліцеї не тільки з можливістю і далі розвинути свої здібності, ознайомитись з творчими сторонами майбутньої професії, а ще і з тим, що тут зміцнюються їхня моральна позиція, погляди, переконання, ідеали.

З творів, які щороку пишуть ліцеїсти (проаналізовано 628 творів), можна зробити висновки, що для ліцеїстів важливі не стільки професійні вміння і навички, скільки соціально значуща мета та ідеали. Ліцеїсти підкреслюють, що вони прагнуть принести користь своїй державі, відновлюючи її культуру, звичаї, традиції, виводячи суспільне життя на рівень кращих країн світу. Учні цінують у людях скромність, наполегливість, високу культуру, безкорисливість, ширість у стосунках, чесність, доброту, почуття гумору, благородство, душевність, гуманність.

АДАПТАЦІЯ ШКОЛЯРА ДО ЛІЦЕЙСЬКОГО ЖИТТЯ

Проблема формування колективу ліцеїстів зумовлюється необхідністю їхньої адаптації до ліцею. Вже з першого дня перебування в ліцеї колишні школярі потрапляють у нові для себе умови життя. Тут інша, ніж у загальноосвітній школі, організація навчально-виховного процесу, у якому превалює лекційно-семінарська система, робота на кафедрах вищого навчального закладу, постійна участь в олімпіадах, конкурсах, турнірах, наукових конференціях, диспутах. Усе це веде до змін у відпочинку, емоційних та інтелектуальних навантаженнях.

У ліцеї колишній школяр потрапляє в нову єдність форм колективної, індивідуальної та самостійної діяльності. Залежно від прояву здібностей він має більшу частину навчальної програми вивчати самостійно, тобто рухатися в навчанні у власному темпі. У ліцеї він також освоює такі форми спілкування з педагогами, коли йому доводиться виступати більше партнером, співробітником у вирішенні завдань власного розвитку. Коло його педагогів значно розширюється: ними стають не тільки шкільні вчителі, але й професори, доценти, студенти, науковці академічних установ.

У ліцеї старшокласник зустрічає нових друзів, входить у нові стосунки з ровесниками. Йому необхідно знову шукати своє місце в колективі, стверджуватись у новій соціальній ролі. Усе це разом з іншими факторами впливає на організм і особистість першокурсника через функціональні зміни у вищій нервовій діяльності, стані нервової системи. Зміни також відбуваються у фізичному стані підлітка і його здоров'ї, що ставить відповідні завдання для педагогів, батьків щодо адаптації учня до навчання в ліцеї.

Суть етапу адаптації школярів до ліцейського життя міститься у змінах, які мають статися з ліцеїстом у ре-

зультаті пристосування до нових умов навчання і виховання. Ці зміни мають проявитися на різних рівнях індивідуальності юнаків і дівчат. Особливу увагу слід приділити таким видам адаптації, як психофізична, психологічна, соціальна і діяльнісна.

ПСИХОФІЗИЧНА АДАПТАЦІЯ

Показниками психофізичної адаптації виступають ступінь працездатності учнів, тривалість і глибина сну, зміст сновидінь, апетит, загальне фізичне самопочуття. Інформацію про ці показники можуть давати самі ліцеїсти, їхні батьки, а також лікар, викладач фізичної культури, інші педагоги, фізіолог.

Критерієм оцінки початку процесу психофізичної адаптації є зміни у фізичному стані учня порівняно з попереднім періодом його навчання у загальноосвітній школі. Кінець психофізичної адаптації оцінюється залежно від зміни у кращий бік фізичного самопочуття, нормальної працездатності тощо. Не останню роль в оцінці відіграють і такі показники, як добрий настрій, гумор, стосунки з дорослими, товаришами.

Багаторічні спостереження показують, що психофізична адаптація ліцеїстів проходить по-різному: одні з них без особливих проблем включаються у нову систему навчання, інші – з емоційними зривами, які помітні, перш за все, у колі сім'ї. Все залежить від характерного для певного ліцеїста рівня фізичного розвитку, здоров'я, типу вищої нервової діяльності, властивостей нервової системи, деяких характеристик темпераменту, таких, як нейротизм, реактивність.

Встановлено, що легше проходять психофізичну адаптацію ліцеїсти фізично розвинуті, здорові, які мають потяг до сильних типів ВНД, до таких властивостей нервової системи, як сила нервових клітин, рухливість, динамічність нервових процесів, їх врівноваженість, емоційна стабільність, активність. Наприклад, Гнат Д. до вступу в ліцей займався спортом,

мав спортивний розряд, гартувався, обливаючись холодною водою; у школі, де вчився до ліцею, брав участь майже в усіх розважальних заходах і одночасно був наполегливим у вивченні свого улюбленого предмету. Для нього психофізична адаптація в ліцеї практично пройшла без проблем, через другий-третій тиждень він уже збирав команду з волейболу, першим записався в наукове ліцейське товариство, став організатором дискотеки.

Не сприяють психофізичній адаптації тривожність, інтроверсія, емоційна нестабільність, фізична ослабленість. Процес адаптації може бути затягнутим у підлітків, які мають тяжіння до слабкого, астеничного типу ВНД, до такої властивості нервової системи, як слабкість нервових клітин, інертність нервових процесів, невірноваженість, а також у підлітків реактивних, невротизованих.

ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ

Психологічна адаптація до ліцейського життя характеризується змінами у свідомості старшокласників, у їхньому емоційному самопочутті, змінах, які спостерігаються в особистості. Практика показує, що в багатьох ліцеїстів звикання до нових умов життєдіяльності йде швидко, без особливих проблем. У ліцеїстів відсутні тривога, сумніви щодо обраного шляху, вони задоволені власним вибором профілю навчання, змістом ліцейської освіти і тими вимогами, які до них ставляться.

Однією зі сторін психологічної адаптації є *соціально-психологічна адаптація* – звикання до нового учнівського колективу і поява свого статусу в ньому, установлення взаємостосунків з педагогами, зміни в стосунках з батьками, друзями і близькими людьми. Якщо ліцей має міський або обласний статус чи існує конкурсний відбір при вступі до нього, практично всі однокласники для ліцеїста – нові товариші. Більшість першокласників до вступу в ліцей бу-

ли кращими і в навчанні, і в громадській чи в інших видах діяльності, першими у своїх школах.

У ліцеї старшокласнику доводиться відповідний час набувати нового статусу, займати своє місце в новому колективі. І тоді важливо допомогти ліцеїсту знайти своє місце в нових умовах навчання.

РОЛЬ ПЕДАГОГА В АДАПТАЦІЇ ЛІЦЕЇСТА

Від ліцейського педагога чимало залежить: як буде розвиватися особистість, чи стане далі проявлятися, набуваючи все значнішої сили, обдарованість. У ліцеї, як правило, невеликий педагогічний склад, більшість учителів працює за сумісництвом, що особливо характерно для ліцеїв при вищих навчальних закладах. Особливі ролі у соціально-психологічній адаптації набуває діяльність класного керівника, який стає головним у справі підтримки старшокласника в ліцеї. Ось чому класному керівникові слід проводити копітку роботи щодо встановлення контактів ліцеїстів між собою і з викладачами, вводити їх у світ ліцейських традицій, знайомити з вищим навчальним закладом, його кафедрами, турбуватися про запис до бібліотеки, організувати позакласні заходи, змагання. Усе це сприяє соціально-психологічній адаптації ліцеїстів, формуванню органів самоврядування. Зміни у взаємовідносинах ліцеїста з однокурсниками, педагогами, позиція в колективі, визначення своєї ролі в ньому – все це виступає важливими показниками соціально-психологічної адаптації ліцеїстів.

Для вивчення соціально-психологічної адаптації можна використовувати самооцінку, соціометрію, інші методи вивчення колективу, результати педагогічних спостережень, бесід, педагогічну діагностику.

Критерієм психологічної (в тому числі і соціально-психологічної) адаптації слід вважати задоволеність ліцеїста своїм статусом, своїм психологічним самопочуттям, а також емо-

ційносприятливу соціометричну позицію в колективі. Слід прагнути до того, щоб у колективі не було самотніх, ізольованих ліцеїстів, а також тих, кого колектив прийняв, але вони незадоволені своїм статусом.

Дослідження дозволяє твердити, що важче психологічна адаптація проходить у підлітків зі слабкою нервовою системою, а також у тих, у кого спостерігається інертність нервових процесів, низькі показники динамічності, неврівноваженість. Психологічній адаптації не сприяють тривожність, інтроверсія, емоційна нестабільність.

У той же час сильна, рухлива, динамічна, врівноважена нервова система, низький рівень тривожності, екстраверсія, емоційна стабільність як характеристики темпераменту сприяють швидкій адаптації особистості до нового способу життя.

Швидкій психологічній адаптації сприяють також і такі якості, як комунікативність, гнучкість мислення, гнучкість у спілкуванні, конформність, організованість, рішучість. А протилежні їм якості – замкнутість, ригідність мислення, жорстокість, незалежність у поведінці, незібраність, нерішучість затримують адаптацію.

Сформованість “Я - концепції” також визначає соціально-психологічну адаптацію старшокласників до ліцейського життя.

Їй сприяє адекватна самооцінка, реальний рівень тягіння, наявність чіткої системи переконань, чітка спрямованість особистості.

Для соціально-психологічної адаптації можна використовувати кожний теплий день вересня і жовтня, щоб усім класом новачки могли провести два вихідних дні на природі, де ліцеїсти займаються різними справами, всебічно розкриваючи свою майстерність. Це дає можливість організаторам дозволити спостерігати за юними ліцеїстами, виявляти лідерів, досліджувати розвиненість комунікативності, організованості, кмітливості та інших якостей.

ДІЯЛЬНІСНА АДАПТАЦІЯ

Вінцем процесу адаптації ліцеїстів слід вважати діяльнису адаптацію. Нормальне фізичне і психологічне самопочуття ліцеїстів дозволяє їм зробити вибір тих форм і видів діяльності, якими старшокласник бажає займатися і з якими він пов'язує своє майбутнє. У свою чергу, як відомо, діяльнісні зміни можуть нормалізувати і фізичний, і психологічний стан.

Показниками діяльнсної адаптації ліцеїста можна вважати: визначення ним напрямку науково-дослідницької роботи; вибір гуртка, студії, факультатива та інших форм розкриття інтересів; вивчення предметів за вибором; готовність вивчати навчальні предмети за індивідуальним планом.

Циклограма 1.

ЦИКЛОГРАМА РОБОТИ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА

щодо адаптації учнів до навчання в ліцеї

Вересень

1. Знайомство ліцеїстів із традиціями ліцею, його вимогами.
2. Зустріч з викладачами, професорсько-викладацьким складом вищого навчального закладу.
3. Знайомство з вищим навчальним закладом, запис до бібліотеки.
4. Поїздка до лісу.
5. Підготовка до свята "Дебют ліцеїста".
6. Година спілкування "Я про себе".

Жовтень

1. Вивчення інтересів і нахилів ліцеїстів.
2. Поїздка до лісу.
3. Участь у святі "День Учителя".
4. Підготовка до "Дня ліцею".
5. Вибір органів самоврядування.
6. Запис до спортивних секцій, гуртків.
7. Вибір факультативів, спецкурсів.

Листопад

1. Закріплення за кафедрою вищого навчального закладу.
2. Визначення теми дослідження.
3. Аналіз навчальних успіхів.
4. Проведення й аналіз твору "Я в ліцеї".

Самооцінка особистості за цими показниками доповнюється оцінками успішності навчання, результатами педагогічних спостережень і бесід, які зіставляються з результатами тестів з виявлення інтересів і нахилів ліцеїста.

Діяльнсна адаптація ліцеїстів проходить поступово разом із усвідомленням учнями свого нового місця і ролі як майбутніх учених, дослідників. У ліцеях її починають з екскурсії на кафедри університету, з зустрічі з професорсько-викладацьким складом, видатними вченими, з відвідування університетського музею, а також з розповіді про історію тієї науки, яку ліцеїсти поглиблюють будуть вивчати в ліцеї, а потім у стінах вищого навчального закладу. Дії щодо прискорення адаптації учнів до навчання в ліцеї відображено в циклограмі 1.

У цілому слід підкреслити, що виділені види адаптації взаємопов'язані, впливають один на одного, проходять одночасно, але на різних рівнях індивідуальності і реально не можуть бути поділені, як не може бути поділена індивідуальність, особистість людини. Однак ми виділяємо їх і аналізуємо з метою надання кваліфікованої медико-психологічної і педагогічної допомоги особистості ліцеїста, що адаптується, з метою зробити процес адаптації більш швидким, забезпечити менш болюче входження особистості у нові умови життя і діяльності.

Адаптація ліцеїста може вважатися також успішною, якщо:

- Ліцеїст виконує всі вимоги навчального процесу в ліцеї;
- Ліцеїст записаний до бібліотеки ліцею та вищого навчального закладу і користується відповідною літературою;
- Ліцеїст психічно, морально і фізично не перевантажується, виконуючи навчальні та інші завдання;
- Самопочуття ліцеїста в новому колективі добре;
- Ліцеїст бере участь у позаурочних виховних заходах;
- Ліцеїст володіє інформацією про стан свого творчого розвитку, знає

свої сильні і слабкі сторони, вмє скласти програму саморозвитку;

- Ліцеїст бере участь у роботі органів самоврядування в групі чи ліцеї;
- Ліцеїст бере участь у різноманітних видах творчої діяльності в позаурочний час;
- У ліцеїста не погіршується стан здоров'я порівняно з тим, який він мав до навчання у ліцеї;
- Учень виконує "Правила ліцеїста".

Слід відзначити, що до ліцею приходять старшокласники, які вже мають відповідний життєвий досвід у шкільному колективі.

Багато з них очолювали різні органи шкільного самоврядування, були активістами у різних учнівських об'єднаннях. Необхідно також врахувати, що ліцеїсти раніше навчалися не тільки в різних класах, але і в різних школах, колективи яких відрізнялись рівнем розвитку, традиціями і спрямованістю інтересів.

Ліцейські традиції, до розвитку яких має бути залучений новачок, можуть стати одним із факторів адаптації колишніх школярів до ліцейського життя. Практика відпрацювала ряд ліцейських традицій. Серед них: Посвячення в ліцеїсти, День ліцею, Інтелектуальний марафон, Турніри поліглотів і т.ін.

УМОВИ ІНТЕНСИВНОГО ФОРМУВАННЯ ЛІЦЕЙСЬКОГО КОЛЕКТИВУ

Досвід свідчить, що можливе *інтенсивне формування* ліцейського колективу. *По-перше*, це забезпечується стабільним складом педагогічного колективу, його майстерністю, прагненням кожного педагога до самовдосконалення, самореалізації. Для педагога конче необхідним виступає врахування того, що учнівський колектив ліцею рухливий, динамічний, постійно оновлюється. Це має стимулювати педагогів до пошуку нових шляхів керівництва становленням ліцейського колективу.

Від редакції

НОРМАТИВНА БАЗА (за матеріалами інтерв'ю Валентина Алфімова головному редакторові журналу Ользі Виговській)

Нормативна база освіти має, безперечно, вдосконалюватися; зокрема, найперше слід покращити освітнє законодавство в тій частині, яка регулює функціонування ліцеїв і гімназій. Хоча, треба сказати, Міністерство освіти і науки України ще з 90-х років приділяє належну увагу закладам середньої освіти нового типу. Це виявлялося і в підтримці ідеї поглибленої диференціації навчально-виховного процесу в цих закладах, і в розробці для них окремих навчальних планів, і в дотичності до роботи Асоціації гімназій і ліцеїв. Міністерство у свій час висувало й ідею державно-громадського керівництва освітою, яке передбачає об'єднання зусиль держави й суспільства у вирішенні проблем сучасної освіти і головною формою такої співпраці вважає саме потужний, неформальний рух подібних Асоціацій. І така велика увага з боку освітянського чиновництва до ліцеїв і гімназій виправдана. Адже переважна більшість переможців олімпіад і різноманітних конкурсів навчається саме в новітніх закладах освіти. Це засвідчує також ефективність загальнодержавної та регіональної політики в освітній галузі, зосібна щодо роботи з обдарованими дітьми.

ЗРУШЕННЯ В ОСВІТНІЙ СФЕРІ

У ліцеях і гімназіях дуже відчувається ще одне суттєве зрушення в освітній сфері – прихід науки до школи. Наприклад, у нас на Донеччині науковці з доцентською кваліфікацією керують дослідницькими програмами навіть у сільських школах. Дедалі зростає й ефективність підвищення кваліфікації керівників освітніх закладів нового типу. З іншого боку, загальноосвітні школи все інтенсивніше переймають ті новачки, які народжуються в гімназіях і ліцеях. Скажімо, масового поширення набуває новаторський досвід роботи з обдарованими дітьми – звичайні школи теж беруть участь у формуванні обласного банку даних про юні обдарування, учителі намагаються розгледіти й

(Продовження на с.130)

(Закінчення, початок на с.129)

розвинути талант ледь чи не в кожній дитині, для творчої молоді встановлюються заохочувальні стипендії. Детальніше зупинюся саме на питанні про заохочення. Наші талановиті діти заохочуються рядом стипендій – від обласної адміністрації, обласної ради, Кабінету Міністрів, Президента... В очолюваному мною ліцеї тридцятьоро дітей із 270-ти одержують такі відзнаки. Окрім цього, сплачуються також ректорська стипендія і стипендія студентської профспілки. Таким дітям гарантується вступ до вищої школи і сплата стипендії під час навчання там. Наші ліцеїсти (загальною кількістю 75%) є членами студентської профспілки, що дає їм змогу одержувати не лише стипендії і гранти, а й оздоровчі путівки до пансіонатів, а також користуватися бібліотечними фондами університету, спортивними залами, можливостями кафедр. Профспілка підтримує матеріально громадську й наукову діяльність наших ліцеїстів, виділяючи кошти на проведення різних заходів, призові фонди, наукові розробки й відрядження. Режим максимального сприяння супроводжує й науково-організаційну діяльність ліцею – наукове консультування, участь у конференціях і семінарах, оприлюднення результатів досліджень у науковій пресі. Тож цю систему маємо берегти і вдосконалювати!

По-друге, скорішому прийняттю нової соціальної ролі ліцеїста колишньому школяреві допомагає активне його включення у різноманітні види ліцейського життя і перш за все в наукове товариство, різнопланові клуби, секції, гуртки і, безумовно, озброєння методами наукової організації навчальної праці.

По-третє, створення в ліцеї атмосфери доброзичливості, уваги до першокурсників, розуміння проблем, які у них виникають, і допомога у їх розв'язанні. Тут слід мати на увазі, що частина ліцеїстів вимушена мешкати в гуртожитках, бути відірваною від сім'ї, що вимагає навичок самообслуговування, самоорганізації, самоконтролю.

По-четверте, і це вельми важливо, враховувати при формуванні колективу ліцеїстів наявність у них достатнього досвіду організаційної діяльності. За нашими даними, 85 % ліцеїстів у школах, де вони раніше вчилися, виступали в ролі формальних лідерів і, як правило, загальношкільного рівня. Це дозволило їм засвоїти методи керівництва учнівським колективом, постійно вдосконалювати навички організації самоврядування.

Ось чому в ліцеях досить швидко може наступити стадія самоорганізації колективу.

По-п'яте, ліцей на відміну від загальноосвітньої школи надає учням більш широкі можливості участі в органах самоврядування. Там, де ліцеї створено при вищих навчальних закладах, у ліцеїстів створюється профспілка, яка виступає складовою частиною профорганізації студентів. Вирішення серйозних питань ліцейського життя, відстоювання інтересів товаришів у "дорослій" організації – все це дозволяє активно накопичувати соціальний досвід, підвищує соціальний статус ліцеїста.

Проблема формування учнівського колективу ліцею завжди актуальна, шляхи прискорення цього процесу не обмежуються сказаним. Їх пошук і реалізація – завдання педагогічного колективу, свідчення його майстерності і творчості.

МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

Управління
школою

У зв'язку з розробкою подальшої стратегії розвитку національної системи освіти, прийняттям Національної доктрини розвитку освіти та Концепції загальної середньої освіти виникла необхідність переглянути загальний принцип та підходи до управління освітою в місті.

У практиці існують два різні підходи до перетворень. Перший зорієнтований на злам існуючої системи управління освітою і заміну її іншою, принципово новою. Другий - на реконструкцію, модернізацію старої системи управління. При цьому припускається використання в зміненому, стосовно до нових умов, стані традиційних організаційних структур органів освіти.

Реформування системи освіти проводилося з використанням двох вищеназваних підходів. При цьому враховувалися місцеві умови та той рівень розвитку, якого досягли освітяни міста Макіївки.

У 2001 році було ліквідовано районну ланку системи управління освітою в місті, тобто перестали існувати районні відділи освіти. Це було пов'язане зі змінами, які відбулися в структурі міської виконавчої влади.

Такі зміни дали змогу переглянути структуру міського управління освіти та змінити напрями його діяльності. У результаті було

відпрацьовано єдині вимоги до закладів освіти, незалежно від їхньої приналежності до того чи іншого району міста; знято дублювання розпоряджень районної та міської ланок управління; для надання послуг населенню створено освітні округи, у які ввійшли заклади освіти з різних районів. Крім того, скорочення штату управлінських кадрів привело до економії коштів.

Завдяки зростанню самостійності навчальних закладів, передачі деяких функцій контролю за роботою педагогічних колективів адміністрації цих закладів, керуючись концепцією переходу від державного управління до державно-громадського, стало можливим залишити в місті управління освіти міської ради, яке, у свою чергу, теж зазнало суттєвих змін. За управлінням освіти залишилися, перш за все, такі функції:

- забезпечення життєдіяльності закладів освіти;
- кадрове та фінансове обслуговування;
- координація діяльності навчально-виховних закладів різних типів;
- опіка та піклування дітей, що залишилися без батьків.

Структура управління складається з 5 відділів, головної бухгалтерії, госпо-

**Людмила
МЕЛЬОХІНА**

Заступник начальника управління освіти Макіївської міської ради

Директор школи, ліцею, гімназії № 2-3/2004

дарчої групи, міського методичного центру.

Станом на 1 вересня 2003 року в місті сформовано оптимальну мережу закладів освіти, до якої входять 79 загальноосвітніх навчальних закладів, 83 дошкільних заклади, 10 позашкільних закладів, 10 професійно-технічних навчальних закладів, 4 вищих навчальних заклади I-II рівня акредитації, 2 вищих навчальних заклади III-IV рівня акредитації.

Системою освіти в місті керують такі суб'єкти управління як, міська рада, виконком міської ради, управління освіти, колегія міського управління освіти.

Міська рада як орган місцевого самоврядування та її виконавчий комітет приймають у межах своєї компетенції рішення щодо фінансування галузі, відкриття, закриття та реорганізації закладів освіти різних типів, рішення, для виконання яких треба скоординувати зусилля різних структурних підрозділів системи органів місцевого самоврядування.

З метою більш ефективного втілення в життя прийнятих рішень через засоби масової інформації (міське телебачення, газети) серед населення міста проводиться відповідна роз'яснювальна робота.

Так, наприклад, у червні 2003 року міською радою було затверджено Програму вдосконалення мережі закладів освіти на 2003-2008 роки. Прийняття рішення передувала копійка аналітична діяльність, роз'яснювальна робота. Аналіз шкільної мережі показав, що в місті функціонують загальноосвітні школи, на утримання яких витрачаються значні кошти, хоч контингент учнів у цих школах за останні роки різко знизився. Старіння мешканців селищ, у яких розташовано ці школи, переїзд працездатного населення в інші райони міста призвів до того, що в мікрорайонах шкіл не залишилося дітей дошкільного віку, які б у найближчі роки прийшли до першого класу. Управління освіти вивчило перспективи розвитку, кад-

ровий потенціал вказаних та сусідніх з ними шкіл і прийняло рішення про необхідність закриття деяких з них. Після того, як було визначено школи для закриття, з батьками учнів, педагогічними колективами проводилася роз'яснювальна робота. Відповідна інформація передавалася населенню через міські газети, радіо, телебачення. В інтерв'ю з начальником управління освіти роз'яснювалися мотиви закриття шкіл, обговорювались умови, у яких будуть навчатися в подальшому учні із цих шкіл. З населенням віддалених селищ Грузько-Ломовка та Грузько-Зорянка зустрівся міський голова. На реалізацію прийнятого рішення було направлено зусилля депутатів міської ради, управління освіти, органів СЕС, відділу охорони здоров'я, відділу агропромислового комплексу, торгівлі та побутового обслуговування, комісії з координації роботи пасажирського транспорту, центру зайнятості населення, виконавчих органів ради – районних адміністрацій. Протягом літа було проведено ремонтні роботи в школах, укладено договір та виділено кошти на шкільний автобус для підвозу учнів з віддалених селищ до шкіл. Індивідуально з батьками встановлювалося місце навчання їх дітей. За бажанням батьків класи переводилися до нової школи зі своїм класним керівником. Проведену роботу, не зважаючи на непопулярність таких заходів, як закриття закладів освіти, було спокійно прийнято населенням міста.

У Макіївці міська влада дуже важено ставиться до закриття шкіл. Протягом останніх 10 років кількість учнів зменшилася на 30%, а кількість шкіл – лише на 13%. Учні переводяться до шкіл з кращими умовами навчання, виховання та утримання. Це, як правило, школи I-III ступенів з профільним навчанням, обладнані комп'ютерною технікою, у яких учні мають можливість навчатись як державною, так і рідною мовою.

Кошти, що економляться в ре-

зультаті закриття шкіл, напружуються на покращення умов утримання дітей у закладах освіти. Ще за 3 роки до того, як Міністерство освіти і науки України прийняло державну програму “Шкільний автобус”, у місті Макіївці діяла аналогічна програма. Станом на 1 вересня 2003 року в режимі “шкільного автобуса” організовано підвіз 722 учнів з віддалених селищ до шкіл. Рішенням міської ради з 2000 року організовано безкоштовне гаряче харчування всіх учнів 1-4 класів міста вартістю 1 грн. Протягом останніх 3 років обладнано сучасною комп’ютерною технікою 48% шкіл I-III ступенів. Звільнені будівлі використовуються, здебільшого, знов-таки для дітей та педагогів. У них відкрито кімнати школяра, де вихователі проводять позаурочну роботу з дітьми, центри дозвілля для підлітків та юнацтва, благодійний центр соціальної допомоги “Наш дім”.

З метою підвищення гнучкості та адаптивності управління розвитком системи освіти, покращення його скоординованості в умовах нестабільності внутрішнього та зовнішнього середовища управління освіти планування своєї діяльності здійснює на основі програмно-цільового принципу.

Протягом останніх 5 років розроблено управлінням освіти і затверджено міською радою “Програму розвитку освіти міста на 2001-2005 роки”, цільові комплексні програми “Обдаровані діти”, “Дитинс-

ЗАРАДИ МАЙБУТНІХ ПОКОЛІНЬ

Поруч з обласним центром Донецьком розташована Макіївка – одне з промислових міст області. Таке сусідство дає можливість використовувати всі надбання “столиці Донбасу” в різних сферах діяльності: інтелектуальній, духовній, спортивній. Макіївські школярі мають можливість відвідувати обласні театри, бібліотеки, музеї, концерти та виставочні зони, спортивні комплекси, навчатися у вищих закладах освіти, брати участь або бути просто глядачами чудових урочистих свят. Почесне сусідство накладає на нас і відповідні обов’язки. Дуже часто делегації різних регіонів, що приїждять знайомитися з досвідом роботи Донецької області, відвідують наше місто. Тому Макіївка не може бути осторонь тих нововведень, які народжуються в кабінетах Донецької обласної держадміністрації, ініціатором яких виступає губернатор області.

Так було і з програмою “Обдаровані діти”. І раніше в закладах освіти проводилась робота з обдарованою учнівською молоддю. Загальноосвітні школи більше уваги приділяли інтелектуальному розвитку дитини, в позашкільних закладах росли юних зірочок естради, спортивні школи були зорієнтовані на підготовку майстрів спорту, чемпіонів області, України. Але після прийняття в 1998 році обласної комплексної цільової програми “Обдаровані діти”, ініціатором якої був начальник головного управління освіти і науки Донецької обласної держадміністрації В.В. Тесленко, не тільки в місті, але й у кожному закладі освіти, починаючи з дошкільних, поступово стала формуватися система роботи з обдарованими дітьми.

Вирішення будь-якої глобальної проблеми починається з теоретичного ознайомлення з надбаннями науковців, з вивчення передового перспективного досвіду. Низка теоретичних семінарів, практичних конференцій, починаючи з обласних і закінчуючи міжнародними, які було проведено в місті Донецьку, стала підґрунтям для подальшої роботи. Мені пощастило бути учасницею усіх цих заходів, що проводились протягом 5 років. Я дуже вдячна долі, що подарувала мені можливість спілкування з видатними вчителями, відомими практиками, талановитою молоддю з різних куточків земної кулі, що були гостями на донецькій землі.

Треба бути сміливою людиною, щоб у наш час, коли не на все вистачає грошей, взятися за втілення такої програми на регіональному рівні. Саме такими сміливими людьми я вважаю і колишнього губернатора, а нині Прем’єр-міністра Кабінету Міністрів України В.Ф. Януковича, і начальника Головного управління освіти і науки обласної держадміністрації В.В. Тесленка, і колишнього міського голову Макіївки, який зараз займає посаду першого заступника губернатора, В.Г.Джарти.

Василь Георгійович одним із перших підтримав обласні цільові програми. На зустрічі з представниками юного покоління 2001 року він сказав: “Без вас у міста немає майбутнього. Я радію, що в Макіївки є чудова перспектива. Це означає, що молоді надано можливість використовувати свої

(Продовження на с.134)

(Продовження, початок на с.133)

знання, здібності і таланти для процвітання рідного міста”.

На підставі регіональної програми в місті було створено та затверджено міською радою відповідну програму. Для її виконання згідно з угодою між міським головою та начальником ГУОН щороку виділялись кошти.

5 років – це багато чи мало? Пригадую ті події, які викликали найбільший інтерес, залишилися в пам’яті. Чудові масові свята, присвячені Дню захисту дітей, благодійні акції для підтримки дітей-сиріт та дітей інвалідів, емоційні концерти за участю талановитих школярів, спортивні змагання...

Дуже запам’ятались дітям різні обласні конкурси: для дошкільнят “Розумники та розумниці”, для учнів початкових класів інтелектуальний турнір “Юний ерудит”, для старшокласників олімпіади, конкурси захисту дослідницьких робіт в Малій академії наук.

Справжнім святом для всіх стало видання журналу “Обдаровані діти”, засновником якого було Головне управління освіти і науки Донецької облдержадміністрації. У кожному номері ми читали про досягнення макіївських школярів – інтелектуалів, вокалістів, спортсменів, художників. Стало доброю традицією для учнів наших шкіл – надіслати матеріали до обласного журналу.

З ініціативи В.Г. Джарти ІПК “Преса Макіївки” почала видавати обласну газету для дітей та підлітків “Большая перемена”. Газета оперативно висвітлює шкільні новини, друкує поетичні сторінки юних авторів, проводить різноманітні конкурси.

Можна багато говорити про те, що було зроблено в області й у місті за 5 років для втілення в життя програми “Обдаровані діти”. Незабутні враження залишилися не тільки в пам’яті дітей, але й у мене, дорослої людини з 30-річним педагогічним стажем роботи, про обласні конференції старшокласників, що пройшли в Слов’яногорську, Кураховому, Донецьку, колегію міського управління освіти за темою “Система роботи закладів освіти міста з обдарованими дітьми” в супроводі концертних номерів, підготовлених колективами міського палацу дитячої та юнацької творчості, свято “О спорт – ти життя”, присвячене Дню захисника Вітчизни, в якому взяли участь вихованці макіївських дитячих спортивних шкіл.

Учні макіївських шкіл прославляють рідне місто в області, в Україні та за її межами. Близько 300 дітей різного віку тільки в 2002-2003 навчальному році стали призерами обласних, Всеукраїнських, міжнародних олімпіад, конкурсів, змагань. Серед них учні, які стали номінантами програми “Обдаровані діти” в усіх трьох напрямках: “Інтелектуальний потенціал Донбасу”, “Відродження духовності рідного краю”, “Здорове покоління Донбасу”. Станом на 1.01.2004 року в міській банці обдарованих дітей внесено 146 учнів, в обласний – 45 макіївчан. 6 учнів отримують стипендію обласної ради. Переможці Всеукраїнських олімпіад Н. Крачковський та О. Швайко отримують стипендію обласної ради.

тво”, “Дистанційна освіта”, “Програму вдосконалення управління освітою”.

Робота з реалізації програм дозволяє зосередити кошти, організаційні, кадрові, матеріально-технічні ресурси на найбільш актуальних проблемах діяльності освітніх установ.

Територіальна освітня система тільки тоді буде ефективною і забезпечить освіту високої якості, коли вона з найбільшою можливістю задовольнятиме потреби соціального замовлення. Органи міського самоврядування вчасно вивчають потреби соціальних замовників у тих чи інших класах, групах, закладах різних типів і видів, а управління освіти переформовує контингенти учнів і вчителів відповідно до цих потреб.

Так серед 79 загальноосвітніх закладів міста функціонує 1 гімназія, 3 ліцеї, 2 навчально-виховних комплекси, одна школа I ступеня, одна приватна школа, 27 шкіл I-II ступенів, 43 школи I-III ступенів. У 5 школах I-III ступенів поглиблено вивчаються окремі предмети, у 38 – функціонують профільні класи. Для соціально незахищених дітей відкрито навчально-реабілітаційний центр “Райдуга” та дитячий будинок “Проліски”, школу-інтернат для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Учні з вадами в розумовому розвитку навчаються в 3 допоміжних школах-інтернатах. Для здобуття повної загальної середньої освіти працюючою молоддю функціонує вечірня

школа та в 3 загальноосвітніх школах відкрито 8 класів з вечірньою формою навчання. У 2 колоніях для утримання засуджених організовано вечірні школи для навчання громадян, позбавлених волі.

У дошкільних закладах функціонують спеціальні групи для дітей з вадами фізичному та розумовому розвитку, санаторні групи для дітей із послабленим здоров'ям.

У ролі замовника, поряд з державою, все частіше виступає сім'я. Можливість вибирати освітні заклади, програми та окремі додаткові освітні послуги дозволяє сім'ї заявляти про свої очікування в сфері освіти та примушує школу враховувати ці очікування. Одна школа не може задовольнити всіх потреб сімей, що мешкають в цьому мікрорайоні. У зв'язку з цим управління освіти займає активну позицію в справі формування соціального замовлення освітній системі. Перед управлінням стоїть завдання розвитку потенціалу системи, розширення її педагогічних, організаційних, ресурсних можливостей для реалізації соціального замовлення. Для реалізації цього завдання ефективно використовуються кадрові, наукові, методичні, інформаційні, матеріальні, фінансові ресурси.

У цьому напрямі зроблено перші кроки. Територія міста умовно розділена на 7 освітніх округів. Округ – це територіальна одиниця, на якій розташовано всі установи освіти, незалежно від їхньої відомчої належності.

(Закінчення, початок на с.133)

Наприкінці своєї розповіді не можу не сказати про міську раду старшокласників. У 2001 році з ініціативи Головного управління освіти та науки було створено обласну раду старшокласників, до якої ввійшли представники всіх міст та селищ області. На підставі документів, привезених з першої обласної конференції школярів, у місті з ініціативи міського управління освіти створили аналогічну раду, до якої увійшли представники навчальних закладів міста. Основною метою ради є формування соціально активної, адаптованої до реального життя людини; сприяння співпраці та співтворчості школярів і педагогів міста щодо вдосконалення навчально-виховного процесу. Рада складається з 6 комітетів та прес-центру. Комітети відповідають напрямкам роботи, запропонованим обласною радою школярів. Серед них:

- комітет підтримки учнівських організацій;
- комітет обдарувань і талантів;
- комітет науково-дослідницької та експериментальної діяльності;
- комітет профорієнтації;
- комітет культури, відпочинку та спорту;
- комітет історії, краєзнавства та екології.

У складі ради 20 учнів та 6 дорослих. Дорослі – це найбільш активні педагоги, яких знають у місті. Вони забезпечують педагогічний супровід. Рада має свої атрибути: девіз, емблему, гімн. Серед почесних членів ради не тільки видатні мешканці, а й найбільш популярні особистості. Це і міський голова О.Н. Мальцев, і депутат Верховної Ради В.Ю. Хомутинник, і депутат міської ради І.О. Зосимов.

За 3 роки Рада вже встигла заявити про себе конкретними справами. Серед них: форум старшокласників, участь у підготовці і проведенні засідання колеги управління освіти з питань організації профільного навчання, організація і проведення благодійної акції в Макіївському навчально-реабілітаційному центрі. Особливою ж гордістю рада вважає видання шкільної газети, перший номер якої вийшов у травні 2003 року. Газета виходить щоквартально, готується учнями навчальних закладів, друкується в типографії міста за макетом, який самостійно готує прес-центр Ради школярів. За головну мету вважаємо розповсюдження інформації про шкільне життя серед усіх школярів міста. Газета надає сторінки юним поетам, прозаїкам, художникам, дизайнерам та всім талановитим школярам для вираження своїх думок, ідей.

Пройдуть роки. Виростуть школярі, заради розвитку талантів яких і втілюється обласна цільова програма "Обдаровані діти". Кожна зустріч із видатним ученим, яскравим артистом, відомим спортсменом буде гріти наше серця, тому що і ми теж сприяли розвитку його дарувань. Але якщо дехто з них не стане відомим, а виросте просто чудовою людиною, яка любить свою Батьківщину, віддана обраній справі, ростить своїх дітей, дбає про майбутнє – і цим щаслива, то це і є найголовніше в роботі Педагога, яку б посаду він не займав, починаючи від шкільного вчителя і до начальника Головного управління освіти і науки обласної державної адміністрації.

Завдання управління полягає в тому, щоб у кожному окрузі створити максимальні умови для задоволення потреб населення, що мешкає на території округу, а також скоординувати роботу всіх закладів освіти, що входять до цього округу.

Перелік послуг, які можна отримати в освітньому окрузі, складається на підставі запитів населення міста.

Вирішення проблем реформування освітнього процесу та ресурсного забезпечення навчальних закладів неможливе без широкої громадської підтримки. Система роботи з громадськістю тільки створюється. Накопичується досвід цілеспрямованої роботи із засобами масової інформації, з депутатами всіх рівнів, з батьками, різними державними та громадськими структурами. Основою співпраці з громадськістю є широке інформування населення про діяльність освітніх установ та її результати, про освітні інновації, проблеми, які існують в освітній галузі. У місті видаються газети “Вечерняя Макеевка”, “Макеевский рабочий” та обласна дитяча газета “Большая перемена”, які систематично висвітлюють освітянські новини. Газета “Вечерняя Макеевка” один раз на 2 місяці одну сторінку присвячує шкільній тематиці. Друкуються матеріали під рубриками “Обдаровані діти”, “Наша школа”, інтерв’ю з працівниками управління освіти, репортажі про навчальні заклади різних типів, нариси про керівників та педагогів. У газеті “Большая перемена” висвітлюються шкільні новини, друкуються матеріали юних поетів, журналістів із числа учнів.

Міське телебачення ТРК “Юніон” щотижня інформує населення про основні події в системі освіти, готує спеціальні передачі під рубрикою “Автограф тижня”, коли до студії запрошуються популярні громадяни міста, серед яких і працівники міського управління освіти, молодіжні лідери, талановиті школярі.

З метою формування соціально активної, адаптованої до реального

життя людини, що наділена глибокою відповідальністю, здатна до самовдосконалення та самореалізації, в 2001 році було створено міську раду старшокласників, структура якої представлена 7 комітетами. Це постійно діючий орган учнівського самоврядування міста. Складається рада з найбільш активних учнів 9-11 класів навчальних закладів. Члени ради старшокласників організовують роботу органів учнівського самоврядування, беруть участь в обговоренні питань діяльності закладів освіти. До складу ради входять дорослі, які здійснюють педагогічне супроводження її діяльності, допомагають старшокласникам виходити на рівень спілкування з представниками державних та громадських організацій з проблем учнівського життя.

У своєму складі рада має прес-центр. З 2003 року рада почала випускати шкільну газету з періодичністю один раз у квартал. Газета виходить тиражем 4 тисячі екземплярів і розповсюджується серед учнів навчальних закладів міста. У ній висвітлюються шкільні новини, розповідається про школи міста, друкується цікавий матеріал пізнавального характеру.

Рада старшокласників працює під девізом “Учнівська молодь – рідному місту”.

Протягом трьох років радою старшокласників було ініційовано 3 загальношкільні акції з широким обговоренням у засобах масової інформації:

- конкурс на кращий твір “Якби я був міським головою”;
- конкурс малюнків “Ми одна команда – всі макіївчани”;
- конкурс малюнків “Податки очима дітей” спільно з Державною податковою інспекцією міста.

Під час проведення акцій учні висловили своє ставлення до процесів, що відбуваються в житті рідного міста, показали обізнаність із міськими проблемами, пропонували конкретні заходи щодо їх вирішення.

Акції так захопили населення міста, що в них взяли участь цілі сім'ї. Найбільш цікаві роботи друкувалися в міських газетах. У Театрі юного глядача було оформлено виставку дитячих робіт за цими матеріалами.

Ще одна ініціатива ради старшокласників викликала резонанс серед громадян міста. До навчально-реабілітаційного центру "Райдуга" (НВЦ "Райдуга"), де навчаються і виховуються діти пільгової категорії, виїхали члени ради старшокласників з подарунками, концертом. Подарунки (іграшки, книжки, канцелярські товари) було зібрано в школах і адресовано вихованцям центру. Під час зустрічі було вирішено привернути увагу всього міста до проблем НВЦ "Райдуга". Цю ініціативу було підтримано міським головою. Силами кращих художніх колективів міста було проведено благодійний концерт. Виручені від концерту кошти в розмірі 39 тис.грн. дозволили зробити значні ремонтні роботи в центрі, а розіграш лотереї допоміг значно покращити матеріально-технічну базу навчального закладу меблями, технологічним обладнанням, м'яким інвентарем, побутовою технікою на суму 22 тис.грн. Усіх випускників 11-го класу було запрошено на міський випускний бал. Одяг та взуття для цієї святкової в їхньому житті події подарували дітям власники магазинів міста. Протягом літа 2003 року міська преса висвітлювала хід ремонтних робіт в НВЦ.

Такі акції – це перші кроки залучення активної учнівської молоді до вирішення проблем міста. Вводиться відстежування долі молодих макіївчан з метою використання їх творчого потенціалу на користь рідного міста.

У сфері кадрової політики відбуваються зміни, які будуть актуальними протягом найближчих років. З урахуванням цих змін в 2002 році в місті було розроблено та затверджено міською радою програму "Кадри Макіївки". На виконання цієї програми управління освіти розробило заходи

щодо кадрового забезпечення освітніх установ. Головною метою сьогодні стає формування висококваліфікованих педагогічних колективів з високим рівнем творчої активності. Її рішення пов'язане з проблемами оновлення кадрів, у тому числі й керівників закладів освіти, із забезпеченням зайнятості педагогів, стимулюванням ефективної педагогічної діяльності, розширенням професійних можливостей кадрів.

Для орієнтації талановитої молоді на педагогічну професію в 1991 році було відкрито гімназію психолого-педагогічного профілю, близько 40% випускників якої, здобувши вищу освіту, уже працюють викладачами в навчальних закладах області й міста. Система методичної роботи спрямована на підвищення педагогічної майстерності вчителів. Одним з головних завдань управління освіти в цьому напрямі є підготовка резерву керівних кадрів, їхнє стажування на робочому місці під керівництвом найбільш досвідчених директорів та їхніх заступників, різноманітні форми навчання недавно призначених керівників та робота з резервом апарату міського управління освіти.

Ці заходи вже дають вагомі результати:

- підвищується пріоритет освіти в місті;
- створено позитивний імідж міської освіти в регіональному та державному просторі;
- зростає ефективність надання освітніх послуг населенню;
- посилилася наукова, фінансова, організаційно-управлінська підтримка освіти установами, організаціями та підприємствами не тільки міста, а й області;
- зросла ефективність управлінських рішень.

Рациональне співвідношення централізації та децентралізації управління освітою допоможе побудувати такий механізм управління, який буде спрямований на підвищення її ефективності.

ПРО ЕКОНОМІЧНУ ПОЛІТИКУ ШКОЛИ

Інтерв'ю головного редактора журналу Ольги Виговської з проректором з економіки та організації навчально-виховної роботи, професором національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова Олегом Семеновичем Падалкою

Управління
школою

– Якою має бути сучасна модель фінансування закладів середньої освіти?

Руйнація старої моделі економічних відносин унеможливила використання в господарській діяльності шкіл тих прийомів і методів, що застосовувалися протягом попередніх багатьох років. Нова модель ще не створена, оскільки процес реформування економіки, на жаль, затягнувся.

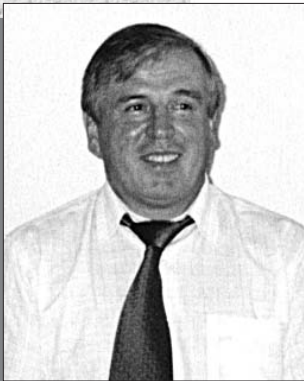
Проблема ускладнюється ще й тим, що в умовах ринкової економіки сучасні завдання розвитку школи і освіти в цілому не знаходять поки що належного відображення в системі пріоритетів бюджетного фінансування.

Тому в сучасних умовах освітні установи змушені вишукувати способи та методи для виживання, успіхи економічної діяльності все частіше залежать від можливостей знайти власні позабюджетні джерела фінансування. Однак керівни-

ки шкіл та інших навчальних закладів часто є неготовими до цього неминучого завдання, на цьому шляху підстерігає безліч проблем.

Процес формування нового галузевого господарського механізму запланований у Законі України "Про освіту" та деякі інші законодавчі акти сьогодні дозволяють формувати шкільні бюджетні фонди. *Модель наступна: кошти цільових фондів нагромаджуються на спеціальних рахунках, які відкриваються в банківських установах, вилученню не підлягають та використовуються у відповідності з призначенням, яке визначається законами України та положенням про них. Формуються за рахунок доходів цільового призначення або в порядку цільових відрахувань від конкретних видів доходів,* використовуються за окремим розділом кошторису незалежно від ступеня виконання бюджету в цілому.

Таким чином *школа внаслідок об'єктивних умов розвитку суспільного виробництва* стає невід'ємною частиною, а з допомогою своєї функціональної, суспільно необхідної праці та її результатів через відносини

Олег ПАДАЛКА

Редакцією з'ясовано – ці питання найбільше хвилюють освітянських керівників

обміну діяльністю *включається в систему економічних відносин, що приведе до ефективної праці вчителя і в кінцевому результаті — до підвищення рівня самої економіки.*

Крім того, більш *деталізує принципи правового регулювання економічних відносин* закладів шкільної освіти *Статут про середній загальноосвітній навчально-виховний заклад.* Цей документ регламентує діяльність кожної конкретної школи, її взаємозв'язки з іншими організаційними структурами й окремими громадянами, визначає її правове поле.

За Статутом школа має право: бути власником і розпорядником рухомого й нерухомого майна згідно з чинним законодавством та власним статутом; одержувати кошти й матеріальні цінності від органів державного управління, юридичних і фізичних осіб; залишати у своєму розпорядженні й використовувати кошти від господарської діяльності.

Сьогодні управлінська діяльність директора школи пов'язується з вирішенням цілої низки економічних питань. До його компетенції належить право розпоряджатися в установленому порядку шкільним майном і коштами, затверджувати після погодження з радою закладу освіти та організувати його виконання, укладати угоди, відкривати рахунки в банках і бути розпорядником кредитів.

Здавалося б, що за таких значних прав і великих можливостей для вирішення економічних питань економіка школи гарантуватиме її розквіт і соціальний захист суб'єктів її діяльності. На жаль, це не зовсім так. Багато положень як у статуті школи, так і в інших нормативних документах лише продекларовано, а чіткого механізму їх реалізації в повсякденному житті не розроблено.

– Чи мають школи бути фінансово самостійними? В чому переваги для шкіл? Які “підводні рифи”?

Питання на сьогодні є досить непростим. *По-перше*, хотілося б зазначити, що держава створює певні необ-

хідні правові механізми аби школи — як державні навчальні заклади мали можливість поповнювати свої фінансові ресурси. Зміст нововведень — це формування у керівника школи сучасного економічного мислення і вміння раціонально розпоряджатися майном школи, одним словом — оволодівати мистецтвом заробляти кошти. *З іншого боку* загальноосвітня школа — це державний навчальний заклад, який не може бути сам на сам зі своїми проблемами, держава її має фінансувати на рівні достатньому не лише для ефективного існування а і розвитку.

Поки що у законодавчих документах і нормативних актах як слід не розкрито питання власності освітніх закладів. Якщо у взаємовідносинах школи з засновником обумовлено повний перелік майна, земельну ділянку з зазначенням площі, яку він передає освітньому закладу на правах оперативного управління, то про об'єкти власності самого закладу, що використовуються в економічній діяльності, у жодному документі нічого не сказано.

Особливої уваги потребує осмислення сутності права оперативного управління майном. Право оперативного управління — це особливе майнове право. Воно дає закладу освіти ті самі за найменуванням (але не за змістом) повноваження щодо передачі у його оперативне управління об'єктів власності, які має власник. Але між правом власності і правом оперативного управління є суттєва різниця. Якщо власник володіє, користується й розпоряджається майном, що йому належить, на свій розсуд (не виходячи за рамки закону), то школа, наділена правом оперативного управління, володіє, користується й розпоряджається закріпленим за нею майном відповідно до призначення цього майна статутній меті й чинному законодавству. Водночас школа несе обов'язки перед власником. Вона зобов'язана ефективно й тільки за цільовим призначенням використовувати майно, закріплене за нею на правах оперативного управ-

ління (крім випадків, пов'язаних з нормативним зношенням майна в процесі його експлуатації). До того ж право оперативного управління майном не дає права здавати майно в оренду без згоди власника. У договорі між засновником і школою повинно бути зроблено застереження про можливість такої угоди.

– **Чим це є для директора:**

- **додатковим навантаженням (знову про його “платню”);**
- **засобом зростання відповідальності;**
- **засобом професіоналізму і т. ін.?**

Сьогодні, на превеликий жаль, це є дійсно додатковим навантаженням, адже директор школи перш за все лишається вчителем, виконує навчально-педагогічну роботу. Безперечно в ідеалі справжній керівник-менеджер мав би сконцентрувати свої зусилля на управлінській діяльності. Потребує суттєвих змін оплата праці директора, зокрема, вона мала б, на мою думку, перевищувати вдвічі зарплату вчителя. Крім того вона не мала б залежати лише від кількості учнів, має враховуватись обов'язково стаж керівної роботи, кваліфікація.

– **Яка особистість директора може якнайбільше цьому відповідати?**

Директор – як керівник, управлінець навчального закладу має крім глибоких професійних знань, громадського авторитету володіти сучасними менеджерськими навичками. Сьогодні управління – це особливий цілеспрямований процес впливу керівника школи на діяльність шкільного колективу та навчальний процес з метою забезпечення максимального результату в навчанні та вихованні учнів.

А управління школою – це особливий вид внутрішнього і зовнішнього середовища, що забезпечує цілеспрямований вплив на керувану систему для збереження і впорядкування її в межах заданих параметрів на основі закономірностей її розвитку та дії механізмів самоуправління.

Директор перш за все має постійно працювати над підвищенням сво-

го теоретичного рівня та виконувати роль одного з посередників між наукою та практикою, але не на рівні вказівок, розпоряджень, наказів, а з допомогою пояснень та переконань, особистого прикладу.

– **Чи можна цього навчати? З чого почати? Кому на управлінській вертикалі треба це робити?**

Зрозуміло, що життя сьогодні досить жорстко ставить завдання необхідності підготовки передусім управлінців. В Україні успішно функціонує система підготовки спеціалістів управління для органів державної влади, аналогічну роботу слід впроваджувати по підготовці керівників освітніх закладів. Вони мають добре знати не лише закономірності прогресу, а й освоїти нові категорії – “інтелектуальний капітал”, “інтелектуальний продукт”, “вартість створена знаннями”, “інтелектуальні фірми” і безліч інших. Причому важливо не просто знати ці категорії, а й уміти дати вартісну оцінку інтелектуальному капіталу, вміти відобразити її на балансі закладу і т. ін.

Глибоко переконаний: сьогодні не можна підготувати висококваліфікованого спеціаліста без знання теорії постіндустріального суспільства, його суті, специфічних категорій, механізмів функціонування і розвитку. Щоб розв'язати цю животрепетну проблему, необхідно вдосконалити навчальні програми, насамперед суспільно-знавчих курсів, створити нові підручники і посібники, в яких би теорія постіндустріального суспільства знайшла гідне втілення.

– **Ваше бачення причин стану української школи та шляхів її відродження.**

Я б питання так однозначно не ставив. Сьогодні українська школа поступово трансформується у нові соціально-економічні умови розвитку суспільства. І найголовнішим є те, що сьогодні залишились позаду зволікання, вагання, невпевненість у реальних кроках реформ, перемогла енергія руху вперед до необхідних змін.

ПЕДАГОГІКА ШКОЛИ

*Теорія і практика утворюють одне ціле,
і як душа і тіло вони нерідко
незгодні між собою.*

М. Ебнер-Ешенбах

САМОРОЗВИТОК ЯК ЧИННИК СТАНОВЛЕННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

“Всі індивідууми, які належать до людського роду, відмінні один від одного; тільки в одному вони майже сходяться, це їхня остання межа – досконалість”.

Фіхте

Нове освітнє середовище в ліцеї – це атмосфера творчої діяльності, яку створив педагогічний колектив, учні, батьки у ході по-новому організованого навчального процесу і системи додаткової освіти, в результаті чого у школярів формується культура перебування у школі, суспільстві. Вона поєднує новий зміст освіти, нові технології навчання, виховання і розвитку, спрямовуючи майбутнього працівника до усвідомлення потреби в універсаль-

них знаннях у межах професії. Це освітнє середовище забезпечує крім знань, умінь і навичок розвиток інтелектуальних здібностей учнів, скеровуючи кожного ліцеїста на виховання культури творчого мислення, що сприяє активній реалізації нахилів і здібностей випускників ліцею в різноманітних сферах діяльності.

Самостійна навчальна діяльність учнів є основою успішного навчання у середній та вищій школі. Вона сприяє саморегуляції особистості, підвищує інте-

рес до знань, виховує необхідну якість фахівця – постійне прагнення до професійного зростання.

У рамках навчальної програми розвитку обдарованих дітей педагогічний колектив ліцею інтенсивно опрацьовує ідею – навчати не конкретним знанням, а засобам швидкого та ефективного опанування ними, засобам самостійного їх здобуття.

Самостійна робота відкриває великі можливості для формування інтелектуальних якостей особистості, бо в ній запрограмована самостійна пізнавальна активність учня. Потрібно лише правильно цю активність організувати.

Такі завдання може вирішити тільки творчо націлений колектив учителів-одномумців. Готуючи учнів до саморозвитку, ми поступово знайомимо їх з елементами творчої дослідницької діяльності та алгоритмом стратегії наукового пошуку.

Мотивацію наукового пошуку визначає саморегуляція та самоствердження ліцеїста. Ефективність роботи з організації самостійної діяльності учня залежить від:

**Валентина
ШЕВЧЕНКО**

Директор Макіївського міського ліцею, відмінник освіти України, заслужений працівник освіти України

- бажання вчителя навчати нетрадиційно, використовуючи методи педагогічної евристики;
- уміння вчителя організувати творчу діяльність у стінах ліцею.

У своїй роботі педагогічний колектив прагне розвинути індивідуальні особливості суб'єктів освітнього процесу. І ця орієнтація не скасовує виховання через колектив, а вимагає більшої відповідальності особистості перед іншими. Ліцей покликаний забезпечити своєрідний баланс у людині двох начал – колективного й індивідуального, “Я” і “Ми”.

Тому основне завдання полягає у створенні можливостей та умов для суб'єктів освітнього процесу як у становленні, так і в реалізації індивідуальності, підтримці балансу між “Я” і “Ми”. Робота проводилася з урахуванням трьох основних принципів індивідуального розвитку (див. схему 1):

- індивідуальний розвиток учня;
- індивідуальний розвиток педагога;
- індивідуальний профіль колективу.

ФОРМУВАННЯ ВСЕБІЧНО РОЗВИНЕНОЇ ГУМАННОЇ ОСОБИСТОСТІ

Динамізм, зростання соціальної ролі особистості, гуманізація та демократизація суспільства, інтелектуалізація праці, технічний прогрес і швидка зміна технологій в усьому світі – все це зумовило створення умов для безперервної освіти в ліцеї. Навчально-ви-

ЛАСКАВО ПРОСИМО ДО МАКІЇВСЬКОГО МІСЬКОГО ЛІЦЕЮ!

Макіївський міський ліцей – це школа нового типу, яка включає підготовчий ліцей. Ліцей є експериментальним майданчиком з проведення програм:

- “Розвивального навчання”;
- “Росток”;
- “Крок за кроком”;
- “Модульно-розвивального навчання”;
- “Рейтингового оцінювання знань”;
- “ТРВЗ – педагогіка”.

Однією з головних особливостей ліцею є здатність блискавично реагувати на зміни маркетингової ситуації в педагогіці, а також швидко трансформувати нові технології навчання у стінах ліцею, задовольняючи / враховуючи індивідуальні вимоги батьків.

Це дозволило ліцею за дев'ять років роботи досягти високих показників у навчальній і виховній роботі:

- 24 золотих медалісти;
- 22 срібних медалісти;
- 122 учні стали учасниками обласних олімпіад;
- 7 учнів стали призерами Всеукраїнських олімпіад;
- 3 учні – призери Соросівських олімпіад;
- 9 учнів отримали золоті сертифікати Всеукраїнського математичного турніру “Золотий ключик”;
- 84 учні – призери Міжнародного математичного конкурсу “Кенгуру”;
- 2 учні – призери Всеукраїнського фізичного конкурсу “Левеня”;
- 1 учень став призером інтелектуального марафону Всеукраїнського конкурсу “Сузір'я”;
- 12 випускників ліцею стали аспірантами ВНЗ України.

Гордістю ліцею є учнівське товариство “Квант”. У регіональному конкурсі Малої Академії Наук взяли участь 63 ліцеїсти, з них:

- 21 призер обласного етапу МАН;
- 6 призерів Всеукраїнського етапу.

Учні ліцею є учасниками студентських конференцій ДонДАБА, ДонНТУ, ДонНУ, ДонЕГУ, зокрема 22 учні ліцею опублікували наукові роботи у студентському віснику ДонДАБА, ДонНУ.

Наші ліцеїсти є призерами:

- I-ої Всеукраїнської конференції старшокласників “Молодь у науці і творчості – крок у XXI століття”;
- Інтелектуальної обласної гри “Брейн-ринг”;
- Міжнародної гри “Модель Україна – ООН – 1999 р.”;
- *Віталій Кацера* – I місце у Всеукраїнському конкурсі творів “Демократія очима дітей”;
- 4 учні – призери обласного “Інтернет-турніру 2002”;
- *Дмитро Старусев* – III місце у Всеукраїнському конкурсі знавців української мови, лауреат Президентської премії, кандидат в стипендіати Кабінету міністрів України;
- Команда ліцею – переможець Першої обласної акції “Дистанційна освіта: розуміння, можливості, знання”;
- *Катальников Микола* – переможець обласного туру телевізійного конкурсу “Найрозумніший”.

Репутація ліцею ґрунтується на високих показниках якості знань, вдосконаленні системи управління (про це свідчить сертифікат Донецького обласного управління освіти і науки).

Неухильно дотримуючись принципів – від рішень до реалізації, від ідеї до результатів, ліцей упевнено крокує в майбутнє.

Репутація ліцею постійно підтримується абсолютною гарантією взятих педагогічним колективом зобов'язань, а також високими показниками в галузі якості знань, виховання учнів, удосконалення системи керування ліцеєм, про що свідчить сертифікат, виданий Донецьким обласним управлінням освіти та науки.

ВІД ІДЕЇ ДО СЬОГОДЕННЯ

1992 рік...

Модне віяння торкнулось багатьох шкіл України, в тому числі і нашого міста: відкрились спеціалізовані класи з поглибленим вивченням окремих предметів і навчальні заклади зі звичними для сучасника назвами – “ліцей”, “гімназія”, “коледж”.

Відкриттю Макіївського міського ліцею, який очолила заслужений працівник освіти України Шевченко В.І., передував непростий шлях пошуків, знахідок, вирішення проблем. Це життя цілого вчительського колективу, який об'єднали спільні ідеї, думки, зусилля.

Велику допомогу та підтримку у відкритті школи нового типу надало міське управління освіти (начальник управління освіти *Кульнін П.П.*, заступник начальника управління *Склярова К.В.*, *Мельохіна Л.В.*). Всі розуміли, що місту потрібний ліцей, який би готував дітей не тільки до вступу до вищих навчальних закладів держави, але й виховував толерантну людину з властивою їй зовнішньою і внутрішньою культурою, високими моральними якостями, інтелігентністю.

Отже, *ліцей повинен готувати національно свідому еліту держави.*

Цю ідею активно підтримали і в обласному управлінні освіти.

Розуміння та увагу до розвитку Макіївського міського ліцею постійно проявляла інспектор шкіл нового типу обласного управління освіти, нині заступник начальника *Шумейко О.М.*, яка не раз була присутньою на науково-практичних конференціях ліцею, спостерігала та гідно оцінила високі досягнення педколективу.

Робота з обдарованими дітьми – один із пріоритетних напрямів діяльності ліцею. Завдяки ініціативі *Тесленка В.В.*, начальника обласного управління освіти, створено програми “Обдаровані діти” і “Дистанційна освіта” і “Освітній моніторинг”, що стали керівництвом до дії педагогічному колективу.

Особливу подяку висловлюємо колишньому меру міста, нині першому заступнику губернатора *Джарті В.Г.* З його приходом на посаду мера міста ми відчули зацікавленість у розвитку та якісних змінах у галузі освіти. Ліцей отримав від мера необхідний подарунок – комп'ютерний клас, устаткований машинами останнього покоління, також і премії обдарованим дітям – переможцям різних творчих конкурсів і предметних олімпіад та їхньому вчителю.

Нагороди та відзнаки ліцею.

На фото: Нагороди та відзнаки ліцею.

ховний процес побудовано таким чином, що учні отримують не тільки знання, уміння, навички, а й гармонійно розвиваються, відкриті до неперервного самовдосконалення шляхом самоосвіти. Тому робота в цьому напрямі зосереджена на:

- формування у ліцеїстів прагнень та вмінь задовольняти свої пізнавальні потреби й інтереси шляхом самоосвітньої діяльності;
- охоплення самоосвітою всіх учнів, а не лише тих, хто виявляє більш-менш виражені схильності;
- поступове, починаючи з початкових класів, застосування прийомів самоосвіти для всіх учнів;
- навчання учнів раціональним умінням самоосвіти і творчого використання набутих знань у подальшій пізнавальній діяльності.

ЗАДОВОЛЕННЯ ОСВІТНІХ ПОТРЕБ

Організація навчально-виховного процесу в кожному модулі (початковому, середньому і старшому) спрямована на виховання та розвиток таких рис і вмінь:

- чутливість до змін, сприяння їм;
- критичність мислення й відповідальність стосовно вибору;
- потяг до творчості;
- самостійність у визначенні й вирішенні проблем;
- усвідомлення себе як частини громади, країни, навколишнього світу.

ПЕРШИЙ МОДУЛЬ НАВЧАННЯ (1-4 класи)

Джерелом повноцінного розвитку дитини у початкових класах ліцею виступають два види діяльності. *По-перше*, це – навчальна діяльність, спрямована на оволодіння дитиною знаннями та навичками, необхідними для життя в суспільстві. *По-друге*, це – творча діяльність, яка сприяє появі у дітей особистих ідей, спрямованих на створення нового. Тому кожний учень у процесі розвитку самостійно реалізує свої можливості. Отже, *перший модуль ліцею* – це експериментальний майданчик для впровадження:

1. Розвивального навчання;
2. Програми “Крок за кроком”;
3. Застосування критичного мислення;
4. Комплексної програми розвивального навчання “Росток”.

ДРУГИЙ МОДУЛЬ НАВЧАННЯ (5-7 класи)

Головна мета: забезпечення базової освіти та підготовка учнів до свідомого вибору предметів для поглибленого вивчення на III модулі навчання.

Модульно-розвивальна організація навчально-виховного процесу створює умови для гармонійного поєднання сучасних ідей педагогіки та ряду приватних методик викладання окремих предметів. Сутність модульного навчання полягає в тому, що учень цілком са-

Схема 1.
Принципи
індивідуального
розвитку

мостійно (або з незначною допомогою) досягає конкретної мети навчально-пізнавальної діяльності. Тому змінюються форми спілкування вчителя й учня, що дозволяє перевести навчання на суб'єкт – суб'єктну основу. Учень витрачає максимум часу на самостійну роботу, вчиться цілеспрямованому самоплануванню, самоорганізації, самоконтролю та самооцінці.

Кожен учитель, який працює за цією системою, розробляє методичний комплекс:

- модульну програму з урахуванням цілісності функціонального циклу навчального модуля;
- технологічні карти;
- методичні розробки дидактичних модулів для самостійної роботи учнів.

Практика роботи протягом чотирьох років показала ефективність модульного підходу до навчання, бо підвищився показник якості знань.

Все це дозволяє зробити висновки:

- кожен учень включається в активну та ефективну навчально-пізнавальну діяльність;
- кожен учень має можливість у більшій мірі самореалізуватися;
- розвиваються такі якості особистості, як самостійність та колективізм.

Схема 2.
Індивідуальний
профіль колективу

ТРЕТІЙ МОДУЛЬ НАВЧАННЯ (ліцей, I-IV курси)

		Варіативність	Демократизація	Гуманізація
		Широта вибору	Воля вибору	Усвідомленість вибору
Цілей і задач		Різноманітність програм: ● технічна ● економічна ● гуманітарна ● загальноосвітня	Самоврядування: ● у ліцеї ● у групах ● за предметом	Психолого-педагогічний супровід: ● діагностичні курси ● індивідуальні консультації ● психолого-педагогічний консилиум ● вивільнені педагоги-вихователі ● карта розвитку
Форм і методів		Види навчання: ● класне ● сімейне ● індивідуальне Інтенсивні технології: ● Ігрова лабораторія ● Модульні уроки ● Творчі лабораторії Самостійна робота: ● З консультантом ● Самоосвіта		
Темпів		● Звичайні ● Прискорені (екстерн)		
Умов		● Звичайні ● Групові ● Індивідуальні		

У формуванні творчої особистості не останню роль відіграє організація навчально-виховного процесу, який спонукає до розвитку, головна мета якого — розвиток творчої індивідуальності, формування готовності до саморозвитку, набуття універсальних (системних, міжпредметних, системоутворюючих) знань про світ, людину та суспільство. Тому педагогічний колектив ліцею працює над вирішенням таких завдань:

- формування у ліцеїстів прагнень та вмінь задовольняти свої пізнавальні потреби, інтереси шляхом самоосвітньої діяльності;
- формування операцій розумової діяльності (аналізу, порівняння, синтезу, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, абстрагування);
- формування уміння бачити проблему та вибирати шляхи розв'язання;
- формування вміння самоорганізувати пізнавальну діяльність (вибір джерел пізнання, форм самоосвіти, планування, саморегуляція діяльності, самоконтроль);
- отримання глибоких та міцних загальнонавчальних, політехнічних та професійних знань, які використовуються як фундамент самостійної пізнавальної діяльності.

Цілком зрозуміло, що при самоосвітній діяльності ліцеїстів якісно змінюється роль учителя в процесі навчання, причому на різних етапах ступінь його участі різна.

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПРОФІЛЬ КОЛЕКТИВУ

Педагогічний колектив ліцею унікальний, бо являє собою збірну “індивідуальність”.

На схемі (див. схему 2) представлено основні принципи, напрями, форми і методи, що сприяють розвитку індивідуальних рис членів колективу.

Розвиток індивідуальності педагога пов'язаний з його професійним зростанням і з реалізацією накопиченого потенціалу. А різноманіття і поліфонія роботи, спрямованої на створення індивідуального профілю колективу, розвиток його професіоналізму зумовили відповідну результативність.

НАВЧАННЯ ЗА ІНДИВІДУАЛЬНИМИ ПРОГРАМАМИ

Відомо, що учень досягає ступеня психічної і соціальної зрілості, який дозволяє визначитись щодо подальшого розвитку, в період старшого шкільного віку. Тому вагомий вплив має перелік предметів, який пов'язується з вибором майбутньої професії, навчально-го закладу, де здобуватиметься фах. Відкриття 3-х профілів у стінах нашого ліцею дозволило лише частково зняти протиріччя між бажанням старшокласника визначити форму і зміст навчання відповідно до вподобань, здібностей, планів і реальних можливостей. Але бажання вчителів дати учням більше поза профільними предметами, ніж про це йдеться у стандарті, призводить до перевантажень.

Пошук шляхів вирішення проблем підказав ідею запровадження навчання за індивідуальними програмами.

Перехід до такої форми навчання здійснюється за результатами круглого столу – викладачі разом з батьками обдарованих дітей склали *контракт* про індивідуальне навчання “Адміністрація – Учитель – Батьки”. Для кожної дитини розробляється індивідуальна програма навчання.

При розробці таких програм **наші викладачі ставлять такі завдання:**

- програма повинна бути прискорена, вдосконалена, ускладнена;
- вона має якісно перевершувати звичайні програми навчання з предмета;
- програма повинна коригуватися самими учнями;
- програма повинна сприяти розвитку абстрактного мислення стосовно всього навчального матеріалу.

У поточному навчальному році індивідуальним навчанням було охоплено 20 учнів з таких предметів, як математика, фізика, біологія, хімія, географія, англійська мова, російська література.

Слід зазначити, що помітно підвищилася активність учнів, вони ставлять перед собою певні завдання і шукають способів їх вирішення. Вдалося зберегти високе тижневе навантаження для тих, хто легко з ним справляється. Причому з'явилася можливість для поглибленого вивчення предметів, які раніше так було вивчати важко.

У вчительській...

Перший національний театр

У навчально-виховному процесі такий принцип: наука — це колективна чи індивідуальна діяльність заради знань

Проведену роботу високо оцінюють батьки. З'ясувалося, що вони задоволені і результатами своїх дітей, і самим процесом.

Така організація навчально-виховного процесу має успіх тому, що не потребує великих організаційних змін у роботі вчителів; у навчальному процесі використовуються програми і методики, розроблені раніше самими ж учителями школи. Це вказує на правильний напрям навчально-виховного процесу і способи його реалізації.

ШКІЛЬНЕ НАУКОВО-УЧНІВСЬКЕ ТОВАРИСТВО "КВАНТ"

Головне завдання ліцею — розвиток творчого потенціалу учнів через організацію дослідницької пізнавальної

діяльності. При цьому належну увагу приділяємо як індивідуальній творчій діяльності, так і колективній. У цьому випадку юний дослідник не робить відкриття нового для всього людства. Це відкриття для себе.

З метою залучення ліцеїстів до науково-дослідної роботи, максимального розкриття творчого потенціалу кожного учня у 1993 р. в ліцеї було створено учнівське наукове товариство "Квант". Організація його роботи дозволяє педагогічному колективу втілювати в навчально-виховному процесі такий принцип: наука — це колективна чи індивідуальна діяльність заради знань.

Цього навчального року учнівське наукове товариство (УНТ) об'єднало 46 ліцеїстів різноманітних уподобань (див. схему 3).

Схема 3.

Науково-дослідна робота дозволяє кожному ліцеїсту спробувати, виявити й актуалізувати хоча б деякі зі своїх талантів. Задача педагога – створювати й підтримувати творчу атмосферу, постійно готувати учнів до дослідницької діяльності.

До важливих показників творчого розвитку членів УНТ “Квант” можна віднести участь в олімпіадах, МАН, конкурсах, конференціях.

КОМП’ЮТЕРИЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Формування інформаційного середовища є однією з основних складових навчально-виховного процесу ліцею. Це система засобів спілкування з людськими знаннями, знаннями людства, яка служить як для зберігання, структурування й надання інформації, яка складає зміст накопичених знань, так і для її передачі, переробки і збагачення. *Основою інформаційного середовища є комп’ютеризація навчально-виховного процесу, яка орієнтована на:*

- Співвідношення змісту інформаційних технологій з навчальними програмами.
- Співвідношення моделі навчального процесу з використанням комп’ютерної техніки з логікою і закономірностями самого процесу освіти.
- Спрямування комп’ютеризації на розвивальну функцію ліцейської освіти, її гуманізацію.
- Єдність психологічних і дидактичних аспектів комп’ютеризації.
- Достатній рівень психологічної підготовки вчителя до діяльності за допомогою комп’ютера.

Все це відкриває нові можливості для творчого розвитку учнів і вчителів, дозволяє уникнути традиційної освіти і розробляти нові ідеї, дає можливість вирішувати цікавіші й важливіші проблеми. Тому робота адміністрації і вчителів інформатики спрямована на забезпечення сфери освіти ліцею теорією і практикою,

розроблення й використання сучасних нових інформаційних технологій, орієнтованих на реалізацію психолого-педагогічної мети навчання.

Створення дидактичної навчальної бази – одна з основних проблем впровадження комп’ютеризації в навчальний процес.

На сьогоднішній день у ліцеї функціонують два комп’ютерні класи, укомплектовані належною технікою (“Celeron” – 5 шт., “Pentium” – 15 шт., принтери – 3 шт., сканери – 2 шт., модем – 1 шт.).

Це дає змогу ділити класи на підгрупи, забезпечити кожному учневі робоче місце.

Комп’ютерна освіта учнів ведеться за декількома напрямками:

- Неминучий процес інформатизації суспільства, статус ліцею привели до цілеспрямованого процесу формування інформаційної культури дитини, починаючи з 2 класу. Отже, з 2 по 7 класи вчителі інформатики працюють над формуванням основ комп’ютерної грамоти і розвитком логічного мислення учнів.
- Формування загальних уявлень про принципи роботи ПЕВМ; знайомство з основними пристроями, основами алгоритмізації і програмування.
- Наступний напрям – формування навичок користування ПЕВМ – реалізується на III-IV курсах.
- Знайомство з прикладним програмним забезпеченням, формування навичок самостійного зас-

У кабінеті інформатики

Проблема комп'ютеризації виходить далеко за межі технічних завдань

- воєння нових програм. Акцентується увага учнів на можливості спільного використання різних програм (текстових редакторів, електронних таблиць, баз даних), характерного для сучасних інформаційних технологій.
- Вивчення сучасних інформаційних технологій – передбачає введення чотирьох спецкурсів різного типу й тематики згідно з профільним напрямом навчання (2 години – фізико-математичний профіль (III і IV курси), 1 година – екологічний і економіко-правовий профіль (III-IV курси):
- “Методи приблизних обчислень”;
- “Комп’ютерне моделювання”;

- “Комп’ютер в інженерних і економічних розрахунках”;
  - “Інженерна і комп’ютерна графіка”.
- Вивчення цих спецкурсів дозволяє стимулювати учнів до самовдосконалення, зацікавити в якісному та поглибленому вивченні інформатики.
- Забезпечення безперервності комп’ютерної освіти шляхом методично обґрунтованого використання комп’ютерів під час вивчення інших предметів. При цьому вчителі намагаються враховувати те, що внутрішня логіка уроку будується залежно від його мети і завдань, характеру матеріалу, рівня розвитку учнів. Отже, проблема комп’ютеризації виходить далеко за межі тех-

Схема 4.

нічних завдань, і підхід до її вирішення повинен бути систематичним, комплексним і предметним. Основну роботу зі складання програм можуть виконувати самі учні.

Треба визначити якісну співпрацю вчителів інформатики і вчителів-предметників. Перші забезпечують технічний бік процесу навчання, консультують учителів-предметників з питань програмного забезпечення.

Згідно з календарним плануванням, учителі-предметники включають у свої плани уроки в комп'ютерному класі. Педагоги намагаються розробляти сценарії комп'ютерних програм, враховуючи при цьому те, що програма повинна:

- забезпечувати ініціативність й активність учня;
- враховувати рівень знань, умінь, навичок учнів, вікові особливості;
- враховувати сучасні дидактичні вимоги до проведення уроків;
- забезпечувати зворотний зв'язок "учень-учитель".

Все це вносить зміни в діяльність педагога, ставить нові вимоги до професійної майстерності викладання в комп'ютерному класі. У цьому навчальному році в ліцеї проведено 12 комп'ютерних уроків.

Така робота дала позитивні результати.

У рамках обласної програми "Дистанційна освіта" в ліцеї широко використовуються можливості Internet, завдяки чому відкриваються необмежені можливості доступу до будь-якого

виду інформації. Потенційні можливості Internet для ліцею безмежні.

Абсолютно очевидно, що не можна говорити про вдосконалення педагогічного процесу без використання Internet (див. схему 4).

РОЗВИТОК ГРОМАДЯНИНА ЧЕРЕЗ САМОВРЯДУВАННЯ

Метою самоврядування є виховання соціально активної, гуманістично спрямованої особистості з високим почуттям патріотизму і національною самосвідомістю.

Самоврядування в ліцеї – дійовий спосіб об'єднання учнівського та педагогічного колективів, що сприяє творчій діяльності дітей та дорослих, а також поєднання теорії та практики у вихованні громадянина демократичного суспільства.

Учителі-предметники включають у свої плани уроки в комп'ютерному класі. Все це вносить зміни в діяльність педагога, ставить нові вимоги до професійної майстерності

Схема 5.
Пріоритетні напрями діяльності Ліцейського учнівського об'єднання

Очевидно одне: ніде так не оголюється сутність кожного, не проглядається особистий внесок у суспільну справу, як в умовах учнівського самоврядування

СТРУКТУРА МОДЕЛІ ЛІЦЕЙСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Щороку учні ліцею відкритим голосуванням обирають членів Ліцейської ради (ЛР). Десять її членів складають іспити, з них обирається Голова. Існує 8 центрів, які координують всю навчальну та виховну роботу в ліцеї:

- центр освіти і науки сприяє вдосконаленню навчальної діяльності учнів, роботі МАН та учнівського наукового об'єднання "Квант", проведенню предметних олімпіад, інтелектуальних змагань тощо;
- центр спорту, туризму та охорони життя організовує спортивні змагання різних рівнів, здійснює профілактичну роботу щодо запобігання шкідливим звичкам, бере участь в організації туристичних мандрівок;
- центр праці та порядку сприяє організованому чергуванню в ліцеї, упорядкуванню пришкольнього подвір'я, збереженню ліцейської власності;
- центр культури та дозвілля сприяє духовному розвитку ліцейців, допо-

магає в організації вільного часу, творчих конкурсів, змагань, фестивалів;

- прес-центр збирає та узагальнює інформацію з ліцейського життя, сприяє розвитку мовної культури та культури спілкування, співпрацює з міською газетою "Велика перерва";
- шефський центр організовує роботу ліцейців у початковій школі, є автором і координатором гри для учнів 1-3 класів "Зоряна Галактика";
- центр-банк – розпорядник внесків і коштів за штрафними санкціями, виданих ліцейською валютою (лікарами) групам та індивідуально;
- еко-центр сприяє вмінню ліцейців орієнтуватися в навколишньому середовищі і дбайливому ставленню до всього живого; спонукає учнів до правильних самостійних екологічних дій.

Ліцейською радою спільно з адміністрацією ліцею розроблено **Статут**, який визначає мету, головне завдання та діяльність учнівського самоврядування.

Символи ЛУО (Ліцейське учнівське об'єднання) – прапор, герб і гімн.

За цей час об'єднання багато бачило, був, зокрема, і розкол учнівського середовища між романтиками, реалістами та нігілістами, але очевидно одне: ніде так не оголюється сутність кожного, не проглядається особистий внесок у суспільну справу, як в умовах учнівського самоврядування.

Планування навчально-

На фото:
Учасники науково-практичної конференції

виховної діяльності також здійснюється з урахуванням учнівських запитів і побажань. **Вся позакласна робота будується на основі інтересів учнів. І які маємо результати!**

**БІЗНЕС-ГРА “КАРУСЕЛЬ”:
ЇЇ МІСЦЕ І РОЛЬ
В УЧНІВСЬКОМУ
САМОВРЯДУВАННІ**

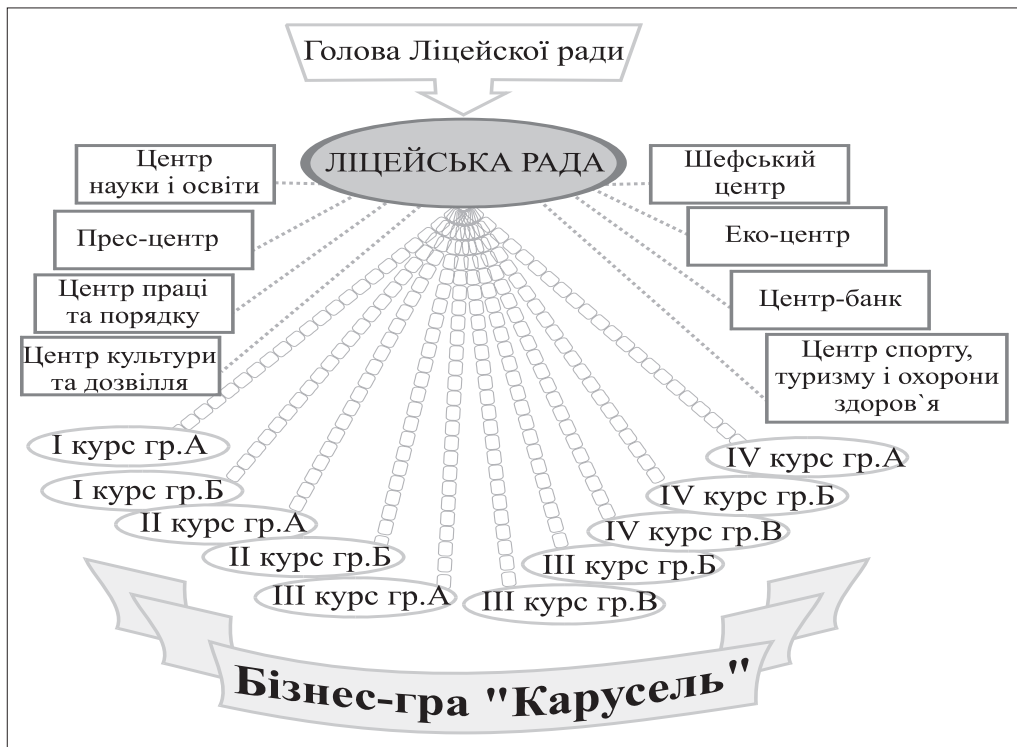
Свідомому ставленню до знань, особистому самовдосконаленню, конструктивній поведінці ліцеїстів, розвитку творчого потенціалу, самоактивності та саморегуляції допомагає бізнес-гра “Карусель”. Вона є своєрідною багатовимірною системою у розвитку самосвідомості учнів, їхніх чуттєвих та актуальних потреб, позитивного ставлення до праці і дозвіллям.

**ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ
БІЗНЕС-ГРИ “КАРУСЕЛЬ”**

1. Бізнес-гра “Карусель” проводиться в ліцейських групах з 1.09 до 15.05 і проходить за такими напрямками:
  - навчальна і наукова діяльність;
  - спортивно-оздоровчий напрям;
  - організація суспільно-корисної праці і порядку;
  - громадська активність;
  - морально-естетичний напрям;
  - політико-правова сфера.
2. Обробка інформації про проведення гри “Карусель” проводиться на засіданні ЛР, де оцінюються всі види діяльності груп ліцейською валютою – лікаром, введеною ліцеїстами (“лікар” – ліцей + карбованець).
3. Центр-банк входить у

Сприяти самовдосконаленню учнів – основна мета системи виховання

Схема 6.
Ліцейське учнівське об’єднання (організаційна функціональна структура)

Директор школи, ліцею, гімназії № 2-3/2004

Ліцейську Раду і має такі повноваження:

- за участь у змаганнях, конкурсах, іграх тощо видає за I місце – 3 лікари, II місце – 2 лікари, III місце – 1 лікар;
- за чергування в ліцеї від 1 до 3 лікарів;
- за суспільну активність (залежно від якості виконання) – від 1 до 3 лікарів;
- за перемогу в шкільних предметних олімпіадах – 1 лікар на кожного представника групи;
- за участь і перемогу в міських, обласних предметних олімпіадах, конкурсах МАН I-III етапів – від 3 до 5 лікарів на кожного представника групи;
- за організацію тематичних тижнів – від 1 до 3 лікарів;
- за виконання корисних справ – від 1 до 3 лікарів;
- за збереження підручників, бібліотечних книг, ліцейського скарбу – від 1 до 3 лікарів;

4. Центр-банк накладає штрафні санкції за:

- уникання участі у змаганнях, конкурсах, іграх тощо – 5 лікарів;
- за порушення дисципліни – 3 лікари;
- запізнення на урок – 1 лікар;
- пропуск уроку без поважної причини – 10 лікарів.

5. Наприкінці навчального року представники центр-банку підсумовують рахунки учнів. Особистий рахунок враховується при визначенні

рейтингу ліцеїста. Учні та ліцейські групи – переможці, які мають найбільші рахунки, нагороджує адміністрація, батьківський комітет, спонсорські організації та меценати.

6. Результат гри визначається за сумою зібраних лікарів (у кожній групі).

Всі фінансові операції відображаються у відомості витрат.

Групи-переможці обмінюють суму зібраних за рік лікарів на:

- день улюбленого предмета;
- день без домашнього завдання;
- вільний день.

МІЖНАРОДНІ КОНТАКТИ

У лютому 2003 року до ліцею завітали Генеральний консул Російської Федерації *В'ячеслав Іванович Єлагін* і аташе Росії в Україні *Андрій Борисович Борисов*. Візит приурочили до проведення року Росії в Україні. Дипломат відзначив широкий кругозір ліцеїстів, глибокі знання в різних галузях науки, культури, освіти, політики й високий рівень комунікабельності.

Зустріч ліцеїстів з професором Оксфордського університету *Робіном Джекобі* й доктором *Кетрін Оппенгеймер*, племінницею *Бориса Пастернака*, дала можливість учням глибоше пізнати творчість великого поета і дізнатися про складну долю неординарної особистості. Ця зустріч залишила не тільки глибокий слід у серцях ліцеїстів і гостей з Великобританії, але й сприяла розширенню зв'язків ліцею з одним із авторитетних ВНЗ світу.

Ліцей налагодив співробітництво з Сандерлендським університетом (Великобританія), зокрема з професором *Альфредо Москардіні*. Високий рівень підготовки ліцеїстів дає змогу проводити практичні заняття й лекції з математики англійською мовою.

На базі ліцею проводився міжнародний семінар керівників шкіл Великобританії на тему: *“Проблеми розвитку обдарованих дітей у початковій школі”*. Встановлено ділові контакти з департаментом освіти міста Ліверпуль (Великобританія).

Зустріч із професором Оксфордського університету Робіном Джекобі (перший ряд, у центрі)

ВІД БАТЬКІВСЬКИХ ТРАДИЦІЙ ДО СУЧАСНИХ

Педагогіка
ШКОЛИ

Усі з завмиранням серця чекали початку нового століття: яким воно буде, що принесе нам, мешканцям планети Земля, XXI століття?

Воно тихо, непомітно прийшло на зміну попередньому століттю. І зараз постійно збурюється: то в одному, то в іншому кутку Земної кулі спалахують війни, що так ненависні людям доброї волі; у країнах не стихають політичні пристрасті; час від часу піднімають голос ті, хто живе за межею бідності; все більше й більше на вулицях з'являється безпритульних дітей, сиріт без батьків і при живих батьках; посилилась криміногенна обстановка. А ще світ потрясають національні чвари.

Якось зразу, разом оголились виразки людського суспільства, вилізли нагору і вибухають, як зрілі наріви, роблячи наше життя не дуже радісним.

І серед цього розбурханого океану з іменем Життя все-таки є острівець Надії для наших дітей, їхніх батьків, всіх, хто живе на Землі. Це школа.

Тут проходять найкращі роки людини, радісні, чудові, безтурботні.

І, стаючи дорослими, виходячи зі стін школи, всі люди душею і серцем тягнуться сюди, в цю тиху гавань, на цей острівець Надії, де їх та їхніх дітей чека-

ють старші товариші, розумні, мудрі, справедливі, чуйні, готові будь-якої миті прийти на допомогу, допомогти словом та справою розібратися в такому непростому житті, знайти свій, єдино правильний шлях.

Таким острівцем Надії, на думку мешканців селища Старий Крим, що в місті Маріуполі Донецької області, і є ЗОШ №46.

Школа розташована в робочому селищі, яке входить до складу міста, де **66%** населення складають греки, **20%** - українці, **11%** - росіяни, **3%** - інші національності. І тому школа вважається багатонаціональною.

Педагогічний колектив школи, в якому **20%** вчителів вищої категорії, **27%** - першої, **15%** - другої, **38%** - спеціалістів; **3** учителя-методиста, **5** старших учителів, **5** нагороджені знаком «Відмінник освіти», проаналізував усе: починаючи від національного складу, закінчуючи соціальним статутом кожної сім'ї, а ще, знаючи столітні традиції представників кожної національності, для яких головне — надати освіту дітям, які стануть патріотами і душею нації, зберігаючи та примножуючи традиції батьків і дідів. Визначаючи пріоритети, в основу педа-

**Ольга
ПРОЦЕНКО**

Директор ЗОШ №46
м. Маріуполя

До 70%
педколективу—
випускники
цієї
школи

Директор школи, ліцею, гімназії № 2-3/2004

ВІД ЦЕРКОВНО-ПРИХІДСЬКОЇ – ДО ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ НОВОГО ТИСЯЧОЛІТТЯ

Рядки з історії:

До 80-го року XIX ст. – церковно-прихідська школа при Успінській церкві. Навчання грецькою мовою (урумський діалект).

80-ті роки XIX ст. – двокласне училище. Навчання російською мовою.

20-ті роки XX ст. – чотирикласна школа.

З 1929 р. до 1937 р. – навчання в Старокримській школі ведеться грецькою мовою (урумський діалект).

1932 р. – семирічна школа.

1938 р. – розпочато будівництво нової двоповерхової споруди школи.

1940 р. – середня школа.

1987 р. – збудовано нову триповерхову споруду школи.

Нині – середня загальноосвітня школа I-III ступенів № 46 з поглибленим вивченням новогрецької мови.

МАЙБУТНЄ ДЕРЖАВИ НАРОДЖУЄТЬСЯ СЬОГОДНІ

Сьогодні в ЗОШ № 46:

- 603 учні, 27 класів.
- За останні 10 років атестат про середню освіту отримав 381 учень. З них 20 золотих і срібних медалістів.
- Навчально-виховний процес у школі забезпечує 41 педагог. Середній вік учителів – 35 років.
- *Творча особистість учителя – запорука педагогічних перемог.*
- ЗОШ № 46 є базовою школою в Україні з вивчення новогрецької мови.

ВІДРОДЖУЮЧИ ТРАДИЦІЇ БАТЬКІВ, СТВОРЮЄМО НОВІ

- День селища;
- День «ОХІ»;
- Куреш;
- Різдвяні зустрічі;
- Фестивалі народної пісні;
- День незалежності Греції;
- День незалежності України;
- ✓ Ведеться пошукова робота для створення етнографічного музею селища.
- ✓ Налагоджені побратимські зв'язки:
  - Школа мистецтв “Арсакіо” м. Афіни;
  - Школа “Каламарі” м. Салоніки.

гогічної проблеми школи поруч із завданнями з озброєння учнів знаннями з основних наук, **педколектив включив** і інші, не менш **важливі проблеми**: “*Організація навчально-виховного процесу на основі співпраці та співтворчості педагогічного, батьківського та учнівського колективів*”, “*Створення оптимальних умов для творчого розвитку кожної дитини в системі національного виховання та навчання*”.

Творча група вчителів, використовуючи різні форми, також і найулюбленішу – “*Мозковий штурм*”, розробила детальний план завдань, які впливали з проблеми і на основі яких створено програму національного виховання та навчання учнів.

Згідно з Програмою в життя було впроваджено систему роботи з реалізації ідей національного виховання та навчання. Найскладніше почалося під час реалізації програми, через те попередній підготовчий процес передбачив:

- підготовку вчителів новогрецької та української мови. На стажуванні в Греції побували вчителі *Сагірова Л.Л., Педорець Н.П., Назаренко Л.А., потім Лукашевич С.С., Нікішова В.В., Бутакова О.В., Кіор Т.М., Булдакова Т.В., Стаховська О.А.* Всі вони мають документ, що надає право викладання новогрецької мови;
- кадрову роботу з направлення до ВНЗ та повернення до школи випускників (до 70% педколективу - випускники цієї школи).

З 1991 року в школі почали вводити з першого класу вивчення новогрецької мови та паралельно щороку відкривали по одному українському класу (з вивченням усіх предметів українською мовою).

На сьогоднішній день у школі 86 учнів (у 6-ти класах) навчаються державною мовою, 166 учнів (у 6-ти класах) вивчають новогрецьку мову як предмет і 105 учнів (у 5-ти класах)

вивчають новогрецьку мову поглиблено.

У 2002 році школа вперше випустила учнів, які 11 років навчались українською мовою (один клас) і 11 років вивчали новогрецьку мову (один клас).

Результати цієї роботи:

- 81% випускників минулого року продовжують навчання у ВНЗ та технікумах України, 1 випускник – у Греції;
- щороку (протягом 6-ти років) учні школи беруть участь у Всеукраїнській олімпіаді з новогрецької мови (історія Греції, новогрецька мова, конкурс художників, поетів, танцюристів, театральних колективів) та посідають у всіх номінаціях призові (I-III) місця;
- хороших результатів досягають учні і в олімпіадах з української мови (*Філін'юк К.* (4 клас) – II місце на міській олімпіаді, *Бушуєв Г.* (4 клас) – I місце на міській та IV місце на обласній олімпіаді).

Виховання, котре розпочинається на уроках, продовжується і в позаручний час. Воно здійснюється колективом однодумців, справжніх фахівців, ентузіастів, творчо мислячих людей, що відповідально ставляться до своєї нелегкої праці – навчання та виховання підростаючого покоління.

Спираючись на основні засади державних Законів і Програм про освіту, **педагогічний колектив** школи забезпечує високий рівень функціонування системи виховної роботи, **успішно вирішує завдання**, поставлені перед сучасною школою, особливо завдання **національного виховання в такому багатонаціональному селищі**.

Вивчення новогрецької мови та спілкування із однолітками з Греції зробили школу не тільки центром вивчення мови, але й **центром плекання культури грецького народу**. З 1996 року учні школи беруть участь у заходах міжнародного рівня. Велику роль у становленні міжнародних кон-

тактів відіграє шкільний театр “*Анаєнісі*” (“*Відродження*”) – учасник і переможець чотирьох Міжнародних фестивалів театрального мистецтва в Греції. У його репертуарі 5 спектаклів: “*Дзізікас*” (“*Бабця та Мураха*”), “*Царівна-жаба*”, “*Червоненька квіточка*”, “*Подвиги Геракла*”, “*Птахи*” Арістофана. (Усі спектаклі йдуть грецькою мовою).

Успішним був виступ театрального колективу зі спектаклем “*Подвиги Геракла*” на сценах міст Афіни, Салоніки, Патра та в Давній Олімпії.

Встановлено побратимські зв'язки зі школою мистецтв “*Арсакіо*” (м. Афіни), з гімназією “*Каламарі*” (м. Салоніки) та школами м. Старий Крим, що розташоване на Кримському півострові, звідки прийшли греки в тому далекому XVIII столітті в Приазовські степи, заснували наше селище та принесли звідти його ім'я – *Старий Крим*.

Виступ на конференції в Древній Олімпії учня школи *Коссе Артура* новогрецькою мовою з проблем захисту екології навколишнього середовища було визнано кращим на конкурсі ораторського мистецтва.

Дружні відносини України з Грецією знайшли своє яскраве вираження в регулярному листуванні учнів, обміні вітаннями та сувенірами, у відпочинку наших дітей у Греції.

Вивчаючи історію, літературу та культуру Греції, ми не забуваємо і свій, урумський діалект. У школі працює народний пошуково-етнографічний ансамбль “*Бір тайфа*” (“*Одна сім'я*”), учасниками якого є вчителі, батьки дітей, працівники школи та її учні; гурток мови та культури урумських греків, чия робота стала організуючою у формуванні шанобливого ставлення до своєї культури, традицій, в забезпеченні духовної єдності поколінь.

Учнями, вчителями, батьками за активної підтримки мешканців селища зібрано багатющий матеріал з іс-

Велика різноманітна та цікава робота дає свої наслідки: у школі (і в селищі також) ніколи не виникає конфліктів на ґрунті національної неприязні

торії селища Старий Крим, з обрядів та свят народів, що населяють селище. У репертуарі ансамблю – пісенне багатство, що зберігалося та передавалося з покоління в покоління нашими предками.

У 2002 році в школі відкрито етнографічний музей, екскурсії в якому проводять діти російською, українською та грецькою мовами.

Багата школа і своїми традиціями. Кожного року, у вересні, селище Старий Крим святкує свій День народження. Педагогічний та учнівський колективи школи беруть активну участь в організації та проведенні свят.

9 Травня, в День Перемоги, щороку всі жителі селища збираються на мітинг пам'яті, котрий проводить

селищна рада спільно зі школою, де звучать слова вдячності ветеранам Великої Вітчизняної та вдовам загиблих, де схиляють свої голови в скорботному мовчанні в пам'ять про тих, хто не прийшов з тієї далекої, страшної війни.

Стало традицією і проведення Різдвяних зустрічей у школі 7 січня.

Творчі колективи, самодіяльні співаки та музиканти готують різдвяну програму: колядки українською, російською, новогрецькою мовами, обряди грецького та українського народів, виконання старовинних пісень своїх предків.

Діти доторкаються живої історії свого народу, знайомляться з цікавими традиціями та обрядами, зустрічаються з унікальними людьми, вчать шанобливому ставленню до старших, дбайливому ставленню до культури народів різних національностей.

Велика різноманітна та цікава робота дає свої наслідки: у школі (і в селищі також) ніколи не виникає конфліктів на ґрунті національної неприязні.

А учні школи живуть однією заповітною мрією: щоб люди всієї нашої такої великої й такої маленької, безпомічної, тендітної планети Земля жили однією "Бір тайфою", як живуть учні нашої школи, як живуть мешканці нашого селища. І вони люблять свою маленьку батьківщину, пишуться нею та пишуть про це у своїх творах і віршах.

РЯДКИ З ДИТЯЧИХ ВІРШІВ

*Ах, Родина любимая,
Родной мой Старый Крым,
Красива речка синяя,
И над домами дым.*

*Деревья выстроились в ряд,
Щебечут птички разные,
Как будто людям говорят:
"Какие вы прекрасные!"
Садов цветения пахучих
Весной чудесною мы ждём.
Людей красивых и могучих
В стихах своих мы воспоем.*

*Здесь все равны, как перед Богом:
И украинец, грек и русский...
Горжусь своим прекрасным Домом,
В котором счастье я нашёл.*

Анна Стрілець, 9 клас.

*... Здесь, как и люди, могут видеть травы,
Здесь даже камни пахнут, как цветы,
Здесь самые чудесные закаты,
Здесь счастье даже деревом расти.*

Ірина Агапова, 9 клас.

УКРАЇНСЬКА ГІМНАЗІЯ – ДІМ РАДОСТІ

Педагогіка

ШКОЛИ

Розповісти про Українську гімназію міста – це розкрити таємницю, чому батьки обирають для своєї дитини саме цей навчальний заклад.

СТВОРЕННЯ ГІМНАЗІЇ

Минуло три роки відтоді, коли рішенням виконкому Горлівської міської ради було оголошено про відкриття у місті навчального закладу нового типу – Української гімназії, яка б змогла задовольнити потреби учнів і батьків в освіті якісно вищого рівня, дати знання, які б відповідали сучасним вимогам у світлі реформування і модернізації освіти.

Українська гімназія міста Горлівки порівняно з відродженими гімназіями України свою історію тільки починає, але створювалась вона на солідному відпрацьованому досвіді роботи. Це був сформований учнівський, а головне – педагогічний колектив загальноосвітньої школи № 20, яка мала добру славу, до якої батьки вели на навчання своїх дітей з усього міста. Чому саме?.. Українська мова навчання, високий рівень викладання, демократичний стиль взаємовідносин між учителями і учнями, і як результат цього – майже всі випускники школи ставали студентами вищих навчальних закладів.

1999 року в гімназії було

відкрито лише 5 класів, у яких навчалось 98 учнів.

А сьогодні наша гімназія – це 635 учнів 1–11 класів, це 68 педагогічних працівників, щиро зацікавлених у тому, щоб перебування дітей у стінах цього навчального закладу принесло користь не тільки їм, а й місту, яке надає допомогу і підтримку у становленні.

СЬОГОДЕННЯ ГІМНАЗІЇ

Головною метою педагогічного колективу гімназії є розвиток творчої особистості, створення умов для повноцінного фізичного, інтелектуального, духовного розвитку дитини через подолання усталених стереотипів, застарілих підходів, через пошук нового комплексу ідей щодо створення інтелектуальної основи школи XXI століття, школи самореалізації, школи життєтворчості, полікультурного виховання. При цьому головна увага приділяється утвердженню особистісно-орієнтованої педагогічної системи, що дозволяє спрямувати навчальний процес на інтереси розвитку особистості – самодостатньої, підготовленої до свідомої та ефективної самодіяльності в ринкових умовах.

Валентина ГАРЬКАВА

Директор
Української гімназії м. Горлівки

Директор школи, ліцею, гімназії № 2-3/2004

Розвиток творчої особистості — пріоритет гімназії

Гімназія дає повну загальну освіту, забезпечує високий рівень знань учнів, поглиблене вивчення англійської мови з першого класу, другої іноземної мови (німецької або французької) — з 5-го класу, з викладанням навчальних предметів, факультативних курсів, спеціальних курсів українською мовою. У старшій школі впроваджено профільне навчання. У 10–11 класах з урахуванням соціальних потреб та інтересів учнів, батьків і суспільства сформовано клас гуманітарного спрямування з поглибленим вивченням англійської мови, економі-

ко-правовий та інформаційно-технологічний.

Складовою частиною навчально-виховного процесу стало широке застосування роботи студій, гуртків, секцій, курсів за вибором, факультативів.

Так, на I–II ступенях навчання викладаються такі курси і факультативи, як “Народознавство”, “Фонетика англійської мови”, “Граматика англійської мови”, “Економіка родини”, “Основи інформатики”; на III ступені навчання в класах з поглибленим вивченням англійської мови — “Країнознавство”, “Література англійськомовних країн”, “Основи педагогіки і психології”; у класах економіко-правового профілю — “Ділова англійська мова”, “Логіка”, “Менеджмент”, “Основи підприємницької діяльності”; в інформаційно-технологічних — “Інформаційні технології”, “Методи алгоритмізації задач”, “Програмування в середовищі TURBO-PASCAL”. У 10-х класах обов’язково викладається спеціальний курс “Організація і методика науково-дослідної роботи учнів гімназії”.

Велику увагу приділяємо, безумовно, збільшенню в навчальному плані кількості іноземних мов, які вивчаються учнями не тільки через обов’язкові уроки, а й факультативно (так вивчається учнями за бажанням іврит).

Високо оцінюються знання наших випускників на вступних іспитах в Горлівському державному педагогічному інституті іноземних мов. Мовна підготовка з англійської дає змогу кож-

Українська гімназія м. Горлівки

Під час державної підсумкової атестації

ному стати студентом цього вищого закладу освіти. У цьому інституті більшість наших випускників вивчають, і досить таки успішно, декілька іноземних мов (саме з цим ВНЗ гімназія плідно співпрацює з моменту її відкриття). На його базі проходить літня практика учнів старших класів. У цей час майбутні випускники гімназії мають змогу прослухати лекції провідних фахівців із спеціальних курсів з мовних предметів, педагогіки, психології, попрацювати у вузівських лінгафонних кабінетах. Спілкування з викладачами інституту дає змогу майбутнім студентам остаточно переконатись у правильності вибору майбутньої професії. Ректор інституту професор *Докашенко В.М.* свого часу викладав історію України в гімназії.

НАША РОБОТА ЗА ПРОГРАМОЮ “ОБДАРОВАНІ ДІТИ”

Головна мета Української гімназії — забезпечення загальнокультурної підготовки обдарованих і здібних дітей. Педагогічний колектив, керуючись твердженням, що всі діти талановиті, наполегливо працює над створенням атмосфери творчості, зацікавленості, доброзичливості, що допомагає виявити та розвинути обдарованість дитини.

В основу роботи гімназії покладено національну програму “Діти України”, Указ Президента України “Про програму роботи з обдарованою молоддю на 2001–2005 роки” та обласну програму “Обдаровані діти”.

На підставі цієї програми побудовано систему роботи гімназії, програму роботи з обдарованими дітьми, індивідуальні навчальні програми, складено методичні рекомендації для вчителів і педагогів-кураторів класів щодо організації роботи з обдарованими дітьми.

Система роботи педагогічного колективу гімназії з обдарованими дітьми включає такі основні напрями:

- виявлення і обстеження обдарованих дітей;
- соціально-психологічне забезпечення реалізації програми “Обдаровані діти”;
- створення умов для розкриття та реалізації по-

Кожен випускник стає студентом після закінчення нашого навчального закладу. У цьому — кропітка праця кожного педагога гімназії

Урок англійської у музеї Барнслі

Музичний театр гімназії

- тенціальних можливостей дітей;
- створення колективу вчителів, готових працювати з обдарованими дітьми;
- організація роботи бібліотеки;
- вивчення сімейних аспектів розвитку обдарованої дитини;
- моральне і матеріальне стимулювання саморозвитку;
- вироблення критеріїв результативності.

Робота з обдарованими і здібними дітьми потребує цілеспрямованого ґрунтового психологічного забезпечення, яке колектив учителів здійснює під керівництвом практичного психолога. А це:

- психодіагностика;
- консультування;
- корекційна та розвивальна робота;

ДОСЯГНЕННЯ УЧНІВ

Щороку учні гімназії посідають призові місця на всіх учнівських олімпіадах міста. А на заключних етапах Всеукраїнських олімпіад призові місця зайняли наші учні з української мови і літератури, біології. Учень 9 класу *Олексій Качаєв*, займаючись за індивідуальною програмою з математики, посів I місце на інтернаціональному конкурсі юних математиків, який проходив у Костромі, *Рустам Галєєв* – учасник і переможець Всеукраїнських конкурсів юних вокалістів “*Зірки і зірочки*”, пісенних телемарафонів, лауреат Міжнародного конкурсу в Угорщині.

Учні гімназії беруть участь у міжнародній математичній грі-конкурсі “*Кенгуру*”, програмі “*Акт на підтримку свободи*”, переможці якого навчаються упродовж року в школах США.

А ще декілька учнів постійно виборюють щорічну стипендію міської ради.

Випускники гімназії – студенти найрізноманітніших вищих закладів освіти. І ми пишаємось тим, що кожен випускник стає студентом після закінчення нашого навчального закладу. У цьому – кропітка праця кожного педагога гімназії.

- психологічна просвіта.

З метою пошуку і виявлення потенційних можливостей дітей проводяться співбесіди, діагностування учнів за класами. Таким чином, започатковано складання банку обдарованості. Діти, інформація про яких міститься в банку даних, регулярно проходять індивідуальні тестування, на базі яких створюються індивідуальні програми психолого-педагогічної підтримки.

Протягом усього навчального року проводиться корекційно-розвивальна робота. Для учнів 10-14-річного віку – це участь в ігровому тренінгу розвитку пізнавальних процесів, тренінгу спілкування. Для старшокласників діє клуб “*Обираємо професію*”, де обговорюються проблеми профорієнтації. З учнями початкової школи проводяться заняття розвивальної діагностики.

Незважаючи на велике тижневе навантаження, учні гімназії серйозно займаються в гімназійному музичному театрі, вокальній та художній студіях, модельному агентстві та ансамблі бального танцю. Заняття спортом у секціях футболу, баскетболу дозволяють їм не тільки загартовувати своє здоров'я, а й знімати напругу. Вже другий рік гімназія проводить у місті відкриті змагання з футболу серед дівчаток 5–6 класів, інтерес до яких постійно зростає.

Не можна обійти увагою естетичний і моральний аспекти виховання наших учнів, тому в кожному класі викладається предмет “*Етика і етикет*”, а навчальні заняття проводяться в оформлених по-сучасному навчальних кабінетах.

І, незважаючи на те, що гімназія працює в однозмінному режимі, до пізнього часу лунають дзвінки дитячі голоси в актовій залі та затишних хилах, за тишею комп'ютерних класів криється робота старшокласників, які працюють над розробкою навчальних програм, у бібліотеці працюють юні дослідники над темами, які отримали на одній із предметних кафедр гімназії.

ШКОЛА: РЕАЛІЇ, ПОШУК, ЗДОБУТКИ

Педагогіка
школи

Головною особливістю сучасного освітнього процесу є організація в умовах школи динамічного зовнішнього середовища. Це підштовхнуло школу до пошуків нетрадиційних шляхів налагодження навчально-виховного процесу та засобів їх досягнення.

В умовах переходу до ринкової економіки педколектив відчув необхідність розробки теми “Підготовка учнів до включення у трудову діяльність, до основного вибору життєвого шляху в умовах національного відродження, виховання і навчання учнів в умовах ринкової економіки”. Вирішення цієї проблеми ми почали з вибору основних пріоритетів.

ПРОФІЛЬНЕ НАВЧАННЯ

Творчі групи, діагностичний центр здійснювали роботу над проблемою впровадження інноваційних процесів у систему розвитку школи, тобто профільного навчання (економіко-правового, естетичного). Міська рада погодилась нас підтримати. Було задіяно методичну структуру та кадровий потенціал школи, кращих фахівців технікуму житлово-комунального господарства та окремих викладачів Горлівського автомобільно-дорожнього інституту Донецького державного технічного університету.

Економічний профіль вивчався на підставі програм “Основи економічних теорій”, “Основи підприєм-

ництва і оподаткування”, “Іноземна мова для майбутніх бізнесменів”, “Ділова українська мова”, затверджених авторських програм з окремих предметів.

Щоб виключити випадкове потрапляння до профільних класів, у 5-9 класах введено допрофільне вивчення економіко-правових предметів. Це дало можливість здійснити набір до класу економіко-правового профілю практично з випускників нашої школи.

Аналогічно тривала робота під час введення естетичного профілю з 1998 року – це вивчення інтересів дітей, їхніх здібностей, зайнятість у художніх колективах, гуртках. Наявність фахівців (учитель історії Кривошапова Н.І. – ще й режисер народного театру, Пушкіло О.І. – керівник танцювального колективу) дала можливість спланувати вивчення в класах естетичного профілю курсів з урахуванням основних положень і принципів концепції естетичного виховання в Україні, що забезпечують необхідний загальнокультурний рівень – це “Основи світо-

Людмила
ІСАКІЄВА

Директор загально-освітньої школи
I-III ступенів № 14
м. Горлівки

Директор школи, ліцею, гімназії № 2-3/2004

вої культури”, “Художня культура”, “Основи сценічної майстерності”, “Основи акторської майстерності”, “Хореографія” та ін.

Аналіз результатів експерименту показав: щороку збільшується кількість учнів у профільних класах, кожен шостий учень має високий рівень знань, виросла кількість медалістів. Лише за останні 2 роки їх випустили 15, цього року на медаль

претендують 12 учнів.

Зростає кількість учнів профільних класів, які здобувають освіту у вищих навчальних закладах. Із 74% випускників, що вступили до ВНЗ, 50% навчається за профілем, обраним у школі.

Досвід роботи нашої школи вивчався відділом освіти міської ради та був представлений заступникам директорів з навчально-виховної роботи на семінарі, проведеному на базі нашої школи.

ВІЗИТКА ШКОЛИ

Роздум, пошук, інноваційні процеси при-
таманні педагогічному колективу загально-
освітньої школи I-III ступенів № 14 м. Гор-
лівки, який складається з 67 чоловік (з них 15
– з вищою категорією, 7 – вчителів-методис-
тів, 6 мають звання “Старший учитель”, 24 –
вчителі I категорії).

*Школа заснована більше 40 років тому (у
1960 р.). Друга молодість школи припала на
90-ті роки:*

*у 1994 році школа одержала статус I-III
ступенів;*

*у 1997 році введено економіко-правовий
профіль;*

у 1998 році введено естетичний профіль;

*у 1999 році школа удостоїлася статусу ук-
раїномовної.*

Школа має належну навчально-матеріаль-
ну базу – кабінети української мови, історії,
англійської мови, організаційно-методичний
кабінет обладнаний телевізором, відеомагніто-
фоном, що дає можливість застосовувати
дистанційне навчання; у комп’ютерному класі
діти здобувають навички програмування і
комп’ютерного набору; комп’ютер полегшує
роботу з документацією; є ксерокс, музичний
центр.

Створенню комфортних умов для відпо-
чинку сприяють переобладнані холи й вести-
бюль.

Сьогодні школа налічує 35 класів, 1039 уч-
нів. У десятих класах ведеться навчання ук-
раїнською мовою (з 1 по 7 клас, 10 кл., 11
кл.) Учні II ступеня мають можливість оволо-
діти другою іноземною мовою; у 1-3 класах, у
10-х, 11-х профільних класах введено спец-
курс «Хореографія»; здійснюється допрофільне
економічне навчання в 5-9 класах; на уроках
трудоного навчання в 10-11 класах учні мо-
жуть здобути фах оператора комп’ютерного
набору.

ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА

Особливу увагу приділяє-
мо обласним програмам
“Дистанційна освіта”, “Об-
даровані діти”.

Для впровадження ди-
станційної освіти розробле-
но програму, основу якої
складає технічне забезпе-
чення: три навчальні кабін-
нети, методичний центр зі
стаціонарними телевізорами,
відеомагнітофонами, є віде-
отека. Комп’ютерний клас
підключено до Інтернету.

Учні 10-11 класів, близь-
ко 30% вчителів оволоділи
навичками користування
персональним комп’юте-
ром. Стало можливим вико-
ристання глобальної мережі
в навчальному процесі як
учнями, так і вчителями,
розвиток інтелектуального
потенціалу дітей і вміння
володіти мережею Інтернет,
використання її інформа-
ційного потенціалу при під-
готовці до уроків.

Розроблено спеціальну
систему дистанційного на-
вчання, формується відеоте-
ка записів уроків, лекцій,
консультацій. Існує можли-
вість поглибленого вивчен-

ня окремих предметів за допомогою комп'ютерних програм.

Традиційною стає участь наших дітей в Інтернет-турнірі, є й перший результат: учениця 11 класу *Вікторія Кінащук* от уже 2 роки (2001, 2002 рр.) займає призові місця в обласному Інтернет-турнірі.

ОБДАРОВАНІ ДІТИ

Визначилися шляхи роботи з обдарованими дітьми. Щороку поновлюється банк даних про таких осіб, складено програму психологічного супроводу кожного обдарованого учня. На методичних об'єднаннях учителів визначаються шляхи роботи з обдарованими учнями, обговорюються творчі завдання підвищеного рівня. Вони відповідно до здібностей мають можливість досконало освоювати державну мову, другу іноземну мову; навчатися в економіко-правових, естетичних класах, у відкритому математичному коледжі при Донецькому національному університеті. І, як наслідок, тільки в поточному навчальному році у міських олімпіадах учні школи посіли 15 призових місць. Окремі учні зайняли по два, три призові місця. Щороку серед учасників і призерів міжнародного математичного конкурсу "*Кенгуру*" є наші вихованці. Зросла кількість учнів, які беруть участь у конкурсах – оглядах у Донецькій області і за її межами.

І ще одне: школу визначено в області базовою в експерименті моніторингу

якості освітньої системи та сучасного коректування та прогнозування її розвитку. Робота творчих груп з розробки форм і методів моніторингу якості освіти, методичних об'єднань, окремих учителів, обговорення на педагогічній раді "Роль педагогічного моніторингу в керуванні якістю освіти й оцінки реалізації цілей і планів" дали можливість привернути увагу педагогічного колективу до цієї

Приємно, коли тебе помічають і підтримують. Людмила Ісакієва, директор школи, та її заступник Людмила Бикова задоволені перемогою в міському огляді шкільних методкабінетів.

Учні школи готуються до обласного Інтернет-турніру. Перша зліва Кінащук Вікторія, яка зайняла III місце.

Щороку збільшується кількість учнів у профільних класах, кожен шостий учень має високий рівень знань, виростає кількість медалістів

проблеми. І вже сьогодні ми можемо сказати, що система відстеження якості навчання грамоти, математики та розвитку нестандартного мислення дають можливість бачити перспективу кожної дитини, своєчасно корегувати знання і підвищувати якість освіти.

КРАЩИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕКТИВ

Впровадження новітніх педагогічних методик та інноваційних технологій зробили школу справжньою лабораторією педагогічного досвіду в місті. Базою практичних занять з німецької мови на курсах післядипломної освіти є уроки вчителя-методиста *Голодюк Л.М.*, запровадження та розповсюдження методики навчання англійської мови за підручником *Сірик Т.Л.* належить учителю-методисту *Толчевій В.М.*, членом обласної творчої групи є вчитель-методист *Бабак Н.А.*

Керує методичним об'єднанням учителів української мови та літератури старший учитель *Якуні-*

на В.П., на його базі проводяться семінари учителів-мовників.

Справжнім фахівцем з правознавства і сценічної майстерності виявила себе старший учитель *Кривошанова Н.І.* — переможець міського конкурсу “Учитель року-2002”.

Свої особисті якості, методичні уміння, педагогічні технології продемонстрували вчителі школи під час фестивалю педагогічної творчості “Сучасні педагогічні технології”, під час якого практично всі вчителі протягом 6 тижнів пройшли сходінками педагогічної творчості.

Приємно, що роботу педагогічного колективу було помічено, підтримано відділом освіти міської ради: за підсумками міського конкурсу, після всебічного аналізу діяльності педагогічного колективу, його методичного рівня кабінет організаційно-методичної роботи школи, який очолює заступник директора, учитель-методист *Бикова Л.І.*, визнано кращим у місті.

Ми не зупиняємося на досягнутому. Нас хвилюють питання навчання дітей, починаючи з шести років. Як формувати гармонійну особистість і не нашкодити її здоров'ю? Відповіддю на наше питання була постановка Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про навчально-виховний комплекс”. За підтримки відділу освіти міської ради ми працюємо над створенням комплексу “Дитячий садок — школа — ВНЗ”.

Лауреати шкільної програми “Обдаровані діти” та учасники й переможці міських і обласних олімпіад.

ШКОЛА РОЗВИТКУ І САМОВДОСКОНАЛЕННЯ

Педагогіка
ШКОЛИ

Теорія Гельвеція про рівність всіх від природи шкідлива, оскільки під її впливом учителі будуть наполегливо та безплідно навчати всіх учнів речей, до яких вони не мають природних нахилів, і суспільство наповниться безліччю посередностей.

Д. Дідро

Педагогічний колектив багатопрофільного ліцею №37 іде шляхом створення такої освітньої системи, яка б допомогла запропонувати найбільш сприятливі умови для само-реалізації особистості.

Д. Ховард говорить: “Люди різні тому, що Бог зробив їх різними, і вони потребують такої освіти, яка може пристосуватися до їхніх неповторних відмінностей”.

Основною складовою, що забезпечує такі умови, є індивідуалізація і диференціація, яка в ліцеї реалізується через профільне навчання.

Наш шлях – це шлях еволюційної трансформації загальноосвітнього навчального закладу в інноваційний, це шлях від експериментальної школи з проблем диференціації та індивідуалізації (1991 рік), експериментального майданчика з профільного навчання (1994 р.) до багатопрофільного ліцею (вересень 2002 р.) та авторської школи (травень 2002 р.).

Із року в рік вносяться корективи, ускладнюються завдання, модернізується зміст освіти, реорганізується структура, створюються

умови для розвитку творчого потенціалу.

Складено Програму практичної і науково-дослідницької роботи, у якій поставлено основні завдання:

- задоволення потреб громадян і створення умов для розвитку особистості;
- виявлення і розвиток здібностей кожного учня;
- формування особистості, соціально адаптованої до умов риночної економіки;
- підготовка учнів для вступу до навчальних закладів III і IV рівнів акредитації.

Реалізуються ці завдання через індивідуалізацію, диференціацію і профільне навчання.

Профіль визначається такими факторами:

- потребою профілю в суспільстві і регіоні;
- запитами учнів і їхніх батьків;
- результатами психологічного тестування і зрізів знань;
- наявністю висококваліфікованих кадрів;
- наявністю матеріально-

**Ольга
СТРАШКО**

Директор багато-
профільного ліцею-
школи № 37
м. Донецька

Директор школи, ліцею, гімназії № 2-3/2004

технічної бази і необхідного науково-методичного і дидактичного забезпечення;

- наявністю зв'язків з навчальними закладами III і IV рівнів акредитації;
- орієнтацією на професійне самовизначення особистості.

Профільне навчання здійснюється за такими напрямками (див. схему 1):

I. Предметний.

- математичний,
- фізико-математичний,
- економіко-математичний,
- математико-правовий,
- природничо-математич-

- гуманітарний,
- психолого-педагогічний.

II. Естетичний.

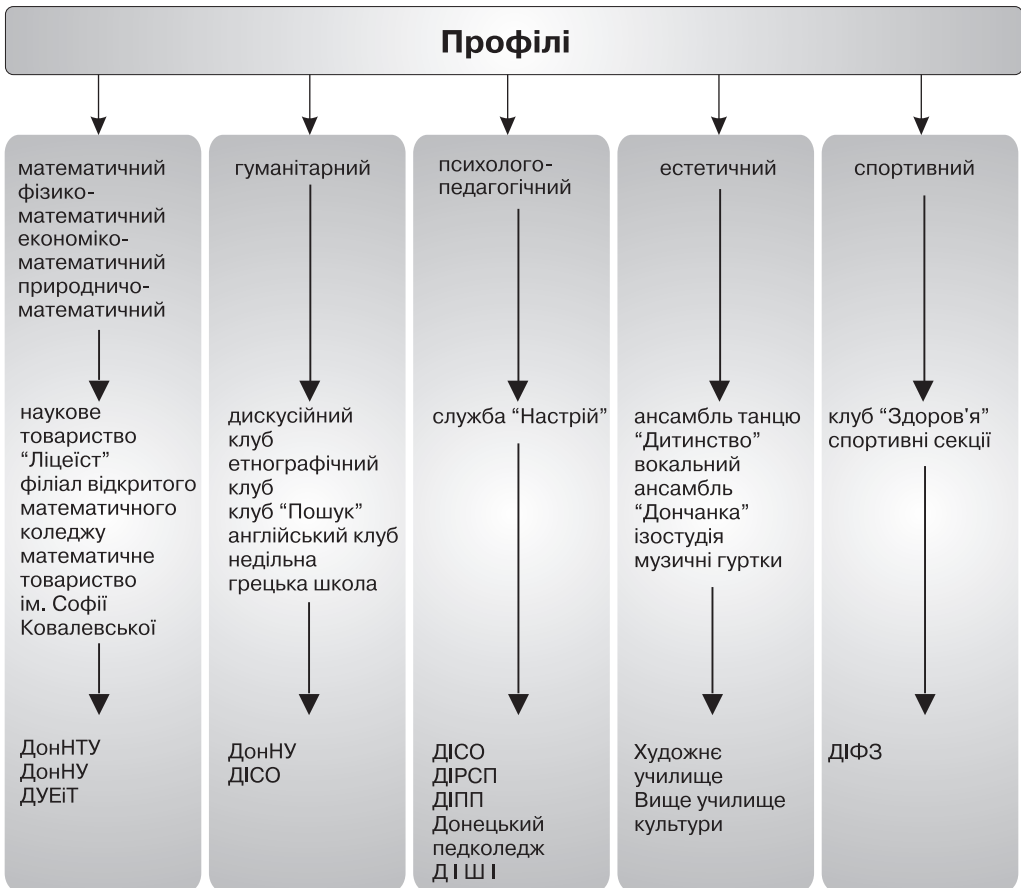
- художньо-естетичний,
- музично-хореографічний.

III. Спортивний

У профільних класах учням даються курси за вибором, факультативи, направлені на формування особистості з розвиненим інтелектом і високим рівнем культури:

- У класах математичного і фізико-математичного профілю – “Розв’язання нестандартних задач з математики і фізики”

Схема 1.
Система профільного навчання

(8-11 кл.), “Цікава математика” (5-7 кл.), “Семінарські заняття з математики і фізики”.

- У класах психолого-педагогічного профілю – “Розвиток пізнавальних процесів” (8 кл.), “Психологія самопізнання і сензитивності” (9 кл.), “Формування цільових установок у старшокласників” (10 кл.), “Основи психології сімейного життя” (11 кл.).
- У класах гуманітарного профілю – “Народознавство” (5-9 кл.), “Світова художня культура” (5-11 кл.), “Розвиток творчих здібностей учнів” (10-11 кл.), “Англійська фонетика” (11 кл.), “Права людини” (8-11 кл.).
- У класах художньо-естетичного профілю – “Живопис”, “Скульптура”, “Малюнок”, “Декоративно-прикладне мистецтво” (5-9 кл.), “Креслення та елементи дизайну”.
- У класах музично-хореографічного профілю – “Хореографія” (5-9 кл.), “Музика” (5-11 кл.), “Світова художня культура”.

У профільних і допрофільних класах основною формою навчання є лекційно-семінарська система. Вона дає можливість впроваджувати в навчальний процес нові педагогічні технології.

У ліцеї апробуються нові освітні проекти, курси, підручники.

Одним із таких проектів є “ЧПКМ” (“Читання, письмо для розвитку кри-

тичного мислення”).

Творчою групою вчителів виділено такі складові критичного мислення:

- вибір ідеї та перевірка можливості їх застосування;
- піддавання їх коректному скептицизму;
- порівняння їх з протилежними точками зору;
- моделювання системи доказів, на яких будуються відповідні точки зору.

На уроках критичного мислення нові знання перетворюються на власні, сприйняті ідеї та відомості виражаються своїми словами, збагачується словник, створюючи розмаїття ідей та відомостей. Учні приємно вражають своїм умінням висловлювати власні думки, чистотою своїх міркувань, розумінням складних життєвих ситуацій, умінням поважати думку іншого і коректно відстоювати свою.

Інтегрований природничо-науковий курс “Довкілля” формує в учнів цілісну наукову картину світу. За результатами анкетування учнів 5-го і 6-го класів “Довкілля” вважають улюбленим предметом 76% учнів.

У ліцеї склалась чітка система профільного навчання. Профілі мають своє продовження в позакласній роботі (клуби, секції, товариства, гуртки). Профільне навчання знищує закритість, розвиває консолідацію ресурсів і зусиль з іншими навчальними закладами (див. схему 1).

Експериментальна, наукова, виховна робота в ліцеї

Без прагнення до наукової роботи вчитель потрапляє під владу трьох демонів: механічність, рутинність, банальність

здійснюється в тісному зв'язку з організаціями, установами, підприємствами, з якими налагоджено наукові, освітянські, творчі, шефські зв'язки (див. схему 2).

Про результативність профільного навчання можна судити за результатами предметних олімпіад різних рівнів (від районних до міжнародних).

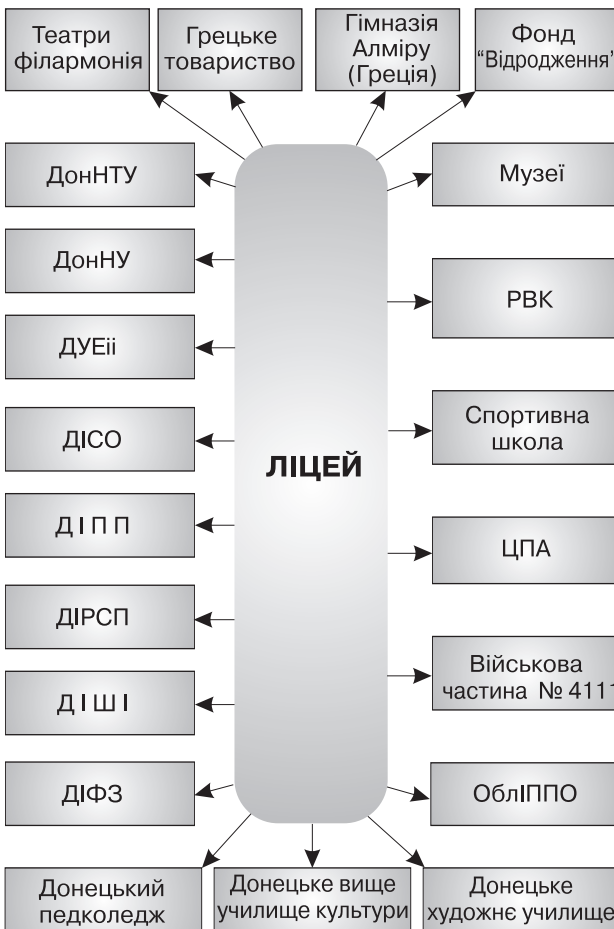
Педагоги ліцею чітко засвоїли для себе істину "Без прагнення до наукової роботи вчитель потрапляє під владу трьох демонів: механічність, ру-

тинність, банальність". Тому в ліцеї функціонує філіал МАН, наукове товариство "Ліцеїст". Учні, члени наукового товариства, тісно співпрацюють з учителями-предметниками під керівництвом викладачів Донецького національного університету. І як результат: **6** переможців районного етапу і **2** обласного на захисті наукових робіт в рамках МАН у **2003** році, **7** переможців районного етапу і **4** переможців обласного в **2004** році. Учнівські роботи "Розвиток вітроенергетики в Донецькій області" учня 11 класу *Олега Ветрова* і "Вплив температури культивування на ріст та пероксидазну активність штамів *Flammulina velutipes*" учениці 11 класу *Олени Кваско* в секціях "Географічне краєзнавство" і "Біологія" відповідно визначено кращими в області.

На базі ліцею також функціонує філіал відкритого математичного коледжу, де навчаються **158** учнів 5-11 кл., постійні учасники і призери математичних конкурсів "Кенгуру" і "Золотий ключик".

З метою забезпечення освітніх запитів національних меншин в ліцеї відкрито недільну школу з вивчення новогрецької мови. Новогрецька мова також вивчається як друга іноземна. Кожного року учні беруть участь у міській олімпіаді, посідають призові місця. Крім мови, учні вивчають історію і культуру, звичаї і традиції грецької діаспори. Ансамбль пісні і танцю

Схема 2.

“Еллінопула” є неодноразовим призером Всеукраїнських олімпіад з грецької культури.

Представники освіти Греції відвідують ліцей, вивчають рівень викладання і якість знань учнів. У 2000 році недільна школа була визначена як пілотна. А в квітні 2003 року в рамках європейської програми “Побратимство шкіл” було підписано угоду про побратимство з гімназією Алміру грецького міста Ефксинуполі. Побратимські зв'язки розширюють горизонти співробітництва. Культурний обмін, доповнений спільними освітніми програмами, дає можливість взаємного збагачення.

Велика увага в ліцеї приділяється розвиткові здатків і здібностей обдарованих дітей. Регіональна комплексна програма “Обдаровані діти”, розроблена Головним управлінням освіти і науки, є тим орієнтиром, який допомагає нам здійснювати цілеспрямовану роботу за трьома напрямками: здоров'я, інтелект, духовність.

Ліцей сьогодні – це інтелектуальний, спортивний і культурно-естетичний центр мікрорайону. На базі ліцею працюють міжшкільні консультанти з математики, фізики, історії; протягом п'яти років проходили регіональні тури Соросівських олімпіад, де обдаровані діти могли виразити свою індивідуальність і позмагатися з ровесниками в галузі математики, фізики, хімії, біології.

Різноманітність профілів

передбачає широкий спектр форм і методів позакласної роботи: конференції, брейн-ринги, тренінги, дискусії, презентації, захист проєктів.

Організатором, натхненником і виконавцем всієї цієї цікавої роботи є дитяча організація “Республіка добрих справ”.

Основними завданнями РДС є:

- створення умов для реалізації творчих можливостей кожної дитини;
- самовдосконалення через гармонійний розвиток особистості кожного;
- згуртування дітей через колективні справи;
- виховання рис ділової людини.

Традиційними стали такі заходи, як свято знань, день самоуправління, конкурс “Кришталевий черевичок”, український ярмарок, свято першої цеглинки школи, предметні тижні, спортивні свята і ...“Зірковий дощ”.

“Зірковий дощ” – це свято переможців і лауреатів предметних олімпіад, конкурсів, спортивних змагань, турнірів, фестивалів. Це свято збору урожаю в кінці навчального року, де переможці нагороджуються грамотами і цінними подарунками. І таких яскравих зірочок на ліцейському обрії з кожним роком стає все більше. Хай світяться вони людям на добро!

А наш педагогічний колектив однодумців може і повинен зробити нашу освіту кращою, допомогти нашим дітям вибрати власну дорогу. І тоді наше життя продовжиться в наших учнях, в наших дітях.

Регіональна комплексна програма “Обдаровані діти”, розроблена Головним управлінням освіти і науки, є тим орієнтиром, який допомагає нам здійснювати цілеспрямовану роботу за трьома напрямками: здоров'я, інтелект, духовність

ПРОГРАМА “ПАРТНЕРСТВО СЕРЕДНІХ ШКІЛ” – ОБДАРОВАНИМ ДІТЯМ

Ольга ЧОРНА

Заступник директора з науково-методичної роботи загальноосвітньої школи I-III ступенів № 11 ім. Артема з профільним навчанням м. Артемівська

Життя тільки тоді має сенс, коли людина створює нове, красиве, неординарне. Саме з творчості постає все: і обдарованість особистості, і на-

солода життям, і краса людська. Завдання, поставлені життям і суспільством перед педагогами, відображено в регіональній програмі “Обдаровані діти”. Саме в ній – ідеологія всієї діяльності освітян Донеччини. Суть цієї ідеології така: дітей бездарних – позбавлених творчого дару – не буває, бо від природи Людина – Творець. Їй дано вищими силами Природи створювати те, чого в ній ще не існувало, народжувати чудову новизну художніх та матеріальних цінностей, які прикрашають світ.

Відмикаючи творчі здібності юного покоління Ключем Добра, учителі нашої школи прагнуть досягнути глибини і нетлінності творчої праці, що наближається до мистецтва. А творення прекрасного – це вогонь душі, що охоплює все єство, підпорядковує всі сили, розум і прагнення єдиній гармонії духовного світу з усім Всесвітом – з високим і чистим, з близьким і далеким, з фантастичним і реальним.

Створюючи систему дій з розвитку інтелектуальних здібностей учнів за регіональною програмою “Обдаровані діти”, педагоги школи ретельно і глибоко вивчають таїну дитячих захоплень, їх зацікавленість предметом навчання або чимось незвичайним у предметі, захопленість життєвими явищами, прагненням відкриття. Програма “Обдаровані діти” та система дій, створена шкільною асоціацією “Обдарованість”, сприяють формуванню у педагогів інноваційної культури. *Головне завдання педколективу* – зробити все для того, щоб стратегія особистісно-орієнтованого навчання стала стратегією допомоги, підтримки дитини на її шляху до самовираження, самовизначення, самоствердження, самодостатності.

Використання в роботі зі здібними та обдарованими дітьми *технологій педагогічної підтримки дозволяє прискореними темпами розвивати творчий потенціал учнів*, формувати їх самостійність, якості лідера, прагнення зробити особистий внесок у розвиток та реформування економіки нашої держави.

Досягненню цієї мети *сприяє і програма “Партнерство середніх шкіл” (Україна-Сполучені Штати Америки)*. Головними темами партнерства є *прикладна економіка, лідерство та вільна преса. Метою ж*

роботи партнерських середніх шкіл *став культурний, лінгвістичний, історичний та політичний обмін між громадами та країнами*, поглиблене вивчення глобальних проблем економіки країн, забезпечення взаєморозуміння, яке збільшує міжкультурну компетенцію глибокого розуміння вчителями та учнями значення прикладної економіки на світовому ринку.

Головним координатором програми є віце-президент Інституту Міжнародних Ініціатив Джон Джанетта (м. Омага, штат Небраска, США). Організаційна підтримка програми здійснюється Артемівським міськвиконкомом, громадою м. Артемівська, відділом освіти на чолі з *Миколою Єгоровичем Коліном*. Діяльність учнів за проектом передбачала заняття з ознайомлення зі спільним і відмінним у культурах України та США.

Старту Програми передувало листування вчителів іноземної мови та учнів школи зі своїми колегами й ровесниками з м. Омаги. Учасники обмінювалися листами, сувенірами електронною та авіапоштою. Особливий інтерес викликали листи дітей із незакінченими історіями, які повинні були продовжити однолітки з міст-побратимів. Найактивніші учасники листування увійшли до другого етапу програми *“Партнерство середніх шкіл”*. Було оформлено стенди, які повідомляли про листування учнів та вчителів і надавали можливість вивчити матеріал про м. Омагу штату Небраска та взяти участь у різноманітних тестах та вікторинах. Внаслідок цього було розроблено факультативні спецкурси з країнознавства, на яких учні могли більш детально дізнатися про місто-побратим. Джон Джанетта уважно слідкував за ходом програми, пропонуючи розширити за лінією шкіл доступ учням до оволодіння сучасними технологіями навчання.

ЕТАПИ РОЗВИТКУ ПРОГРАМИ

- літо 2001р. – було проведено тестування та відбір учнів шкіл №11

та 12 м. Артемівська для поїздки до США;

- жовтень 2001р. – візит 1-ї української делегації в складі 20 учнів та 6 учителів до м. Омаги, США;
- квітень 2002р. – прийом делегації американських студентів та вчителів шкіл Ноствест, Бенсон м. Омаги кількістю 13 чоловік у м. Артемівську, Україна;
- жовтень 2002р. – перебування другої делегації українських студентів та вчителів (25 чол.) в м. Омазі штат Небраска, США;
- квітень 2003 – зустріч із учнями школи Папільон Ла Віста – партнера ЗОШ №7 м. Артемівська;
- листопад 2003р. – прийом делегації шкіл Ноствест і Бенсон колективами загальноосвітніх шкіл №11 та 12 м. Артемівська, Україна.

Під час перебування в Америці учні відвідували уроки економіки, американської літератури, математики та фізики і заходи Департаменту державних шкіл м. Омаги, які були направлені на всебічне вивчення роботи банків, промислових та сільськогосподарських підприємств, молодших, середніх та вищих навчальних закладів. Наші учні швидко освоїлися і зуміли продемонструвати свої знання англійської мови, інформатики, математики, економіки та інших предметів. Вони разом з американськими учнями брали участь у змаганнях, писали тести, виконували лабораторні роботи, а також знімали відеофільм. У процесі спілкування наші школярі знайомилися з історією, традиціями та звичаями України, з особливостями навчального процесу в українських школах. Учителі також відвідували шкільні заняття, знайомилися з сучасними технологіями роботи американських колег, ділилися своїм досвідом, спостереженнями, враженнями. Усі учасники делегації жили в американських сім'ях. Це давало їм змогу детально вивчати побут, культуру та традиції США. Значущими моментами цих поїздок були благо-

*Дітей
бездарних —
позбавлених
творчого
дару —
не буває,
бо від
природи
Людина —
Творець*

дійні вечори на користь дітей-сиріт, де американським глядачам було представлено кращі зразки українського фольклору, національних костюмів та українських страв. Ці вечори надовго запам'ятаються американським друзям. Учні школи, спілкуючись із друзями з-за океану безпосередньо, удосконалювали знання англійської мови, розширювали горизонти пізнання культури, побуту іншого народу, іншої держави. Завдяки Програмі школярі мали змогу вивчати курс "Прикладна економіка" в рамках пілотного проекту, запропонованого

американською фірмою *Junior Achievement*, програмою економічної освіти. Учні та вчителі були забезпечені підручниками та посібниками, які допомагали оволодівати основами економічних знань. Завдяки Програмі, величезній зацікавленості в ній і американської, і української сторін було залучено до неї не лише безпосередніх учасників (дітей та учителів, що були в складі делегації), а й усіх учнів школи, бо вони виготовляли сувеніри, готували виставки декоративно-прикладного мистецтва, Вечір знайомств, "Українські вечорниці", "Український ярмарок", проводили репетиції великого концерту "Зірки та зіроньки нашого шкільного Дому", писали реферати, готували альбоми, випускали газети, писали вірші.

14 учнів-випускників (із 18), які взяли найактивнішу участь у реалізації Програми, своїми майбутніми професіями обрали ті, де потрібні ґрунтовні знання з англійської мови, економіки, соціології, політології. Інші учасники Програми ще продовжують навчання у нашій школі. Хід реалізації "Програми партнерства середніх шкіл" понад два роки висвітлює на своїх сторінках шкільна друкована газета "2x2".

Учасниками "Програми партнерства середніх шкіл" випушено буклет про партнерство, оформлено стенди "Партнерство Омага-Артемівськ", розроблено програму спецкурсу "США-Небраска-Омага". Для учнів, що вчаться у класах

економічного профілю, проведено семінари-тренінги з економіки та лідерства, організовано прес-конференції на міському телебаченні.

Головними досягненнями в розвитку партнерства шкіл є:

- Поїздка до США – стимул для багатьох школярів (і не тільки учасників програми) у розвитку мовних здібностей.
- Учні більш досконало вивчили економіку іншої держави, поповнили запас економічних знань.
- Програма сприяла становленню лідерських позицій, розвитку самоуправлінських задатків.
- Представники української сторони поглибили знання про культурні досягнення американського народу.
- Удосконалені знання англійської мови дали можливість **14** найактивнішим учасникам програми обрати майбутніми професіями саме ті, котрі вимагають ґрунтовних знань з економіки, соціології, політології, іноземних мов.
- Програма дала поштовх розвитку волонтерського руху на артемівській землі, надала матеріальну підтримку дітям з малозабезпечених родин і психологічну – дітям-сиротам школи-інтернату №1.
- Школі надано можливість користуватися лінією “Інтернет” цілодобово.
- Установлення дружніх відносин з американськими родинками – дуже важливий крок на шляху зближення двох народів, він і є запорукою взаєморозуміння між нашими державами.

Значний внесок у реалізацію програми “Партнерство середніх шкіл” зробили вчителі англійської мови. Ними було проведено разом з учнями США 12 уроків; *О.А. Данильченко* розробила програму спецкурсу “Економіка”; на засіданнях методичного об’єднання вчителів іноземної мови, проведених разом з американськими гостями, було підготовлено 2 повідомлення: “Загальний підхід до викладання іноземних мов у школі”, “Про

роль партнерства у вивченні іноземних мов”.

У кожній паралелі нашого навчального закладу (з 1 по 11 класи) є класи з поглибленим вивченням англійської мови. Програма дала можливість познайомитися з методикою викладання в Америці, узагальнити почуте (відвідування уроків) і побачене (ознайомилися з підручниками, посібниками, дидактичними матеріалами), внести корективи в роботу з підготовки і проведення уроків саме в таких спеціалізованих класах. Керівник м/о вчителів англійської мови м. Артемівська *О.А. Данильченко*, координатор програми в нашій школі, провела кілька семінарів з оновлення методів, прийомів навчальної діяльності, виходячи з досвіду, набутого в США. На цих заняттях учителі шкіл міста змогли ознайомитися з новими підручниками з предмета, що презентувала американська сторона. Це сприяло поширенню досвіду педагогічної діяльності колективів шкіл за кордоном, можливості обміну освітніми технологіями, досвідом управлінської діяльності.

Участь у Програмі допомагає педагогам нашої школи сформувати життєздатну, конкурентноспроможну особистість. Вона буде функціонувати, розвиватися та творити у складному й суперечливому соціумі. ***Завтрашній день Донеччини – це сьогоднішні наші вихованці, достатньо самостійні, талановиті, розумні та відповідальні.*** На них можна покластися. У їхні руки можна буде передати долю і Донеччини, і всієї держави.

МАЙБУТНІ ЛІКАРІ НАВЧАЮТЬСЯ В ЛІЦЕІ

Підготовка медичних кадрів нової генерації передбачає пошук нових форм довузівської підготовки майбутніх лікарів, створення цілісної системи профільного навчання. Тому з ініціативи Головного управління освіти і науки та ректорату Донецького державного медичного університету ім. М. Горького в 1992 році створено Донецький медичний ліцей, а згодом і його філіал у м. Горлівці на базі місцевого медичного училища та навчально-виховного комплексу при ЗОШ № 85.

**Віктор
АНТОНОВ**

Заступник директора з навчально-виховної роботи Донецького медичного ліцею

Саме так ідеї регіональної цільової комплексної програми "Обдаровані діти" набувають конкретики та адресного спрямування (див. фото на 4-й сторінці обкладинки)

Сьогодні у вищому медичному навчальному закладі ефективно діє новий структурний підрозділ, що впроваджує концептуальні ідеї неперервної медичної освіти.

Провідні напрями діяльності ліцею передбачають:

- пошук і добір здібної молоді, професійно мотивованої на подальшу діяльність у всіх галузях охорони здоров'я;
- проектування, апробацію та впровадження системи профільного навчання;
- створення умов для формування професійної компетентності як готовності до майбутньої професійної діяльності лікаря.

Щороку до ліцею та його Горлівського філіалу вступає 105 випускників непов-

ної середньої школи з усіх регіонів Донеччини. Ґрунтовним положенням освітнього процесу в ліцеї є індивідуалізація профільного навчання, забезпечення наступності освітнього процесу як у ліцеї, так і в медичному університеті.

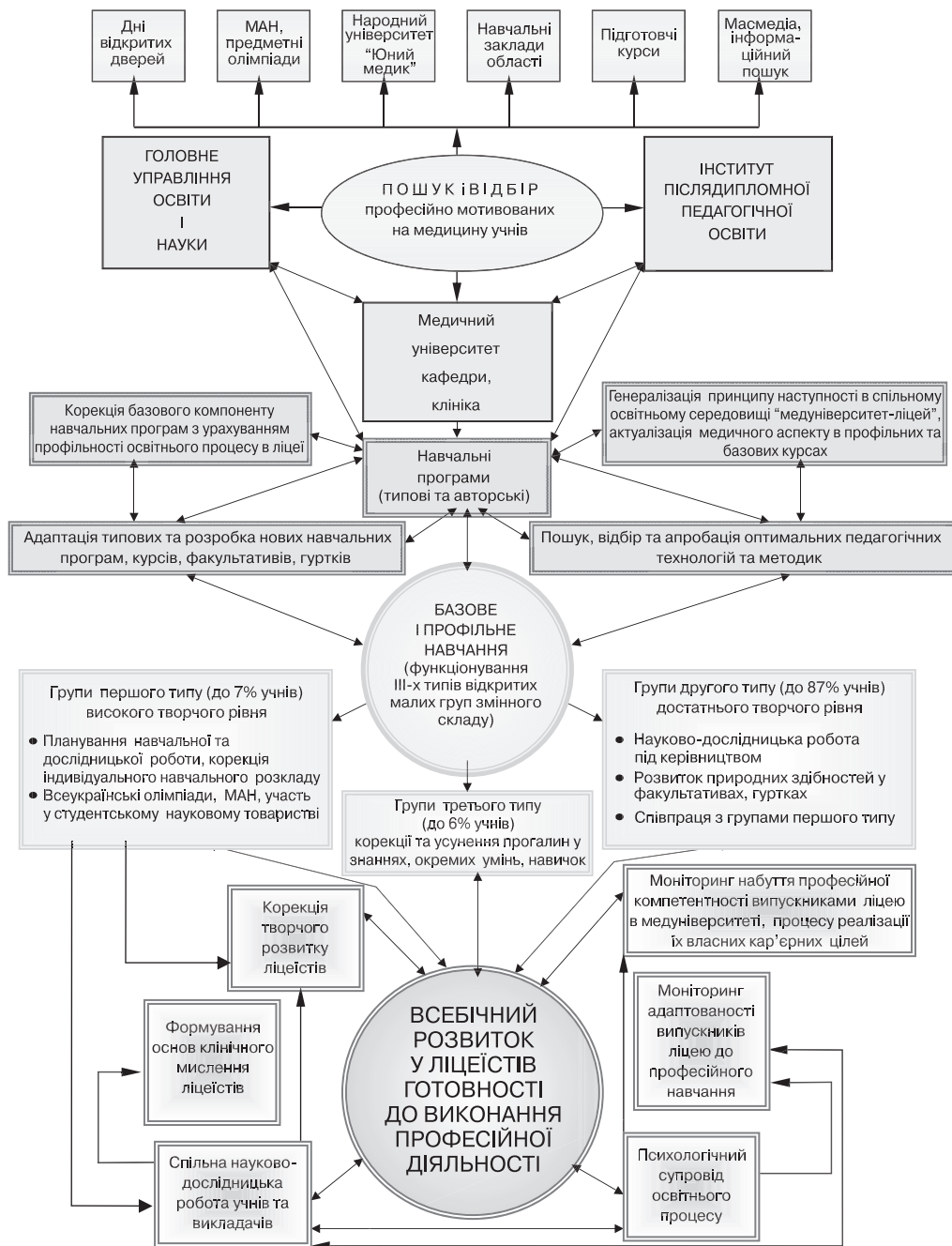
Майже дванадцять років здійснюється моніторинг рівня навчання та подальшої реалізації власних кар'єрних цілей випускників. Результати свідчать про ефективність створеної цілісної освітньої системи "Медичний ліцей – медичний університет". (Див. табл. 2, табл. 3).

Ґлибоке засвоєння ліцеїстами основ наук, розвиток індивідуальних задатків і здібностей для подальшого формування загальнокультурної, профільної та професійної компетентності (зокрема розвиток основ клінічного мислення майбутніх фахівців-медиків), оволодіння спеціальними прийомами розумової діяльності, науково-дослідними навичками – такі завдання розв'язує педагогічний колектив ліцею (директор – кандидат медичних наук доцент Г.М. Манжелеєв). Творчий потенціал учителів підтверджує не тільки якісний склад, але й результати атестації за період 1993-2003 років (див. схему 2, табл.1).

Спільно з фахівцями медуніверситету та інституту післядипломної педагогічної освіти вчителями ліцею здійснюється розробка авторських та адаптація типо-

СТРУКТУРНІ СКЛАДОВІ ЦІЛІСНОГО ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА “ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ – ДОНЕЦЬКИЙ МЕДИЧНИЙ ЛІЦЕЙ”

Директор школи, ліцею, гімназії № 2-3/2004

ЯКЩО ХВОРОМУ ПІСЛЯ РОЗМОВИ З ЛІКАРЕМ НЕ СТАЛО КРАЩЕ, ТО ЦЕ НЕ ЛІКАР

Володимир Бехтерєв

вих навчальних програм, забезпечується орієнтація кожного навчального курсу на реалізацію медичного аспекту як у змістовій, так і в розвивальній складових освіти. Це забезпечує профільне спрямування процесу навчання в ліцеї, створює умови для впровадження принципів неперервності та наступності в освітній системі

“Донецький медичний ліцеї – Донецький медичний університет” (див. схему 1).

Невичерпні можливості у формуванні стійких мотивів навчання майбутніх фахівців-медиків має залучення ліцеїстів до різноманітних форм науково-дослідницької роботи. Ефективність набуття навичок дослідництва значно зростає, коли науковими керівниками учнів стають молоді вчені, аспіранти, співробітники навчальних і клінічних кафедр, кращі випускники ліцею, що співпрацюють з ліцеїстами у відкритих малих групах змінного складу.

В освітній процес ліцею органічно увійшла спільна дослідницька робота учнів та педагогів з проблем адаптації ліцеїстів до навчання у вищому медичному навчальному закладі. За її результатами захищено дві дисертації з проблем гігієни дітей та підлітків, підліткової психології.

Такий науково-педагогічний супровід продовжується протягом навчання наших випускників у вузі, магістратурі й аспірантурі. Означені структурні складові спільного освітнього середовища дозволили ліцеїстам з 1993 року понад двадцять разів ставати переможцями і призерами IV етапу Всеукраїнських, Соросівських предметних олімпіад, тричі – призерами міжнародних олімпіад.

Перемоги у конкурсах науково-дослідницьких робіт МАН не тільки у профільних секціях (“Біологія”, “Медицина”), а й у таких, як “Етнографія”, “Історія України”, участь у двох міжвузівських конференціях “Ме-

Таблиця 1.

Атестовано з присвоєнням категорії	кількість
“Спеціаліст першої категорії”	2
“Спеціаліст вищої категорії”	3*
“Старший учитель”	1**
“Учитель-методист”	3
Заслужений учитель України	1
* захищено дисертацію на здобуття ученого ступеня “Кандидат біологічних наук”,	
** переможець обласного туру конкурсу “Учитель року 2001” в номінації “Інформатика”.	

Таблиця 2.

рік	предмет	країна	призер	нагорода
1995р	біологія	Таїланд	Кокіна Ірина	бронзова медаль
2000р	хімія	Азербайджан (Баку)	Лифар Світлана	срібна медаль
2002р	інформатика	Південна Корея (Сеул)	Стасюк Андрій	срібна медаль

Таблиця 3.

випущено з ліцею з 1993 по 2003 рік	798 учнів	99,87 %
вступило до Дон ДМУ	785 учнів	98 %
вступило до інших навчальних закладів	13 учнів	2 %
вже отримали сертифікати лікарів	267 учнів	33 %
продовжують навчання в магістратурі	42 учнів	5 %
продовжують навчання в аспірантурі	21 учнів	3 %

дицина в художніх образах”, виступи на щорічній травневій конференції студентського наукового товариства свідчать про широкий спектр інтересів учнів ліцею, доступність якісної освіти, створення умов для самореалізації підлітків. Ліцеїсти є авторами більше як ста п'ятдесяти публікацій у збірниках і наукових журналах, мають свідчення про винаходи. Розроблені ними програмні продукти використовують не тільки в медуніверситеті, а й в обласному управлінні охорони здоров'я, науково-дослідному інституті травматології.

Серед учнів ліцею 3 майстри спорту міжнародного класу, чемпіони Європи і світу, найактивніші учасники художньої самодіяльності, студентського театру естрадних мініатюр, клубу веселих та кмітливих, оркестру народних інструментів тощо.

Однак визначальним показником ефективності роботи Донецького медичного ліцею залишається те, що переважна більшість випускників стають успішними студентами медичного університету.

Гідно представляючи *alma mater*, колишні ліцеїсти успішно виступали на Всеукраїнських і міжнародних студентських та фахових конференціях з проблем медицини у Німеччині, Канаді, Польщі, Росії, ставали багаторазовими призерами Всеукраїнських міжвузівських студентських олімпіад з біохімії, нейрофізіології, фізіології, інформатики.

Це не було б можливим, якби не постійне піклування засновників навчального закладу про професійне зростання майбутніх медичних працівників. Всі підрозділи медуніверситету нада-

ють ліцею унікальну можливість безоплатно використовувати навчальну і лабораторну базу, бібліотечні фонди, спортивні комплекси, базу відпочинку, гуртожиток. Одними з найперших в області ліцеїсти отримали вільний доступ до мережі Internet.

Головне управління освіти і науки, реально працюючи в напрямі реформування системи освіти, постійно поновлює територіальний парк і ліцензоване програмне забезпечення, надає ліцеїстам пільги щодо користування послугами центральних і галузевих бібліотек, вирішує питання відвідування учнями елективних та спеціальних курсів у інших навчальних закладах, обласній школі “Ерудит”, забезпечує кращих ліцеїстів стипендіями.

**ВІД ЛІКАРІВ І
ВЧИТЕЛІВ
ВИМАГАЮТЬ ДИВА,
А КОЛИ ВОНО
ВІДБУДЕТЬСЯ – НІХТО
НЕ ДИВУЄТЬСЯ**
Марія Ебнер-Енинбах

Схема 2.

ФОРМУВАННЯ ОСНОВНИХ ГРУП КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ:

МОЖЛИВОСТІ ПРОДУКТИВНОГО НАВЧАННЯ

Ірина РОДИГІНА

В.о. доцента кафедри змісту та методики загальної середньої освіти Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат педагогічних наук

Освітні реалії сьогодення пов'язані з найпильнішою увагою до особистості, її формування та розвитку, із забезпеченням раціонального проходження учнем власної освітньої траєкторії, з адекватною підготовкою школяра до сучасного життя з його швидкими змінами та щоразу новими завданнями. Профільне навчання у старшій школі покликане максимальною мірою сприяти професійному самовизначенню учнів та формуванню теоретичного та методологічного підґрунтя для подальшої вищої освіти та професійної діяльності. Дванадцятибальна система оцінювання передбачає оцінювання не тільки репродуктивної діяльності, як це мало місце в режимі п'ятибальної системи, що в екстраполяції на життєві реалії може відповідати роботі конвеєра, а й продуктивної творчої діяльності. Державні стандарти початкової та базової і повної середньої освіти регламентують не тільки зміст та обсяг навчального матеріалу, який підлягає засвоєнню, але й передбачають через державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів вихід результатів навчання в площину життєвих умінь. Отже, концептуальне

положення "Освіта XXI століття – це освіта для людини" [1] знайшло логічне продовження у реальному перебігу освітніх реформ в Україні, в багатьох документах прикладної спрямованості: "... навчальна діяльність у кінцевому підсумку повинна не просто дати людині суму знань, умінь та навичок, а сформувати її компетенції" [2, с.3]. Реалізація оновленого змісту освіти має створити передумови для "... формування соціальної, комунікативної, комп'ютерної та інших видів компетентності учнів" [3, с.1].

У вітчизняній педагогічній літературі уживаються і поняття "компетенція" ("компетенції", "групи компетенцій"), і поняття "компетентність" ("групи компетентностей"). Наприклад, поруч натрапляємо вжиті в однаковому значенні терміни "комунікативна, мовленнєва, мовна компетенція" [3, с.2], і "формування життєвої і соціальної компетентності" [3, с.1]. Тлумачний словник подає вельми схожі трактування цих понять [4].

Компетенція – 1) добра обізнаність із чим-небудь; 2) коло повноважень якої-небудь організації, установи чи особи.

Компетентність – власність від компетентний.

Компетентний – 1) який має достатні знання в якій-

небудь галузі, який з чим-небудь добре обізнаний, тямущий; який ґрунтується на знанні, кваліфікований; 2) який має певні повноваження, повноправний, повновладний.

Ця схожість не є випадковою, адже ці поняття походять з одного джерела – з латини *competentia* – узгодженість, відповідність, а *com-peto* – відповідати, бути голящим, здатним [5]. І щоб не виникали “труднощі перекладу”, слід розвести ці поняття, враховуючи вітчизняні мовні стереотипи. Поняття “компетенція” традиційно вживається у значенні “коло повноважень”, “компетентність” же пов’язується з обізнаністю, авторитетністю, кваліфікованістю. Тому доцільно в педагогічному сенсі користуватися саме терміном “компетентність”.

У працях дослідників ми натрапляємо і поняття “компетентність”, і поняття “групи компетентностей”. Вживання в однині чи множині може цікавити нас не тільки з позиції граматики, але перш за все – семантики. Практично одним словом ми називаємо і загальною здатність, кінцевий результат, і її компоненти, складові частини – групи компетентностей. Розуміння філософської єдності цих понять зумовлює адекватне розв’язання цього питання. Адже можна в цілому підкреслити професійну компетентність людини, а можна виокремити конкретні складові, які найбільшою мірою її визначають.

Ще одна невідповідність стосується розуміння сутності цього поняття. З одного боку, література підкреслює значення компетентності як загальної здатності, з іншого, йдеться про мистецькі вміння та компетентності [3] чи положення про те, що “Основними компетенціями, які висунуло сучасне життя, є природні, політичні, соціальні та економічні процеси, що відбуваються у природі і світі” [2, с.64].

Компетентність – це загальна здатність, що базується на знаннях, досвіді, цінностях, здібностях, набутих завдяки навчанню. Названо ос-

новні групи компетентностей, які можна охарактеризувати таким чином [2, с.3]:

- *соціальні* (характеризують уміння людини повноцінно жити в суспільстві) – брати на себе відповідальність, приймати рішення, робити вибір, безконфліктно виходити з життєвих ситуацій, приймати діяльність демократичних інститутів суспільства;
- *полікультурні* – не тільки оволодіння досягненнями культури, але й розуміння та повага до людей інших національностей, релігій, культур, мов, рас, політичних уподобань та соціального становища;
- *комунікативні* – вміння спілкуватися усно та письмово, рідною та іноземними мовами;
- *інформаційні* – вміння добувати, осмислювати, опрацьовувати та використовувати інформацію з різних джерел;
- *саморозвитку і самоосвіти* – мати потребу і готовність постійно навчатися протягом усього життя;
- *продуктивної творчої діяльності*.

С. Шишов характеризує компетентність як можливість установалення зв’язку між знанням та ситуацією, як здатність знайти процедуру (знання та дії), що відповідає проблемі [6]. Він пропонує *сукупність ключових компетентностей* як перелік певних дій чи вмінь.

Вивчати:

- вміти вирішувати проблеми;
- вміти використовувати власний досвід;
- самостійно займатися власною освітою.

Шукати:

- добувати інформацію;
- вміти працювати з документами та класифікувати їх;
- консультуватися в експерта;
- працювати з різними базами даних.

Думати:

- критично мислити;
- мати власну позицію та формувати власну думку;

- оцінювати соціальні звички, пов'язані зі здоров'ям, споживанням, навколишнім середовищем;
- вмінні оцінювати твори літератури та мистецтва.

Співпрацювати:

- вмінні співпрацювати та працювати в групі;
- приймати рішення;
- вмінні домовлятися;
- залагоджувати суперечки та конфлікти.

Братися за справу та адаптуватися:

- нести відповідальність;
- вмінні організувати свою роботу;
- вмінні знаходити нові рішення;
- довести гнучкість реагування на зміни в житті;
- бути стійким перед труднощами.

Виходячи з цього переліку та концептуальних положень освітянських офіційних документів, можна дійти висновку, що компетентність дійсно є інтегрованим результатом навчання, який виходить за межі предметної складової навчання і не вичерпується змістом певної дисципліни, засвоєнням знань та формуванням предметних умінь. Не випадково мова йде про життєві компетентності, адже названі вміння, дійсно, є життєвими, необхідними й у професійній діяльності, й у приватному житті без винятку будь-якій людині, не зважаючи на її вік, стать, освіту, фах, посаду, місце проживання, переконання та соціальний статус. Від сформованості цих умінь залежить чи буде людина готовою до вимог життя, чи буде успішною, чи досягне тих вершин, які спроможна досягти, чи відбудеться як особистість. Це дуже велика відповідальність – впливати не тільки на знання, але й на долю дітей, на їхнє майбутнє. Яким чином сучасний учитель може досягти такої мети, яка технологія в змозі надати можливості ефективного формування компетентностей учнів? Єдиного рецепта на всі випадки життя, звісно, не існує, але потенціал, наприклад, продуктивних методик та технологій є дуже ви-

соким, і реалізація його безпосереднім чином впливає на досягнення такого результату навчання, як компетентність.

Продуктивне навчання забезпечує засвоєння знань та умінь, володіючи якими випускник школи знаходить підґрунтя для свого подальшого життя. “Продуктивні – означає необхідні, дієві, міцні, постійно актуальні, сформовані на належному рівні знання та уміння” [7, с.5]. І. Підласий, підкреслюючи, що продуктом школи є людина, особистість, відзначає основні задачі, що підлягають реалізації:

- створення умов для розвитку та самореалізації учнів;
- задоволення запитів та потреб школяра;
- засвоєння продуктивних знань, умінь;
- розвиток потреби поповнювати знання протягом усього життя;
- виховання для життя в цивілізованому громадянському суспільстві [7, с.469].

Ці задачі, як видно, певною мірою співзвучні переліку завдань основних груп компетентностей. Чим же має керуватися вчитель для їх розв'язання? Витяг з об'ємного, змістовного комплексу педагогічних правил [8, с.294 – 315] буде інформацією до роздумів для вчителів незалежно від стажу їх роботи, категорії та технології, в якій вони працюють (див. вріз).

Ці корисні правила-поради – тільки невеличка частинка, тільки вершина айсберга педагогічної мудрості, педагогічної майстерності, спільного педагогічного досвіду багатьох поколінь. Але згадати їх ще раз не буде зайвим. Пам'ятати їх, дотримуватися їх, керуватися ними буде дієвою умовою, яка здатна полегшити вчителю досягнення провідної найважливішої мети – формування та розвитку особистості.

Ми неодноразово могли простежити зв'язок між положеннями освітянських документів щодо формування компетентностей учнів з генеральними аспектами технології продук-

Групи компетентностей	Можливості продуктивного навчання
<p>СОЦІАЛЬНА вміння робити вибір; вміння приймати рішення; вміння брати відповідальність; вміння безконфліктно співіснувати.</p>	<p>Забезпечення власної активності учня – (<i>activity</i> – діяльність). Стимулювання пізнавальної активності учнів. Опора на діяльність учня. Забезпечення співпраці. Здійснення роботи в команді. Орієнтація на конкретний продукт. Забезпечення мотивації діяльності (те, що я роблю, є корисним). Усвідомлення власного внеску у спільну роботу. Розв'язання проблем. Пошук шляхів реалізації проекту. Встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Формування адекватної оцінки й самооцінки. Вміння використовувати власний досвід. Адаптація до змін. Розвиток здібностей та обдарованості учнів і підвищення через це їхнього соціального статусу.</p>
<p>ПОЛІКУЛЬТУРНА оволодіння досягненнями культури; розуміння інших людей, їх індивідуальності, їх відмінностей за національними, культурними, релігійними та іншими ознаками.</p>	<p>Розробка проектів культурологічної спрямованості. Забезпечення розширення кругозору та підвищення культурного рівня учнів. Здійснення роботи в команді, забезпечення взаємодії учнів. Усвідомлення ролі й впливу предмета на розвиток культури. Оцінювання творів літератури та мистецтва. Визначення ставлення до власної діяльності та діяльності інших людей. Повага до чужої праці. Вплив освітнього середовища на розвиток учнів. Співвіднесення об'єкта навчання з власним досвідом. Формування цінностей.</p>
<p>КОМУНІКАТИВНА вміння спілкуватися усно, письмово рідною та іноземними мовами.</p>	<p>Обговорення проблем. Формування власної точки зору. Вміння доводити власну позицію. Розвиток культури мовлення. Вміння презентувати свій продукт. Можливість для безпосереднього спілкування. Адекватне ставлення до критики. Стимулювання критичного ставлення до себе. Вміння адаптуватися в мовному середовищі.</p>
<p>ІНФОРМАЦІЙНА вміння добувати, опрацювати та використовувати інформацію з різних джерел.</p>	<p>Використання різних джерел інформації. Вміння класифікувати документи. Вміння користуватися новими інформаційними технологіями. Вміння переробляти інформацію для отримання певного продукту. Аналіз та критичне ставлення до інформації. Самостійне опрацювання інформації. Розуміння та усвідомлення інформації. Залучення власного досвіду.</p>
<p>САМОРОЗВИТКУ Й САМООСВІТИ готовність та потреба навчатися протягом усього життя.</p>	<p>Узагальнення власних знань. Організація власних прийомів навчання. Організація самоосвітньої діяльності. Постійне вдосконалення. Мотивація саморозвитку. Залучення та збагачення власного досвіду. Підтримка пізнавального інтересу. Потреба в нових знаннях. Визначення перспективи діяльності. Співвіднесення теоретичних знань з практикою.</p>
<p>ПРОДУКТИВНОЇ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ готовність та потреба у творчості.</p>	<p>Вміння побачити та сформулювати проблему. Вміння знаходити нові рішення. Вміння діяти в нестандартних ситуаціях. Активізація творчих здібностей учнів. Реалізація творчого потенціалу учнів.</p>

ПЕДАГОГІЧНІ ПРАВИЛА – ПОРАДИ

- *Головним є не предмет, якому ви навчаєте, а особистість, яку ви формуєте. Не предмет формує особистість, а вчитель своєю діяльністю, пов'язаною з вивченням предмета.*
- На виховання активності не шкодуйте ні часу, ні зусиль. *Сьогоднішній активний учень – завтрашній активний член суспільства.*
- Ставте учнів у ситуації, котрі вимагають виявлення та пояснення розбіжностей між фактами, що спостерігаються, та наявним знанням.
- Допомогайте учням оволодіти найбільш продуктивними методами навчально-пізнавальної діяльності, навчаєте їх навчатися.
- Слід якомога частіше використовувати питання “чому?”, щоб навчити мислити причинно: розуміння причинно-наслідкових зв'язків є обов'язковою умовою розвивального навчання.
- Пам'ятайте, що насправді знає не той, хто переказує, а той, хто застосовує на практиці.
- Привчайте учнів думати та діяти самостійно. Поступово відходьте від механічних переказів, дослівного відтворення.
- Творче мислення розвивайте всебічним аналізом проблем, пізнавальні задачі розв'яжуйте кількома способами, частіше практикуйте творчі завдання.
- Вчителі будь-якого предмета, не тільки мови і літератури, мають слідкувати за способом та формою висловлення думки учнів.
- Слід частіше показувати учням перспективи їхнього навчання.
- Використовуйте схеми, плани, щоб забезпечити засвоєння системи знань.
- Оскільки міцність запам'ятовування інформації, що засвоєна у вигляді логічних структур, є більш високою, ніж міцність розрізнених знань, закріплювати слід ті знання, що подано у цілісних логічних структурах.
- У значних блоках інформації легше встановлюються логічні зв'язки, чіткіше простежується головна думка, котру легше виділити й показати учням.
- У процесі навчання обов'язково враховуйте індивідуальні особливості кожного учня, об'єднуйте в диференційовані підгрупи учнів з однаковим рівнем.
- Вивчайте і враховуйте життєвий досвід учнів, їхні інтереси, особливості розвитку.
- Будьте обізнаними з останніми науковими досягненнями зі свого предмета.
- Заохочуйте дослідницьку роботу школярів. Знайдіть можливості ознайомити їх із технікою експериментальної роботи, алгоритмами розв'язання винахідницьких задач, обробкою першоджерел і довідкових матеріалів.
- Суспільно-історичною практикою доводьте необхідність наукових знань, які вивчаються в школі. Навчайте так, щоб учень розумів, що навчання є для нього життєвою необхідністю.
- Пояснюйте школярам, що кожна людина знайде своє місце в житті, якщо навчиться всьому, що необхідно для реалізації її життєвих планів.

тивного навчання. Доцільно співвіднести можливості продуктивного навчання із специфікою кожної окремої групи компетентностей.

Отже, продуктивні методи та технології дійсно мають суттєвий потенціал, реалізацію якого можна безпосередньо пов'язати з формуванням основних груп компетентностей учнів, завданням, яке по праву визнається найвідповідальнішим у роботі вчителя, бо торкається життєвих умів учнів, їхньої пристосованості до життя і, зрештою, їхньої долі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція дванадцятирічної загальноосвітньої школи.
2. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти // Директор школи. - 2000. - № 39-40. - 126с.
3. Державний стандарт базової і повної середньої освіти. // Освіта України. - 2004. - №5.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови. - К. - Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2001. - С. 445.
5. Латинско-русский словарь - М.: Русский язык, 1976. - С. 217.
6. Шишов С.Е., Кальней В.А. Школа: мониторинг качества образования. - М.: Педагогическое общество России, 2000. - С. 17 - 18.
7. Подласый И.П. Продуктивная педагогика. - М.: Народное образование, 2003. - 496с.

ПОТЕНЦІЙНО ОБДАРОВАНА ДИТИНА: ВИЯВЛЕННЯ ТА ПІДТРИМКА

Педагогіка
школи

Компетентний педагог має не лише знати сутність проблеми обдарованості на теоретичному рівні, а й уміти розв'язувати її практично, створювати умови для розвитку обдарованих дітей та учнівської молоді.

Анкетування педагогічних працівників різних категорій показали, що для здійснення навчання та виховання обдарованих дітей їм бракує саме психологічних знань про природу обдарованості, особливості розвитку обдарованої особистості, індивідуалізацію навчання та виховання дітей з раннім інтелектуальним підйомом.*

На основі Державної національної програми "Освіта" /Україна в XXI столітті/, Національної програми "Діти України" Головним управлінням освіти і науки Донецької обласної державної адміністрації в 1998 році було розроблено регіональну Комплексну програму "Обдаровані діти". На базі цієї програми створено міську комплексну програму "Обдаровані діти".

У процесі розробки цієї програми Краматорським відділом освіти було враховано генеральну ідею щодо підвищення психологічної компетенції педагогів, які працюють з обдарованими дітьми.

З метою підвищення компетенції педагогів психологічною службою міськво розроблена система роботи щодо виявлення та підтримки потенційно об-

дарованої дитини, яка складається з п'яти етапів: підготовчого, педагогічної діагностики, психологічної діагностики, складання розвивальних та корекційних програм, аналітичного.

Щоб охопити всі 76 закладів міста психологічним супроводом, 12 штатних практичних психологів об'єднано в психологічну службу при міському відділі освіти (1997р.). Із них 8 практичних психологів здійснюють психологічний супровід навчально-виховного процесу в школах. Тому психологи служби міськво не мають змоги бути присутніми на всіх педнарадах, методичних об'єднаннях, педконсультаціях і т.д. І ми винайшли нову форму роботи. Це тематична психологічна консультація для всіх учасників навчально-виховного процесу "Виявлення та підтримка

**Віра
РЯБЧЕНКО**

Практичний психолог, спеціаліст вищої категорії Краматорського міського відділу освіти

*Валентин Тесленко. // Освіта і управління. – 1999. – Т.3. – №2. – С. 126– 127

потенційно обдарованої дитини” з очною, заочною та дистанційною формою проведення. Ця консультація включає необхідний мінімум теоретичного та методичного матеріалу для практичного використання. На основі цієї консультації розроблено методичні матеріали для адміністраторів шкіл, менторів, класних керівників, учителів початкових класів, батьків та самих учнів. Ці матеріали також можна використовувати при проведенні науково-практичних семінарів, педнарад, методичних об'єднань, при складанні розвивальних або корекційних програм, для самоосвітньої діяльності і т.д.

Методичні матеріали цієї консультації затверджено Донецьким обласним Центром практичної психології та схвалено Українським НМЦ практичної психології і соціальної роботи.

Ми пропонуємо вам фрагменти матеріалів очно-заочної та дистанційної психологічної консультації “Виявлення та підтримка обдарованої дитини”.

СКЛАДАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ (РОЗВИВАЛЬНОЇ) ПРОГРАМИ РОБОТИ З ДІТЬМИ, ЩО ВИПЕРЕДЖАЮТЬ РОЗВИТОК

Рекомендації ментору обдарованої дитини

Підхід до складання програми:

Індивідуальна програма може складатися як на ближню, так і на дальню перспективи розвитку учня.

Корекція індивідуальної програми виробляється в міру необхідності протягом навчального року.

При складанні програми необхідно приділяти основну увагу розвитку у дітей:

- творчих здібностей;
- інтелектуальної ініціативи;
- критичного мислення;
- соціальної адаптації;
- соціальної відповідальності і якостей лідерства.

Схема складання індивідуальної програми роботи з дітьми, що випереджають розвиток (складові компоненти

заповнює ментор, заповнює класний керівник, заповнює психолог).

Примітка:

- **Вихідний рівень:** реальні досягнення, актуальні особливості особистості, результати діагностики.
- **Психолого-педагогічні чекання проблеми та труднощі** в організації навчально-виховного процесу, самоактуалізації і саморозвитку особистості учня в емоційно-вольовій сфері, самооцінці, спілкуванні, самоорганізації.
- **Зміст індивідуальної роботи** з врахуванням психодіагностик і реальних досягнень (рекомендації вчителям щодо організації навчально-виховного процесу).
- **Форми роботи.**

РОЗПІЗНАВАННЯ І ВИЯВЛЕННЯ ОБДАРОВАНОСТІ УЧНІВ

Буклет-анкета для вчителя

Своєчасне розпізнавання і виявлення елементів обдарованості в учнів сприяє розвитку здібностей дітей, формуванню позитивної Я-концепції.

Кого ж вважати обдарованою дитиною? Як визначити потенційну обдарованість дитини? Що таке талант? Результат розвитку природжених здібностей чи продукт виховання?

У цьому буклеті ми постараємося по змозі відповісти на ці запитання.

Вундеркіндом вважається дитина, обдарованість якої виявляється дуже рано, у виняткових випадках уже через кілька місяців після народження, однак найчастіше в такому віці, коли нормальні діти тільки починають ходити чи говорити.

Ранній прояв обдарованості ще не означає, що перед нами майбутній геній.

Діти з унікальними здібностями народжуються не “раз у сторіччя”, як прийнято вважати, а ледве не щодня. Але не всі діти, що обіцяли стати талантами, виправдовують наші сподівання.

Феномен ранньої дитячої обдарованості належить до числа явищ, які намагаються розгадати багато вчених,

ВИЯВЛЕННЯ ПЕДАГОГІВ, ЗДАТНИХ ПРАЦЮВАТИ З ПОТЕНЦІЙНО ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ

Буклет-анкета для директора школи

Якщо прийняти до уваги точку зору Рензуллі (1977), який стверджує, що потенційну обдарованість не можна виявити за одним критерієм, наприклад, інтелектуальним розвитком – вона проявляється в певному наборі взаємопов'язаних між собою якостей, то справедливо відзначити, що і критерії для виявлення педагогів, здатних працювати з потенційно обдарованими учнями, повинні бути відповідними.

Згідно з Рензуллі, цей “набір” якостей включає перш за все:

- Інтелектуальний потенціал педагога вищий за середній, не обов'язково високого рівня.
- Творчий потенціал.
- Наполегливість та цілеспрямованість.

Отже, якщо перед вами стоїть проблема виявлення педагогів, здатних працювати з потенційно обдарованими учнями, зверніть увагу на такі **якості, які проявляються в діяльності педагога**, а саме:

- Позитивна Я-концепція.
- Наполегливість та цілеспрямованість.
- Схильність до індивідуалізації навчання.
- Креативне мислення.
- Готовність і здатність до наукового спілкування з учнями та колегами.
- Високий рівень дослідницької культури.
- Орієнтація на унікальність кожного учня.
- Високий рівень самоорганізації.
- Доброзичливість навіть у складних ситуаціях.
- Емоційна стабільність.

До того ж **ці вчителі мають:**

- Інтелектуальний розвиток вищий за середній.
- Жвавий, активний характер.
- Почуття гумору.
- Інноваційний стиль мислення.
- Високий рівень творчих здібностей.

Та **ще вони вміють:**

- Планувати навчальні програми згідно з актуальним розвитком творчих здібностей дитини.
- Модифікувати навчальні програми.
- Стимулювати та контролювати розвиток пізнавальної діяльності обдарованих учнів.
- Стимулювати когнітивні здібності учнів.
- Ідентифікувати обдарованих дітей.
- Вдало вирішувати проблеми у сфері взаємодії з учнем.

Про них ви можете сказати, що вони:

- Емоційно стабільні.
- Чутливі.
- Толерантні.
- Розуміються на вікових особливостях розвитку дитини і завжди їх враховують у роботі з учнями.

Саме такі педагоги зможуть успішно допомогти потенційно обдарованій дитині сформувати позитивну Я-концепцію, розвивати творчу особистість учня.

Ми завжди повинні пам'ятати, що вчитель створює атмосферу в класі, яка або заохочує учня, або руйнує його впевненість у собі, розвиває або ігнорує здібності, розвиває або гальмує розвиток творчого потенціалу учня, розвиток його особистості взагалі.

ВІДКРИТТЯ ОБДАРОВАНОСТІ ВЛАСНОЇ ДИТИНИ

Буклет-анкета для батьків

Зрозуміло, що найчастіше саме батьки першими помічають обдарованість дитини, хоча це не завжди легко зробити, тому що не існує якогось стереотипу обдарованості – кожна дитина виявляє свої здібності по-своєму. *Які ж основні поведінкові характеристики обдарованої дитини?*

Якщо Ваша дитина:

- незабаром після народження фіксує свій погляд на людях і предметах;
- рано починає сприймати рухи і шуми;
- у віці декількох тижнів усмішкою реагує на навколишній світ;
- швидко розвивається фізично (починає повертатися на бік, сидати і ходити раніше однолітків);
- мало спить для свого віку;
- починає рано говорити чітко (звертаємо увагу на те, що деякі обдаровані діти протягом досить тривалого часу накопичують пасивний запас слів, що потім швидко активізують. Наприклад, Ейнштейн заговорив тільки в чотири роки);
- вже в дитячому віці діяльна і енергійна;

поводиться з нею шанобливо: а раптом це майбутній геній?

Ви звернули увагу на те, що Ваша дитина:

- вживає вирази, які звичайно ще не знає дитина її віку;
- легко запам'ятовує вірші, пісні;
- пам'ятає про події, що Ви вже забули;
- дуже допитлива і постійно набридає Вам своїми нескінченними «Чому»;
- зненацька починає задумуватися над абстрактними поняттями;
- користується досить великим лексиконом, причому вживає слова і намагається довідатися, як працюють побутові прилади, який-небудь пристрій, що зацікавив її;

Вас можна поздоровити? Ви правильно виховували її з раннього дитинства і вроджені задатки дитини розвиваються в здібності!

Ви помітили, що Ваша дитина:

- дратується, якщо відповіді на її питання не задовольняють її;
- любить мріяти, дивує близьких її людей оригінальністю ідей, пропозицій, планів і рішень;
- має яскраво виражене почуття гумору;
- виконує без бажання чи взагалі не виконує роботи, що вимагають тільки механічних навичок;
- надає перевагу грі, успіх у якій залежить не від щасливого випадку, а від здатності виконати якісь комбінації: правильно розташувати, систематизувати, розподілити;
- при конструюванні і моделюванні виявляє навички й уміння, не властиві дітям її віку;
- може протягом тривалого часу зосереджено займатися чим-небудь, що являє для неї особливий інтерес;
- ставить собі задачі і цілком віддається пошукам їхніх рішень; намагається кожну справу довести до кінця;
- прагне поділитися своїми планами, думками, інтересами;
- звертаючись до старшої чи дорослої людини, намагається досягти взаєморозуміння,

значить для Вашої дитини існує “ризик” бути обдарованою.

Якщо в школі говорять про Вашу дитину, що вона:

- усе нове схоплює на льоту, їй не потрібно повторень і докладних пояснень;
- вчиться легко, без допомоги збоку;
- любить розглядати карти, атласи, заглядати в довідкові посібники;
- може мислити логічно, аналізувати те, що відбувається;
- може дати коротку і точну відповідь;
- успішно справляється з прискороною програмою навчання з окремих предметів чи поглиблено вивчає визначені предмети;
- має схильність до пошукової і дослідницької роботи;
- має високі реальні досягнення (переможець регіональних чи республіканських конкурсів, МАН і т. ін.),

це означає, що у Вашій родині росте обдарована дитина.

РОЗВИТОК І ВИХОВАННЯ ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ В РОДИНІ

Поради психолога батькам

Батьки повинні запитати себе: “Що я бачу і що ціню у своїй дитині? І як мені показати їй це?” Обдарована дитина може розраховувати, що її здібності знайдуть розуміння і підтримку батьків у пошуку найкращого використання таких здібностей і для неї самої, і для її оточення. Теплі, довірливі, дружні відносини між дитиною і батьками – це найважливіше у вихованні добрих почуттів і до неї самої, і до всього світу.

Дорогі батьки, виховуючи дитину, **пам’ятайте, що досвід учить** двом речам, надзвичайно важливим для виховання в обдарованій дитині здорової продуктивності:

- формуванню пріоритетів,
- постановці мети.

Буде дуже добре, якщо:

- ваша дитина впевнена, що її здібності знаходять розуміння і підтримку у вас;
- ви проаналізуєте вашу власну систему цінностей щодо виховання дітей. Чи сприяє вона реалізації особистості й обдарованості вашої дитини в суспільстві?
- даватимете зрозуміти дитині, що любите і ціните її за те, якою вона є, а не за якийсь талант.

Якщо ви:

- уникаєте зайвих моралізувань, довгих бесід;
- намагаєтеся вчасно вловити зміни в дитині (вони можуть виражатися в неординарних питаннях чи у поведженні і бути ознакою обдарованості);
- поважаєте в дитині індивідуальність, не прагнете проєктувати на неї власні інтереси і захоплення;
- спираєтесь на взаємну повагу, співпереживання і розуміння, що важливо для соціального та емоціонального розвитку кожної дитини;
- адекватно оцінюєте власні здібності;
- терплячі і делікатні в спілкуванні з дитиною;
- заохочуєте і розвиваєте інтерес дитини;
- точно розраховуєте момент і ступінь реакції на потребу дитини, умієте закрити тему, коли дитині стає нудно,

це означає, що у вашій родині теплий мікроклімат для нормального психічного розвитку дитини:

Нагадуємо Вам, що **необхідно розвивати у своєї дитини:**

- впевненість, що базується на свідомості самоцінності;
- розуміння своєї гідності та недоліків у собі та навколишніх;
- інтелектуальну допитливість, готовність до дослідницького ризику;
- повагу до доброти, чесності;
- дружельюбність, співпереживання, терпіння, широсердність і мужність;
- звичку спиратися на власні сили і готовність нести відповідальність за свої вчинки;
- уміння знаходити спільну мову і радість у спілкуванні з людьми різного віку і освітніх рівнів.

Можна сказати, що **ви правильно розумієте мету виховання** і розвитку здібностей власної дитини, **якщо:**

- ви ціните, те, що хочете прищепити дитині в моральному, соціальному чи інтелектуально-му плані;
- ви вчите дитину спиратися на власні сили і дозволяєте їй самій шукати вихід із скрутної ситуації, наприклад, вирішувати задачу, що їй під силу, навіть, якщо самі можете зробити все швидше і краще;
- ви практично не чините тиску на дитину в її шкільних справах;
- завжди готові прийти на допомогу в разі потреби чи надати необхідну інформацію у сфері, до якої дитина виявляє інтерес;
- пам’ятайте, що всі діти дуже чутливі до неправди, а обдарованих дітей це стосується більшою мірою;

Якщо ви завжди:

- ціните в дитині щедрість, готовність допомогти, терпіння, відповідальність, цілеспрямованість, надійність, почуття гумору;
  - не говорите уїдливих слів чи реплік щодо вашої дитини;
  - ніколи не ухилиєтесь від питань, завжди даєте переконливі відповіді і ваша відповідь змушує дитину задуматися;
  - серйозно ставитесь до всіх планів і проєктів дитини, не вважаєте їх абсурдними і безглуздими;
  - не забуваєте похвалити дитину, якщо вона того заслуговує,
- це означає, що ваша дитина має міцну основу подальшого психічного розвитку завдяки правильно поставленому вихованню.*

Не забувайте, що:

- помірність повинна бути метою батьків у прояві турботи про розвиток продуктивних робочих і навчальних навичок дитини;
- дітей варто приймати такими, які вони є, а не розглядати їх як носіїв талантів;
- таланти виростають з індивідуальності особистості, а досягнення в кінцевому рахунку залежать від того, як ця особистість розвинеться.

Бажаємо успіху!

ПАМ'ЯТКА УЧНЮ З ВИСОКИМ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ

Юний друже!

Як прекрасно, що про тебе говорять: «Дуже здібна дитина!» Ти – гордість класу, гордість школи і, звичайно, найбільша гордість батьків. І тобі часто доводиться відчувати на собі захоплені погляди, чути слова похвали на свою адресу. Тебе поважають ровесники. А якщо ти раптом виявишся в складному становищі в колективі чи вдома, **прислухайся до наших порад:**

- перекладай свої ідеї на мову, доступну і значущу для інших, щоб вони сприйняли твій внесок як вклад, який відповідає їхнім потребам, поглядам, власним інтересам (чи у всякому разі їм не суперечний);
- критику на адресу інших людей висловлюй з позитивних позицій, з бажанням допомогти;
- давай зрозуміти, що в основному ти підтримуєш те, що користується повагою інших членів колективу: цінності, принципи, ідеали;
- намагайся не бути сприйнятим як агресор, дозволяй іншим зберігати власне почуття гідності, вислуховуй їх уважно;
- зароби власний «кредит» для більшої особистої свободи протягом певного часу (якогось періоду), не бійся на початку спілкування прийняти північні вимоги, коли вони не вступають у серйозний конфлікт із твоїми основними принципами;
- концентруйся на завданні, яке необхідно виконати, а не на «особистостях», не на досягненні статусу;
- давай іншим дітям можливість іноді першими підняти руку. Нагадуємо, питання задаються вчителем на уроці для того, щоб дати всім шанс подумати, а негайна відповідь позбавляє їх такої можливості і необхідності;
- не бійся помилитися; коли хлопці розповідають анекдот, а ти вже здогадався про його закінчення, потерпи, не висловлюй свого здогаду, це не сподобається оповідачу і може відвернути друзів від тебе;
- бери до уваги фактор часу, так щоб у тебе була можливість відкласти відповідь, а також обрати спосіб дій.

А якщо в тебе є більш складні проблеми в спілкуванні з дорослими, ровесниками, батьками, ми тебе запрошуємо на соціально-психологічний тренінг.

Про місце і час його проведення можеш довідатися за телефоном (8-0626) 7-08-58.

За цим номером телефону ти можеш поговорити з розробником цього буклету Рябченко Вірою Василівною, якщо в тебе виникли питання чи є зауваження.

Будемо раді співпрацювати з тобою.
Бажаємо тобі удачі!

КРИТЕРІЇ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ОБДАРОВАНОСТІ ДИТИНИ

Отже, якщо у Вашому класі є дитина, що:

- швидко схоплює суть питання;
  - має великий запас знань загального характеру;
  - охоче вчиться;
  - процес її навчання йде швидкими темпами;
  - свою роботу виконує самостійно;
  - надає перевагу індивідуальним видам діяльності;
  - із задоволенням займається різними видами творчої діяльності;
  - значно випереджає однолітків за кількістю умінь і навичок і загальним розвитком,
- радійте, у вашому класі вчиться дитина з високим рівнем загальних здібностей.**

Якщо Ви помітили, що ваш учень:

- виявляє явні задатки лідера, намагається бути керівником;
- відрізняється широтою і різнобічністю інтересів;
- може мислити абстрактно, ставить собі завдання і після ретельного аналізу шукає шляхи його рішення;
- мислить творчо;
- пропонує нові ідеї і нестандартні варіанти рішень;

Вам пощастило і у Вас з'явилась «права рука», помічник, організатор, натхненник.

Ваша задача – отримати кредит довіри. За умілої організації навчально-виховного процесу ви виховате майбутнього президента!

А якщо Ваш учень:

- вразливий і артистичний;
- дуже діяльний і енергійний;
- прагне практично реалізувати свої плани, ідеї, проекти;
- володіє в досконалості для свого віку технікою гри на музичних інструментах;
- відмінно малює;
- має артистичні схильності;
- добре володіє мовою;
- має великий словниковий запас, правильно будує фрази, швидко і виразно читає,

у вашому класі вчиться майбутній учитель, актор, композитор чи інша знаменитість у мистецтві.

У вашому в класі є учень, що:

- багато читає не з примусу;
- може довго і зосереджено працювати над вирішенням якої-небудь цікавої проблеми;
- швидко вирішує математичні задачі;
- намагається швидко схопити суть питання і зробити загальні висновки;
- прагне впорядкувати слова, числа і т.д., звести їх у єдину систему;
- при відповіді на запитання враховує ступінь його важливості;
- має гнучке мислення;
- виявляє цікавість до техніки і не властиві для його віку навички й уміння при конструюванні;

це означає, що у дитини високий інтелектуальний потенціал, у неї високий рівень розумової працездатності.

Ви звернули увагу на те, що:

- під час спортивних ігор дитина завжди виходить переможцем;
  - уміє координувати свої рухи;
  - реальні досягнення в спорті значно вищі за рівень її однолітків;
  - яскраво виражені вольові якості;
  - стійко переносить фізичну напругу;
- ваш учень має високий рівень спортивних здібностей.**

Якщо дитина:

- чимось глибоко зацікавившись, намагається зрозуміти суть питання, намагається обґрунтувати його, знайти логічне рішення, дати розумну відповідь;
  - має «критичну жилку»;
  - виявляє здатність до вдосконалювання;
  - може розумно висловитися з широкого кола питань,
- перед Вами обдарована дитина і їй потрібна Ваша підтримка!**

насамперед генетики і дослідники головного мозку, що вважають, що «чудо-дитина» – це «пряме влучення генів у ціль».

Обов'язковою умовою розвитку інтелекту є наявність природної здатності клітин мозку поєднуватися, що зумовлено визначеним генотипом, тобто генетичною конституцією організму. Крім того, науково доведено, що при постійному тренінгу головного мозку, наприклад у процесі навчання, число ефективно використуваних зв'язків збільшується, а при відсутності такого тренінгу, навпаки, зменшується. Тому вроджені розумові здібності головного мозку необхідно постійно розвивати й удосконалювати протягом усього життя.

Де закінчується обдарованість і починається талант? Унікальні здібності, зокрема унікальна пам'ять, можуть бути навіть у дебіла і імбецила. Де провести межу між обдаруванням, талантом і геніальністю? Однозначних відповідей на ці запитання наука не знаходить.

Феномен ранньої обдарованості був би менш загадковим, якби всі випадки його прояву можна було привести до єдиного знаменника.

Талант народжується чи виховується?

З цього важливого питання віддавна ведуться жаркі суперечки, під час яких виявилися *дві протилежні точки зору*:

- талант є наслідком оптимальних генетичних умов, тобто властивістю вродженою;
- талант є наслідком оптимальних умов виховання і завзятої праці, тобто властивістю набутою, і кожна людина із середнім рівнем інтелекту може стати талановитою.

Якщо прихильники теорії «талант – вроджена якість» - великі песимісти, то прихильники теорії «талант – продукт виховання» - утопісти. *Істина, як завжди, лежить посередині.*

Здібності кожної людини розвиваються відповідно до її задатків.

Розвиток генетичних здібностей

можливий тільки за наявності середовища, що сприяє їхньому розвитку, а середовище допомагає розвитку здібностей тільки за наявності гарної спадкової основи.

Ми дуже хотіли перелічити основні критерії, що допоможуть Вам виявити обдаровану дитину, не застосовуючи стандартизованих методик.

До сказаного варто додати:

Талант вимагає турботи!

Великі здібності – велика уразливість!

Талант виростає з індивідуальності, особистості, а досягнення в кінцевому рахунку залежать від того, як ця особистість розвинеться.

При оцінці інтелектуального потенціалу дитини, зверніть увагу на ті фактори, що можуть стримувати її здібності.

Ви повинні з'ясувати:

- чи є учень членом групи, що за шкільною ієрархією оцінюється нижче інших;
- чи не виріс він в іншомовному середовищі, якщо це так, то постарайтеся довідатися, які традиції шанує це середовище;
- чи зазнає його родина матеріальних труднощів;
- чи не перебуває дитина під психічним тиском (смерть близького родича, розлучення батьків);
- чи є в учня проблеми зі здоров'ям;
- чи не заважає йому що-небудь вчитися;
- чи не відчуває він страху перед відповідальними заходами;
- чи володіє він екстрасенсорними здібностями;
- вікові особливості дитини (статеве дозрівання, пубертатний період).

Не забувайте, що *через недооцінювання здібностей дитини різко змінюється модель її поведінки.*

Вона стає:

- вимогливою;
- агресивною;
- дратівливою;
- може зненацька перестати спілкуватися з усіма чи з ким-небудь із близького оточення;

- бурхливо реагувати навіть на необразливе зауваження;
- здібні, розумні дівчата часто ідуть у світ внутрішніх переживань.

Усе це, однак, не означає, що кожному агресивну чи драматичну дитину, ледаря, що прогулює уроки, варто вважати невизнаним генієм.

Для роботи з обдарованими дітьми, крім спеціальних знань, потрібні особливий такт, терпіння, особлива делікатність. Точність оцінки залежить від того, наскільки ви уважні і спостережливі.

На закінчення ми розповімо Вам притчу:

“Тато повів свого сина в сад.

— Дивися, — сказав він, — це волошка, а ось де росте жито, бачиш, стебло, а на ньому висить колосок. Правда, красиво?

— Так, я бачу. Але чому ти кажеш “колосок висить?” Адже колосок — це щось вище. Він на самому верху. Чи не краще сказати: “Колосок стоїть?”

— Так, спочатку колосок дійсно стоїть, поки не перецвіте і не почне наливатися зерном, а потім під вагою зерен, що дозрівають, хилиться вниз. Він висить на своєму стеблі.

— Не можу цілком погодитися з тобою. Є колосся, що не хилиться до землі, а стоять прямо.

— Так, я знаю, але це колосся без зерен чи, як люди кажуть, порожні. Зірвіть таке колосся, і ви побачите, що в ньому нічого немає”.

Виявляючи обдарованих дітей, згадайте, будь ласка, цю притчу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барко В. Як визначити творчі здібності дитини. — К.: Україна, 2001. — 205с.
2. Беседин А.И. и др.: Книга практического психолога — Х. Фортуна-пресс, 1996. — 726с.
3. Божович Е.Д. Психологическая коррекция учебной работы школьника. — М.: Знание, 1987. — 42с.
4. Волков И.П. Много ли в школе талантов? — М.: 1989. — 105с.
5. Гильбух Ю.З. Внимание: одаренные дети. — М.: Знание, 1991. — 26 с.
6. Гильбух Ю.З. Умственно одаренный ребенок. — К.: Наука, 1992. — 35с.
7. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения. — М.: Знание, 1986. — 301с.
8. Коротаева Е. Хочу, могу, умею. — М.: “КСП”, 1997. — 224 с.
9. Кузьмина Н.В. Способности, одаренность, талант учителя. — Л.: Питер, 1985. — 153с.
10. Максименко С.Д. Общая психология. — М.: Рефа-бук; К.: Ваклер, 2000. — 520 с.
11. Мейснер Т. Вундеркинды: реализованные и нереализованные способности. — М.: КРОН — ПРЕСС, 1997. — 368с.
12. Немов Р.С. Психологическое консультирование. — М.: Владос, 2000. — 528с.
13. Обдарована дитина.: 1988: №№1,2,3,7,8; 1999: №№1,2,3,4,5,6; 2000: №№1,2,3,5; 2001: №№2,3,4,5,6,7; 2002: №№3,4,5.
14. Одаренные дети: Пер. с англ. /Под общей ред. Бурменской Г.В. и др. — М.: Прогресс, 1991. — 376с.
15. Овчарова Р.В. Технологии практического психолога образования. — М.: СФЕРА, 2000. — 448с.
16. О’Коннор, Сеймор. Введение в НЛП. — Челябинск: Версия, 1997. — 256с.
17. О’Коннор. НЛП. Нестандартное решение повседневных проблем. — К.: София, 2001. — 128с.
18. Основи психології: Підручник. /За заг. ред. Киричука О.В., Роменця В.А. — К.: “Либідь”, 1999. — 632с.
19. Практическая психология образования. /Под ред. Дубровиной И.В. — М.: Сфера, 1997. — 528с.
20. Практична психологія та соціальна робота.: 1998: №№ 6,7,8; 1999: №№7,8; 2000: №№ 3,8; 2001: № 7.
21. Психология: Словарь./Под ред. А.В. Петровского.— М.: Политическая литература,1990. — 494с.
22. Психология личности.: Словарь-справочник./Под ред. Горностая П.П. и др. — К.: Рута, 2001. — 320с.
23. Психология одаренности: проблемы, структура, показатели. /Сб. статей. — К., 1996.
24. Тесленко В.В. Підготовка педагогічних кадрів до навчання і виховання обдарованих дітей.// Освіта і управління. — 1999. — С. 126.
25. Талызина Н.Ф., Карпов Ю.В. Педагогическая психология. Психодиагностика интеллекта. — М.: Просвещение, 1987. — 350с.
26. Савенков А.И. Детская одаренность: развитие средствами искусств. — М.: Педагогическое общество России, 1999. — 220с.
27. Тихомирова Л.Ф. Развитие интеллектуальных способностей школьника. Популярное пособие для родителей и педагогов. — Ярославль: Академия развития, 1997. — 240с.

ДОНЕЦЬКА ПРОФІЛЬНА ГІМНАЗІЯ – ШКОЛА СПІВДІЇ КУЛЬТУР

Донецька профільна гімназія – експериментальний навчальний заклад, стратегічними принципами якого є:

- Гуманізація освіти;
- Гуманітаризація освіти;
- Екологізація освіти;
- Впровадження нових моделей освіти;
- Реалізація нових розвивальних технологій.

Усі названі принципи мають інтегративний характер, що передбачає впорядкованість навчальних процесів, їхню взаємодію і взаємопроникнення. Це забезпечує підвищення ефективності як у набутті знань учнями, так і в їх використанні.

У Донецькій профільній гімназії розроблено технологію розвивального навчання учнів через співдію культур, яка є науковою основою концепції гімназії. Головні положення цієї концепції такі.

Світова культура об'єднує в собі всі досягнення цивілізації і розвивається в кількох напрямках: духовно-естетичному, гуманітарно-правовому, техніко-технологічному. Наявні моделі шкіл дуже часто розвиваються в одному з них, але навколишній світ не припускає роз'єднаності, в ньому всі поля розвитку глибо-

ко поєднуються і стають неподільними у своєму рухові.

Багатовікова практика свідчить, що не існує творчої особистості, яка не була б усебічно розвиненою. Формування ж творчої особистості (у якому напрямі вона не розвивалася б) вимагає витворення системи навчання, яка могла б (до певної міри) дозволити учневі перебувати у сфері співдії, взаємопроникнення досягнень цивілізації.

Такою освітньою моделлю й навчальним середовищем є школа співдії культур, у якій принципи навчання, підходи до процесу пізнання сприяють створенню умов, які дають змогу учням самим визначити траєкторію індивідуального розвитку в макросвіті цивілізації. У такій моделі школи зміст освіти, репрезентованої її складниками „природа – суспільство – культура – людина”, створює основу для формування людини в гармонії всіх культурних набутоків, забезпечує можливість для роботи з дітьми, які мають задатки обдарованості.

В освітній системі такого типу учень освоює наукові знання, досвід емоційно-ціннісного ставлення до світу речей і людей, досвід спілкування і взаємодії. Освітній простір витворюється шляхом інтеграції тем, предметів, введення

Ніна АСТАНОВА

Заступник директора
Донецької профільної
гімназії Будьонівського
району

спеціальних курсів для побудови цілісної картини світу, методом співдії культур у духовно-етичному, гуманітарно-правовому, техніко-технологічному полях.

При цьому в учнів виникає свобода, гордість до нового, вираження знань через особисту творчість на всіх вікових етапах навчання. Співдія ж і взаємопроникнення набутоків цивілізації виникають з надпредметної понятійної та методологічної інтеграції.

Головні завдання:

- Організація навчання на основі особистісно-орієнтованого підходу;
- Конструювання особистісно-зорієнтованих програм.
- Створення навчального плану з урахуванням інтеграції навчальних дисциплін
- Потакування національно-культурних запитів учнів.
- Розвиток індивідуальних здібностей в усіх галузях знань, творчого мислення, розвиток обдарованості.
- Використання методів і засобів наукового пізнання, формування культури розумової праці, навичок самоосвіти.
- Формування людини, здатної на особистісну самореалізацію в просторі культур.

Розв'язання цих завдань у Донецькій профільній гімназії спирається на переосмислення підходів до курсу "Художня культура світу" (далі – "ХКС"). Цей курс актуалізує загальнолюдські моральні цінності, зосереджує увагу на вічних

НАШЕ МАЙБУТНЄ НАРОДЖУЄТЬСЯ СЬОГОДНІ

Наше майбутнє народжується сьогодні. Озираючись довкола себе, ми прагнемо визначити, що приречене на занепад, розпад і усунення, а що набирає сили, утверджується і створює базу для нового – як з точки зору науки, так і з точки зору практики.

Докорінні зміни, що відбуваються в суспільстві, не можуть не вимагати серйозних змін в освітній системі. Країну лихоманить від нестачі фахівців із неординарним мисленням, новими ідеями, зухвалими конструктивними пропозиціями. Потребуємо особистості, яку так ретельно викоринювали і нівелювали упродовж багатьох років. Політичні події останніх місяців свідчать, як мало їх виявилось в усіх ешелонах влади – людей яскравих, самобутніх, оригінально мислячих і висококультурних. Майбутні політики, керівники зараз сидять за шкільними партами. Тому саме школі належить головна роль у цьому вкрай важливому процесі підготовки майбутньої еліти нового суспільства.

Сьогодні одним із провідних чинників, які визначають обличчя держави, є розвиток науки, виховання її майбутнього наукового потенціалу. А яка доля готується школі? Як життя науки впливає на її життя? Що нового з'явилося в школознавстві?

Формування цих питань, спробу їх вирішити ми знаходимо сьогодні майже в кожній загальноосвітній школі, гімназії чи ліцеї. Не є винятком і наша гімназія, розташована в центрі мікрорайону Донський.

Порівняно молодий педагогічний колектив (середній вік учителів – 34 роки) з першого дня роботи в гімназії усвідомив, що за нинішніх умов зростання цінності фундаментальних знань і розвитку інтелекту потрібно переорієнтувати навчально-виховний процес на формування мислячої, творчої особистості.

Багатовікова практика свідчить, що не існує творчої особистості, яка не була б усебічно розвинутою. Формування ж творчої особистості (у якому б напрямі вона не розвивалася) вимагає створення системи навчання, яка дозволила б учневі бути у сфері співдії, взаємопроникнення досягнень цивілізації. У такій моделі школи зміст освіти, представлений складниками „природа – суспільство – людина – культура” створює предметну основу для забезпечення формування людини в гармонії всіх культурних набутоків.

Основою навчання в ній стає (разом із розвитком інтелектуальних здібностей людини) другий аспект світосприйняття – чуттєвий. Змістовий компонент процесу навчання наповнюється знаннями з галузі суспільних і культурологічних наук; духовність стає одним із невід'ємних елементів змісту освіти.

(Продовження на с. 196)

У такій освітній моделі й навчальному середовищі – школі спів дії культур – принципи навчання, підходи до процесу пізнання сприяють створенню умов, які дають учням змогу самостійно визначити траєкторію індивідуального розвитку в макросфері культури. При цьому в учнів виникає свобода, відкритість до нового, вираження знань через особисту творчість на всіх вікових етапах навчання.

Співдія ж і взаємопроникнення досягнень цивілізації відбуваються шляхом предметної та методологічної інтеграції.

Концепція такого навчального закладу відпрацьовувалася нами впродовж кількох років. Інтеграційна ідея навчання посеред інноваційних є традиційною, але вона не втрачає свого сенсу й сьогодні, до того ж вона наповнюється цілком новим змістом. Враховуючи все це, головними завданнями в реалізації авторської ідеї ми вважаємо:

- створення освітнього простору шляхом інтеграції тем, предметів на основі курсу „ХКС” з метою формування в учнів цілісної картини світу.
- створення навчального плану з урахуванням інтеграції навчальних дисциплін.
- конструювання-особистісно-орієнтованих навчальних програм.
- становлення культури розумової праці, вироблення навичок самоосвіти, освоєння методів і засобів наукового пізнання.
- формування людини, здатної до особистісної самореалізації в просторі культури.
- плекання культурного потенціалу внутрішнього світу учня через налагодження діалогу між цим світом і світом людської культури.

Головною метою гімназії є виявлення і розвиток здібностей кожного учня, формування соціально зрілої, творчо розвиненої особистості – громадянина України; особистості, яка вміє пропускати через себе й критично оцінювати картину світу, фізично здоровою, якій притаманні високі моральні особистісні якості.

Практичне втілення ідеї здійснюється на основі викладання інтегрованих курсів „Розвиток наочно-діяльного мислення”, „Розвиток причинового мислення”, „Світова художня література”, „Словесність. Мистецтво читання. Гуманітарна культура”, а також шляхи інтеграції гуманітарних і природничо-технічних предметів.

Диференційований особистісно-орієнтований підхід реалізується у створенні для учнів умов вибору профілю навчання, а також за рахунок введення великої кількості факультативів і спецкурсів. Таким чином, побудова інваріантної та варіативної моделі навчального процесу забезпечує універсальність гуманістичної підготовки випускника.

Наша гімназія, як і суспільство загалом, розвивається далі, у ній кожен учень іде своїм маршрутом у величезному просторі культури, у ній формується освічена людина.

Людина освічена – це насамперед людина, що виворила себе як особистість і тому здатна до

(Продовження на с. 197)

питаннях життя, спонукає до активного прагнення утверджувати красу людських взаємин, розвиває у школярів уяву, творчі здібності.

На думку адміністрації й колективу вчителів Донецької профільної гімназії, реалізація такого підходу уможливлується завдяки розширенню й поглибленню змісту навчання, розробці адаптованої програми з „ХКС” і використанню ефективних форм і методів роботи, які сприяють формуванню естетично вихованого учня, що вільно орієнтується в просторі культури.

У використанні курсу „ХКС” в Донецькій профільній гімназії на перший план висувається конференція змістовно-діяльного підходу до навчання, що передбачає створення дидактичних і психологічних умов для осмисленого й зацікавленого навчання, яке сприяє саморозвитку особистості учня, перетворенню його з об'єкта навчання в суб'єкт освітньої діяльності.

За такого підходу силою впливу різних мистецтв у їхньому комплексі формується духовний світ школяра, його моральність, естетична вихованість.

Викладання курсу „ХКС” у Донецькій профільній гімназії охоплює всі вікові категорії учнів від початкової школи до школи третього ступеня, всі 42 класи, у тому числі й негуманітарного профілю; загальне охоплення учнів – 1000 осіб.

Витворення культурологічного освітнього простору здійснюється в гімназії

шляхом інтеграції тем, предметів, введення спеціальних курсів для побудови цілісної картини світу, шляхом співдії у духовно-етичному, гуманітарно-правовому, техніко-технологічному освітніх полях.

Так осягнення „Абетки мистецтва” у початковій школі органічно поєднується з вивчення курсів „Мовленнєвий розвиток” і „Логічне мислення”, програму яких і навчальний посібник розроблено вчителями нашої гімназії (слід зауважити, що посібники й програми беруть участь у республіканському конкурсі авторських навчальних посібників).

Сходженню шаблями культури учнів середньої ланки сприяє впровадження у гімназії інтегрованої курс „Світова словесність. Мистецтво читання. Гуманітарна культура”.

Учні старших класів вивчають спецкурси „Культура мовлення” та „Основи етикету ділової людини”.

Такий концептуальний підхід до викладання курсу „ХКС” зумовив вироблення нового підходу до структурування цього курсу в умовах гімназії та розробку авторських програм. На сьогодні колективам учителів Донецької профільної гімназії на основі нагромадженого досвіду в творчій співпраці з ученими Гуманітарного інституту Донецького національного університету розроблено авторську програму викладання „ХКС” як системи скоординованих знань, оволодіння якими сприяє формуванню у свідомості школярів цілісної картини світу.

Розподіл матеріалу має системний характер і ґрунтується у такому вигляді:

Початкова школа осягає „Абетку мистецтва”.

У середній ланці учні знайомляться з міфологічним етапом розвитку людства, діалектикою християнського і язичницького першопочатків у слов'янській культурі, культурою Давнього Світу, Середньовіччя, Відродження, культурою XVII – першої половини XIX ст. Концептуальною

(Продовження, початок на с. 195)

особистісної самореалізації в просторі культури. Отже, це людина, яка має самостійний спосіб думання й існування. Такою є модель випускника гімназії, у процесі формування якої ми бачимо свою головну місію.

Початковий рівень. Відповідь учня фрагментарна, характеризується початковим уявленням про предмет „ХКС”.

Середній рівень. Учень має уявлення про пам'ятки культури, за допомогою вчителя може виділити найхарактерніші особливості вивчаної епохи, головну проблематику твору, намагається висловити своє враження від побаченого, почутого, прочитаного.

Достатній рівень. Учень освоїв матеріал і має навички аналізу художнього твору; під орудою вчителя оцінює окремі тенденції та закономірності розвитку культури в різні епохи, добирає аргументи для підтвердження власних міркувань.

Високий рівень. Знання учня глибокі, міцні, узагальнені, системні, він уміє застосовувати їх для виконання творчих завдань; його навчальна діяльність відзначається здатністю самостійно аналізувати й мотивувати свою оцінку мистецького твору, вести конструктивний діалог.

Керуючись нормативними актами, які формують основи і принципи побудови сучасного освітнього простору („Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті”, „Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа)”, „Державні стандарти освітніх галузей” та ін.), педагогічний колектив Донецької профільної гімназії розуміє, що стрижнем освіти XXI століття є розвивальна, культуротворча домінанта, а одна з головних компетентностей, які визначають рівень розвитку особистості, – полікультурна.

Тому невід'ємним компонентом освіти й виховання гімназистів є освітня галузь „Художня культура” як дієвий чинник духовного збагачення молодих поколінь, гуманізації й гуманітаризації системи освіти.

Перевірка рівня підготовки учнів з предмета „ХКС” у Донецькій профільній гімназії спирається на ті завдання, які ставляться у процесі вивчення курсу в цілому, а також на принципи викладання „ХКС” як предмета мистецтва, тобто здійснюється властивими художньому предметові способами. Метою

(Продовження на с. 198)

(Закінчення, початок на с. 195)

курсу є формування духовного світу школяра завдяки впливу різних видів мистецтв у їх комплексі, а також формування моральності й естетичної вихованості школярів. Завдання викладання „ХКС” полягають у тім, щоб створювати умови для безпосереднього спілкування учнів з творами світового мистецтва на уроці, позакласних заходах, у позашкільному житті.

На нашу думку, вивчення „ХКС” надає учням такі можливості:

- розвиває естетичне сприйняття творів мистецтва, виховує відчуття прекрасного;
- формує емоційно-ціннісне ставлення до мистецтва й до життя, стійку потребу в систематичному спілкуванні з мистецтвом у різних формах його побутування;
- формує вміння за характерними ознаками визначати належність утворів мистецтва до певної епохи, стилю, жанру, самостійно досліджувати художню ідею твору на основі понять і закономірностей мистецтва;
- розвиває художню ерудицію і змістовне знайомство з визначними творами й іменами в історії мистецтва;
- учні вільно виявляють творчу ініціативу.

У зв'язку з цим учителі гімназії створюють на уроці чи позакласному занятті атмосферу поваги і доброзичливості між усіма учасниками діалогу, у якій школярі почуваються вільно і прагнуть проявити себе, свої можливості й здібності, свої знання й уміння, атмосферу, у якій, з одного боку, створюються умови для самовираження учнів, з другого боку, учитель зможе здійснити контроль за їхнім розвитком.

Форми перевірки рівня підготовки учнів з „ХКС” в гімназії мають традиційний серйозний характер, а також ігровий. Учитель оцінює висловлювання учнів на уроці, бесіди за прочитаним, участь у вікторинах з образотворчого мистецтва й музики, уроках творчості, турнірах знавців із „ХКС”, проблемних дискусіях, екскурсіях, захистах рефератів, заліках, а також спрямовує естетичне сприйняття учнів через „Щоденник читача, глядача, слухача”.

Спираючись на критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти України, ми здійснили спробу розробити критерії оцінювання учнів із „ХКС”.

базою слугує розуміння культури як складного багатоаспектного явища, пов'язаного з усім розмаїттям життя і людської діяльності.

Учні старших класів знайомляться з культурою межі ХІХ-го і ХХ-го століть, сучасною культурою. Знайомство з кожною культурою здійснюється одночасно з навчанням аналізу конкретного художнього твору, який яскраво репрезентує ті чи інші етапи або типи культури.

На думку рецензентів-викладацького складу ДонГІ, ДонНУ, програма курсу характеризується чіткістю й логічністю, матеріал розподіляється з урахуванням етапів і закономірностей історичного розвитку культури. У межах кожного окремого етапу культури систематизуються пам'ятки культури різних видів мистецтв, що дає змогу сформувати в учнів цілісне уявлення про провідні стилі, напрями, течії.

Перевагою програми є її органічна вбудованість у навчальний процес, узгодженість із тим матеріалом, що його учні одержують у курсах української літератури, світової словесності, історії України, географії рідного краю, образотворчого мистецтва, музики.

Програма не тільки сприяє актуалізації знань з різних предметів, але й дає змогу зібрати їх у єдину систему. Таким чином, курс „ХКС” стає фокусом, інтегративним центром навчального процесу і дозволяє покращити якість знань учнів з дисциплін гуманітарного циклу.

В основі методичної роботи педагогічного колективу Донецької профільної гімназії над впровадженням курсу „ХКС” в навчальний процес лежить поєднання традиційного й інноваційного підходів. Методика викладання курсу базується на законах мистецтва, на законах його сприйняття. Найважливіше місце в комплексній системі форм і методів навчання займає робота вчителів над уроками різних типів, жанрів. Такі уроки допомагають уникнути схематизму, одно-

манітності, сприяють виробленню творчої атмосфери, забезпечують активну роботу учнів з вивчення культурного спадку. Учителі використовують відомі й оновлені форми, методи, прийоми навчання, удосконалюючи деякі з-поміж них і об'єднуючи їх у цілісну систему. Ця система включає в себе:

- розробку уроків різних типів і жанрів, у першу чергу інтегрованих і бінарних, організацію поза-класної роботи;
- розробку й виготовлення методичних матеріалів і посібників на допомогу учневі й учителю;
- нові форми перевірки – зворотного зв'язку – рівня підготовленості учнів.

П'ятирічний досвід викладання курсу „СХК” у Донецькій профільній гімназії переконує нас у тім, що інтеграція можлива між такими, здавалося б, далекими предметами, як астрономія, фізика, математика, біологія, а також впровадженні не так давно в програму екологія, філософія й психологія. Учні гімназії, які осягають світову художню культуру на основі діяльнісного особистісного підходу, відзначаються оригінальністю мислення, творчим підходом, самостійністю суджень і глибокими знаннями.

У гімназії використовуються такі інновації:

Ідеї гуманістичної педагогіки реалізуються в таких формах і методах:

- диференціація навчально-виховної діяльності;
- індивідуалізація процесу виховання й навчання;

- створення прийнятних умов для розвитку схильностей і здібностей учнів;
- комфортність навчально-виховної діяльності;
- психологічна безпека вихованців;
- віра в учня, його сили й можливості;
- прийняття учня таким, яким він є;
- забезпечення успішності навчання й виховання;
- переорієнтація внутрішніх особистих настанов учителя;
- посилення гуманітарного впливу;

Особливості навчально-виховного процесу:

- навчально-виховний процес спирається на принципи природо відповідності та інші принципи класичної педагогіки;
- педагогічна система розвивається в гуманістичному напрямі;
- підвищення результативності навчально-виховного процесу досягається за рахунок використання нерозкритих і незадіяних можливостей його учасників.

Педагогічні нововведення, їхня спрямованість:

- педагогічні технології розвивального навчання учнів молодшого шкільного віку;
- запровадження спеціальних курсів, спрямованих на етичне й естетичне виховання учнів та виконання завдань і інтеграції навчальних предметів:

**ПОКЛИКАННЯ
ВЧИТЕЛЯ
Є ПОКЛИКАННЯМ
ВИСОКИМ
І ШЛЯХЕТНИМ**

Лев Толстой

- „Світова художня культура”;
- „Мовленнєвий розвиток молодшого школяра”;
- „Розвиток логіки й мислення”.

Запровадження спецкурсів у профільних класах гімназії з метою поглиблення й розширення знань з предметів.

Активна науково-дослідницька діяльність учнів і вчителів, яка стає потрібною в бажанні реалізувати себе і свій творчий потенціал.

Інтеграція навчальних предметів гуманітарного циклу, яка виступає як діалектична єдність кількох самостійних предметів зі збереженням змістової й послідовної сторін кожного предмета.

Традиції гімназії

- ✓ Проведення предметних і міжпредметних декад.
- ✓ Удосконалення роботи предметних кафедр і методичних об'єднань:
  - вибір теми наукового дослідження;
  - організація роботи на кафедрі;
  - самоосвітня діяльність педагогів;
  - творчі звіти вчителів про реалізацію авторської ідеї;
  - наукові публікації;
  - узагальнення і поширення педагогічного досвіду.
- ✓ Проведення бінарних та інтегрованих уроків, які дають учням можливість перебувати у сфері співдії різних культур.
- ✓ Проведення дидактичних ігор, головним зміс-

том яких є навчальні знання.

- ✓ Реалізація творчого потенціалу учнів і вчителів:
- керівництво районними предметними об'єднаннями;
- читання лекцій і презентація свого досвіду на курсах підвищення кваліфікації при ІППО;
- видання підручників, посібників, рекомендацій, розробок, сценаріїв;
- участь у конкурсах на краще написання навчальних посібників, підручників, робочих зошитів, програм;
- організація і проведення творчих фестивалів, персональних та колективних виставок, науково-практичних конференцій;
- максимальна участь у роботі всіх напрямів МАН;
- активна участь у всіх етапах Всеукраїнських предметних олімпіад.
- ✓ Спрямовання на розвиток творчих здібностей учнів системи виховних заходів.

НАУКА, ЯК ЧЕСНОТА, САМА СОБИ НАГОРОДА

Чарльз Кінгслі

Від редакції

З проблем профільного навчання читайте у нашому журналі:

1. Богдана Біляк, Орися Дуда. Профільне навчання в загальноосвітніх навчальних закладах. // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2003. – №5-6. – с. 93

2. Михайло Бурда. Нові підходи до організації освіти у старшій школі. Проект концепції профільного навчання у старшій школі. // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2004. – №1. – с. 72.

РАННЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЯ НА ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНУ ПРОФЕСІЮ

Педагогіка
ШКОЛИ

На порозі входження світової спільноти в третє тисячоліття розвиток творчих здібностей людини набуває особливої актуальності, потребує якісно нового підходу до освіти на основі інтеграції зусиль учених, педагогів, громадськості всіх країн. Для нашої держави, яка прагне бути високорозвинутою, правовою і демократичною, створення системи розвитку обдарованої особистості є необхідною умовою досягнення успіху на цьому шляху.

Проблема навчання і виховання такої особистості вирішується протягом 12 років у Макіївській міській загальноосвітній гімназії психолого-педагогічного профілю, до складу якої входять дитячий садок, школа I ступеня, гімназія. У комплексі навчаються 411 учнів і 76 дітей дошкільного віку. 12 років нашій біографії – це ціле життя викладачів і учнів, наповнене спільною працею, творчістю. І всі ці роки гімназія діє в режимі експерименту. Колектив працює над проблемою “Формування творчо обдарованої особистості в умовах закладу нового типу – гімназії”, а тому головними напрямками роботи є:

- формування і розвиток потреби в самовдосконаленні науково-пізнавальної діяльності;
- розвиток індивідуальності дитини на основі виявлення її задатків і здібностей, формування інтересів і потреб;

- профорієнтація на психолого-педагогічну професію на найбільш ранньому етапі навчання згідно з Концепцією гімназії;
- збереження і зміцнення морального і фізичного здоров'я вихованців;
- підвищення загальної культури і педагогічної майстерності кожного педагога;
- розробка “Програми розвитку творчої особистості”.

Гімназія постійно працює в режимі експерименту, який передбачає введення таких інноваційних технологій:

- методи пізнання в системі розвивального навчання;
- імітаційне моделювання навчання з використанням НІТ;
- моделювання рубіжного засвоєння;
- використання елементів медіаосвіти;
- парацентричні технології навчання;
- контрольно-корекційні технології;
- “Програма розвитку творчої особистості гімназиста”;
- реалізація програми «Росток» у 1-4 класах (природознавство і математика) і в 5 класі (математика);
- завершення експерименту щодо введення курсу

**Ольга
ЖУКОВА**

Директор Макіївської міської загальноосвітньої гімназії психолого-педагогічного профілю з українською мовою навчання, вчитель-методист, відмінник народної освіти

Директор школи, ліцею, гімназії № 2-3/2004

МАКІЇВСЬКА МІСЬКА ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ГІМНАЗІЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ З УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ НАВЧАННЯ, ЗАСНОВАНА 1991 РОКУ

Гімназія — навчальний заклад, у якому навчаються **411** учнів.

До складу гімназії входять дитячий садок — **76** дітей, початкова школа — **154** учні, гімназія — **257** учнів.

З 1991 року навчання та виховання здійснюється державною мовою.

У гімназії працює творчий колектив педагогів-одномумців, **27** з яких мають вищу категорію, **6** — звання “Старший учитель”, **5** — “Вчитель-методист”, **3** — “Вихователь-методист”, нагороджені знаком “Відмінник освіти України” — **14**, **2** здобувачі наукового ступеня, **2** кандидати наук, **1** доктор наук.

Гімназія є членом Всесвітньої спілки українських учителів (Канада). Співпрацює з ВНЗ: Інститутом Гете (Німеччина), ДонНУ, ДонДТУ, ДІСО, МЕРІ, Горлівським державним педінститутом, Слов’янським педагогічним інститутом, Київським університетом ім. М. Драгоманова, Міжнародною академією Наук екології і безпеки життєдіяльності, Донецькою школою прав людини, Київським інформаційно-методичним центром “Дебати”.

Розроблено Концепції:

- Концепція навчання, виховання та розвитку гімназистів;
- Концепція національного виховання;
- Концепція психолого-педагогічної підготовки.

Гімназія працює над проблемами:

- Розвиток творчої особистості через використання нових інформаційних та педагогічних технологій.
- Формування соціально-активного досвіду та здорового способу життя.

Серед гімназистів:

8 призерів Всеукраїнських, Міжнародних олімпіад;

30 призерів обласних олімпіад;

73 учні захищали свої роботи в МАН, із них **46** стали призерами, решта — відзначені дипломами.

Брали участь у конкурсах, де розкрилися творчі здібності учнів:

12 призерів міжнародних конкурсів;

16 призерів всеукраїнських конкурсів;

28 призерів обласних конкурсів.

Працює наукове товариство учнів “Інтелект”.

Гімназія — лауреат першої міської акції “Макіївська весна-2000” у номінації “Найулюбленіша школа”, дипломант IV Міжнародного фестивалю

«Права людини»;

- продовження роботи з апробації програми курсу «Практичне право»;
- організація в дошкільному закладі профільних груп з інформатики та англійської мови;
- введення в дію I-го етапу програми «Крок за кроком» у дитячому садку;
- введення дистанційного навчання;
- розробка електронного підручника для початкової школи.

Головними напрямками роботи є:

- формування і розвиток необхідності в самовдосконаленні науково-пізнавальної діяльності;
  - розвиток індивідуальності дитини на основі виявлення її задатків і здібностей, формування інтересів і потреб;
  - профорієнтація на психолого-педагогічну професію на найбільш ранньому етапі навчання згідно з Концепцією гімназії;
  - збереження і зміцнення морального і фізичного здоров’я вихованців;
  - підвищення загальної культури і педагогічної майстерності кожного педагога та вихователя;
- Гімназія постійно працює в режимі експерименту.
- Введено інноваційні технології:*
- Реалізація комплексної програми розвитку учнів “Росток” у початкових класах з української мови, математики, природознавства; з математики 5-6 класах;
  - організація профільних груп з англійської мови та інформатики в дошкільному закладі;
  - реалізація “Програми розвитку творчої особис-

- тості гімназиста”;
- введення дистанційного навчання через Інтернет-освіту;
- “ТРВЗ – педагогіка”;
- технології критичного мислення;

Сучасна школа перебуває в пошуку моделі навчання та виховання, яка може забезпечити різнобічний розвиток дітей з урахуванням їхніх індивідуальних психофізіологічних та інтелектуальних можливостей. У зв'язку з цим у гімназії створено науково-практичну лабораторію “Обдаровані діти”, основною функцією якої є виявлення і розвиток творчих здібностей гімназистів в умовах закладу нового типу. З цією метою розроблено комплекс науково-методичних заходів для реалізації регіональної програми, створеної Головним управлінням освіти, забезпечено оптимальні умови для того, щоб допомогти всім здібним і талановитим дітям знайти свою улюблену справу, домогтися успіхів у житті, стати переможцями олімпіад, творчих конкурсів, спортивних змагань.

Труднощів у реалізації програми не було, тому що в гімназії вже існували всі умови для розвитку особистості. З першого року заснування навчального закладу діяли і продовжують діяти громадські учнівські організації і об'єднання: органом самоврядування є парламент гімназії на чолі з президентом та віце-президентом; діє Рада директорів, яка готує майбутніх політичних лідерів, керівників нового типу; НТУ “Інтелект”, клуб “Відмінник”, прес-центр, творча літературна майстерня “Світлиця”, літературно-музична

“Золотий скіф” в номінації “За досягнення в галузі освіти” (липень 2002 р).

Колектив гімназії нагороджено грамотою Головного управління освіти і науки за плідну творчу працю з реалізації регіональної комплексної програми “Обдаровані діти”.

Команда вихованців дошкільного закладу зайняла друге місце в обласному конкурсі “Розумники і розумниці”, який проводився серед дошкільників у рамках регіональної програми “Обдаровані діти”.

Центром усієї навчально-виховної роботи є Загальна Академія Духовності. Її діяльність спрямовує парламент на чолі з президентом. Існують свої традиції, розроблено Кодекс честі гімназиста, є Гімн гімназії.

У гімназії працює свій прес-центр, видаються: газета “Аргументи і факти гімназії”, журнали “Веснянка”, “Весела інформатика”, історичний альманах, існує гімназичне телебачення СНГ (Служба новин гімназії), яка виходить один раз на тиждень.

За 11 років гімназію закінчили 325 учнів. 24 кращих із них нагороджені золотою медаллю, 33 – срібною медаллю. Усі випускники є студентами ВНЗ.

76% навчаються в педагогічних ВНЗ, 45% молодих спеціалістів працюють у закладах освіти.

З ІСТОРІЇ ЗАСНУВАННЯ ГІМНАЗІЇ

Гімназію було створено на базі середньої школи № 10, після кількох років адаптаційного періоду вона постала у своїй новій сутності – як навчальний заклад нового типу, що має формувати нову творчу людину. Головною передумовою реалізації цієї мети ми вважаємо довіру до дітей, що найширше опертя на них у справі налагодження навчально-виховного процесу. Творчість розуміємо насамперед як самостійність, ініціативність, бажання бути першим, бути успішним у житті, бути кращим.

Навчається в гімназії 399 учнів, такий наш підрозділ, як школа-дитсадок, відвідує ще 70 дітей. Плинності серед учнівського складу в гімназії практично немає, хіба що тоді, коли батьки переїжджають на інше місце мешкання, дитина залишає гімназію. Відсутність цієї плинності підтверджує завершення адаптаційного періоду, коли наша освітня філософія лише формувалася, коли концепція навчання й виховання в гімназії тільки окреслювалася. Нині аргументовано стверджуємо – гімназія як освітній заклад відбулася, сформувала своє неповторне педагогічне обличчя, зайняла окрему нішу в системі української освіти.

Від редакції

МАКІЇВСЬКА МІСЬКА ЗАГАЛЬНООСВІТ- НЯ ГІМНАЗІЯ

(за матеріалами інтерв'ю Ольги Жукової головному редактору журналу Ользі Виговській)

Система вияву, відбору, адаптації та розвитку обдарованих дітей у Макіївській гімназії

На порозі входження світової спільноти в третє тисячоліття розвиток творчих здібностей людини набуває особливої актуальності, потребує якісно нового підходу до освіти на основі інтеграції зусиль учених, педагогів, громадськості.

Для нашої держави, яка прагне бути високорозвинутою, правовою й демократичною, створення системи плекання гармонійної особистості є необхідною умовою досягнення успіху.

І це головна проблема, яка вирішується в Макіївській міській загальноосвітній гімназії психолого-педагогічного профілю, до складу якої входять дитячий садок, школа I ступеня, гімназія. Дванадцять років нашої біографії – це ціле життя викладачів і учнів, наповнене спільною працею, творчістю. І всі ці роки ми діємо в режимі експерименту. Колектив працює над проблемою “Формування творчо обдарованої особистості в умовах закладу нового типу”.

У здібної дитини розвиток психіки йде нерівномірно – у ньому чергуються фази прискорення та гальмування. Тому виявлення обдарованих дітей – процес довгий, пов’язаний з динамікою обдарованості, й ефективне його здійснення неможливе лише засобами одноразового тестування. У ньому беруть участь усі учасники педпроцесу: дитина як суб’єкт вивчення, її батьки, вихователі, педагоги й психологи.

Психологічне вивчення дитини в цьому напрямі починається з дошкільного закладу, оскільки воно є фундаментом розвитку дитини та її здібностей. Зусилля нашого педагогічного колективу дошкільного закладу, початкової школи й гімназії спрямовані на поступовий, поетапний пошук обдарованих дітей у процесі їх навчання за спеціальними й індивідуальними програмами. Так діти, які прийшли до дошкільного закладу, проходять довгий безперервний шлях навчання, вливаються в початкову школу і продовжують навчання у стінах гімназії єдиним дружним і згуртованим колективом.

І з перших днів психологічною службою гімназії ведеться всебічне вивчення особистості дитини й продуктів її діяльності, які знаходять своє відображення в індивідуальних журналах спостереження. У них фіксуються результати діагностики пізнавальних й інтелектуальних здібностей, простежується динаміка розвитку і впливу навчального процесу на учнів.

Починаючи з п’ятирічного віку, проводиться робота з виявлення домінантних здібностей дітей в літературній, художній, артистичній, спортивній, інтелектуальній, технічній, науково – дослідницькій та музичній сфері. На основі цієї роботи педагогами розробляються й впроваджуються індивідуальні програми для обдарованих дітей, ведеться цілеспрямована

(Продовження на с. 205)

спілка “Ліра”, театр “Вертеп”, спортивний клуб “Здоровий спосіб життя”.

Втілюючи в життя напрям “Інтелектуальний потенціал Донеччини”, клуб “Відмінник” готує інтелектуальну еліту України. Розроблено Устав, Гімн, емблему клубу, до складу якого входять учні 5-8 класів, які представляють свій навчальний заклад на Міжнародному конкурсі знавців української мови, Міжнародному конкурсі з математики, обласному конкурсі “Золотий ключик”, Всеукраїнському конкурсі учнівських та студентських робіт з прав людини. Серед гімназистів – 26 призерів обласних олімпіад, 5 – Всеукраїнських олімпіад. Це такі учні, як Михайло Провізіон, Наталія Наталіна, Ганна Василенко, Катерина Суковата, Сергій Фокін, Наталія Гусєва, Олександр Нахлупін та інші. 4 гімназисти навчалися в Америці за міжнародним шкільним обміном “Акт підтримки свободи”, 2 учні навчаються в Англії, 2 – в Німеччині, 2 – в Ізраїлі. Це ті учні, які пройшли конкурсний відбір.

Із задоволенням діти беруть участь у таких заходах, як “День генія”, “Гімназист року”, але найулюбленішим заняттям клубу є гра “Брейн-ринг”.

Для учнів – старшокласників діє НТУ “Інтелект”, до складу якого ввійшли 92 учні 9-11 класів. П’ятдесят з них захищали свої дослідницькі роботи на різних рівнях. Учнями за роки функціонування гімназії було завойовано 36 дипломів. Гімназисти-інтелектуали успішно навчаються з усіх дисциплін. У них яскраво виражено спрямованість на пізнавальну діяльність, ін-

формація про них міститься у міському та обласному банку “Обдаровані діти”. Результатом роботи у цьому напрямі була участь нашого навчального закладу у фестивалі “Золотий скіф-2000” під назвою “Кращі навчальні заклади Донеччини”.

Систематична робота клубу “Ліра” з творчо обдарованими підлітками в межах напрямку “Відродження духовності Донецького краю” сприяла виявленню дітей, які мають високий художньо-естетичний рівень. Очолює клуб президент Катерина Мачула – “золотий голос Донбасу” – переможниця міжнародних і всеукраїнських конкурсів. У 2002 році вона зайняла перше місце на фестивалі “Українське бельканто”, який проводився в рамках регіональної програми “Обдаровані діти”. Лауреатом міжнародного фестивалю в Угорщині стала Оксана Шуруй – переможниця конкурсу “Дзеркало дитинства” в номінації “Проба пера”, Наталія Шатохіна – переможниця обласного конкурсу “Лісова пісня”. Клуб працює в тісному контакті з музичними школами міста, дитячими закладами.

Творча літературна майстерня “Світлиця” об’єднує дітей, захоплених поезією, культурою рідної України. Десятирічний стаж має прес-центр гімназії. Є своя газета для учнів “Аргументи і факти гімназії”, діти випускають літературно-художній журнал “Веснянка”, часопис “Весела інформатика”. І так приємно було бачити наших дітей, які взяли участь у відкритті конференції “Розвиток творчих здібностей дітей” (листопад 2000 р.).

Кожний навчальний зак-

(Продовження, початок на с. 204)

робота з розвитку домінуючих здібностей. Така робота проводиться протягом усього періоду навчання. Педагогами – вихователями на “годинах спілкування” розвиваються здібності нестандартного мислення, на заняттях “Пізнай себе” – здатністю до рефлексії, заводяться щоденники самоспостереження. Особливе значення відіграє “Тренінг мислення”, який проводиться в 1 – 7 класах, (його елементи вводяться вже в дошкільному закладі). Мета трен інгу – розвиток здібностей дітей, формування адекватної самооцінки.

Спеціальні програми дають можливість навчити дітей творчості, умінню спілкуватися, формувати особистісні якості, що сприятимуть у майбутньому соціальної реалізації особистості.

У цьому напрямі ведеться постійна робота з адаптації наших вихованців до умов сучасного життя. Тому всі заходи спрямовані на розвиток достатнього рівня сформованості вольових якостей, навичок самостійної роботи та поведінки, вміння долати труднощі, правильно реагувати на оцінку їхньої роботи.

Активізуючи спільні дії, проводяться постійно діючі семінари для педагогів, кураторів, вихователів та батьків із залученням наукових співробітників провідних ВНЗ Донецької області. На цих семінарах ведеться навчання з розробки й апробації індивідуальних програм для обдарованих дітей, розглядаються питання, пов’язані з формою й методами навчання та виховання.

Уся система роботи орієнтується на розкриття природних здібностей дітей, розвиток їхнього інтелекту й формування духовності.

ГІМНАЗИСТИ – ЄДИНА ЗДРУЖЕНА СІМ’Я

Ця сім’я формувалася теж непростю – дітей за цілим рядом критеріїв відбираємо, групуємо і тоді вже починаємо з ними працювати. Головним об’єднавчим засобом надійно слугують спільні справи. Це і згадана діяльність парламенту, це і проведення благодійних ярмарків на користь ветеранів, це і опіка над самотніми пенсіонерами, і багато чого іншого. Наша система згуртування дітей працює настільки злагоджено, що навіть звичні речі стають потужними засобами виховного впливу, як, наприклад, наш автобус, який теж формує теплі, щирі між особистісні взаємини між дітьми. *Детальніше зупинюся саме на благодійницькій діяльності, до якої вже з початкової школи прилучаються діти. Діти готують і проводять ярмарок – яскраво-самобутнє театралізоване дійство, де репрезентують свої творчі можливості, пропонуючи власні вироби, своїми руками вирощені врожаї. А одержані гроші спрямовуються на благодійницьку діяльність – з них виділяються кошти на щорічні виплати ветеранам педагогічної праці, на матеріальну підтримку підшефних заслужених пенсіонерів, заохочення обдарованих дітей. Опіка над літніми людьми здійснюється*

(Продовження на с. 207)

* Цікаво, що першим редактором був Захар Бутирський, тоді гімназист, а зараз редактор телеканалу “1+1”.

лад славиться своїми іменитими випускниками. А ми пишаємось кожним. За десять років навчання було здійснено 9 випусків, 18 випусників нагороджено золотою медаллю, 27 – срібною медаллю. Всі випускники стають студентами вищих навчальних закладів, 76 % навчаються у педагогічних ВНЗ, 45 % молодих спеціалістів працюють у закладах освіти. Одним з важливих завдань гімназії є підготовка учнів до педагогічної діяльності (наш заклад має психолого-педагогічний профіль), учнів, які не помилково йдуть до педагогічних ВНЗ, а свідомо виробили в собі ті риси, які роблять звичайну людину вчителем з великої букви. Для цього ми намагаємося створити умови для розвитку їхніх творчих здібностей на основі особистісного підходу, глибше знайомимо з особливостями професії педагога, формуємо високomorальну особистість. Адже вчителями повинні бути не ті, хто любить якийсь окремий предмет, а ті, хто любить дітей, може зрозуміти іншу людину так, як себе, володіє мистецтвом спілкування і переконання та ще багатьма додатковими якостями, які роблять людину цікавою. Крім предметів “Педагогіка”, “Психологія”, “Культура українського мовлення”, “Етична грамати́ка”, “Риторика”, учні проходять педагогічну практику в дитячому садку та у школі I ступеня. Для підготовки гімназистів до навчання у ВНЗ проводиться факультатив “Юний педагог” (учні 5-9 класів), два рази на рік проводиться День дублера з подальшим обговоренням результатів

проведених уроків учнями гуманітарних класів та визначенням кращого вчителя-дублера року. Регулярно проводиться спільна робота з викладачами кафедр педагогіки і психології ДІСО, ІППО. Створено творчу спілку з представниками наукових інституцій та вищих навчальних закладів, як Академія педагогічних наук України, Академія інформатики України, Донецький національний університет, Слов'янський педагогічний інститут, Інститут Гете (Німеччина), Київський педагогічний університет ім. М. Драгоманова, Горлівський інститут іноземних мов.

Учні пишуть курсові, науково-дослідницькі роботи, в які вводять елементи пошуку, ставлять і обґрунтовують ідеї, гіпотези, адже серед інших завдань гімназійна освіта покликана, поперше, озброїти старшокласників методами наукового дослідження, ввести їх у світ наукових проблем, а по-друге, вона повинна підготувати якісно нового вчителя для нових типів навчальних закладів. До ювілею гімназії буде випущено альманах учнівських наукових робіт. Ось декілька тем, над якими працювали учні гуманітарних класів цього року: "Формування творчої особистості на позакласних заходах", "Роль батьків у підготовці дитини до школи", "Система виявлення лідерів", "Проблемна ситуація на уроці", "Методика проведення нестандартних уроків" тощо. Усю цю роботу спрямовує творча лабораторія з педагогіки та психології, де педагоги намагаються переконати наших дітей в тому, що настане час, коли замість фальшивих ціннос-

(Продовження, початок на с. 204)

постійно. Скажімо, діти постійно допомагають колишньому начальникові відділу освіти Євгену Сергійовичу Кузьмичову – відвідують його, допомагають у господарських клопотах.

Згуртовує гімназистів і активна праця в органах шкільного самоврядування, спільна творчість, як, наприклад, підготовка й випуск гімназійної преси. Так, діти самі видають газету* "Аргументи і факти гімназії", де виступають дописувачами, редакторами, набірниками і верстальниками. Ведуть діти й телепрограми – щоп'ятниці через місцеве телебачення показуємо гімназійний телевісник, цілком підготовлений нашими учнями – від добору сюжетів до дикторського супроводу. Тож, як бачите, виховний підрозділ гімназії зосереджує свою увагу на розвитку самостійності й відповідальності дітей, на створенні умов для всебічної реалізації їхнього потенціалу, на започаткуванні в дитячих душах процесів самовиховання й самовдосконалення.

Значну роль у складних процесах формування відповідального ставлення дітей до навчання і громадських доручень відводимо прищепленню їм таких рис, як пунктуальність і точність. Діти звикли не запізнюватися, попереджати вчителів про можливу затримку десь у справах чи передбачувану відсутність. Призвичаїлися до такої практики і батьки. А для тих, хто з поважних причин пропускає заняття, проводяться додаткові уроки, вони закріплюються в розкладі, передують плановим урокам і покликані допомогти гімназістам надолужити пропущений матеріал. Такий підхід посутньо впливає на вироблення у дітей відповідального ставлення до навчання, робить їх пунктуальними, точними, цілеспрямованими, як також ввічливими і гречними.

ЗАХОЧЕННЯ ТВОРЧИХ ОСОБИСТОСТЕЙ

На наше переконання, творчу особистість слід неодмінно заохочувати. Для цього ще 13 років тому у нашому закладі було встановлено систему заохочувальних стипендій, якими відзначаємо тих учнів, які навчаються на "відмінно": для молодших школярів – це 10 гривень щомісяця, для учнів середньої і старшої школи – 15 гривень. Сплачується ця стипендія стабільно, жодного разу не затримувалася, а первісно її розмір перевищував студентську стипендію у ВНЗ області. Наповнити стипендіальний фонд допомагають спонсори, хоча в останні роки зі спонсорською допомогою маємо проблеми. З благодійницьких коштів утримуємо й шкільний автобус, який підвозить дітей із кількох районів міста, возить їх на екскурсії до музеїв і театрів у місті й області. Це також сприяє інтелектуально-духовному зростанню гімназистів.

НАУКОВЕ УЧНІВСЬКЕ ТОВАРИСТВО

Активною й осяжною є також наукова діяльність наших учнів. Скажімо, сьогоріч вони захистили в Малій Академії наук 83 роботи, шістнадцятеро наших вихованців стали переможцями республіканських

(Продовження на с. 208)

(Продовження, початок на с. 204)

олімпіад і конкурсів. Дослідницьку роботу посеред учнів координує наукове товариство, якому нині виповнилося 10 років. Ми тісно співпрацюємо із закладами вищої освіти, проводимо наукові конференції спільно з ними, що дає змогу нашим дітям уже у ранньому віці прилучитися до дослідницької роботи, почувитися інтелектуально розкутими, вільними, спроможними, одержати перші відзнаки за свою працю. Ми відстежуємо долі наших випускників і переконуємося, що чимало з-поміж них, уже навчаючись у вищій школі, продовжують на рівні курсових і навіть дипломних робіт розробляти ті теми, які обирали у секціях шкільної МАН. А методикою наукового дослідження їх озброїла саме середня школа.

ЕКСПЕРИМЕНТ “СИСТЕМА ПРЕДМЕТНОГО НАВЧАННЯ”

Наш заклад розробляє експериментальну програму “Система предметного навчання”, дослідницьку діяльність за цією програмою узгоджують, контролюють і підсумовують дві лабораторії. Найголовніші попередні висновки за нашим експериментом можна зробити такі. Прихід до школи шестирічних дітей є виправданим і потрібним, адже сучасна дитина в цьому віці інтелектуально й фізично розвиненіша, ніж її ровесники 10-20 років тому, вона цілком дозріла для навчання. Головне – створити належні умови для якісної праці і якісного відпочинку шестирічних школярів. Ми з цією метою практикуємо проведення єдиної динамічної паузи, годин відпочинку, організуємо дворазове харчування, скасовуємо домашні завдання (між іншим – аж до сьомого класу) та ін. Другий аспект експерименту – предметне навчання з першого класу, яке підтвердило свою ефективність і переваги порівняно з навчанням традиційним. Його сутність полягає в тому, що школярі вже з першого класу (а не з п’ятого, як це практикується нині) починають працювати з учителями-предметниками; це дає дітям глибші знання з основ наук і забезпечує вищий розвиток їхнього потенціалу. Важливим і перспективним є також створення цілісної системи безперервної освіти, яка допомагає дітям швидко адаптуватися до навчальних вимог, а випускникам школи – до специфіки навчання у ВНЗ. Наші випускники швидко пристосовуються до умов вищої школи й констатують заслуги своїх вчителів у цьому. Інтенсифікуємо також і профілізацію навчання – відповідно до статуту після дев’ятого класу дітей поділяємо на “гуманітаріїв” і “технарів”, що створює умови для наближення майбутнього фаху і виявлення природних здібностей. Учні обох класів працюють за різними навчальними планами і з різними вчителями, за різними методиками, система позашкільної освіти в цих класах теж різна. І ці умови підносять на вищий щабель якість одержуваної у нашій школі освіти, які також сприяють самореалізації дітей – гуманітарії активно виявляють себе у художній творчості, фізіологічних дослідженнях, учні технічних класів реалізують винахідницькі проекти, займаються технічною творчістю. На майбутнє ми плануємо впроваджувати поділ на профільні класи вже з п’ятого класу.

(Продовження на с. 209, 210)

тей займають своє законне місце цінності справжні – духовність, висока культура, культ знань, честь, гідність.

Крім підготовки вчителів нової формації, творча лабораторія з педагогіки та психології розробляє та апробує нові виховні технології, методи творчої діяльності, впроваджує творчі завдання, виявляє специфіку виховання обдарованих і здібних дітей, перевіряє методи комплексного вивчення особистості. Уся педагогічна діяльність зорієнтована на реалізацію Моделі творчо обдарованого гімназиста. Вона проводиться у три етапи:

I – педагогічні дослідження;

II – створення моделі та її апробація за допомогою діагностичного матеріалу;

III – складання програми “Розвиток творчої особистості гімназиста”.

Програма є засобом творчого зростання кожного гімназиста і передбачає розробку та проведення тематичних занять у груповій та індивідуальній формі. Готується до випуску методичний посібник “Програма розвитку творчої особистості”.

За 12 років роботи гімназії сформувався творчий колектив односторонців. Результати навчання і виховання стали заслугою педагогічного колективу, у якому працюють учителі-методисти, кандидати наук, здобувачі наукового ступеня, спеціалісти вищої категорії. Новий зміст освіти, освоєння нових навчальних технологій, програм, створення авторських програм, введення нетрадиційних дисциплін, пошук оригінальних методик викладання – все це поставило вчителя на шлях творчої роботи.

ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ В ГІМНАЗІЇ

Багато зусиль педагогічний колектив гімназії докладає, аби виплекати громадянськість у наших учнів. З цією метою розроблено Кодекс честі гімназиста, Правила внутрішнього розпорядку, функціонує учнівський парламент, до якого обирають кращих представників від класів. Кожен претендент розробляє власну програму, захищає її, далі здійснюються вибори. Діяльність парламенту — насичена, цікава, різноманітна, вона охоплює учнів з першого по одинадцятій класи. У гімназії активно працює також Осередок з прав людини, учням читається курс “Права людини”. Ці заходи проводяться не формально, для звітності, а серйозно, творчо, самобутньо. Такий підхід і допомагає нам вирішувати складні питання шкільного буття, і формує майбутнього громадянина.

Громадянськість виражається, зокрема, у відчутті відповідальності дітей за те, що вони роблять самі, і за те, що відбувається довкола них. З радістю переконуюся в тому, що наші гімназисти зростають передусім відповідальними. Як це здійснюється на практиці? Вважаю, що відповідальність у дітях формує високий ступінь самостійності. У гімназії є клас, який був без куратора три роки! Лише в одинадцятому, коли треба було готувати велику кількість випускних документів, у них з'явився наставник. До того ж усі проблеми свого буття у школі вони вирішували самі — чергування, харчування, дозвілля, громадські доручення, звітність і все інше. На диво, ніяких претензій до цього класу не було ні з боку адміністрації, ні з боку вчителів — висока успішність, належна дисципліна, активна позакласна діяльність. Отже, велика самостійність дітей в організації власного життя і висока довіра до них з боку дорослих формують у молоді відповідальне ставлення до всього. Згаданий клас не виняток — усі наші діти гартуються у виконанні важливих доручень, як-от: облік відвідуваності, контроль харчування, проведення позакласних заходів та ін. Самостійно діти започаткували й роботу Академії духовності, яка має різні напрямки й об'єднує всю виховну роботу гімназії.

НОВИЙ УЧИТЕЛЬ

Кожен розуміє, що творчу дитину може сформувати тільки творчий учитель, а такого вчителя теж треба готувати, плекати, вирощувати. Тому велику увагу ми приділяємо роботі з педагогічною молоддю, намагаючись пробудити в молодих фахівцях творчі сили. Як правило, молоді вчителі гімназії — це наші ж випускники, а в усіх, хто навчав-

ся у нас, яскраво виражена творча спрямованість особистості. Наведу як приклад молоді вчительку німецької та французької мов нашого закладу — Ольгу Геннадіївну Беркович. Випускниця нашої школи, закінчила Горлівський пединститут, уже чотири роки працює в рідних стінах. Ця вчителька разом з учнями підготувала виставу “Нотр Дам де Парі” мовою оригіналу. Діти готували костюми, старанно вчили ролі, проводили численні репетиції, що дуже здружило їх. Сама ж вистава була настільки майстерною і грою дітей, і режисурою, і оформленням, що її було спеціально записано для телебачення, а батьки школярів щороку просять показати її на випускному вечорі, адже там зафіксовано найвищий творчий злет їхніх дітей. Справді, тільки поруч і під орудою вчителя-митця може зрости діяльний, талановитий, розумний учень. А учні в нас такі, що будь-яка школа ними тільки пишалася б. Наприклад, Катерина Мочева — переможниця конкурсу “Золотий голос України” 2000 року, Оксана Шуруй, яка стала членом Національної спілки письменників України, ще навчаючись у десятому класі. І таких дітей у нас багато. Розквітнути їхнім талантам, утвердитися у своєму виборі, стати на шлях подальшого зростання й допомагає наша програма “Обдаровані діти”. Ця програма охоплює чимало напрямів роботи, найцікавішим і найпоширенішим з-поміж них є конкурсний, у якому гартується інтелект школярів. Різноманітних інтелектуальних змагань проводимо багато, найближчим у часі буде “Екологічний брейн-ринг” — наші діти вийшли у фінальний тур серед чотирьох команд області. Сподіваємося на успіх! Не дивиною є для нас і участь у міжнародних інтелектуальних змаганнях, де теж здобуваємо численні перемоги.

УЧАСТЬ БАТЬКІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Порівняно з іншими навчальними закладами наша робота з батьками складається легко і конструктивно. На 30% учні гімназії живуть у повних благополучних сім'ях, де їх оточують любов'ю й увагою, де їхнім навчанням і подальшою долею дуже цікавляться, що і є головною запорукою успішності нашої співпраці. А форм такої співпраці за час існування гімназії вироблено багато. Батьки беруть участь у проведенні різноманітних заходів, готують і проводять окремі уроки, читають цікаві спецкурси. Це дає їм змогу збагнути всю складність праці учителя, краще спізнати власних дітей і їхніх ровесників, зрозуміти й оцінити їх, а також збагатити школярів новими знаннями. Для батьків діє цікавий і змістовний “всеобуч”, який готують діти! Так-так, діти проводять

**МИ ЗАВЖДИ
ПОЧИНАЄМО
БІЛЬШЕ ПОВАЖАТИ
ЛЮДЕЙ ПІСЛЯ ТОГО,
ЯК СПРОБУЄМО
ВИКОНАТИ ЇХНЮ
РОБОТУ**

Уільям Федер

популяризаційні заняття для батьків. Ці діти – учні 10-11 класів психолого-педагогічного профілю, проведені ними уроки у батьківському “всеобучі” – їхні курсові роботи, своєрідне стажування. Заняття у “всеобучі” замінили традиційні батьківські збори, саме на них батьки від дітей одержують необхідну інформацію з певних психолого-педагогічних питань, і це робить виклад теми цікавішим, переконливішим для них. Дуже цікавим, наприклад, було заняття про шкідливість тютюну й алкоголю, яке переросло в грандіозну акцію за участю і гімназистів, і їхніх батьків. Також проводимо “батьківські суботи”, які зближують батьків зі школою. Кожен з-посеред батьків може в таку суботу прийти до будь-кого з учителів, довідатися про рівень успішності своєї дитини, проблеми, які постають у її навчанні й розвитку, обговорити шляхи подолання цих проблем, визначити перспективи подальшого зростання. Такі підходи й дозволяють нам тісно співпрацювати з батьками, домагатися більшого ефекту в навчанні й вихованні.

ДИРЕКТОР І УЧИТЕЛЬ В ОСВІТНІЙ КОНЦЕПЦІЇ ГІМНАЗІЇ

Кожному молодому директору, який тільки розпочинає працю на цій посаді, хочу дати пораду, обіперту на власний досвід практичної діяльності: найперше слід сформулювати дві мети – близьку й віддалену – і всі свої зусилля спрямувати на їх досягнення. Найближча мета для молодого директора – формування вчительського й учнівського колективів, а віддалена мета – розуміння того, для чого працює школа, наповнення конкретною діяльністю її змісту, підпорядкування цим задумам і творчим планам усєї шкільної інфраструктури. Гадаю, що ус-

пінність школи на 50 % залежить від керівника, на 50 % – від керованих, тобто вчителів. Наші вчителі – унікальний колектив одноступінців, сподвижників, високоаталановитих професіоналів. Кожен має індивідуальну програму самоосвіти, за якою щороку звітує; кожен обирає наукову проблему, яку досліджує в триєдиному дослідницькому напрямку гімназії – Інтелект, Духовність, Здоров'я. Для дослідницької роботи вчителі одержують творчі відпустки, звертаються до бібліотек і наукових осередків, згодом демонструють свої напрацювання на педрадах. Ці педради проходять дуже цікаво, творчо, свідчать про колосальну творчеспромогу нашого вчительства. Поділюся своїм спостереженням: щоб створити новий навчальний заклад, треба зібрати довкола себе романтиків – тих педагогів, які люблять і розуміють дітей, уміють із ними працювати, педагогів, залюблених у школу, у свою працю, жертвних і мужніх; але якщо колектив затримається в цьому “романтичному” періоді свого становлення, – школа не відбудеться. Тож педагоги-романтики мають стати реалістами, практиками, мають діяти, працювати, втілювати свої мрії в життя. З гордістю можу сказати – ми і є таким колективом. Серед нього і я зростала як директор, постійно керуючись двома принципами: “Учитель – завжди учень” і “Учителя треба виховати”. Посеред цього колективу я знайшла свою наступницю, яка і має продовжити мою справу. Складом свого мислення, умінням керувати колективом, високою комунікабельністю, гарними організаторськими здібностями ця вчителька вирізняється з-поміж інших. А завершити хотілося б зіставленням директора з учителем: директор – організатор великого колективу, вчитель – організатор маленького колективу, тож їхні функції і їхня місія – подібні, відмінні лише масштабами, а в цілому і директор, і вчителі мають бути не просто керівниками, а добросердними наставниками, не просто професіоналами, а митцями, творцями.

ПЕДАГОГІЧНІ ЖНИВА

Педагогіка

школи

ПРО
РЕЗУЛЬТАТИ
РОБОТИ, ЩО
“ПРОЯВЛЯ-
ЮТЬСЯ” З
РОКАМИ

Сорок один рік працюю в школі. Були хвилини суму, але більше радості. Озираючись на прожиті роки переконаюсь, що вони були прожиті не даремно.

Якби зараз довелося мені обирати шлях у житті, то з впевненістю можу сказати, що обрала б професію вчителя.

Діти, діти, діти...

Навіть у снах бачу школу, уроки, своїх учнів.

ЗРОБЛЮ ЯК УЧНІ

На мій день народження, маючи чималий педагогічний досвід, вирішила провести експеримент. Але мене, як завжди, випередили учні. На перерві до мене підбігли дві учениці й гукають:

— Людмילו Іванівно, швидше, швидше, там хлопці затіяли бійку.

Я притьомом туди — відчиняю двері, а весь клас, багато з них вищі за мене, вишикувались і хором: “Вітаємо! Вітаємо!”. На дошці величезними буквами побажання і море запашного бузку. Гарно! Як приємно!

Правду кажучи, я такого не очікувала, коли стихли привітання, поверталось до свого експерименту:

— А тепер, мої любі, маю до Вас розмову.

Одразу всі посерйознішали, наїжачились, а я продовжую:

— Сьогодні у мене свято, тому я, як і ви завжди у свій день народження, не хочу працювати.

На обличчях питання, здивування, і тут хлопчачий голос:

— Ну слава Богу, я вже й не сподівався на таке!

Одразу сміх, радісні вигуки. Згодом затихли, дивляться. В очах моїх учнів я помітила очікування: зможу я вчинити так, як сказала? Я відчула, що багато з них пригадують себе на моєму місці, коли на свій день народження: хто не вивчив урок, хто не прийшов взагалі і всілякі інші відмовляння.

— Жартуйте?

— А коли таке було?..

Після уроків хлопці провели мене додому, несли мої речі, квіти. Потім пили чай і довго розмовляли.

ПО КОЛУ

Одного разу довелося бути на курсах з екології. Заняття проходили в Макіївському будівельному інституті (зараз будівельна академія). Стоїмо, чекаємо закінчення лекції у студентів, тихенько розмовляємо. Раптом відчиняються двері і на порозі кабінету з’являється мій колишній учень Юрко.

— Людмילו Іванівно, чую ваш голос і вирішив

**Людмила
СОТНИКОВА**

Вчитель математики
Макіївської ЗОШ

Директор школи, ліцею, гімназії № 2-3/2004

визирнути, чи не помилився.

Запросив до кабінету, пригостив кавою.

Як приємно, коли твої вже дорослі учні пам'ятають про тебе, а нам прийшов час учитися в них.

МЕЦЕНАТ

Якось нам шефи відремонтували спортзал. Ми були дуже раді, але бракувало ліхтарів. Вирішили звернутися за допомогою. Приходжу на шахту, підходжу до секретаря. Вона нотує у записник ціль моїх відвідин. Не встигла вона дописати, як відчиняються двері. Виходить відвідувач і питає:

— Хто тут Людмила Іванівна? Зайдіть до кабінету, на Вас чекає директор.

Секретар і присутні в приймальні оторопіли. Переступаю поріг кабінету, і, диво — переді мною колишній випускник Мишко. Спробувала звернутись за ім'ям та по-батькові, але він зреагував однозначно:

— Я був, є, і буду тільки Мишком.

Повернулася я до школи не лише з ліхтарями, а й дошками для потрухлої підлоги в коридорі. Добре коли колишні вихованці стають меценатами школи.

ШКІДЛИВІ ЗВИЧКИ

Пам'ятаю як з чоловіком пішли на ринок. Бачимо велику чергу, два молодика жваво торгують. Проходимо повз них як раптом голос:

— Сашко, Сашко, сховай негайно цигарку, Людмила Іванівна йде.

Сашко швидко ховає цигарку в рукав. Потім оговтався:

— Сергію, не жартуй так, я й забув, що мені вже за 30.

Люд навколо голосно вибухнув сміхом. Посміялася і я, а чоловік говорить, якщо сахаються колишні учні тебе, то що робити нинішнім?!

ЗДОГАДАВСЯ

Був у мене цікавий учень, коли поставлю не ту оцінку, яку хотів, то ображався — тиждень не розмовляв і міг не вітатися, а біля дошки відповідав. Як ось після чергового зауваження він як вдарить себе в лоб: „Як же я, телепень, одразу не здогадався. Ви сваритесь на нас, щоб ми виховувалися.”

Ось і виховали Сергійка чудовою людиною.

ЗУСТРІЧ НА КОРДОНІ

Якось довелося відпочивати в Ленкорані. Запросили нас до Астари, це прикордонна зона, в'їзд тільки за перепустками й запрошеннями. Дуже цікаво — перед нами ріка, яка є межею двох держав. На Іранському боці спалена сонцем земля, а наш берег потопає у зелені. Попереду КП, солдати перевіряють документи. Один з них прямує до нас. Протягуємо документи і вигук:

— Людмילו Іванівно, це ви? Як ви? Коли приїхали? А назад коли? Що нового?

Радості не було меж, а родичка, яка нас зустрічала, розплакалась, спостерігаючи зворушливу сцену. Виявилось, що два брати, Ігор та Сергій, проходили військову службу на митниці. Першим мені стрівся Ігор і попросив, щоб на зворотному шляху ми поїхали через інше КП. Там служив його брат. „Хай це буде і для нього чудовим сюрпризом”, — додав Ігор.

СІМЕЙНЕ ЩАСТЯ

Одного разу поверталася додому стомлена. Підходить до мене чоловік — високий, стрункий, зупиняється: „Посваріть, покарайте, надавайте по шиї... я наламавав дров. Тільки-но з суду, дали місяць на роздуми, розлучаюся з дружиною”. Звичайно, що я його не лупцювала, не карала, а от

поговорити поговорила. Й не безрезультатно. Минув місяць, поверталася додому і на тому ж місці гальмує біля мене авто, випорскує Андрій. Відчиняє двері, з'являється гарна жінка.

— Сонечко, це моя Людмила Іванівна.

— Людмила Іванівно, це моя дружина. Ми помирилися. Ура!

— Люба, затримай, будь ласка, я зараз.

А сам чкурнув до квітничарки, купує оберемок квітів і дарує мені. Зайве говорити, що мені було надто приємно.

ЗВ'ЯЗОК ПОКОЛІНЬ

Буває, приводить дитину тато й просить: "Людмила Іванівно, візьміть мою доньку до себе навчатися, тільки не говоріть їй, що ти така твердоголова яким був твій батько".

У школі випадки бувають різні – там побились, там посварились, там посміхаються, це ж наші діти. Вони виростають, вилітають з нашого „гніздечка”, а на їхнє місце приходять малята. І новий „виліт”...

Заради таких випадків і живемо, і працюємо.

Ми пишаємося своїми випускниками, а їх доля розкидала по всьому світу. Михайло Влас, помічник міського голови; Асадов Сабір працює в Канаді (в університеті); Асадов Аліз в Новій Зеландії працівник університету; сестри Бойко у викладацькому складі Дніпропетровського університету; Євген Коваленко у

Зоряному містечку, що у Москві, спеціаліст з обробки інформації, яка надходить з космосу. Про всіх не напишеш, але ми пам'ятаємо усіх, любимо і пишаємося! Приходьте до школи. Ми раді ВАС бачити.

**ГОЛОВНЕ У
ВИХОВАННІ ДІТЕЙ,
ЩОБ ВОНИ ЦЬОГО
НЕ ПОМІЧАЛИ**

ЗАРАДИ МИРУ НА ЗЕМЛІ

Під таким девізом 18 травня 2004 року з нагоди 59-ї річниці перемоги у Великій Вітчизняній війні Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова провів легкоатлетичний пробіг.

Основне завдання акції – залучити до занять фізкультурою і спортом якнайбільше молоді, показати їй привабливість здорового способу життя.

ІНТЕРВ'Ю ВАСИЛЯ КРЕМЕНЯ

– Василю Григоровичу, які відчуття у Вашій душі збурила перемога на біговій доріжці?

– Найперше я ностальгійно згадав далеку молодість, коли без якихось спеціальних тренувань долав дистанції в один, три і п'ять кілометрів, виборюючи в цих змаганнях перемоги й одержуючи за це відповідні розряди. Саме в молоді роки закладається любов у людини до спорту й уважне ставлення до свого здоров'я, до свого фізичного стану, до життєвих сил.

Далі впродовж свого життя людина невідступно піклуватиметься про своє здоров'я, свою фізичну благополучність. Слід вітати прекрасну ініціативу ректорату УНПУ імені М. Драгоманова в започаткуванні таких заходів, що ставлять за мету пришепити нашій молоді, передовсім майбутнім педагогам, розуміння важливості фізичної досконалості й загартованості в бутті людини, усвідомлення переваг здорового способу життя, ставлення до свого здоров'я як до однієї з найвищих цінностей людського існування.

– Чи стане для Вас цей захід поштовхом до фізичного самовдосконалення, до роботи над собою?

– Я не можу сказати, що зовсім не працюю над збереженням і поліпшенням своєї фізичної форми, хоча службова перевантаженість унеможливує систематичні заняття спортом, до яких я звик ще замолоду. Але до наступних змагань, які, хочеться вірити, проводитимуться найближчим часом, неодмінно попрацюю над собою, щоб постати на біговій доріжці в кращій формі й належно представити освітянське керівництво в цій нелегкій і почесній першості.

– Цю акцію проведено заради миру на землі й заради здоров'я людини. Чим зумовлене акцентування саме на цих цінностях?

Це поєднання зумовлене своєрідністю самої природи людини, у якій поєднуються дві сутності – духовна й фізична. Мир – у людській душі, у міжособистісних, суспільних і міжнародних взаєминах – є вінцем духовного розвитку і людини, і людства, свідченням їхнього духовного здоров'я і досконалості. А вінцем фізичного здоров'я людини є її бездоганна фізична форма, готовність організму до випробувань і здатність до відновлення життєвих сил. Фізичне здоров'я є важливою передумовою здоров'я духовного, адже римський поет Ювенал слушно спостеріг взаємопов'язаність духовного й фізичного первнів: "У здоровому тілі – здоровий дух". Тож сьогоднішній захід покликаний наголосити на цих неперепутних цінностях, на їхній визначальній ролі в гармонізації світу, на тому, що людина має постійно прагнути духовної й фізичної досконалості.

З чудовим настроєм на фініші

Перед нагородженням

Вболівальники

Легкоатлетичний пробіг проходив у три етапи:

● **перший** – пробіг **300 м**, учасниками якого стали міністр Кабінету Міністрів України **А. Толстоухов**, міністр освіти і науки України **В. Кремень**, заступник міністра освіти і науки **В. Огнев'юк**, депутат Київради з питань політики та депутатської етики **М. Бойчук**, ректор університету **В. Андрущенко** та проректори, декани факультетів, ректор Харківського національного університету **В. Багіров**. (див. фото).

● **другий** – **600 м**, у цьому етапі взяли участь збірні факультетів та інститутів університету.

● **третій** – легкоатлетичний крос на дистанціях **600 м** (жінки), **1200 м** (чоловіки).

Загалом в акції взяло участь понад **500** студентів університету.

Переможцем пробігу на **300 м** став Міністр освіти і науки Василь Григорович Кремень, який дав з цього приводу нашому журналу інтерв'ю.

ЕКСКЛЮЗИВ

*Мова йде не про те,
щоб передбачити майбутнє,
а про те,
щоб творити його.*

Дені де Ружмон

ВАШІ ЗАПИТАННЯ — ВІДПОВІДІ МОНУ

Ексклюзив

У департаменті загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки України розглянуто листи щодо порядку формування штатів у загальноосвітніх навчальних закладах і повідомляємо наступне.

Порядок формування штатів загальноосвітніх навчальних закладів встановлюється листами Міністерства освіти і науки України від 19.06.01 р. № 1/9-234

“Методичні рекомендації із питань формування штатів загальноосвітніх навчально-виховних закладів” та від 10.08.01 р. № 1/9-282 “Про внесення змін і доповнень до Методичних рекомендацій із питань

формування штатів загальноосвітніх навчально-виховних закладів”.

Відповідно до зазначених документів у загальноосвітньому навчальному закладі за наявності 25 і більше класів обов’язково вводиться посада заступника директора з навчально-виховної роботи. Посада заступника директора з навчальної, навчально-виховної роботи вводиться у загальноосвітніх навчальних закладах I-II та I-III ступенів, виходячи з

таких нормативів: за наявності 8-10 класів — 0,5 посади; 11-24 класів — 1 посада; 25-37 класів — 1,5 посади; 38 і більше — 2 посади.

У загальноосвітніх навчальних закладах I-III ступенів, що мають один-чотири 10-11-х класи, кількість посад заступників директора збільшується на 0,5 одиниці, п’ять і більше 10-11-х класів — на 1 одиницю.

Крім того, додаткова посада заступника директора вволиться у загальноосвітніх навчальних закладах (спеціалізованих школах) I-III ступенів з поглибленим вивченням іноземних мов, ліцеях, гімназіях, колегіумах.

Додаткова посада заступника директора з виховної роботи може вводиться лише в межах штатного розпису навчального закладу, затвердженого відповідним органом державного управління фонду заробітної плати.

**Директор департаменту
П.Б. Полянський**

На численні звернення з місць щодо одержання атестатів про загальну середню освіту особами, які відмовилися від ідентифікаційного номеру. Міністерство освіти і науки України роз’яснює.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 28.03.2000 р. № 562 “Про внесення змін до пос-

танови Кабінету Міністрів України від 12 листопада 1997 р. № 1260” та Порядку замовлення, видачі та облі-

**Ірина
ПАРХОМЕНКО**

Начальник відділу нормативного забезпечення управління нормативного забезпечення і взаємодії з регіонами департаменту загальної середньої та дошкільної освіти МОН України

ку документів про освіту державного зразка, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 30.08.01 № 615 та зареєстрованого у Міністерстві юстиції України 17.09.01 № 822/6013, з 2000 року документи про освіту та їх дублікати виготовляються тільки на основі фотокомп'ютерних технологій.

Відповідно до частини 2 статті 1 Закону України „Про Державний реєстр фізичних осіб — платників податків та інших обов'язкових платежів” для осіб, які через релігійні або інші переконання відмовляються від прийняття ідентифікаційного номера та офіційно повідомляють про це відповідні державні органи, зберігаються раніше встановлені форми обліку платників податків та інших обов'язкових платежів. У паспортах зазначе-

них осіб робиться відмітка про наявність у них права здійснювати будь-які платежі без ідентифікаційного номера.

Випускники (батьки випускників або особи, які їх замінюють), які через свої релігійні або інші переконання відмовилися від ідентифікаційного номера, про що в їх паспортах зроблено відповідну відмітку, отримують атестати (свідоцтва) на загальних підставах. При заповненні анкети вони не вказують власного ідентифікаційного номеру.

За таких умов база даних про випускників цієї категорії формується на підставі даних їх свідоцтва про народження або паспорта.

Заступник Міністра
В.О. Огнев'юк

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

№ 406

НАКАЗ

20.05.2004 р.

Про підготовку та організований початок 2004/2005 навчального року

З метою забезпечення організованого початку нового 2004/2005 навчального року

НАКАЗУЮ:

1. Для оперативного аналізу стану підготовки навчальних закладів до організованого початку навчального року, розроблення рекомендацій, надання практичної допомоги в розв'язанні виявлених проблем створити моніторингову групу у складі:

Огнев'юка В.О. — заступника міністра, керівника групи;

Степка М.Ф. — заступника міністра;

Десятова Т.М. — заступника міністра;

Богомолова А.Г. — заступника міністра;

Болобаша Я.Я. — директора департаменту вищої освіти;

Полянського П.Б. — директора департаменту загальної середньої та дошкільної освіти;

Супруна В.В. — директора департаменту професійно-технічної освіти;

Кулікова П.М. — директора департаменту економіки та фінансування;

Ханюка В.А. — директора адміністративно-господарського департаменту.

2. Затвердити заходи Міністерства освіти і науки України щодо належної підготовки навчальних закладів до нового **2004/2005** навчального року (*додаток 1*).

3. Для надання практичної допомоги Міністерству освіти Автономної Республіки Крим, управлінням освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, здійснення контролю за забезпеченням якісної підготовки до 2004/2005 навчального року закріпити за місцевими органами управління освітою керівників структурних підрозділів міністерства.

4. Керівникам структурних підроз-

ділів міністерства:

4.1. забезпечити виконання заходів Міністерства освіти і науки України щодо підготовки навчальних закладів до нового навчального року;

4.2. проаналізувати матеріали перевірок, звіти місцевих органів управління освітою та до 20 липня 2004 року підготувати матеріали до підсумкової колегії Міністерства освіти і науки України.

5. Підсумкову колегію з питання "Про підсумки розвитку освіти у 2003/2004 навчальному році та завдання на 2004/2005 навчальний рік щодо створення умов рівного доступу до здобуття якісної освіти" провести 19 серпня 2004 року.

6. Міністерству освіти Автономної Республіки Крим, управлінням освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій:

6.1. вжити заходів щодо якісної підготовки навчальних закладів до організованого початку 2004/2005 навчального року та роботи в осінньо-зимовий період;

6.2. забезпечити створення належних умов для організації переходу до профільного навчання учнів старшої школи; комплектування кваліфікованими педагогічними працівниками та модернізацію навчально-матеріальної бази опорних загальноосвітніх навчальних закладів;

6.3. провести набір до 1-х класів та забезпечити раціональне комплектування інших класів загальноосвітніх навчальних закладів;

6.4. забезпечити виконання державного замовлення прийому учнів до професійно-технічних навчальних закладів, укладання договорів з державною службою зайнятості, зацікавленими підприємствами та організаціями на підготовку робітничих кадрів;

6.5. організовано провести серпневі конференції педагогічних працівників, залучивши до участі в них керівників місцевих органів виконавчої влади та самоврядування, наукових установ, підприємств і організацій;

6.6. до 15.08.2004 р. завершити комплектування загальноосвітніх,

професійно-технічних та позашкільних навчальних закладів педагогічними та керівними працівниками;

6.7. проаналізувати стан охоплення дітей шкільного віку навчанням. Забезпечити неухильне виконання постанови Кабінету Міністрів України від 12.04.2000 р. № 646 "Про затвердження інструкції з обліку дітей і підлітків шкільного віку";

6.8. розглянути стан підготовки загальноосвітніх, професійно-технічних та позашкільних навчальних закладів на засіданнях колегій Міністерства освіти Автономної Республіки Крим, управлінь освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, серпневих конференціях педагогічних працівників системи загальної середньої, професійно-технічної освіти та зборах професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів;

6.9. забезпечити урочисте проведення Дня знань 1 вересня 2004 року, першого уроку в загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладах на тему "Життя людини – найвища цінність!" та лекції у вищих навчальних закладах "Вища освіта як фактор інноваційного розвитку суспільства та інтеграції України в Європейське співтовариство";

6.10. провести регіональні огляди-конкурси стану підготовки дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних, вищих та позашкільних навчальних закладів до нового навчального року;

6.11. оперативну інформацію щодо стану підготовки навчальних закладів до роботи та організованого початку 2004/2005 навчального року подати до департаменту загальної середньої та дошкільної освіти до 03.09.2004 р.

7. Опублікувати наказ в Інформаційному збірнику Міністерства освіти і науки України та розмістити на сайті міністерства.

8. Контроль за виконанням наказу покласти на заступників міністра Огнев'юка В.О., Степка М.Ф., Десятова Т.М. та Богомолова А.Г.

Міністр

В.Г. Кремень

Додаток 1
до наказу Міністерства освіти і науки України
від 20 травня 2004 р. № 406

ЗАХОДИ
Міністерства освіти і науки України
щодо організованої підготовки до нового 2004/2005 навчального року

№ пп	Заходи	Термін виконання	Відповідальні за виконання
1	Підготувати організаційно-методичні рекомендації щодо проведення серпневих конференцій педагогічних працівників дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних, позашкільних навчальних закладів	травень-червень	Департаменти загальної середньої та дошкільної, професійно-технічної освіти
2	Підготувати інформаційно-аналітичні матеріали до серпневих конференцій педагогічних працівників	до 1 серпня	Департаменти загальної середньої, дошкільної, професійно-технічної та вищої освіти
3	Підготувати і опублікувати у педагогічній пресі методичні рекомендації щодо викладання загальноосвітніх дисциплін та організації навчально-виховного процесу у 2004/2005 навчальному році	травень-липень	Департаменти загальної середньої та дошкільної, професійно-технічної освіти
4	Вжити заходів щодо забезпечення загальноосвітніх і професійно-технічних навчальних закладів підручниками та навчальними посібниками відповідно до замовлень Міністерства освіти Автономної Республіки Крим, управлінь освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій	до 1-го вересня	Інститут навчальної літератури, НМЦ організації розробки та видавництва засобів навчання
5	Розробити типовий перелік діючих програм, підручників, навчально-методичних посібників для дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів	До 30 липня	Департаменти загальної середньої та дошкільної, професійно-технічної освіти
6	Перевірити стан готовності навчальних закладів до нового 2004/2005 навчального року	червень-серпень за окремим графіком	Департаменти загальної середньої та дошкільної, професійно-технічної освіти
7	Підготувати рекомендації щодо проведення в загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах Першого уроку у новому 2004/2005 навчальному році "Життя людини – найвища цінність!" та лекції у вищих навчальних закладах "Вища освіта як фактор інноваційного розвитку суспільства та інтеграції України в Європейське співтовариство".	липень	Департаменти загальної середньої та дошкільної, професійно-технічної освіти
8	Підготувати для розгляду на підсумковій колегії Міносвіти і науки питання "Про підсумки розвитку освіти у 2003/2004 навчальному році та завдання на 2004/2005 навчальний рік щодо створення умов рівного доступу до здобуття якісної освіти"	19 серпня 2004 р.	Департаменти загальної середньої та дошкільної, професійно-технічної освіти
9	Проаналізувати організацію літнього відпочинку та оздоровлення дітей дошкільного віку, учнів загальноосвітніх і професійно-технічних навчальних закладів, студентів вищих навчальних закладів і підготувати рекомендації щодо його удосконалення	до 1 жовтня	Департамент професійно-технічної освіти
10	Зібрати оперативну інформацію про початок у загальноосвітніх навчальних закладах нового 2004/2005 навчального року за встановленою формою	1 вересня 2004 р.	Департамент загальної середньої та дошкільної освіти

Директор школи, ліцею, гімназії № 2-3/2004

РЕФОРМУВАННЯ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Тематичний показник* статей журналу “Директор школи, ліцею, гімназії”

РЕФОРМУВАННЯ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Василь Кремень. Засадничі положення державної освітянської політики. — 1’2000.

Василь Кремень. Підсумки минулого навчального, завдання на рік новий. — 4’2003.

Василь Кремень. Здобутки та перспективи середньої освіти. — 3’2003.

Василь Кремень. Ресурси освітніх систем. — 4’2001.

Віктор Костина. Пріоритетні напрямки розвитку освітньої галузі району. — 3’2003.

Володимир Скиба. Прозорість і наступність систем освіти всіх рівнів.

Науково-методичний центр — реформі освіти (Розмова з *Олександром Ляшенком*, директором Науково-методичного центру середньої освіти Міністерства освіти і науки України). — 2-3’2000.

Василь Мадзігон. На службі сучасної шкільної реформи. — 3’2001.

Микола Ярмаченко. Реформування освіти та педагогічної науки в Україні. Історія та сучасність. — 3’2001.

Круглий стіл. Національна доктрина. Всеукраїнський з’їзд працівників освіти. — 5-6’2001.

Звернення делегатів Другого Всеукраїнського з’їзду працівників освіти до керівництва держави та громадськості України.

Круглий стіл. Палітра гострих проблем освіти й управління. — 2’2003.

Ольга Виговська. Завжди на вістрі освітянських проблем. — 2’2003.

Галина Єльнікова. Реформуючи — не руйнуйте. — 2’2003.

Ніна Дроздович, Сергій Щербина. Освіта: головний біль ди-

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ

1. Здоров’язберігаючі

Борис Ворник, Костянтин Талалаєв. Формування навичок безпечної поведінки підлітків. — 4’2003.

Наказ МОНУ “Про Всеукраїнський огляд-конкурс на кращий стан фізичного виховання в навчальних закладах України”. — 4’2003.

Історія педагогічних бібліотек

Жалдак Мирослав. Точка зору фахівця. — 4’2001.

Комп’ютер і здоров’я дитини: інформатизація школи

Віртуальний круглий стіл: “Здорова дитина — здорова нація”. Думки, ідеї, пропозиції вчених-педагогів, лікарів та керівників шкіл

Василь Мадзігон. У нас з Вами один об’єкт — діти!

Олександра Савченко. Реалізація оздоровчої функції шкільної освіти

Сергій Максименко, Іван Бех. Алгоритм дій керівників шкіл

Лист МОНУ і методичні рекомендації щодо проведення першого уроку “Здоров’я дітей — здоров’я нації” та інформаційні матеріали щодо стану здоров’я дітей України. — 4’2002.

2. Інтеграційні

Наталія Гонтаровська. Інтеграція системи позаурочної діяльності в освітнє середовище. — 1’2000.

Наталія Гонтаровська. Концепція проекту “Інтегрована система освіти”. — 4’2003.

3. Особистісно зорієнтовані

Ольга Виговська. Цілісний розвиток особистості школяра: експериментальне обґрунтування його засобів. — 3’2003.

Ольга Виговська. Особистісно орієнтована педагогіка: віртуальний полілог у структурі творчої педагогічної діяльності. Теорія та практика. — 1’2003.

Неля Побірченко, Оксана Сергієнкова. Виховання суб’єктності учнів в умовах навчання. — 3’2003.

Олександра Дубогай, Наталія Фролова. Особистісно орієнтоване навчання у фізичному вихованні та гармонійний розвиток школяра. — 2’2003.

Анатолій Сологуб. Управління часом учнів у креативній педагогічній системі. — 2’2003.

Лідія Ніколенко. Особистісно орієнтований підхід у підвищенні кваліфікації педагогів. — 1’2003.

Волченкова Галина. Розвиток особистості: крок за кроком (Модель безперервної особистісно орієнтованої освіти в українській реальності). — 1’2000.

Микола Наказний. Методичне забезпечення особистісно зорієнтованого навчання. — 1’2003.

Тетяна Антоненко. Ціннісно-сміслові настанови особистості: теоретичний аспект. — 1’2004.

Круглий стіл. Освітнє середовище сучасної школи: проблеми, пошуки, перспективи. — 2’2003.

Михайло Сидоренко. Як адаптувати педагогічну систему до умов соціального середовища. Приклад “Артеку”. — 2-3’2000.

4. Дистанційне навчання

Володимир Трохименко, Володимир Арішонков. Дистан-

* З цього числа журналу поповниться скарбниця унікального досвіду матеріалами освітянської Донеччини.

ційне навчання педагогічних працівників: досвід і проблеми. — 5-6'2003.

5. Профільне навчання.

Михайло Бурда. Нові підходи до організації освіти у старшій школі. Проект концепції профільного навчання в старшій школі. — 1'2004.

Богдана Біляк, Орися Дуда. Профільне навчання в загальноосвітніх навчальних закладах. — 4'2003.

Віра Зоц. Проблеми демократизації, профільного навчання і сільської школи. — 2'2003.

6. Розвивальне навчання

Лілія Мар'яненко. Розвивальне навчання: психологічне дослідження. — 5-6'2003.

Лариса Варзацька. Методика розвивального навчання. — 5-6'2003.

Пауль Пшенічка. Проект "Квазар" — організація проектно-орієнтованого навчання. Концепція та методи. — 1'2004.

7. Спілкування: комунікативні технології

Ольга Корніяка. Культура фахового спілкування — засіб реалізації соціального призначення педагога. — 5-6'2003.

Ольга Скальська. Проблеми формування комунікативної компетенції учнів засобами іншомовних текстів. — 5-6'2003.

8. Інформаційні технології. Інформатизація закладу

Олександр Меняйленко. Реалізація педагогічних впливів в автоматизованих навчальних системах — підходи і вирішення. — 1'2004.

Олена Єльнікова. До питання інформатизації управлінської діяльності керівників загальноосвітнього навчального закладу. — 5-6'2003.

9. Актуальна тема. ЗНЗ — ВНЗ: прийом у вищі навчальні заклади

Круглий стіл. Прозорі кордони середньої та вищої шкіл: інтеграція та взаємодія.

Віктор Андрущенко. Як по-справжньому плекати еліту: дієві рішення, реальні кроки назустріч дітям....

Світлана Балаба. Про високорезультативну співпрацю *Георгій Цимбал.* Проміжний освітній підрозділ між середньою і вищою школами.

Олена Харчук. Вступні іспити: нерозв'язані проблеми.

Олег Януш. Система пільг потребує змін.

Василь Швець. Як залучити обдаровану молодь в університет.

Генадій Грищенко. Гострі кути обговорюваної проблеми. — 1'2004.

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Світлана Кириленко. Система інноваційно-дослідної роботи у гімназії. — 1'2003.

Із редакційного архіву. Чи можна навчити інноваційній діяльності? — 1'2003.

Олена Остапчук. Інноваційний розвиток педагогічних систем в умовах модернізації освіти. — 5-6'2003.

ПОРТРЕТ ЗБЛИЗЬКА

Микола Гузик. Школа, якою керує Бог (До концепції авторської експериментальної школи-комплекса). — 1'2000.

Анатолій Каташов. Ліцей у ліцеї (Об'єднання гуманітарної та природничо-математичної освіти в Луганському ліцеї іноземних мов). — 1'2000.

Олена Чинок. Від гармонії в освіті — до гармонії в житті (3 досвіду роботи гуманітарної київської гімназії). — 1'2000.

ректора чи проблема держави. — 2'2003.

Круглий стіл. ЦППО — ЛІДЕР післядипломної педагогічної освіти: палітра досягнень. — 1'2003.

Ольга Виговська. Потенціал минулого — гарантія сьогодення: сучасного поступу ЦППО. — 1'2003.

Віктор Олійник. Незалежній Україні — високо освічені керівні кадри закладів і установ освіти! — 1'2003.

Валентина Семиченко. Актуальні проблеми реформування системи післядипломної освіти. — 1-2003.

Іван Зязюн. Три кити нової філософії нової освіти: гуманізація, індивідуалізація і інтеграція. — 1'2000.

Юрій Мальований. Педагогічна наука — школі. — 1'2000.

Павло Полянський. Прикмети нової школи. — 3'2003.

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ

Державні стандарти: роздуми, пропозиції.

Круглий стіл. Обговорюємо проект Державного стандарту базової середньої освіти. — 4'2003.

Анатолій Сиротенко. Ще раз про стандарти шкільної освіти. — 4'2003.

Павло Полянський. Державна політика щодо освітянських стандартів: інтерв'ю. — 3'2003.

Сергій Клепко. Чи змінять Україну 3032 слова освітніх стандартів? — 3'2003.

Олександра Савченко. Триває розробка змісту освіти для основної і старшої школи. — 2'2003.

Сергій Максименко. Методологія психологічної експертизи "Державних стандартів базової і повної середньої освіти". — 2'2003.

Іван Осадчий. Модернізація освітньої галузі: гостра проблема в комплексних державних програмах. — 2'2003.

Круглий стіл: Зміст шкільної

освіти: проблеми стандартизації та підручникотворення. — 6'2002.

Василь Кремень. Українська освіта в добу глобалізації. — 6'2002.

Олександра Савченко. Багатомірність впливів освіти. — 6'2002.

Олександр Ляшенко. Проблема оновлення змісту загальної середньої освіти. — 6'2002.

Роман Арцишевський. Етапи створення підручника. — 6'2002.

Марія Барна. Апробація підручників: як зробити її ефективною. — 6'2002.

Михайло Бурда. Теорія шкільного підручника. — 6'2002.

Мирослав Жалдак. Проблема електронного підручника. — 6'2002.

Віра Гльченко. Має бути система підручників. — 6'2002.

Ірина Гудзик. Критерії читабельності. — 6'2002.

Любов Мацько. Риторика у вищій та середній школах. — 6'2002.

ДУХОВНІСТЬ ОСВІТИ

Духовність нації: перші кроки до полілогу (Думки, погляди, пропозиції). — 2-3'2000.

Духовні джерела боярчан 2-а і 3-я сторінки обкладинки. — 3'2003.

Надія Орловська. Експеримент із проблеми громадянського виховання. — 2'2003.

Лариса Варзацька. Рідна мова у духовному світі сучасного школяра. — 2'2003.

Василина Хайруліна. Морально-духовний стан нашого суспільства. — 2'2003.

Іван Бех. Моделюючи суспільство майбутнього (Особистісно зорієнтовані технології у виховному процесі). — 2'2003.

Киричук Олександр. На шляху до Людини Духовної (Духовно-катарсична активність виховання як показник ефективності педагогічної системи освітнього закладу). — 2-3'2000.

Постовий Віктор. Духовність

КНИЖКА В ЖУРНАЛІ

Гузик Микола. Із секретів Комбінованої системи (Організація навчально-виховного процесу за універсальною технологією). — 2-3'2000.

Микола Гузик. Індивідуальний розвиток дитини: працююча модель сучасної авторської школи. — 1'2001.

Гузик Микола. Як не втратити таланти? Технологія навчання обдарованих. — 2'2001.

ШКОЛИ НОВОГО ТИПУ

Марія Глоба. Проект асоційованих шкіл ЮНЕСКО в Україні. — 1'2003.

Школа екстернів: напутні побажання випускникам! — 3'2003.

Іван Єрмаков. Творче кредо гімназії. — 3'2003.

Премія заслуженого вчителя України

Андрія Калінічева 3 сторінки обкладинки. — 2'2003.

Надія Ананьєва. Організаційно-педагогічні умови функціонування полілінгвістичної гімназії. — 1'2003.

Валентин Алфімов. Ліцей — школа майбутніх геніїв. — 5-6'2003.

ОЦІНЮВАННЯ: 12-БАЛЬНА ШКАЛА

Лілія Гриневич. Зовнішнє тестування в Україні: експериментальне впровадження. — 4'2003.

Олена Локшина. Стандартизоване оцінювання навчальних досягнень учнів: світові підходи. — 4'2003.

Тамара Філь. Рейтинг учнів та учителів. — 3'2003.

12-бальна система оцінювання: рік по тому. Точка зору керівників освіти

Микола Гузик. Модель навчання й оцінювання за 12-бальною системою. — 2'2003.

Володимир Паламарчук. 12-бальна шкала у закладах середньої освіти: математико-педагогічне дослідження. — 2'2003.

Віктор Шестіалтинов, Валентина Кайдашова. Системний аналіз і 12-бальна шкала: як підвищити якість навчання. — 2'2003.

Олена Барановська. Альтернативні системи контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів. — 2'2003.

АТЕСТАЦІЯ ЗАКЛАДУ

Катерина Чернуха-Гадзецька. Атестація середніх закладів в руслі нового бачення. — 1'2003.

УПРАВЛІННЯ ШКОЛОЮ

Володимир Бондар. Поєднати психолого-педагогічні знання з теорією управління (Педагогічне проектування як метод управлінської діяльності директора школи). — 1'2000.

Людмила Калініна. Лабораторія управління — керівнику школи (Наукове забезпечення реалізації освітянської державної політики). — 1'2000.

Круглий стіл. Середня освіта та управління нею — предмет турботи освітянських керівників.

Професіоналізм на управлінській вертикалі. — Інтерв'ю з заступником голови районної держадміністрації Голосівського району м. Києва. — 4'2003.

До 85-річчя В.О. Сухомлинського

Василь Сухомлинський. Чинники творення педагогічного колективу. — 4'2003.

Громадсько-державна система управління і *Василь Сухомлинський.* — Інтерв'ю з академіком-секретарем АПН України Ольгою Сухомлинською. — 4'2003.

Учнівське самоврядування і вчитель-опікун. — 3'2003.
Світлана Сушко. Сучасна модель управління. — 3'2003.
Іван Жерносек. Моделювання передового педагогічного досвіду: реалізація прогностичної та моделюючої функцій. — 1'2003.

Ельникова Галина. Моніторинг діяльності керівника. — 1'2003.

Богдан Шеліга. Нотатки директора: про наболіле. — 1'2003.

Володимир Пуцов. Цільове управління в системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників. — 1'2003.

Ольга Зайченко. Планування роботи школи. — 1'2003.

Валентин Маслов. Психологічна основа моделі компетентності директора школи. — 1'2003.

Іван Осадчий. Питання теорії і практики освітніх мереж у сільській місцевості. — 5-6'2003.

Галина Бикова. Народні традиції мовного етикету та їх реалізація в сучасних умовах. — 2'2003.

Михайло Красовицький. Шкільна освіта у бюрократичному лабіринті. — 5-6'2003.

Українську вивчаємо не тільки ми. — 2'2003.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАПЕЗПЕЧЕННЯ ШКОЛИ

Павла Рогова. Забезпечення інформаційних потреб вчителів: тенденції розвитку освітянських бібліотек. — 4'2003.

Положення про мережу освітянських бібліотек МОНУ та АПН України. — 4'2003.

Іван Осадчий. Основи теорії БМ — систем: інформаційні моделі освітніх систем. — 1'2003.

Павла Рогова. Педагогічні бібліотеки України. — 1'2003.

Товари і послуги для закладів освіти.
 Безкоштовний Інтернет для закладів освіти з 4'2001 всі номери журналу.

Міжнародні виставки навчальних закладів "Сучасна освіта в Україні — 2003, 2002, 2001"

ПІДГОТОВКА КАДРІВ:

ВЧИТЕЛІВ

Юридична консультація. — 3'2003.

Проблеми захисту професійної честі та авторських прав педагогічних працівників. — 2'2003.

Школа і молодий вчитель: підготовка кадрів Роздуми про вчителя. — Інтерв'ю з ректором НПУ ім. М.П. Драгоманова. — 4'2003.

Чи прийдуть сильні випускники у школу? — Інтерв'ю з ректором Луганського педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка. — 4'2003.

Круглий стіл. Учитель сучасної української школи: самопрезентація результатів праці і поглядів. — 3'2003.

Галина Кривицька. Вічна проблема "батьки і діти" та вчительська сім'я. — 3'2003.

Коллективний портрет учителя класичної гімназії. — 3'2003.

Тетяна Борзенкова. Навчаючи інших, навчаюся сам. — 3'2003.

Лілія Донська. Дітям потрібен вчитель сьогодні. — 2'2003.

Ярослав Болубаш. Школярі та педагоги — постійна турбота МОНУ. — 2'2003.

Як заробити учителю школи. — 1'2003.

ДИРЕКТОРІВ

Ганна Тимошко. Готовність майбутнього керівника до управління ЗНЗ: етапи формування. — 4'2003.

Лілія Даниленко. Професійне управління та підготовка професіоналів. — 2'2003.

Лілія Даниленко. Модернізація навчального плану підвищення кваліфікації педагогічних працівників. — 1'2003.

Маріанна Босенко. Імідж вчителя і директора. — 2'2003.

Валерій Дивак. Методична робота — складова післядипломної педагогічної освіти. — 1'2003.

української родини: виміри сучасності. — 2-3'2000.

Барматова Ірина. Чи може освіта бути бездуховною? (Православна культура у шкільних вимірах). — 2-3'2000.

Василь Кушнір. Духовність — визначальна складова професійної діяльності педагога. — 2-3'2000.

Круглий стіл. Духовність народу і українська школа: фактори творення духовності. — 1'2004.

Василь Кремень. Розвитку духовності немає альтернативи. — 1'2004.

Олександра Савченко. Духовність і зміст шкільної освіти. — 1'2004.

Галина Шевченко. Інститут духовного розвитку в Україні. — 1'2004.

Іван Бех. Як виховувати духовні цінності. — 1'2004.

Василіна Хайруліна. Етика духовних засад як шкільний предмет. — 1'2004.

Дарія Сніжєва. Шкала духовності молоді. — 1'2004.

Ірина Чернуха. Крокуємо у майбутнє. — 1'2004.

Наталія Буценко. Здоров'я — дзеркало духовності. — 1'2004.

Лілія Даниленко. Ціннісне кредо директора. — 1'2004.

Лілія Донська. Гроші і духовний розвиток. — 1'2004.

Ірина Барматова. Спроба духовного виховання. — 1'2004.

Олена Гордієнко. Стратегія суспільного дозрівання. — 1'2004.

Валерій Киричук. Наука — школі. — 1'2004.

Ольга Вигєвська. Переглянемо свої позиції. — 1'2004.

Віртуальний полілог. Держава, релігія, українська школа — духовність нації й позиція керівника школи.

Патріарх Філарет. Чи може існувати держава без міцної духовної основи

Круглий стіл. Школа і релігія: думки та позиції вчених, священників, вчителів, директорів, учнів та їхніх батьків. — 3'2002.

Дорогий читачу!

Я радію, що цей номер журналу знаходиться саме у Ваших руках.

Звертаюся до Вас, шановний колего, бо усвідомлюю та ціную виключну роль директора школи у реформуванні освітньої галузі.

Зрозуміло, що реформування неможливе без потужного руху інноваційного доробку освітян. Але ідеї, які народжуються в одному регіоні, за браком цілісного інформаційного простору часто залишаються невідомими для інших. Хоча неоціненну інформаційну допомогу в цьому надає регіональна преса, кожна область самотужки намагається вирішити існуючі проблеми замість того, щоб скористатися напрацьованими іншими.

Життєво необхідно налагодити інформаційний кровообіг між регіонами України, який підживлював би золоті зерна педагогічного й управлінського досвіду всіх рівнів. Нині стимулятором такого кровообігу виступає наш журнал для керівників середньої освіти – “Директор школи, ліцею, гімназії”.

Журнал має своє обличчя – він не лише доносить інформацію про те “що і де робиться” та “що робити”, а й забезпечує керівника усім необхідним, аби він збагнув, “як” і “чому” треба це робити, та “чому саме так”.

Усе це сприяє підвищенню коефіцієнта корисної дії усіх рішень суб’єктів управлінської вертикалі: від управління освіти – до конкретної школи; у такий спосіб наші читачі стають управлінцями-професіоналами.

Хоча ми існуємо вже чотири роки, ще не всі школи знайомі з журналом. А потреба в ньому – велика. Працівники ЦІППО спостерігають одну і ту ж ситуацію: коли слухачі курсів – директори шкіл знайомляться з виданням уперше, то починають ксерокопіювати від “дошки до дошки”.

Передплатуючи журнал, освітянський керівник може послуговуватися перлинами теорії та практики, ефективність яких доведена часом. Кожен читач отримує змогу спілкуватися з працівниками МОНУ, вченими АПН, досвідченими керівниками освітньої галузі, стаючи реальним або віртуальним учасником наших численних круглих столів. Це особливо актуально для директорів сільських шкіл, яких у нас удвічі більше, ніж міських.

Сподіваюся, що Ви, освітянські лідери, знайдете можливість ознайомити й інших керівників середніх закладів освіти з журналом, мета якого – їхнє фахове зростання. Бажано було б подбати й про колегу-директора сільської школи та передплатити йому журнал “Директор школи, ліцею, гімназії” – тоді він і сам досягне управлінських вершин.

Запрошую Вас, шановний колего, до співпраці зі всеукраїнським науково-практичним журналом “Директор школи, ліцею, гімназії”, щоб стати частиною директорського корпусу керівників-професіоналів і свідомо творити українську школу заради майбутнього країни – її дітей!

Лише разом ми станемо тими, кого заждалася країна, на кого чекають діти України!

З повагою, **Ольга Виговська**

науково-практичний журнал
ДИРЕКТОР
ШКОЛИ
ЛІЦЕЮ
ГІМНАЗІЇ

МОН АПН ВАШ
УКРАЇНА

Ольга ВИГОВСЬКА

Головний редактор журналу “Директор школи, ліцею, гімназії”

Сторінка редактора

